

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

*Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік*

СТУДЕНТСЬКИЙ
НАУКОВИЙ ВІСНИК
ВИПУСК 2 (19). Частина 2
Економічні науки

Миколаїв
2019

Рекомендовано до друку вченою радою обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол № 4 від 18.11.2019 р.).

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д-р техн.наук, проф., чл.-кор. НААН
В.С. ШЕБАНІН

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
д-р екон.наук, професор **ВИШНЕВСЬКА О.М.**

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки

д-р екон.наук, професор Сіренко Н.М.,
д-р політ.наук, професор Ханстантинов В.О.,
д-р екон.наук, професор Дубініна М.В.,
канд.екон.наук, доцент Бурковська А.В.,
канд.істор.наук, доцент Березовська Т.В.,
канд.техн.наук, доцент Волосюк Ю.В.

Адреса редколегії:
54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,
Миколаївський національний аграрний університет
тел.+380 (512)58-05-94
www.mnau.edu.ua

КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 316.64-027

**ГЛОБАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА: ПРІОРИТЕТНІ
НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ**

О. Борщевська, В. Шовкова,

*здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Досліджено екологічні проблеми суспільства, які мають глобальний характер. Обґрунтовано необхідність запровадження нових підходів до змін глобальної екологічної політики у різних країнах світу.

***Ключові слова:** екологічні загрози, мінімізація ризику, глобальний характер, екологічна рівновага, екосистема.*

Постановка проблеми. Високий рівень концентрації небезпечних виробництв, суттєва трансформація агроландшафтів, неефективне використання природних ресурсів за видами, деградаційний антропогенний вплив на них, недостатня забезпеченість передумов до формування екобалансу по відношенню до економічних інтересів суб'єктів ринку спричиняють небезпеку у подальшому розвитку окремих держав і регіонів світу [3].

Отже, у результаті зростаючого навантаження на екосистеми світу, особливо у нарощуванні енергетичного і сировинного потенціалу з метою надання потреб найвпливовішим країнам світу з розвиненою економікою (США, КНР), забруднення атмосфери й збільшення викидів у світовий океан спричиняють посилення руйнівних процесів у екосистемах, що набуває глобальний характер і вимагає змін глобальної екологічної політики [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові публікації щодо складності поєднання економічних і екологічних пріоритетів розвитку держав світу, враховуючи зростання економічних ризиків та умови адаптації до глобалізаційних змін досліджувалися іноземними і вітчизняними вченими, з-поміж яких: С. Брю, Г. Дейлі, А. Крюгер, Б. Коммонерон, К. Макконнелл, О.

Балацький, В. Борисова, Н. Бобровська, В. Вишневська, В. Горлачук, Л. Мельник, Я. Орленко, С. Рогач, П. Саблук, В. Савчук, Є. Хлобистов та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження глобальних екологічних проблем людства та обґрунтування напрямів мінімізації екологічних загроз.

Виклад основного матеріалу. На якість довкілля впливає значна кількість чинників, а зміни стану природного навколишнього середовища повинні оцінюватись за функцією реагування біосистеми. У цьому аспекті пріоритети належать структурно-функціональним параметрам живих систем, які можуть однаково застосовуватись, як до будь-яких організмів незалежно від їх систематичного положення, так і до їхньої сукупності [2].

Глобальне забруднення навколишнього середовища залежить від загального викиду відповідних шкідливих речовин, що, в свою чергу, складається із суми викидів шкідливих речовин окремих країн. Глобальна якість навколишнього середовища створюється спільно всіма країнами, і ніяка країна не може цього уникнути. Окремий забруднювач, здійснюючи викиди деякої глобальної забруднюючої речовини, з одного боку, робить внутрішній ефект, що веде до погіршення якості свого власного природного середовища і повинний у силу цього сам зазнавати вплив цього збитку. З іншого боку, він створює зовнішній ефект, що погіршує якість природного середовища сусідніх країн. Оскільки створювана спільно якість природного середовища споживається всіма країнами, її потрібно розглядати як суспільне благо. Проблема навколишнього середовища продовжує залишатися проблемою глобального масштабу і потребує уваги світової спільноти [1].

До міжнародних екологічних проблем належать процеси трансграничного забруднення навколишнього природного середовища внаслідок випадання кислотних дощів, використання міжнародних водойм, зокрема рік, басейни яких охоплюють території декількох держав, і, нарешті, такі глобальні екологічні проблеми, як захист озонового шару Землі або глобальне потеплення клімату. Перелічені глобальні екологічні проблеми

привертають велику увагу у науці, політиці й суспільстві [1], що зумовлює необхідність формування передумов у гарантуванні екологічної безпеки держав світу, враховуючі пріоритетність глобальної екологічної політики.

Глобалізація є об'єктивним історичним процесом інтеграції людства і зорієнтована на отримання прибутків, максимальних прибутків і мультиприбутків. Подібна пріоритетність глобалізації світу призвела до екологічної кризи, яка наближається до екологічної катастрофи, що засвідчують природні катаклізми в усіх регіонах світу. Існуючі негативні тенденції перебувають запровадження заходів на рівні кожної держави і регіону з метою нівелювання екологічних загроз і збереження довкілля, гарантування національної безпеки [2].

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що екологічні питання набувають глобального характеру і мають тенденцію до загострення, що вимагає запровадження системного підходу у збереженні довкілля в усіх регіонах світу і вдосконалення екологічної національної політики. Поєднання економічних і екологічних інтересів у розвитку галузей економіки має пріоритетний характер з огляду на забезпечення умов до подальшого розвитку [3].

Таким чином, високий рівень екологічного навантаження на природне середовище є актуальним для більшості держав світу. Саме тому мінімізація екологічних ризиків повинна проводитись через узгодженість дії усіх країн і їхньої скоординованості спрямованої на формування відповідної міжнародно-правової основи. Формами міжнародного співробітництва є наукова і практична діяльність у напрямку охорони навколишнього середовища, проведення міжнародних конференцій, співпраця міжнародних організацій, укладання договорів і угод на світовому рівні [2, 3].

Висновок. За результатами дослідження зазначимо, що порушення екологічної рівноваги у використанні природно-ресурсної основи, зростаючі тенденції рівня концентрації небезпечних виробництв, навантаження на екосистеми і порушення їх стабільності, забруднення атмосфери і

нарощування викидів у світовий океан набувають глобального характеру і вимагають нових підходів до змін глобальної екологічної політики у різних країнах світу.

Глобалізаційні питання набувають глобального характеру і мають тенденцію до загострення, що вимагає запровадження системного підходу у збереженні довкілля в усіх регіонах світу і вдосконалення екологічної національної політики. Поєднання екологічних і економічних інтересів у розвитку галузей економіки має пріоритетний характер з огляду на забезпечення умов до подальшого розвитку [3].

Список використаної літератури

1. Орленко Я.Ю. Глобальні екологічні проблеми у контексті міжнародних договорів із захисту навколишнього середовища / Я.Ю. Орленко // Електронний ресурс : Режим доступу. — <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/122.pdf>.
2. Вишневська О. М. Природно-ресурсна основа розвитку аграрного сектору: теоретичні і практичні аспекти : монографія / О. М. Вишневська, Н. В. Бобровська. — Миколаїв, 2015. - 180 с. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3631>)
2. Вишневська О.М. Адаптаційний підхід у гарантуванні екологічної безпеки держави / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2017. — Випуск 3 (91). — С. 3 – 12 (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2023>).
3. Бобровська Н.В. Пріоритети глобальної екологічної політики / Н.В. Бобровська // International Scientific Conference Innovative Economy : Processes, Strategies, Technologies : Conference Proceedings, Part II, January 27, 2017. Kielce, Poland: Baltija Publishing. P 61 – 64. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3639>).

O. Borschevskaya, V. Shovkova. GLOBAL ENVIRONMENTAL PROBLEMS OF HUMANITY: PRIORITY AREAS OF MINIMIZING THREATS.

Ecological problems of a society that are global in nature are investigated. The necessity of introducing new approaches to changes in global environmental policy in different countries is substantiated.

Key words: *environmental threats, risk minimization, global character, ecological balance, ecosystem.*

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Бобровська Н.В.**, Миколаївський національний аграрний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

К. Гавенко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання контролю діяльності підприємства та бухгалтерського обліку. Досліджено найпоширеніші причини порушень в організації обліку. Здійснено пошук шляхів удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку.

Ключові слова: бухгалтерський облік, контроль, запаси, інвентаризація, внутрішньогосподарський контроль.

Постановка проблеми. Вдосконалення ринкових зв'язків примушує замислитися щодо виконання всіх функцій управління, зокрема облікової, що зумовлює пріоритет управлінського напрямку в розвитку бухгалтерського обліку, який додає новітні особливості обліку.

Проблема ефективного управління підприємств перебуває в тісному взаємозв'язку з інформаційною підготовкою приймання оптимальних, науково обґрунтованих управлінських рішень. В умовах мінливого зовнішнього середовища, невизначеності поведінки учасників ринку істотно зростає потік інформації, що вимагає оперативної обробки. Все це вимагає створення такої облікової системи, яка б могла задовольняти постійно зростаючі інформаційні запити системи.

Система бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації, яка необхідна для оцінки та аналізу діяльності підприємства, для прийняття керівниками цільових рішень, тому в сучасних умовах господарювання суб'єктами господарської діяльності потрібно зосередити свою увагу на системі бухгалтерського обліку та його контролюванні, що й зумовлює актуальність досліджуваної теми [1].

Інформація, яка була створена в системі бухгалтерського обліку, повинна включати всі функції діяльності підприємства. Вона повинна повністю розкривати суть технічних, економічних і технологічних особливостей виробничих процесів та перспектив розвитку виробництва. Облікова інформація зобов'язана забезпечити створення системи управління

та контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питань щодо контролю над діяльністю підприємства та контролю бухгалтерського обліку зробили такі вчені: В.В. Сопко, В.О. Шевчук, Ф.Ф. Бутинець, І.О. Бланк, В.П. Бондар та ін. Проте питання щодо контролю діяльності підприємства та контролю бухгалтерського обліку потребує дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження бухгалтерського обліку та контролю як єдиної системи; розгляд причин порушень в організації обліку; пошук шляхів удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. В Україні на сучасному етапі бухгалтерський облік відходить від стереотипів пострадянських країн та вимагає реформування, впровадження міжнародних стандартів для відображення правдивої та прозорої інформації економічних показників. Тоді поряд з удосконаленням організації бухгалтерського обліку виникає необхідність в удосконаленні контролю над бухгалтерським обліком та фінансовою звітністю. Вдосконалення бухгалтерської системи дасть нам можливість ефективніше встановити мотиви проблем для позбавлення від негативних явищ та не доведення їх у майбутніх справах підприємства [2].

Своєю чергою, однією з найважливіших функцій керівництва й управління є контроль над діяльністю підприємств. Як функція управління контроль вирішує завдання системи управління, тому призначення контролю повинне відповідати цілям управління, які базуються на певних економічних і політичних закономірностях. Сутність контролювання полягає у тому, що за допомогою системи перевірок забезпечити здійснення певних господарських задумів, доцільне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. За твердженням Ф.Ф. Бутинця, внутрішньогосподарський контроль являє собою перевірку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням [3].

Внутрішній контроль спрямований на взаємодію з бухгалтерським обліком, який складається із певних методів, процедур і форм, що забезпечують можливість вести облік майна та всіх інших господарських операцій у грошовому прояві за допомогою цілісного, неперервного, взаємопов'язаного відображення їх в облікових документах, а пізніше – у звітності. Внутрішній контроль також орієнтується на перевірку бухгалтерського обліку, тобто слідкує за своєчасністю облікових записів за здійсненими господарськими операціями, правильністю відображення їх по рахунках обліку.

Суб'єкти бухгалтерського контролю представлені працівниками відділу внутрішнього контролю, головним бухгалтером, уповноваженою керівництвом особою або контролером (який призначається, як окрема посада без створення спеціального відділу) [4].

Найчастіше причинами порушень в організації обліку є незаконні витрати, недостача майна, зайве нарахування платежів до бюджету, залишки товарно-матеріальних цінностей, необоротних активів та їх неповне оприбуткування. Можна виокремити найпоширеніші порушення: списання видатків без підтверджуючих документів та неповне або несвоєчасне оприбуткування товарно-матеріальних цінностей.

Основною причиною таких порушень є бажання підприємств фальшиво зменшити податкове зобов'язання. Наслідком цього є здійснення витрат не за цільовим призначенням, зниження вартості активів, завищення заборгованості, неповне оприбуткування та зайве нарахування зобов'язань до бюджету.

Іншими порушеннями бухгалтерського обліку є:

- недотримання системи складання бухгалтерських документів;
- відмінність між показниками фінансової звітності;
- недотримання термінів подання авансових звітів;
- використання бланків і реєстрів невідповідних форм;
- розбіжність між даними аналітичного і синтетичного обліку;

- ведення двох касових книг;
- ведення двох головних книг [5].

Бухгалтери здійснюють головну частину цих порушень через зневажливе ставлення до своїх прямих обов'язків. Наслідком цього є витрати не за цільовими призначеннями. Поряд із цим виникає необхідність у внутрішньому бухгалтерському контролі, тому що він виявляє реальні проблеми, які впливають на результати діяльності та демонструють прозору звітність. Варто чітко визначити посадові обов'язки працівників, які беруть участь у формуванні інформації на підприємстві щодо ведення обліку і формування інформації. Таке рішення допоможе оминати зловживання і крадіжки, а ще дасть можливість виявляти помилки, які були допущені з певних причин.

На думку М.Т. Білухи, впровадження обов'язкового внутрішнього фінансового контролю на підприємствах усіх форм власності є однією з основних причин досягнення міцної фінансової дисципліни, стійкості та оперативного виявлення помилок у веденні бухгалтерського обліку, а в кінцевому підсумку – досягнення ефективного управління підприємством та якісного й об'єктивного проведення інвентаризації. Інвентаризація являє собою перевірку майна і джерел його формування, у ході якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан, оцінка, та є методом контролю над збереженням майна власника і спосіб уточнення показників бухгалтерського обліку [6].

Принципи контролю відображають залежність від конкретних економічних законів та цілей. Економічний контроль відображає резерви підвищення ефективності організації виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства. За допомогою контролю власники мають змогу перевіряти якість продукції, забезпечувати достовірною інформацією про стан підприємства як по галузях, так і по підприємству, встановити причини відхилень та винних у цьому, щоб забезпечити усунення негативних явищ та їх недопущення у майбутніх операціях.

Узагальнюючи вищезазначене, можна виокремити шляхи вдосконалення контролю системи бухгалтерського обліку:

- розуміння ролі структури та функцій контролю для отримання ефективної та якісної роботи системи внутрішнього контролю;
- забезпечення дотримання облікової політики на підприємстві;
- контроль над правильністю організації обліку запасів на підприємстві (відображення запасів в обліку, відпуску на виробничі цілі, дотримання лімітів та норм);
- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт;
- проведення об'єктивної та своєчасної інвентаризації як одного із методів контролю над збереженням майна та правильністю відображення показників бухгалтерського обліку та ін.

Кінцева бухгалтерська інформація включає в себе низку окремих економічних показників, які використовуються в системі прийому управлінських рішень для виконання внутрішнього контролю й управління діяльністю підприємством. Така інформація є базою для створення дієвої системи контролю та управління підприємством. Побудова всього облікового процесу повинна відобразитися так, щоб максимально задовольнити інтереси управління. Вона також зобов'язується вирішити завдання з якісного інформаційного забезпечення ефективного контролю, що забезпечить управління сучасним підприємством, яке б забезпечило ефективне виявлення і мінімізацію витрат, постійне збільшення доходу і прибутку, тобто змогло б досягти поставленої мети [7].

Для ефективного управління діяльністю підприємства слід займатися розробленням і вдосконаленням принципів і методів формування бухгалтерського обліку. Інформація, що надається бухгалтерським обліком, є засобом управління підприємством, основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та способом обґрунтування й оцінки економічної діяльності. Із цього погляду бухгалтерська інформація є професійною базою всього процесу управління.

Висновки. Отже, тільки за якісного контролю система бухгалтерського обліку може бути забезпечена гарантією достовірної інформації про результати господарської діяльності. Зростання ефективності бухгалтерського контролю дасть можливість запобігти зловживанням та порушенням облікової інформації, знищити негативні явища та не допускати їх у майбутньому. Дослідження показало, що інструментом, який забезпечує достовірність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, також є інвентаризація як метод обліку і контролю, що забезпечує дотримання таких принципів звітності, як достовірність та зрозумілість, і одержання повної та неупередженої інформації про наявність і стан активів та зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2001: змін. та доповн. / Пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2001.
2. Букіта С.І. Організація внутрішнього контролю на підприємстві / С.І. Букіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua>.
3. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія : [підручник] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця ; 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с.
4. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : [підручник] / За ред. проф. М.Т. Білухи ; вид. 2-е перероб. і доп. – К. : Українська академія оригінальних ідей, 2006. – 888 с.
5. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 187 с.
6. Букало Н.А. Інвентаризація як умова для складання фінансової звітності / Н.А. Букало // Економічний аналіз. – 2016. – Т. 23. – № 1. – С. 177–173.
7. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : [навч. посіб.] / С.В. Івахненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 349 с.

K. Gavenko, THE IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND MONITORING SYSTEMS AT THE ENTERPRISE.

In the article of enterprise activity control and accounting control are explored. The most common causes of violations in accounting organization are explored. The search for ways to improve the control of the accounting system has been sought.

Key words: *accounting, control, stock, inventory, internal control.*

*Науковий керівник – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування Лугова О. І.,
Миколаївський національний аграрний університет*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

*І. Іванова, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті показано, що облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства. Своєю чергою, впровадження інформаційних технологій відповідає завданням бухгалтерського обліку. Наголошується на необхідності освітньої підготовки бухгалтерів як професійної групи, з урахуванням специфічного ресурсу розвитку суспільної практики. Розкрито наслідки впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік.

Ключові слова: бухгалтерський облік, обліково-аналітична інформація, інформатизація, інформаційні технології, фази асиміляції інформаційних технологій.

Постановка проблеми. Забезпечення оперативності, доступності, зниження трудомісткості обробки інформації як прояв вдалої й ефективної організації обліковоаналітичних процесів на підприємствах торгівлі ґрунтується на використанні сучасних інформаційних технологій. Комп'ютерно-комунікаційна техніка виступає одним з основних інструментів для фахівців з обліку й аналізу у вирішенні поставлених завдань, пов'язаних з підготовкою та наданням інформації різним групам користувачів. Проте з науково-технічним розвитком відбуваються й суттєві трансформації в галузі інформаційних технологій, що зумовлює потребу в дослідженнях нових аспектів їх впливу на систему обліку й аналізу.

Вдосконалення обліково-аналітичного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень з метою розв'язання економічних проблем зумовлена сучасним станом національної економіки. Можливість використання облікової інформації суб'єктами господарювання для задоволення різноманітних інформаційних потреб і прийняття економічних рішень з метою вирішення конкретних проблем і досягнення поставлених цілей забезпечується якісними властивостями самої облікової інформації.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Багато вітчизняних учених досліджували особливості організації та методики обліку й аналізу із застосуванням інформаційних технологій: В. І. Бачинський, М. Т. Білуха, Ю.

А. Верига, С. Ф. Голов, З. В. Гуцайлюк, В. В. Євдокимов, В. П. Завгородній, З. В. Задорожний, С. В. Івахненко, Л. М. Кіндрацька, Я. Д. Крупка, Ю. А. Кузьмінський, М. В. Кужельний, П. О. Куцик, Є. В. Мних, Л. В. Нападовська, В. О. Озеран, М. С. Пушкар, В. С. Рудницький, В. В. Сопко, С. І. Шкарабан, І. Д. Фаріон, І. Й. Яремко та ін. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, проблема інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку залишається недостатньо вивченою.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення сутності інформаційних технологій, їх впровадження у бухгалтерський облік та вплив ІТ на бухгалтерський облік, що відкриває тим самим нові дослідницькі можливості працівникам фінансів та дослідникам з цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. Облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства. Оперативність збирання та обробки виробничої, комерційної, фінансової та інших видів інформації, забезпечення зацікавлених користувачів об'єктивною інформацією про фінансовий стан і результати діяльності підприємства - основні функції обліку. Аналіз - функція, яка за допомогою аналітичних і економіко-математичних методів досліджує наявність, структуру, динаміку економічних показників, вивчає ефективність їх використання, розглядає вплив різних факторів на фінансовий стан підприємства. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації, необхідної для аналізу з метою прийняття управлінських рішень [1].

У 1999 році професор Ле Шин ввів термін «облікова інформація». У роботі «Облікова інформація: Основні поняття, характеристики і значимість» зазначав, що «бухгалтерський облік є бухгалтерська інформація базисних і попередніх умов», «облікова інформація є використання сучасних інформаційних технологій (комп'ютери, мережі та комунікації, і т.д.), реконструкція традиційної моделі обліку та реконструкція сучасної моделі бухгалтерського обліку шляхом поглиблення, розробки і широкого використання бухгалтерських інформаційних ресурсів» [2].

Основні ідеї теорії стадій розвитку інформаційних систем одержали подальше втілення в теорії асиміляційних фаз інформаційних технологій. Цю теорію, що трактує проблему інтеграції трьох інформаційних технологій - автоматизації управлінської праці, обробки даних і телекомунікацій, розробили Дж. Маккінні і Ф. Макфарлан, які опублікували результати своїх досліджень у 1982 р. Автори виділяють чотири фази асиміляції інформаційних технологій:

1. Прийняття рішення про інвестиції в нову технологію і про її перевірку.
2. Освоєння технології та її адаптацію.
3. Управління використанням технології і контроль за ним.
4. Широкий трансфер технології [3].

Загальну методологію і нормативні положення обліку і аналізу удосконалюють для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі [4].

Для виконання завдань обліково-аналітичної системи у режимі реального часу на підприємстві повинна функціонувати інформаційна система з відповідним програмним забезпеченням. На українському ринку програмних продуктів достатньо бухгалтерських та аналітичних програм. Найвідоміші бухгалтерські програми «1С:Бухгалтерія», «БЕСТ», «Електронна бухгалтерія» тощо. До програм фінансового аналізу належать аналітичні програми «ИНЗК-АФСР», «АНЗКАналитик», «ФинЕксперт», «БЕСТ-Ф» та інші, які призначені для оцінювання та аналізу поточного і прогнозованого фінансового стану підприємства, вибору найкращої стратегії його розвитку, для розроблення інвестиційних проектів і бізнес-планів. Ключову позицію в інформаційній системі займає система обробки даних.

Потреби різних організаційних рівнів і функціональних сфер менеджменту задовольняють п'ять головних типів інформаційних систем: діло-процесійні, офісно-автоматизаційні, управлінсько-інформаційні, системи підтримки рішення, системи підтримки виконання рішень.

Діло-процесійна система (англ. Transaction-Processing

System) - комп'ютерна інформаційна система, що виконує щоденні поточні операції, потрібні для розвитку бізнесу, і забезпечує пряму підтримку на операційному рівні організації.

Завдання офісно-автоматизаційної системи (англ. Office Automation System) - полегшити зв'язок і підвищити продуктивність праці менеджерів і офісних працівників через документи і передавальні процеси.

Автоматизована інформаційна система є поліструктурним об'єктом і включає взаємопов'язану сукупність комплексу апаратно-програмних засобів для збирання, передачі і обробки інформації, відповідної інформаційної бази і персоналу, який бере участь у обробці, збиранні, передачі і використанні інформації.

Дослідники виокремлюють наступні практичні наслідки впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік: по-перше - це зростання продуктивності. Програмне забезпечення бухгалтерського обліку дозволяє бухгалтерам добирати різноманітні рахунки та журнали до своїх фінансових звітів, зберігаючи тим самим час, який був би згаяний на занурення у безліч написаних від руки сторінок. Зокрема, введені дані можуть бути скореговані дуже швидко і легко, що допомагає звільнити час та направити його на вирішення інших бухгалтерських питань.

По-друге, це прискорення процесу звітності. Сучасні технології скоротили період закриття з тижнів до діб, дозволив бухгалтерам більше часу приділяти точності фінансової документації ще до того, коли вона попаде на перевірку керівникам.

По-третє, це - централізований бухгалтерський облік. Сьогодні існує багато програм з бухгалтерського обліку на ринку інформаційних технологій, які можуть використовуватися за межами не тільки інтранету компанії, але й мережі на базі комп'ютерних серверів. Це дозволяє численним користувачам та різним територіям долучатися до бухгалтерської інформації з різних відділів компанії [5].

Висновки. Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

Автоматизована інформаційна система є поліструктурним об'єктом і включає взаємопов'язану сукупність комплексу апаратно-програмних засобів для збирання, передачі і обробки інформації, відповідної інформаційної бази і персоналу, який бере участь у обробці, збиранні, передачі і використанні інформації.

Облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства. У свою чергу, впровадження інформаційних технологій відповідає завданням бухгалтерського обліку. Впровадження ІТ доцільно здійснювати, додержуючись чотирьох фаз.

Існують певні тенденції у подальшому розвитку обліку й аналізу товарообігу: під впливом наростаючої активності використання інформаційних технологій в бухгалтерському обліку слід очікувати зменшення ролі бухгалтера на користь менеджера й програміста в обліково-аналітичних процесах, що ставить під сумнів багаторічні напрацювання фахівців в галузі автоматизації обліку й аналізу.

У нових умовах ми маємо сконцентрувати увагу, перш за все, на нетехнічній спрямованості підготовки спеціалістів, готових до творчої роботи в умовах технолого-інформаційної системи розвитку суспільства - менеджерів інформаційних систем. Завдяки впровадженню ІТ у бухгалтерський облік спостерігаються зростання продуктивності працівників, прискорення процесу звітності, можливість створення централізованого бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел:

1. Бачинський В. І. Бухгалтерський облік (загальна теорія) : навч. посібн. [Текст] / В. І. Бачинський. - К. : Вид-во «Магнолія 2006», - 2010. - 478 с.
2. Xie Shi-fen. Accounting information: Concepts, characteristics and significance of Hunan Finance and Accounting/ Xie Shi-fen, 1999 - С. 11.
3. Кельдер Т. Л. Системи обробки економічної інформації / Т. Л. Кельдер [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zsu.zp.ua/lab/mathdep/tte/ГУ/soei/soei11.htm>.
4. Біляченко О. Л. Особливості відображення програмного забезпечення на рахунках бухгалтерського обліку [Текст] / О. Л. Біляченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. - 2010. - № 4. - (54). - С. 22-26.
5. James E. Hunton. Blending Information and Communication Technology with Accounting Research/ James E. Hunton // Accounting Horizons. - Vol. 16. - 2002.

I. Ivanova INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGIES ON ACCOUNTING ACCOUNTING.

The article shows that accounting and analysis are important functional components of an enterprise information system. In turn, the introduction of information technology meets the objectives of accounting. The necessity of educational training of accountants as a professional group is emphasized, taking into account the specific resource of social practice development. Consequences of introduction of information technologies in accounting are disclosed.

Key words: *accounting, accounting-analytical information, informatization, information technologies, phases of assimilation of information technologies.*

Науковий керівник – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Лугова О. І.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 657.471.66

ЗБУТОВА ДІЯЛЬНІСТЬ – ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ

О. Капацин, А. Пухалевич,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Узагальнено теоретико-методологічні підходи до розкриття економічної суті збуту, визначено його місце та роль в діяльності підприємства. Обґрунтовано необхідність визначення в обліку комерційної собівартості для потреб управління та контролю.

Ключові слова: *збут, реалізація, збутова політика, бухгалтерський облік, витрати на збут, ризики збуту.*

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів підвищення ефективності функціонування підприємства постає необхідність удосконалення системи управління витратами, в тому числі витратами на збут, як основного резерву максимізації прибутку підприємства.

Результати збутової діяльності залежать від своєчасності отримання та обробки інформації про зміни на ринках, формування правильного сприйняття і можливості критичної оцінки зовнішнього середовища та стану виробничо-господарської діяльності. Наявність такої інформації дозволяє виявити внутрішні резерви та можливості їх мобілізації для покращення

системи збуту, фінансових результатів збутової діяльності та забезпечення стабільної роботи підприємства.

У дійсних умовах основне значення приділяється реалізації по договорах-постачаннях – найважливішому економічному показнику роботи, що визначає ефективність, доцільність господарської діяльності підприємства.

Тому в системі організації бухгалтерського обліку на підприємствах особливе місце займає облік готової продукції, її відвантаження і реалізації, у задачі якого входить:

- систематичний контроль за випуском готової продукції, станом її запасів і схоронністю на складах; обсягом виконаних робіт і послуг;
- своєчасне і правильне документальне оформлення відвантаженої і відпущеної продукції (робіт, послуг), чітка організація розрахунків з покупцями;
- контроль за виконанням плану договорів-постачань по обсязі й асортименту реалізованої продукції;
- своєчасний і точний розрахунок сум, отриманих за реалізовану продукцію, фактичних витрат на її виробництво і збут, розрахунок сум прибутку.

Успішне виконання цих задач залежить від ритмічності роботи підприємства, правильної організації збуту і складського господарства, своєчасності документального оформлення господарських операцій.

Важливу роль у реалізації цього завдання управління відіграє облік та контроль витрат на збут.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку та контролю витрат на збут досліджували В.В. Бурцев, С.Ф. Голов, Є.В. Калюга, Л.В. Осипова, В.В. Сопко та інші. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід відзначити, що окремі питання обліку та контролю витрат на збут потребують подальшого наукового дослідження та уточнення.

Постановка завдання. Мета написання статті полягає в розкритті особливостей обліку витрат на збут і визначенні основних напрямів їх вдосконалення.

Результати дослідження. Господарська діяльність будь-якого підприємства вимагає одержання прибутку. У цьому питанні основною ланкою на підприємстві є збутова діяльність, як заключний етап в усій діяльності зі створення, виробництва і доведення до споживачів кінцевої продукції. Саме через те, що прибуток підприємства залежить від ефективної організації збутової мережі та максимального продажу виготовленої продукції, то вивчення питання про збутову діяльність є актуальним для всіх підприємств і відіграє виключно важливу роль у системі виробничих відносин суспільства.

Адже, власне, саме тут споживач визнає, або не визнає всі дії фірми корисними і потрібними для себе, і, відповідно, купує чи не купує її продукцію або послуги.

Від якості збутової роботи значною мірою залежить ритмічність і ефективність діяльності як кожного окремого підприємства, так і всіх взаємопов'язаних з ним підприємств, усіх виробників та споживачів матеріально-технічних ресурсів підприємства.

Поняття «збут» можна розглядати в широкому й вузькому значенні. Збут у широкому розумінні являє собою процес організації транспортування, складування, запасів, доробки, просування до торговельних ланок, упакування й реалізації товарів з метою задоволення потреб покупців і отримання на цій основі прибутку [1].

Збут у вузькому значенні (продаж, реалізація) – процес безпосереднього спілкування продавця й покупця, спрямований на отримання прибутку і потребуючий знань, навичок і певного рівня торгової компетенції.

Збутова діяльність – це цілісний процес, що охоплює планування обсягу реалізації товарів з урахуванням рівня прибутку, що намічається; пошук і вибір найкращого партнера – постачальника (покупця); проведення торгів,

включаючи встановлення ціни, відповідній якості товару і інтенсивності попиту; виявлення і активне використання факторів, здатних прискорити збут продукції і збільшити прибуток від реалізації [2].

Система управління збутовою діяльністю повинна відповідати головним напрямкам господарської діяльності підприємства, забезпечувати такий зміст виробничої, збутової, складської, транспортної та іншої діяльності, при якій вчасно реалізовується продукція споживачеві. Вважаємо за доцільне розглянути і логістичний підхід до організування процесу збуту на підприємстві, так як логістика керується принципами раціонального управління товарно-матеріальним потоком, то необхідно створювати такі організаційні системи, які б відображали цей потік.

Організація обліку розрахунків зі збутової діяльності має забезпечити своєчасну перевірку розрахункових операцій.

Розрахункові взаємовідносини між покупцями та замовниками виникають у процесі господарської діяльності підприємств і цим відносинам, як правило передують укладення договорів (контрактів) купівлі-продажу товарно-матеріальних цінностей, договорів підряду на виконання різних робіт, надання послуг тощо.

Збутова ж діяльність має бути пов'язана як зі збутом продукції, так і з передторговельним обслуговуванням і обслуговуванням під час споживання, що прямо впливають на обсяги збуту (оскільки від їх якості залежить кількість та частота покупок / замовлень). При цьому канали, де здійснюється відпуск страв та напоїв, а також розрахунок, доцільно розглядати і як канали обслуговування, і як канали збуту.

Висновки. З огляду на недостатню дієвість інформаційного забезпечення збутової діяльності підприємств, найбільш доцільним шляхом вирішення цієї проблеми є проведення ґрунтовних досліджень мікросередовища з метою оцінювання впливу факторів на збутову діяльність підприємств. Розробка методик цих досліджень із залученням їх у процес

виробництва дозволить виробникам управляти збутовою діяльністю як цілісною системою.

Список використаних джерел:

1. Апопій В.В. Організація торгівлі: навч. посібник. для студ. вищ. уч. закл. / [Апопій В.В., Міщук І.П., Ребицький В.М. та ін.]; ред. В. Апопій; Львів . комерц. акад. - Вид. 2 - е , перероб . і доповіді. - К. : Центр навчальної літератури, 2008. - 632 с.
2. Балабаниць А.В. Збутова діяльність торговельних підприємств в умовах маркетингової орієнтації: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / А.В. Балабаниць. – Донецьк, 2000. – 20 с.
3. 11. Гавришко, Н. Порівняльна характеристика економічних категорій «маркетинг» і «збут» [Електронний ресурс] / Наталія Гавришко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль, 2000. – Вип. 11. – С. 55-60.

O. Kapatsin, A. Pukhalevich. SALES ACTIVITY - ACCOUNTING AND CONTROL OBJECT.

The theoretical and methodological approaches to the disclosure of the economic essence of sales are generalized, its place and role in the activity of the enterprise are determined. The necessity of determining the cost accounting for management and control purposes is substantiated.

Key words: *sales, implementation, sales policy, accounting, sales costs, sales risks.*

*Науковий керівник – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Дубініна М.В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 346.6:35.073

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ТЕНДЕРНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

А. Кулаковська, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Т. Ткаченко, здобувач вищої освіти 4-го курсу, Національна академія статистики, обліку і аудиту, м. Київ, Україна

Розглянуто особливості проведення публічних закупівель в Україні за допомогою електронної системи ProZorro. Детально розглянуто вимоги щодо проведення публічної закупівлі, порядок заповнення тендерної документації під час проведення закупівлі.

Ключові слова: *ProZorro, публічні закупівлі, тендерна документація.*

Основою Єдиної електронної системи публічних закупівель є портал бази даних prozorro.gov.ua. Даний портал є загальнодоступним та відкритим ресурсом, в якому можна отримати будь яку інформацію з центральної бази даних про електронні тендерні торги чи інші закупівлі, які було проведено в межах даної системи. Інформація Єдиної системи електронних закупівель є загальнодоступною для їх подальшого та вільного використання чи поширення. Будь-яка особа може копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, у тому числі в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту, публічну інформацію у формі відкритих даних з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої інформації.

Інформація про електронну систему закупівель на сьогодні є неповною, так як законодавчо-нормативна база та сама електронна система, є відносно новою. Не повний обсяг інформації в деякій мірі унеможливорює ефективне використання електронної системи, є певні проблеми з якими стикаються як учасники закупівельного процесу так і представники регулюючих органів. Учасники закупівельного процесу мають труднощі з організацією процедур, а представники регулюючих органів – з виконанням функцій контролю та аналізу. Ці проблеми можуть призводити до помилок в інтерпретації даних, що генеруються системою та можуть призвести до некоректних висновків. Тому розгляд та визначення публічних закупівель, а в середині їх подання тендерної документації під час проведення закупівлі на сьогодні є досить актуальним питанням.

Зовсім недавно система державних закупівель була однією із найбільш корумпованих ланок нашої держави, яка трималася лише на особистих домовленостях і закритості, що відкривало широкі можливості для різного роду махінацій, і залишало за бортом достойних учасників процесу, які бажали працювати прозоро.

Публічні закупівлі, які нещодавно для нашої країни були чи не найбільш тіньовою системою, одними з перших потребували належного регулювання.

Адже боротьба з корупцією – це те, що дає позитивний результат для країни в цілому. Тому було прийнято рішення розробити електронний портал системи ProZorro, яка дозволила та допомогла б тримати всю інформацію про закупівлі у відкритому, публічному вигляді та доступі. Тепер будь-який громадянин України, а не тільки учасник тендерів чи торгів, може слідкувати за чесністю та прозорістю державних закупівель.

Впровадження електронної системи ProZorro, з одного боку, зменшує корупцію, а з іншого – підвищує ефективність закупівель. Закупівля проводиться відповідно до договору про закупівлю, договір про закупівлю – це договір, що укладається між замовником і учасником за результатами проведення процедури закупівлі та передбачає надання послуг, виконання робіт або набуття права власності на товари. Забезпечення виконання договору про закупівлю – це надання забезпечення виконання зобов'язань учасника перед замовником за договором про закупівлю. Згідно договору про закупівлі визначається предмет закупівлі, відповідно до норм закону предмет закупівлі – це товари, роботи чи послуги, що закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі). Предмет закупівлі визначається замовником у порядку, встановленому Уповноваженим органом.

В процесі дослідження вимог закупівлі необхідно визначити процедури закупівлі, які бувають, такі як:

- відкриті торги;
- конкурентний діалог;
- переговорна процедура закупівлі.

З використанням електронної системи закупівель ProZorro замовник здійснює процедуру публічних закупівель. Данна система є загальнодоступною та гарантує недискримінацію, рівні права та доступ під час реєстрації всім зацікавленим особам, обмін і збереження інформації гарантує непорушність

даних про учасників, їхні пропозиції під час проведення процедури закупівлі та конфіденційність до моменту розкриття тендерних пропозицій.

За фактом отримання тендерних пропозицій електронна система закупівель повинна забезпечувати фіксацію дати та точного часу отримання цієї пропозиції та неможливість доступу будь-яких осіб до отриманих тендерних пропозицій до моменту настання дати і часу кінцевого строку подання та розкриття таких пропозицій, зазначених в оголошенні про проведення процедури закупівлі.

Під час використання електронної системи закупівель з метою подання тендерних пропозицій і здійснення їх оцінки, документи та дані створюються та подаються з урахуванням вимог Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6].

Основною процедурою закупівлі є відкриті торги. Під час проведення процедури тендерні пропозиції мають право подавати всі зацікавлені особи. Для забезпечення правомірності проведення процедури публічних закупівель має бути подано не менше двох пропозицій. Оголошення про проведення процедури відкритих торгів безоплатно оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу, за допомогою електронної системи ProZorro. Строк для подання тендерних пропозицій не може бути менше ніж 15 днів з дня оприлюднення оголошення про проведення процедури відкритих торгів на веб-порталі ProZorro. У разі якщо оголошення про проведення процедури закупівлі оприлюднюється відповідно до норм статті 10 Закону, строк для подання тендерних пропозицій не може бути менше ніж 30 днів з дня його оприлюднення [5].

Тендерна документація безоплатно оприлюднюється замовником на веб-порталі Уповноваженого органу для загального доступу.

Склад тендерної документації наведено на рисунку 1.

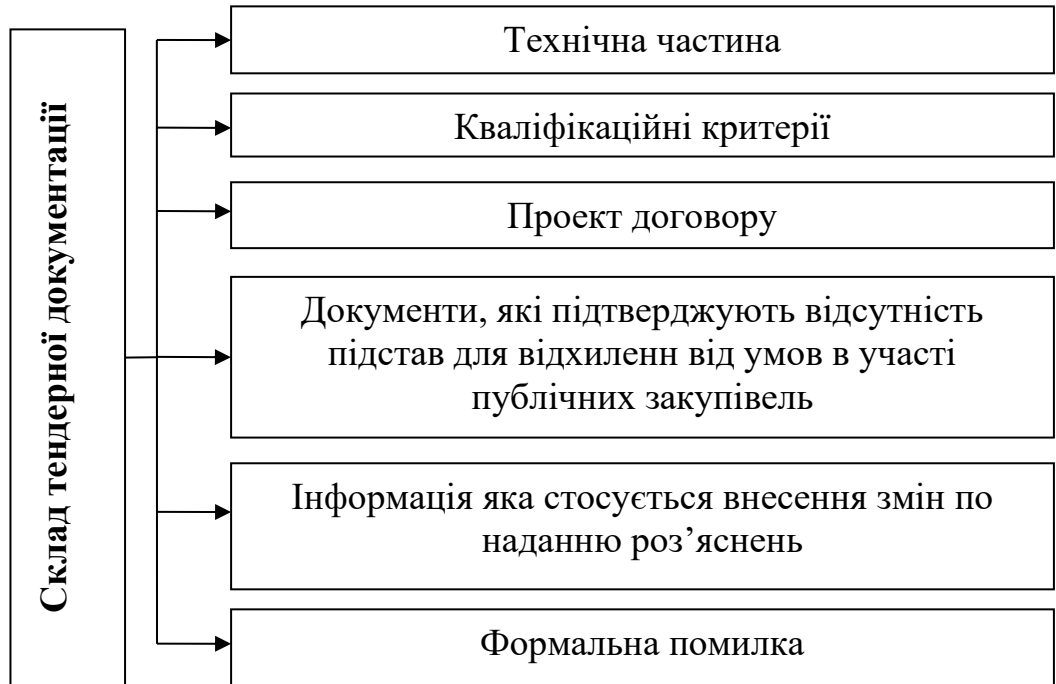

Рисунок 1 – Склад тендерної документації

Джерело: сформовано авторами на підставі [5]

Відповідно до технічної частини, то в даному блоці повинна міститися інформацію про необхідні технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі, у тому числі відповідну технічну специфікацію (у разі потреби - плани, креслення, малюнки чи опис предмета закупівлі). Крім того технічна специфікація включає в себе: детальний опис товарів, робіт, послуг, що закуповуються, у тому числі їх технічні та якісні характеристики; вимоги щодо технічних і функціональних характеристик предмета закупівлі у разі, якщо опис скласти неможливо або якщо доцільніше зазначити такі показники; посилання на стандартні характеристики, вимоги, умовні позначення та термінологію, пов'язану з товарами, роботами чи послугами, що закуповуються, передбачені існуючими міжнародними або національними стандартами, нормами та правилами.

Наступним блоком в тендерній документації є кваліфікаційні критерії, де замовник вимагає від учасників подання ними документально

підтвердженої інформації про їх відповідність кваліфікаційним критеріям, рисунок 2.

Кваліфікаційні критерії	наявність обладнання та матеріально-технічної бази
	наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід
	наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічного договору

Рисунок 2 – Кваліфікаційні критерії замовника

Джерело: сформовано авторами на підставі [1, 5]

Визначені замовником кваліфікаційні критерії та перелік документів, що підтверджують інформацію учасників про відповідність їх цим критеріям, зазначаються в тендерній документації та вимагаються під час проведення переговорів з учасником (у разі застосування переговорної процедури закупівлі).

Документи, що не передбачені законодавством для учасників – юридичних, фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб – підприємців, не подаються ними у складі тендерної пропозиції та не вимагаються під час проведення переговорів з учасником (у разі застосування переговорної процедури закупівлі).

Відсутність документів, що не передбачені законодавством для учасників – юридичних, фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб – підприємців, у складі тендерної пропозиції не може бути підставою для її відхилення замовником [5].

Не менш важливим блоком у тендерній документації є проект договору. Основна вимога до замовника полягає в тому, що замовник має оприлюднити в тендерній документації обов'язково або окремим файлом, або у складі тендерної документації, проект договору про закупівлю і вимагати від учасника:

- або заповнений і підписаний проект договору по закупівлі;
- або лист-згоду.

Проект договору, який міститься в тендерній документації повинен бути ідентичним з тим договором який буде підписуватися з учасником публічної закупівлі. Крім того, ціна пропозиції має відповідати первинній ціні вказаній в проекті договору та загальній вартості товару. Тобто договір про закупівлю укладається відповідно до норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України.

Під час укладення договору учасник - переможець процедури закупівлі зобов'язаний надати дозвіл або ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, у випадку якщо отримання такого дозволу або ліцензії на провадження такого виду діяльності передбачено законодавством.

Забороняється укладання договорів, що передбачають оплату замовником товарів, робіт і послуг до проведення процедур закупівель або без їх проведення [5].

У разі, якщо учасник має заборгованість із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) замовник має повне право прийняти рішення про відмову учаснику в участі у процедурі закупівлі та може відхилити тендерну пропозицію учасника.

Під час надання роз'яснень, щодо тендерної документації та внесення змін до неї фізична чи юридична особа має право не пізніше ніж за 10 днів до закінчення строку подання тендерної пропозиції звернутися через електронну систему закупівель до замовника за роз'ясненнями щодо тендерної документації, або звернутися до замовника з вимогою щодо усунення порушення під час проведення процедури закупівлі. Усі звернення за роз'ясненнями та звернення щодо усунення порушення автоматично оприлюднюються в електронній системі закупівель без ідентифікації особи, яка звернулася до замовника. Замовник повинен протягом трьох робочих днів з дня їх оприлюднення надати роз'яснення на звернення та оприлюднити його на веб-порталі Уповноваженого органу.

Тендерна документація може містити також іншу інформацію відповідно до законодавства, яку замовник вважає за необхідне до неї включити. Вона може містити опис та приклади формальних (несуттєвих) помилок, допущення яких учасниками не призведе до відхилення їх пропозицій.

Формальними (несуттєвими) вважаються помилки, що пов'язані з оформленням тендерної пропозиції та не впливають на зміст пропозиції, а саме - технічні помилки та описки.

В тендерній документації не повинні міститися вимоги, що обмежують конкуренцію та призводять до дискримінації учасників. Замовник має право зазначити в оголошенні про проведення процедури закупівлі та в тендерній документації вимоги щодо надання забезпечення тендерної пропозиції. У разі якщо надання забезпечення тендерної пропозиції вимагається замовником, в тендерній документації повинні бути зазначені умови його надання, зокрема вид, розмір, строк дії та застереження щодо випадків, коли забезпечення тендерної пропозиції не повертається учаснику. У такому разі учасник під час подання тендерної пропозиції одночасно надає забезпечення тендерної пропозиції.

Отже, використання системи електронних закупівель та електронної системи оскарження підвищує рівень конкуренції у сфері публічних закупівель та знизить рівень корупції. Ринок відкритих даних, який започаткувала система ProZorro формує собою модель державно-приватного партнерства, яка вже встигла добре зарекомендувати себе в інших європейських країнах. Держава, в даному випадку, виступає власником даних, налаштовує доступ і правила роботи з ними, визначає правила участі в тендерах і контролює якість послуг, а постачальників визначає за результатом тендерів.

Під час використання системи, на практиці залишаються як законодавчі та технічні обмеження щодо безпосередньої участі компаній нерезидентів в публічних закупівлях. Але не дивлячись на певні проблеми, які є, ринок

публічних закупівель України на сьогоднішній день як ніколи раніше сприятливий для участі в закупівлях іноземних компаній (наразі через представництва або пов'язані компанії, зареєстровані в Україні), які можуть нарешті створити належну конкуренцію українським виробниками в умовах прозорих, ефективних і справедливих процедур закупівель із викоріненням системної корупції в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Веб портал електронної системи ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua>
2. Веб портал Тендерного комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tenderkomitet.com.ua>
3. Веб портал Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
4. Гаркавюк А. Система публічних закупівель в Україні: коли все ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/10/31/608226/>
5. Про публічні закупівлі [Електронний ресурс] : закон України від 25.12.2015р. № 922-VIII. – Режим доступу : http://tenderkomitet.com.ua/zakon_1
6. Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] : закон України від 22.05.2003 № 851-IV. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
7. Легейда І. Публічні закупівлі в Україні. Нові можливості для польських компаній [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plp.kiev.ua/ua/publications/293-publichni-zakupivli-v-ukrajini-novi-mozhливosti-dlya-polskikh-kompanij>.

A. Kulakovskaya, T. Tkachenko. FEATURES OF SUBMISSION OF TENDER DOCUMENTATION IN PUBLIC PROCUREMENT.

The features of public procurement in Ukraine using the ProZorro electronic system are considered. The requirements for public procurement and the procedure for filling in the tender documentation during the procurement are discussed in detail.

Key words: *ProZorro, public procurement, tender documentation.*

*Науковий керівник — канд.екон.наук, асистент кафедри обліку і оподіткування Пісоченко Т. С.,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна*

УДК 657.6

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

*К. Моспаненко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті досліджено законодавчо-нормативне забезпечення аудиту виробничих запасів. Розкрито економічну сутність виробничих запасів як об'єкту обліку. Висвітлено основні принципи організації та ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів. Визначено основні недоліки законодавчо-нормативної бази, запропоновано шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку та забезпеченості підприємства виробничими запасами.

Ключові слова: аудит, виробничі запаси, законодавчо-нормативна база, матеріальні цінності, облікова політика, подвійний запис.

Постановка проблеми. Аудит виробничих запасів будь-якого суб'єкта господарювання є чи не найскладнішою частиною аудиторської перевірки. А якщо йдеться про перевірку діяльності підприємств виробничої сфери, то рівень складності значно підвищується. Питання аудиту виробничих запасів набувають особливої актуальності у зв'язку з необхідністю забезпечення керівництва оперативною і достовірною інформацією для здійснення управління підприємством, а також процесами, які в ньому відбуваються. Окрім того, достовірна інформація у фінансовій звітності клієнта представляє інтерес і для інших груп як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів, кожна із яких має різні інформаційні потреби та може висувати нові вимоги (критерії) до інформації, що надається аудитором. Усе зазначене вказує на необхідність поглибленого дослідження методичних аспектів аудиту виробничих запасів, зокрема в частині тверджень та критеріїв оцінки достовірності інформації щодо запасів у звітності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового забезпечення аудиту виробничих запасів висвітлюють у своїх працях відомі українські вчені, зокрема: Мельнікова К.С., Павлюк І.В., Сиротюк Г., Скороба О.А., Скрипник М.І., Утенкова К.О. та ін.

Мельнікова К.С. всебічно розглядає методику аудиту виробничих запасів, що спрямована на збір аудиторських доказів, проведення аналізу та розробки рекомендації щодо оптимізації роботи облікового апарату з метою підвищення ефективності управління виробничими запасами у розрізі окремо взятих статей та елементів [9]. Павлюк І.В. вважає, що одним із основних, найскладніших та проблемних питань методології системи бухгалтерського обліку є правильне та раціональне відображення первісної вартості (фактичної собівартості) виробничих запасів, визначення та відображення в синтетичному й аналітичному обліку фактичної собівартості матеріалів та комплектуючих виробів, витрачених на виробництво продукції (робіт, послуг), а також собівартості реалізованих готової продукції (робіт, послуг) на виробничих підприємствах [8]. Сиротюк Г. розкриває методичні особливості аудиту виробничих запасів, наводить послідовність етапів аудиту, наявності і руху виробничих запасів та пропонує методику проведення аудиторської перевірки виробничих запасів й операцій з ними [10]. Скоробою О.А. здійснено дослідження, яке стосується порядку організації і методики проведення аудиту виробничих запасів суб'єкта господарювання [11]. Скрипником М.І. розроблено практичні рекомендації для вдосконалення організації і методики аудиту виробничих запасів на підприємстві та науково обґрунтував теоретичні положення [12]. Утенковою К.О. висвітлено теоретичні та організаційні основи аудиту, методику аудиту активів і пасивів, доходів і витрат, фінансової звітності [13].

Враховуючи значний внесок науковців, очевидно, що дана проблематика все ж таки залишається актуальною в силу розвитку організаційних та методичних аспектів аудиту під впливом міжнародного аудиторського законодавства та аудиторської практики, та потребує подальшого наукового опрацювання.

Метою статті є критичне дослідження законодавчо-нормативного забезпечення аудиту виробничих запасів та розроблення пропозицій задля його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Організація бухгалтерського обліку виробничих запасів регулюється окремими законодавчо-нормативними документами України. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання бухгалтерської звітності в Україні [1]. Цей Закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності (далі – підприємства), які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством. Визначені мета та основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, засади організації бухгалтерського обліку на підприємстві та державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, а також загальні вимоги до фінансової звітності.

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій є переліком рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності (кореспонденція рахунків) у бухгалтерському обліку [2]. У ньому за десятковою системою наведено коди й найменування синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) й субрахунків (рахунків другого порядку). Першою цифрою коду визначено клас рахунків, другою - номер синтетичного рахунку, третьою - номер субрахунку. Контитування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку здійснюється із застосуванням, щонайменше, коду класу й коду синтетичного рахунку.

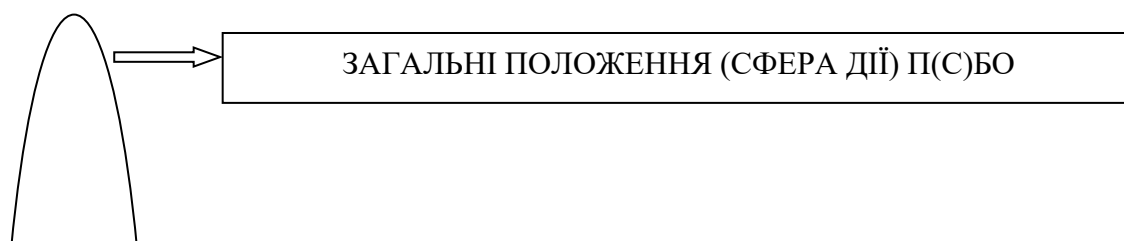
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [3] встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших

юридичних осіб незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб. Ведення позабалансових рахунків здійснюється за простою системою (без застосування методу подвійного запису).

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) 9 «Запаси» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виробничі запаси та їх розкриття у фінансовій звітності [5], об'єкти які в бухгалтерському обліку відносяться до запасів та методи їх оцінки при оприбуткуванні, вибутті та у фінансовій звітності (балансі), в примітках до фінансової звітності, методи розподілу транспортно-заготівельних витрат. Норми цього П(С)БО застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (далі – підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ). Загальна структура П(С)БО 9 «Запаси» наведена на рисунку 1.

Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів можуть застосовуватися підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм [4]. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності, установ та організацій, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету [6].

Наказ Міністерства статистики України «Про затвердження типових первинних документів з обліку сировини і матеріалів» визначає перелік та форму типових первинних документів, які можуть використовуватися підприємствами при обліку сировини та матеріалів [7].

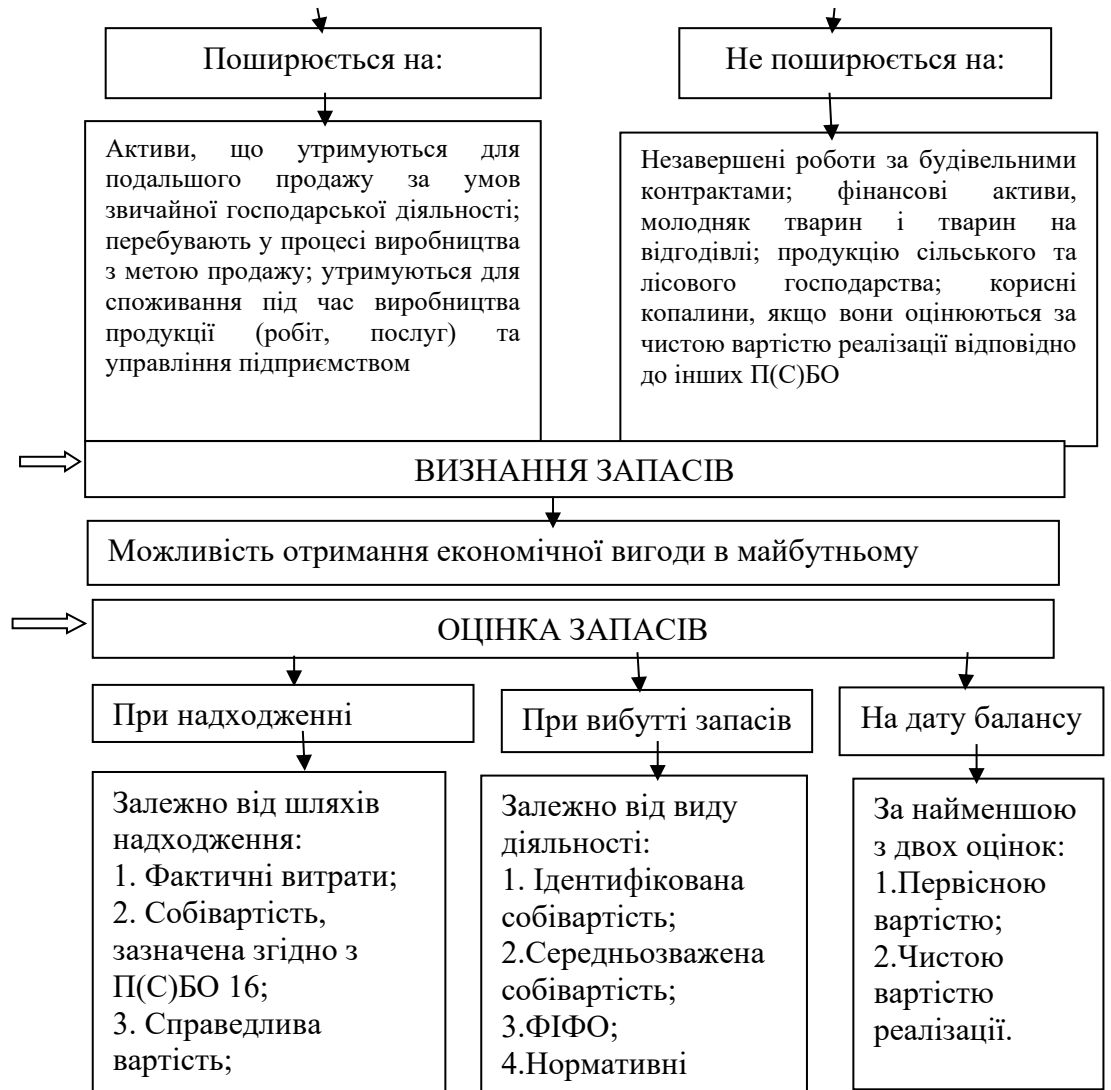

Рисунок 1 — Характеристика П(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: побудовано автором з використанням [5]

Методичні рекомендації про застосування регістрів бухгалтерського обліку спрямовані на узагальнення у регістрах бухгалтерського обліку (крім регістру позабалансового обліку) методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій та інших юридичних осіб їх філій, відділень, представництв незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності (далі - підприємства), на накопичення аналітичних даних про склад і рух активів, капіталу і зобов'язань, доходів, витрат, фінансових результатів [8]. В даному документі визначають призначення та застосування облікових регістрів, правила їх складання,

ведення, форми журналів, відомостей, Головної книги, таблиць аналітичних даних, аркушів-розшифровок, реєстру депонованої зарплати.

Таким чином, нормативно-правова база забезпечує правове регулювання, організацію, ведення обліку виробничих запасів та методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про них, розкриття її у фінансовій звітності тощо.

Основні принципи організації та ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів і товарів установлені національним П(С)БО 9 «Запаси» [5]. П(С)БО 9 «Запаси» детально регламентує загальні принципи організації бухгалтерського обліку запасів і вирішує питання визначення та обліку первісної (балансової) вартості виробничих запасів та товарів, що сприятиме об'єктивному відображенню в бухгалтерському обліку фактичної собівартості використаних виробничих запасів і реалізованих товарів, точному визначенню фінансових результатів господарсько-фінансової діяльності підприємств. Собівартість використаних запасів включає в себе витрати на купівлю, доставку і доведення до придатного для використання стану, але Інструкція про застосування Плану рахунків не встановлює порядок обліку витрат на купівлю, доставку та доведення запасів до придатного для використання стану, які згідно з пунктами 8, 9 П(С)БО 9 «Запаси» мають входити до первісної (балансової) вартості придбаних підприємством товарно-матеріальних цінностей. Найбільш раціональним, з точки зору автора, є облік виробничих запасів за договірними купівельними цінами з окремим аналітичним обліком витрат на купівлю, доставку виробничих запасів і доведення їх до придатного для використання стану. Тільки наприкінці місяця такі витрати мають включатися за спеціальним розрахунком до фактичної собівартості запасів, використаних на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг), або до фактичної собівартості реалізованих цінностей. Розрахунок слід складати у порядку, встановленому пунктом 9 П(С)БО 9 «Запаси» для списання тільки транспортно-заготівельних витрат.

Порядок ведення аналітичного обліку сировини й матеріалів, напівфабрикатів, палива тощо Інструкцією не визначений. Проте у ній зазначено, що аналітичний облік запасних частин ведеться за місцями зберігання та однорідними групами (механічна група, електрична група тощо). Аналітичний облік машин, обладнання, двигунів, вузлів та агрегатів обмінного фонду ведеться за групами: придатні до експлуатації (нові та відновлені); ті, що підлягають відновленню (на складі); ті, що є в ремонті.

З двох видів переоцінки (дооцінка та уцінка) П(С)БО 9 віддає явну перевагу уцінці. Цим же положенням передбачене обмеження стосовно дооцінки товарів, яка повинна здійснюватися тільки в межах попередніх уцінок, не повинна поширюватися на донараховані суми торгової націнки, здійснювані протягом звітного періоду (наприклад, при загальному зростанні цін на аналогічні товари на ринку) [5].

Виходом із даної ситуації була б можливість дооцінки виробничих запасів за даними бухгалтерського обліку. Перелік матеріальних цінностей, які підлягають дооцінці, можна визначати шляхом співвідношення цін, які склалися у розрахунках з постачальниками на початку і наприкінці місяця. Нова ціна у такому випадку визначається на підставі документального підтвердження постачальника про зміну ціни. Таким чином, проведення періодичних дооцінок матеріальних цінностей внаслідок стрімкого росту цін за рахунок коливання курсів валют дає змогу полегшити інфляційний податковий тягар на підприємства та запобігти вимиванню їх оборотних коштів.

Значними недоліками законодавчо-нормативної бази є: нечітке визначення термінів; незрозумілі та не досить вичерпані відповіді та роз'яснення щодо застосування рекомендованих методів обліку; невідповідність нормативних документів різних рівнів за окремими положеннями один одному. Незважаючи на значні наукові напрацювання, сучасні економічні умови, фінансова криза висвітлили окремі проблемні питання бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю

запасів, які потребують розв'язання як на методологічному, так і на практичному рівнях.

Недоліком П(С)БО 9 є певна невідповідність його з Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку запасів [4], а саме:

- відсутність точного переліку інших витрат, які необхідно враховувати в складі первісної вартості придбаних за плату запасів;
- відсутність порядку визначення первісної вартості одиниці запасів та розподілу транспортно-заготівельних витрат на одиницю придбаного запасу;
- відсутність порядку розрахунку майбутніх вигід;
- відсутність інформації про визначення первісної вартості придбаних запасів, за якою вони відображаються в бухгалтерському обліку.

Дуже важливим, на нашу думку, є правильне розмежування витрат, пов'язаних з доведенням запасів до необхідного стану, від витрат, пов'язаних зі здійсненням обробки таких запасів у межах технологічного процесу виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг. До того ж, суттєвим недоліком П(С)БО 9 та рекомендацій, які регулюють бухгалтерський облік запасів є відсутність в них визначення критеріїв та умов віднесення активів до окремих груп запасів. Вважаємо за доцільне зауважити на тому, що в Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку запасів пропонується оцінювати надлишки запасів виявлені при інвентаризації, браковані вироби, зворотні відходи, а також ті запаси, що отримано в процесі ремонту, модернізації, ліквідації основних засобів за чистою вартістю реалізації або за ціною їх можливого використання. Тоді як у П(С)БО 9 «Запаси» аналогічної вимоги немає [9].

Висновки. Аудит запасів призначений для того, щоб здійснювати контроль за дотриманням чинного законодавства щодо операцій з виробничими запасами, встановити повноту і правильність відображення в бухгалтерському обліку надходження запасів за їх каналами, встановити правильність визнання активів запасами згідно з П(С)БО 9 «Запаси»,

дослідити стан складського господарства запасів, перевірити дотримання обраних методів обліку виробничих запасів, які зазначені у наказі про облікову політику. Правильна та раціональна організація і методика аудиту виробничих запасів допоможе аудитору досягти поставленої мети. З метою уникнення помилок та двоякого трактування положень наказу про облікову політику підприємству доцільним є максимально точно висвітлення всіх питань щодо методики обліку виробничих запасів та відображення їх у фінансовій звітності. Основним призначенням аудиту виробничих запасів є допомога клієнту у визначенні основних недоліків, порушень та помилок в обліку виробничих запасів, можливість ліквідувати їх та запобігти подальшому виникненню, що призведе до покращення фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2018).
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. // База даних "Законодавство України"/ВР України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: наказ Міністерства фінансів України від 10.01.07 року № 2 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtk.com.ua/show/2cid04693.html>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87, зі змінами і доповненнями. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
6. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України № 88 від 24.05.1995 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.
7. Про затвердження типових первинних документів з обліку сировини і матеріалів: наказ Міністерства статистики України № 193 від 21.06.1996р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193202-96>.
8. Павлюк І.В. Проблеми бухгалтерського обліку надходження товарів, що обліковують за продажними цінами, і податкового кредиту з ПДВ та шляхи їх вирішення // «Бухгалтерський облік і аудит». – 2013. – № 12. – С.3–10.
9. Мельнікова К.С. Напрями удосконалення методів і процедур аудиту виробничих запасів на прикладі макаронної фабрики / К.С. Мельнікова // Економічні студії. – 2014. – №1(1). – С. 13–18.
10. Сиротюк Г. Методичні особливості аудиту виробничих запасів Г. Сиротюк, К. Сиротюк // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. – 2015. – №22(1). – С. 92–97.

11. Скорба О.А. Організація проведення аудиту виробничих запасів / О.А. Скорба // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2014/Economics/7_164138.doc.htm

12. Скрипник М.І. Удосконалення організації і методики аудиту виробничих запасів на підприємстві / М.І. Скрипник, О.О. Григоревська, Н.Й. Радіонова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – Вип. 2–3 (35). – С. 378–398.

13. Утенкова К. О. Аудит: навч. посібн. / К. О. Утенкова – К.: Алерта, 2011. – 408 с.

K. Mospanenko. LEGISLATIVE AND REGULATORY ASPECTS OF ACCOUNTING AND INVENTORY AUDIT.

The article investigates the legislative and regulatory support of the audit of industrial stocks. The economic essence of industrial stocks as an object of accounting is revealed. The basic principles of the organization and accounting of industrial stocks are covered. The main drawbacks of the legislative and regulatory framework are identified, the ways of improving the accounting and the provision of the enterprise with production reserves are proposed.

Key words: *production reserves, legislative and normative base, audit, accounting policy, double entry, material values.*

*Науковий керівник - доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Потриваєва Н. В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 339.9:338

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, НАПРЯМИ ГАРАНТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

*В. Михайлюк, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Розглянуто сутність поняття «глобалізація» і особливості глобалізаційних процесів у гарантуванні національних інтересів держави. Обґрунтовано негативний вплив і основні виклики глобалізації, що негативно впливають на безпеку країни.

Ключові слова: *глобалізація, глобалізаційні процеси, загрози, національні інтереси.*

Постановка проблеми. Традиційні форми ведення господарської та підприємницької діяльності усе більшою мірою виявляються схильними до впливу нових тенденцій розвитку економічних систем. Глобальний характер більшості економічних процесів обумовлює трансформацію основних понять і принципів, систем економічних і фінансових відносин, перерозподіл ролі і значення окремих учасників цих відносин. Сучасна світова економіка являє

собою систему, об'єднану масштабними виробничо-збутовими комплексами, глобальною фінансовою системою і планетарною інформаційною мережею. Глобалізація робить вплив на економіку всіх країн і носить багатоплановий характер [10].

Особливістю сучасного етапу функціонування української економіки є посилення в ній трансформаційних процесів у тісному зв'язку із розвитком ринкового механізму та глобалізацією світової економіки. У ході економічного реформування в Україні відбулися стихійні структурні зрушення, які посилили уже наявну деформацію структури національного господарства. Еволюція структури сучасної української економіки спричинена, з одного боку, особливостями історично сформованого галузевого комплексу, з іншого боку, ринковими перетвореннями та адаптацією до перспективних глобальних процесів [10].

Таким чином, за останні роки глобалізаційні процеси охопили практично усі сфери життєдіяльності суспільства, що спричинило виникнення неоднозначних тенденцій у безпековому секторі. А саме, відбувається посилення інтеграційних процесів як на глобальному, так і на регіональному рівнях; зростає конкуренція між світовими та регіональними центрами сили за збереження й посилення впливу, що призводить до розширення нових світових викликів і загроз, що потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання глобалізації та її впливу на економіку займалися чимало українських та зарубіжних науковців, зокрема Г.П. Аніоніліс, Н.А. Зотова, О.Л. Даниленко, Ю.П. Дудка, І.Г. Владімірова, О.В. Кардамонов, Б.А. Карпінський, Н.А. Латигіна, Д.Б.Малишева, Т.Фрідман. Питанням аналітичного дослідження щодо процесу адаптації аграрного сектора України до викликів глобального характеру присвятили свої публікації О.М. Варченко, В.К. Збарський, Ю.Є. Кирилов, І.А. Микитенко, О.В. Шубравська, Л.В. Саваш, В.Ю. Ільїн, О.Ю. Юрченко, О.В. Федосеева та ін. Враховуючи достатньо велику кількість науковців, які присвячують свої роботи глобалізації й глобалізаційним

процесам, залишається значна кількість невизначених питань й потребують подальшого дослідження. А саме, стосовно виявлення глобалізаційних загроз, як для вітчизняного сільського господарства, так й економіки у цілому, а також пріоритетних стратегічних напрямів попередження і подолання глобалізаційних процесів.

Постановка завдання. Метою і завданням дослідження є визначення особливостей функціонування вітчизняного аграрного сектора й економіки у цілому в умовах глобалізації та глобалізаційних змін і тенденцій. А також, знаходження адаптаційних напрямів уникнення загроз та ризиків з метою розвитку економіки країни.

Виклад основного матеріалу. За твердженням О. Кардамонова, глобалізація – це світовий процес трансформації символів, під час якого фальсифікуються, верифікуються і перерозподіляються у суспільстві цінності, норми, культурна практика і категорії очевидності [9]. Т. Фрідман вважає, що глобалізація це незворотна інтеграція ринків, націй, держав і технологій, яка дозволяє особам, корпораціям і державам-націям досягати будь-якої точки планети швидше, глибше і дешевше ніж це було раніше [8].

Під глобалізацією також розуміють кардинальну зміну світового порядку, а саме відбувається процес “розмивання” національних кордонів, що позбавляє свого сервісного значення внаслідок популяризації високих технологій масової культури. Низка фахівців уявляє глобалізацію як досить вузьке поняття: процес зближення споживчих переваг і універсалізація асортименту пропонованої продукції по усьому світі, під час якого світові продукти витісняють місцеві [10].

Таким чином, глобалізація представляє категорію, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом і робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і набуває форм постійного та неухильного зростаючого міжнародного переплетіння національних економік. Отже, вважаємо, що актуальність питання щодо особливостей глобалізаційних процесів у гарантуванні національних інтересів держави є неоднозначним як і

саме явище глобалізація й має нерівномірний розвиток у різних регіонах світу [1, 6].

Економічна глобалізація є основною тенденцією розвитку сучасного світу, яка супроводжується як зростанням світової економіки, розширенням міжнародної співпраці, прискоренням науково-технічного прогресу та інше, так і представляє певні ризики й загрози для країни у якій прогресують глобалізаційні процеси. Так, у процесі економічної глобалізації виникає ряд загроз, які впливають на значне зниження економічного потенціалу, стабільність держави у можливостях конкуренції з іншими учасниками міжнародного поділу праці. Таким чином, глобалізація представляє всеохоплюючий процес трансформації світового товариства у відкриту цілісну систему взаємозв'язків і взаємозалежностей [6].

Досліджуючи вплив глобалізаційних процесів на Україну, виявлено вплив чинників, які є наслідком наукових, технічних, економічних і освітньо-культурних досягнень людства і пов'язаних посиленням взаємної залежності різних держав світу. Основним результатом глобалізаційних змін і тенденцій у сфері національних інтересів держави є інтернаціоналізація чинників, що визначають міжнародну та національну безпеку.

Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає повноваження основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки держави. Відповідно до них громадяни на виборах, референдумах та через інші форми реалізації демократичних принципів, а також через органи державної влади й місцевого самоврядування виявляють своє бачення національних інтересів України та засобів і способів їх захисту. У порядку виконання своїх конституційних обов'язків громадяни здійснюють визначені органами державної влади й місцевого самоврядування заходи щодо забезпечення національної безпеки України, привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни, захищають свої права та інтереси, а також власну безпеку всіма законними способами й засобами [4].

Основними завданнями органів державної влади є визначення життєво важливих національних інтересів та їх пріоритетів, оцінення внутрішніх і зовнішніх загроз, визначення засобів та шляхів запобігання їм, створення державних механізмів реалізації доктрин, програм і стратегій забезпечення національної безпеки України.

Національний інтерес - це життєво важлива потреба, яка забезпечує необхідні ресурси й умови життєдіяльності та розвитку нації, суспільства, держави, громадянина та людини; це певне сукупне вираження потреби, яке найповніше задовольняє кожного із представників нації чи народу, незалежно від його політичних та ідеологічних уподобань, релігійних, етнічних чи расових відмінностей [5].

На сучасному етапі розвитку людство зіткнулось із ситуацією, де значна частина країн знаходиться за межами економічного і соціального прогресу, що призводить до глобальної нерівності. А за умови впливу глобалізаційних тенденцій у процесі виникнення і формування нових етапів розвитку глобалізація здійснює виклик економічній безпеці держави. Отже, необхідно враховувати можливості і загрози глобалізаційних процесів, а також враховувати їх наслідки, з метою забезпечення стабільного розвитку і конкурентоспроможності національної економіки будь-якої країни [6].

Отже, вважаємо, що глобалізаційні процеси, що розгортаються у різних регіонах ближчого і навіть далекого зарубіжжя, можуть безпосередньо впливати на стан нації, можливості та перспективи її розвитку, а отже, й на розуміння та визначення національних інтересів. Відповідно до цього у розумінні сутності національних інтересів країни важливе значення має геополітичне та геостратегічне уявлення про її місце і роль у світі. У даному контексті політологи зазначають, що поняття «національні інтереси» має низку аспектів: геополітичний, внутрішньополітичний та ідеологічний [5].

Агресивність глобалізації зумовлює переростання «сучасного глобалізму в державно-корпоративний імперіалізм» і виражається у наростанні розриву в рівнях економічного і соціального розвитку між

багатими і бідними країнами. Такий стан справ не сприяє зростанню продовольчої безпеки останніх. Тому вони повинні більш серйозно ставитися до цієї проблеми, особливо зважаючи на те, що, як наочно продемонстрували економічна і продовольча кризи кінця першого десятиріччя XXI століття, в кожній окремо взятій країні, насамперед з тих, що належать до розряду розвинених, на перше місце в критичних ситуаціях виступають не глобальні проблеми, а національні [11]. За оцінками фахівців РВПС НАН України, національний АПК може здійснити прорив на світовий ринок, бо його потенціал, на відміну від традиційних учасників (США, ЄС, Канади), ще не вичерпаний - задіяно лише третину продуктивних сил природи і суспільства [12].

Висновок. Отже, за результатами дослідження зроблено висновок, що глобалізаційні зміни і тенденції впливають негативно і створюють загрози національній економіці, а, відповідно, і економічній безпеці держави. Таким чином, зазначено, що глобалізаційні процеси уникнути не можливо, що призводить до адаптаційного періоду країни до змін, і можливим виявленням загроз та ризиків з метою забезпечення національних інтересів держави, а також економічної безпеки. Вважаємо, що активізація впровадження ефективного механізму щодо запобігання викликам глобалізаційних процесів сприятиме зменшенню ризиків і загроз у досягненні національних інтересів держави й її економічній безпеці [6].

Тому негативні аспекти глобалізації вимагають розробки захисних механізмів з метою мінімізації впливу глобалізаційних змін і тенденцій. Таким чином, кожна держава повинна розробляти національну стратегію, яка б активізувала нові можливості та протидіяла зовнішнім загрозам руйнівного світового глобалізму.

Список використаних джерел:

1. Державне управління та державна служба : словник-довідник / Уклад. О.Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ. 2005. – 480 с.

2. Економічна безпека: [навч. посіб.] / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
3. Поважний С.Ф. Державне управління національною економікою в умовах глобалізації / С.Ф. Поважний, Г.О. Єпішенкова, А.А. Нікітіна // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Державне управління». – 2010. – № 151. – С. 3–14.
4. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 39.
5. Гелей С. Д. Основи політології : навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. - 3-тє вид., перероб. і допов. - К. : Т-во "Знання", КОО, 1999. - 427 с. - (Вища освіта ХХІ століття).
6. Бобровська Н. В. Особливості глобалізаційних процесів у гарантуванні економічної безпеки держави / Н. В. Бобровська // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: освітньо-наукові та виробничі засади : матеріали II міжнарод. наук.-практ. конф., 22-24 листопада 2017 р., Миколаїв. - Миколаїв : МНАУ, 2017. - С. 99-102. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/4497>).
7. Новицький В. Економічна глобалізація та її наслідки для України / В. Новицький, А. Грищенко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2005. – № 1. – С. 7-14.
8. Friedman Th. Understanding Globalization. The Lexus and the Olive Tree / Friedman Th. – N.Y., 2000. – 512 p.
9. Кардамонов О.В. Глобализация и символическая власть / О.В.Кардамонов // Вопросы философии. – 2005. – № 5. – С. 47-56
10. Карпінський Б.А. Фінансова глобалізація в контексті зрушень у національних фінансових системах: еволюційний підхід / Б.А. Карпінський, О.П. Буряк, В.Я. Дубик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10 – С. 150-157.
11. Кирилов Ю. Є. Перспективи розвитку сільського господарства України в контексті посилення глобалізаційних процесів / Ю. Є. Кирилов // Формування ринкової економіки : збірник наукових праць. – КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 203–211.
12. Конкурентоспроможність АПК України у світовому економічному просторі та глобальні виклики СОТ: доповідні записки за результатами дослідження в 2008р. – К., РВПС України НАН України. - 2008. – С. 2.

V. *Mikhailuk. GLOBALIZATION, DIRECTIONS OF GUARANTEE OF THE NATIONAL INTERESTS OF THE STATE.*

The essence of the concept of "globalization" and peculiarities of globalization processes in guaranteeing the national interests of the state are considered. The negative impact and the main challenges of globalization, which negatively affect the security of the country, are substantiated.

Key words: *globalization, globalization processes, threats, national interests.*

*Науковий керівник — кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Бобровська Н.В.**, Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 338.24

ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Н. Охота, В. Синельников,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано особливості переходу України до сталого розвитку. Окреслено нормативно-правову регулятивну базу України в даному питанні, а саме: локальні – галузеві рішення, що ставлять локальні цілі та завдання в масштабах однієї галузі; інфраструктурні рішення загальнодержавного рівня та системні рішення за цільовими програмами, що визначають напрями реалізації цілей сталого розвитку на загальному або регіональному рівнях. Наголошено на особливій значущості в контексті переходу України до сталого розвитку курсу на децентралізацію системи державного управління та надання місцевим органам влади більше прав і повноважень з урахуванням відповідальності за їх виконання. Проаналізовано проблемні моменти функціонування місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування і запропоновано шляхи подолання цих протиріч.

Ключові слова: сталий розвиток, місцеве самоврядування, «центр»-«регіон», децентралізація.

Постановка проблеми. Процес глобалізації представляє системність, а глобалізаційні зміни і тенденції впливають на розвиток країн світу і природне навколишнє середовище. Зростаюче навантаження на екосистеми світу, нарощування сировинного і енергетичного потенціалу для задоволення потреб економічно-розвинутих країн світу, збільшення викидів у світовий океан та атмосферу мають руйнівний характер і глобальну масштабність. Тенденції у порушенні рівноваги екосистем мають загальносвітову масштабність, що вимагає зміни пріоритетності сталого розвитку економіки країни, у збереженні довкілля, а також необхідності у запровадженні адаптаційного підходу у гарантуванні екологічної безпеки в усіх її проявах [12].

Отже, одним з актуальних питань сучасності є сталий розвиток економіки і збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів за видами в умовах глобалізаційних змін та інтеграції країн у світове співтовариство [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сталого розвитку є одним з найактуальніших у сучасному світі та досліджувалися як вітчизняними науковцями, так і зарубіжними, з-поміж яких: А.М. Балашов, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко, Л.Б. Шостак, В.Я. Шевчук, З.В. Герасимчук, Т.В.Голікова, В.П. Прадун, Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка,

А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк та ін. Методології побудови системи державного управління, у тому числі й регіональним розвитком, присвятили свої фундаментальні праці В.Б. Авер'янов, Б.І. Адамов, О.Ю. Амосов, Г.В. Атаманчук, В.М. Бабаєв, В.Д. Бакуменко, С.О. Біла, Т.О. Безверхнюк, М.В.Гаман, В.В. Дорофієнко, А.О. Дегтяр, Ю.О. Чернецький, Ф.І. Шамхалов, Ю.П. Шаров та інші відомі вчені.

Постановка завдання. Формування основ сталого розвитку економіки країни пов'язане із інвестиційно-інноваційною діяльністю, яка виступає базисом у напрямку активізації технологічних змін на засадах енергозбереження. Залучення інновацій повинно ґрунтуватися на готовності підприємств аграрного сектора до практичного застосування новітніх технологій, техніки, обладнання і устаткування, що потребує відповідної кадрової підготовки персоналу, додаткових фінансових ресурсів [10].

Так, Уряд Данії надає таке визначення «еко-інноваціям» – це інновації, які призводять до можливості запровадження екологічно ефективних технологій. Еко-ефективність технологій характеризує всі технології, які прямо або опосередковано покращують стан навколишнього середовища. Вона включає технології з обмеження забруднення, вирощування екологічно-чистої продукції, виробничі процеси, ефективніше управління ресурсами і технологічні системи для зменшення впливу на навколишнє середовище. Зменшення впливу на навколишнє середовище не обов'язково повинно бути головною метою екологічно ефективних технологій, але їхньої невід'ємною складовою [10, 11].

Отже, формування можливостей у забезпеченні сталого розвитку суспільства вимагає комплексного дослідження взаємозв'язків між виробничими ресурсами, а також розробки дієвої системи суспільно-соціальної доктрини, яка спрямована на вдосконалення стосунків людини і природи з метою розширення економічного зростання, реалізації концептуального підходу, зорієнтованого на збереження і відновлення

природно-ресурсного потенціалу та природного навколишнього середовища [10].

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток є об'єктивним і керованим процесом, головну роль у якому відіграє держава, яка має гарантувати безпеку в політичній, економічній, соціальній, оборонній та екологічній сферах. Однією із основних форм здійснення державою своїх функцій є забезпечення юридичних гарантій.

Історично так склалося, що становлення України як незалежної держави збіглося із прийняттям світовим співтовариством Концепції сталого розвитку. Україна задекларувала своє бажання перейти на шлях сталого розвитку в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро [10].

Перехід України на шлях сталого розвитку обумовлений не лише об'єктивними факторами, але і наявністю низки організаційно-правових підстав. Це – офіційне приєднання України до Рамкового документу ООН «Порядок денний на XXI століття», підписання нашою державою ряду міжнародних договорів, які зобов'язують уряд вести країну шляхом сталого розвитку. Є численні напрацювання вітчизняних науковців з проблем упровадження сталого розвитку, наявний досвід застосування метрики вимірювання сталого розвитку (МВСП) на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Світове співтовариство, відповідно до рішення ООН, також багато приділяє уваги для започаткування сталого розвитку України. Особливе місце належить міжнародному проекту «Програма сприяння сталому розвитку в Україні», реалізацію якого розпочали наприкінці 1994 р. за ініціативи Програми розвитку ООН та Агенції США з міжнародного розвитку [10]. Головні сфери діяльності ПРООН (Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй) в Україні зосереджено на демократичному врядуванні, подоланні бідності, енергетиці та довкіллі, гарантуванні сталого середовища, що повністю відповідає Принципам у Декларації Ріо-де-Жанейро [8].

Виходячи із сутності концепції сталого розвитку та державної політики України, стратегічні інтереси сталого розвитку України полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного зростання з урахуванням сприятливого стану навколишнього природного середовища і раціонального використання, охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу [7, с. 45].

Національні пріоритети сталого розвитку реалізують через розробку й реалізацію сукупності взаємопов'язаних стратегій (економічної, екологічної і соціальної) розвитку суспільства; формування механізмів інтеграції екологічної компоненти у стратегію соціально-економічного розвитку; створення системи збалансованого керування розвитком суспільства, що стимулюватиме охорону довкілля та відновлення його природних властивостей, забезпечить належне регулювання використання природних ресурсів і розвиток продуктивних сил держави; врахування в процесі реалізації основних цілей сталого розвитку можливостей і потреб регіонів України, різних верств населення, національних меншин і етнічних груп, залучення громадськості для вироблення планів дій щодо охорони навколишнього природного середовища; уведення інтегральних індикаторів сталого розвитку [1].

На місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях економіка і екологія формують складний комплекс причинно-наслідкової залежності. Загальним напрямом діяльності щодо вирішення екологічних проблем є усунення суперечностей між екологічною і економічною підсистемами через повернення економічній підсистемі функцій організаційно-економічного механізму задоволення суспільних потреб і розвитку екологічної потреби до рівня основної. Таким чином, з метою збереження пріоритетних ознак сталості, за умов глобалізаційних процесів та інтеграції, між країнами доцільно активізувати реалізацію екологічних вимог. Активізація екологічних відносин між країнами потребує необхідності запровадження ідеології пріоритетних напрямів сталого розвитку [12].

Отже, у результаті міжнародної торгівлі, транскордонного перенесення забруднюючих речовин, спільного використання природних ресурсів за видами, їх виснаження і забруднення, збройних конфліктів у сучасному глобалізованому світі, якому притаманне підтримання економічних інтересів, проявляються еколого-небезпечні чинники, що порушує екологічний баланс, погіршує умови життя людства.

Вважаємо, що за умов існування сучасної глобалізації й прагнення країн у нарощуванні національної економіки виникає необхідність у впровадженні напрямів оптимальної еколого-економічної системи з врахуванням світових екологічних норм. Таким чином, пріоритетність сталого розвитку країн повинно враховувати використання природної системи країн світу, що здійснюється через збалансоване природокористування міжнародного економічного співтовариства [12].

Під час переходу до сталого розвитку пріоритетним завданням державної регіональної політики в Україні стало, згідно з Концепцією сталого розвитку населених пунктів, сприяння гармонійному, збалансованому розвитку територій, мінімізації диспропорцій соціально-економічного розвитку та забезпечення гідного рівня життя для людини, незалежно від місця її проживання. Одним зі шляхів реалізації цих завдань визнано курс на децентралізацію системи державного управління та надання місцевим органам влади більше прав та повноважень (з урахуванням відповідальності за їх виконання) [2].

Недосконалість і суперечливість ситуації, що склалася на сьогодні в Україні в системі державного управління регіональним розвитком, потребує чіткого визначення конституційних, адміністративно-правових й адміністративно-територіальних чинників її реформування, тобто йдеться про застосування комплексного підходу та системних дій щодо вирішення цієї нагальної проблеми.

На даний час в Україні конституційно закріплено дві різні за своєю юридичною природою системи влади на місцях: місцеві державні

адміністрації (які є місцевими органами виконавчої влади) та місцеве самоврядування (публічна влада територіальних громад). На практиці реалізація їх функцій і повноважень і досі законодавчо не упорядковано, що зумовлює велику кількість проблем і конфліктних ситуацій, які в основному виникають на місцевому рівні.

Виникнення таких конфліктних ситуацій потребує цілеспрямованого та системного пошуку шляхів їх усунення з урахуванням дотримання стратегічних цілей суспільного розвитку, передусім – забезпечення єдності нації та територіальної цілісності країни. Тому пошук шляхів подолання конфліктних ситуацій у системі місцевого самоврядування є першочерговим завданням на шляху зміцнення єдності держави.

Для системи державного управління наявність конфліктних ситуацій у площині: «центр» – «регіон» – «міське самоврядування» вкрай негативно відображається на усіх складниках як регіонального, так і загальнонаціонального розвитку. Переважна більшість науковців, які досліджують цю проблематику, наголошують, що проблема незахищеності прав громадян, конфліктності між органами влади та слабкості місцевого самоврядування не може бути вирішена «косметичними» заходами (наприклад, за рахунок кадрових призначень чи адміністративних рішень) [8].

Аналізуючи причини й різні аспекти проявів конфліктних ситуацій, що виникали в Україні в процесі взаємодії суб'єктів «центр» – «регіон» – «міське самоврядування», дослідники піддають критиці «надмірну централізацію» владних повноважень, фінансових, матеріальних та інших ресурсів у процесі реалізації завдань регіонального розвитку; конституційно-правову невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування; укорінену практику дублювання повноважень органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування тощо. На думку експертів, центром, суб'єктом конкретного планування на будь-якій території має бути місцева громада, яка сама планує власний розвиток.

Практика регіонального розвитку в Україні постійно надає матеріал для теоретичних досліджень у сфері взаємодії суб'єктів «центр» – «регіон» – «місцеве самоврядування». Мають місце конфлікти між органами різного територіального рівня, різних гілок влади та різного виду публічної влади (центр – регіон – населений пункт; орган законодавчої влади – Президент України, органи виконавчої влади; органи виконавчої влади – органи місцевого самоврядування; представницькі органи місцевого самоврядування – їх виконавчі органи), які часто протистоять один одному і т.д.

Основою системи відносин і протиріч, без сумніву, є взаємодія «центр» – «регіон». Протиріччя, що виникають на цьому рівні, переростають у конфліктні ситуації, дестабілізують політичну ситуацію в країні та паралізують дієвість усієї вертикалі влади в Україні. Найчастіше спостерігається відсутність рівноправних, партнерських відносин між центром і регіонами, намагання центру зберегти управлінську вертикаль, поширення практики втручання органів державної влади у сферу компетенції місцевого самоврядування, у тому числі й за допомогою методів «ручного керування», протиріччя між офіційно проголошеними державою пріоритетами соціально-економічного розвитку та власними інтересами регіонів з огляду на нагальні потреби населення; зосередженість органів влади регіонального рівня переважно на політичних проблемах; наявність у регіонах конфліктів і стереотипів у соціогуманітарній сфері [7].

Зазначені протиріччя між центром та регіонами здебільшого притаманні й місцевому рівню, проявляючись у протистоянні між виконавчою владою на місцях та органами місцевого самоврядування. Аналізуючи сучасний стан й основні причини неефективності діяльності інститутів публічної влади на місцях, підґрунтя виникнення конфліктів на рівні «місцеве самоврядування» – «регіон», слід визнати, що найбільшого поширення в Україні набули:

- 1) інституційний конфлікт між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями;

2) втручання виконавчої влади у сферу діяльності місцевого самоврядування;

3) політизація місцевих рад і неможливість районним та обласним радам самостійно реалізовувати місцеву політику через відсутність права створювати виконавчі комітети;

4) нерівномірність представництва районів і міст в обласних радах унаслідок пропорційної системи виборів, а отже, і необ'єктивне відображення електоральних симпатій мешканців районів і міст під час формування складу обласної ради;

5) відсутність реальних механізмів забезпечення активної участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування (насамперед через відсутність у них дієвих механізмів контролю результатів діяльності органів місцевого самоврядування);

б) недосконалість міжбюджетних відносин і відсутність гарантованих і стабільних джерел формування доходів місцевих бюджетів, що є причиною загострення конфліктних ситуацій у процесі отримання необхідних фінансових ресурсів на потреби місцевого розвитку, а також у ході розпорядження ними (зокрема, на рівні: місцеві адміністрації – органи місцевого самоврядування);

7) низький рівень кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування і їх слабка організаційна спроможність вирішувати нагальні питання місцевого значення, надавати населенню публічні послуги.

В основі безлічі конфліктних ситуацій – невирішені питання розподілу повноважень у сфері фінансів, праві розпорядження бюджетними коштами та джерелами їх наповнення на рівні «центр» – «регіон» – «територіальна громада». Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком (ст. 62 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») [8].

Висновок. З урахуванням вищезазначеного можна констатувати, що в сучасній Україні місцеве самоврядування регіонального рівня як інститут публічної влади, на жаль, відіграє лише роль «статиста» при місцевих державних адміністраціях, а його діяльність здебільшого зведена до схвалення проектів рішень, попередньо підготовлених адміністраціями.

Отже, перед сучасною системою державного управління регіональним розвитком для його ефективного функціонування та вирішення конфліктних ситуацій на рівні «центр» – «регіон» – «міське самоврядування» (грумада) постає низка завдань, пов'язаних із запровадженням комплексу реформ. Таким чином, узгодження інтересів держави, регіональної влади й місцевого самоврядування з метою забезпечення стабільного стійкого розвитку може відбутися тільки за їх координування, збалансування, комплексного підходу до вирішення всіх протиріч, що назріли в соціально–економічній, бюджетній, політичній сферах. Лише в такому випадку остаточний перехід України до сталого розвитку стане не просто стратегічною ціллю, а суспільно-політичною реальністю.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-територіальний устрій України: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення [Текст] : монографія / С.О. Сивоконь [та ін.] ; під заг. ред. В.Г. Яцуби; Секретаріат Кабінету Міністрів України. – К. : Б.в., 2003. – 322 с.
2. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) [Текст] : монографія / В.Д. Бабаєв [та ін.] – Харків : НТУ «ХП», 2006. – 316 с.
3. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития [Текст] / Н. Багров. – К. : Лыбидь, 2002. – 256 с.
4. Балашов А.М. Регіональне управління в контексті суспільного розвитку України [Текст]: монографія / А.М. Балашов. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 257 с.
5. Балашов А.М. Методологічні проблеми управління стійким розвитком [Електронний ресурс] / А.М. Балашов. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-2/index.html> – Заголовок з екрану.
6. Дорогунцов С. Сталий розвиток – цивілізаційний діалог природи і культури [Текст] / С. Дорогунцов, О. Ральчук // Вісн. НАН України. – 2001. – No 10. – С. 17.
7. Державне управління регіональним розвитком України: монографія [Текст] / за заг. ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
8. Держава та регіони: від патерналізму до партнерства [Текст] : аналіт. доп. / С. О. Біла [та ін.] ; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
9. Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення [Текст] : матеріали міжнар. практ. конф., 1–2 жовтня 2010 р., / за заг. ред. О.Ю. Бобровської. – Д. : ДРІДУ

НАДУ, 2010. – 240 с. Якимчук О.К. Сталый розвиток: проблеми законодавчого забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / О.К. Якимчук. – Режим доступу : <http://gisap.eu/ru/node/483> – Заголовок з екрану.

10. Бобровська Н. В. Концептуальний підхід зрівноваженого розвитку аграрного сектора на природно-ресурсній основі / Н. В. Бобровська // Сталый розвиток економіки. — 2013. — № 4 (21). — С. 219-222. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/1086>).

11. Trends in Environmental Finance in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia, OECD // Sixth Ministerial Conference “Environment For Europe” – Belgrade, Serbia. – 2007. – 68 p.

12. Бобровська Н. В. Пріоритетні напрями розвитку сталої економіки за умов глобалізаційних змін / Н. В. Бобровська, А. Г. Костирко // Проблеми і перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 18 березня 2019 р. – Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – С. 31-34. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5683>).

N. Okhota, V. Sinelnikov. PROSPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE.

The features of Ukraine’s transition to sustainable development. Outlined a legislative regulatory framework in Ukraine this matter , namely: Local - industry solutions that put local goals and objectives on the scale of one or more joint areas in the context of sustainable development of Ukraine ; - Infrastructure - level solutions that create the necessary conditions for balanced and opportunities for achieving the goals and objectives of sustainable development and system solutions for targeted programs that determine the direction of achieving the goals and objectives of sustainable development at the global or regional level. Emphasized the special importance in the context of Ukraine’s transition to a sustainable development course on decentralization of public administration and local authorities to provide more rights and powers given responsibility for their implementation. It was determined that in modern Ukraine local government at the regional level as an institution of public power is very tied to local administrations, and its activity is largely confined to the approval of the draft decisions prepared by pre- administration.

Key words: *sustainable development, local government, «center» – «region» decentralization.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Бобровська Н.В.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 678:37.014.5:502.3

**ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА: НАПРЯМИ
ФОРМУВАННЯ**

Ю. Строганова, І. Лазарєва,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено і обґрунтовано, що зростання рівня негативного впливу на навколишнє середовище потребує істотної модифікації екологічної свідомості суспільства, що сприятиме збереженню екосистем.

***Ключові слова:** природні ресурси, екологічна свідомість, екологічна культура, соціальна відповідальність, бізнес-середовище, екосистема, навколишнє середовище.*

Постановка проблеми. Упродовж тривалого часу суспільство, обираючи напрями адаптації до змін навколишнього середовища з метою задоволення своїх потреб, загостило суперечності між добробутом і станом екосистем. Постійне прагнення людства до бажання максимально задовольнити свої потреби в економічному сенсі, призвело до руйнації екологічної підсистеми [1].

Важливими аспектами подальшого розвитку є зацікавленість бізнес-середовища і суспільства в цілому у здійсненні природоохоронних заходів, встановлення відповідальності за екологічні порушення при використанні природних ресурсів за видами, що потребує посилення функції контролю і підвищення соціальної відповідальності та рівня екологічної свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питання зумовлена зростаючою потребою у збереженні екосистем. Напрями, відповідно до теми статті, досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Балацький, В. Борисова, О. Вишнеvsька, В. Горлачук, С. Дорогунцов, Б. Данилишин, О. Котикова, Л. Мельник, С. Рогач, П. Саблук, В. Савчук, Є. Хлобистов.

Соціальні, психологічні, правові, економічні, організаційні, власне екологічні та інші проблеми екологічної культури досліджували такі вчені радянського періоду та сьогодення як В.І. Андрейцев, Б.В. Єрофєєв, С.М. Кравченко, О.І. Казанник, М.В. Краснова, В.С. Крисаченко, В.В. Петров, М.Ф. Реймерс, Ю.С. Шемшученко та ін.

Постановка завдання. Дослідження й обґрунтування теоретичних засад щодо зростаючої ролі у необхідності формування екологічної свідомості суспільства з метою покращення екологічної ситуації країни.

Виклад основного матеріалу. До сьогодні соціальні впливи людини на довкілля засновувалися, як правило, на парадигмах, що ґрунтувалися на ствердженні панівного становища людини стосовно природи. Це призвело до формування споживацького, прагматичного підходу до характеристики системи «природа – суспільство». Сучасне людство стоїть перед вибором подальшого шляху розвитку від сьогоденного стану суспільства до якісно нового його стану, що передбачатиме збалансоване співвідношення соціально-економічного та екологічного розвитку. Вибір «стратегії людства» має бути співзвучним зі «стратегією природи», тобто межі та напрям розвитку людства мають узгоджуватися з розвитком всієї біосфери, забезпечувати коеволюцію природи та суспільства [1].

Отже, актуальним питанням сьогодення є процес формування нової культури поведінки особистості, що є підґрунтям у вихованні екологічної культури і сприяє набуттю екологічних знань, екологічного мислення з метою формування екологічної свідомості суспільства, зокрема, бізнес-середовища.

Більшість науковців вважає, що цілеспрямована система дій, яка б забезпечувала вихід з глобальної екологічної кризи, повинна здійснюватися техніко-технологічним та світоглядно-соціальним напрямом. Технологічні програми, що охоплюють різноманітні напрями людської діяльності, повинні сполучатися із соціальними програмами, які за своїм рішенням є найбільш складними.

Аналізуючи культуру як соціальне явище, М.Ф. Реймерс виділяє різні рівні культури, поряд з матеріальною, соціальною, економічною він зазначає і екологічну [4, с. 278].

С.М. Кравченко відмічає діалектичну обумовленість екології та культури, пов'язуючи це із процесом екологізації культури, поповненням знань людей про природу та її взаємодію із суспільством, науковими даними та вбачаючи в екологічній культурі культуру усіх видів людської

діяльності, пов'язаної з пізнанням, освоєнням та перетворенням природи [2, с. 39].

Також залишається актуальною і на сьогодні думка В.В. Петрова про те, що зміст екологічної культури відображається у Конституції [3, с. 94], а отже, серед найбільш вагомих правових засад екологічної культури вважаємо конституційні положення про людину, її життя і здоров'я як найвищу соціальну цінність (ст. 3), обов'язок держави із забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги (ст. 16), забезпечення прав кожного на безпечне довкілля, відшкодування заподіяної порушенням цього права шкоди й на вільний доступ до екологічної інформації (ст. 50) та покладання обов'язків не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки (ст. 66).

А. Радей вважає, що екологічне знання є базисом у формуванні нової парадигми екологічного мислення й екологічної культури суспільства. Проблема формування екологічного знання як ядра екологічної свідомості пов'язана зі встановленням нової екологічної парадигми, що заснована на гуманістичних засадах ставлення до природного середовища. Гуманізація екологічного знання щільно пов'язана з проблемою етично-екологічного імператива як гаранта гармонізації складових всередині системи, умовно називаної «природа – суспільство» [5].

З цих позицій метою екологічної освіти постає формування екологічної свідомості учнівської молоді. Екологічно свідомою є особистість, якій притаманний екоцентричний тип свідомості. Шляхи вирішення екологічних проблем пов'язані з формуванням саме екоцентричного типу екологічної свідомості учнівської молоді, з розробкою та використанням психолого-педагогічних технологій на особистісно орієнтованих засадах.

Найбільш ефективними формами розвитку екологічної свідомості учнів визначено діяльність у дитячих екологічних організаціях та рухах («Еко-До», Латвія), участь у створенні екологічних поселень, а також

відвідування занять еколого-психологічного тренінгу як найбільш адекватної технології щодо умов позашкільних закладів освіти.

Висновки. Отже, кожній особистості потрібно усвідомити єдність з усім іншим світом, щоб подолати суперечності, які виникають у сфері взаємодії з природою. Адже глибоке вивчення системної організації біосфери та її функцій, визначення ролі людини стосовно неї, сприяють формуванню стратегії безконфліктного збалансованого розвитку природи та людини [1].

Зростання рівня негативного впливу на навколишнє середовище потребує істотної модифікації екологічної свідомості, що сприятиме збереженню екосистем. Саме екологічна свідомість, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної свідомості, підприємницької свідомості та відповідальності зокрема, екологічної культури, як складової системи національного виховання особистості, екологізацію освітнього процесу та програму підготовки у розвитку суспільства [1].

Список використаних джерел:

1. Бобровська Н. В. Екологічна свідомість у використанні природних ресурсів / Н. В. Бобровська, А. Г. Костирко // Науковий вісник НУБІП України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2016. – № 249. – С. 37-44. (<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3633>).
2. Кравченко С.Н. Социально-психологические аспекты правовой охраны окружающей среды / Светлана Николаевна Кравченко. – Львов, 1988. 11. Краснова М.В. Компенсация шкoди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти): монографія / Марія Василівна Краснова. – К., 2008.
3. Петров В.В. Экология и право / Владислав Васильевич Петров. – М., 1981.
4. Реймерс Н.Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы) / Николай Федорович Реймерс . – М., 1994. 20. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.І. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко та ін.; за ред. Г.І. Балюк. – К., 2010.
7. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект. Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць, № 3(24) . 2008. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/8812> (дата звернення: 20.03.2019).

Y. Stroganova, I. Lazareva. ENVIRONMENTAL SOCIETY OF THE SOCIETY: AREAS OF FORMATION.

It has been researched and substantiated that the increase of the level of negative impact on the environment requires a significant modification of the environmental consciousness of society, which will contribute to the conservation of ecosystems.

Key words: *natural resources, ecological consciousness, ecological culture, social responsibility, business environment, ecosystem, environment.*

*Науковий керівник — кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Бобровська Н.В.**, Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 657.3

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

***О. Харькова**, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті з'ясовано економічну сутність власного капіталу підприємства, розглянуто складові власного капіталу, визначено його функції. Розкрито особливості відображення у бухгалтерському обліку створення власного капіталу підприємства та внесення змін до його складу. Розглянуто основні проблеми формування окремих складових власного капіталу підприємства. Запропоновано методичні прийоми відображення власного капіталу в обліку та узагальнення інформації про нього у звітності.

Ключові слова: *власний капітал, зареєстрований капітал, додатковий капітал, резервний капітал, облік, звітність.*

Постановка проблеми. Капітал протягом тривалого часу залишається однією з найбільш складних і неоднозначних економічних категорій. Значення власного капіталу для підприємств будь-якої форми власності та організаційно-правової форми надзвичайно велике, оскільки він виступає основою функціонування будь-якого підприємства. Капітал є запорукою фінансової стійкості і стабільності розвитку кожного суб'єкта господарювання. На сьогоднішній день існує ряд проблем, пов'язаних з визначенням самого поняття «власний капітал», формуванням його ефективної структури та визначенням оптимального значення питомої ваги власного капіталу в загальному капіталі підприємства.

Важливість власного капіталу полягає в тому, що він є основою для формування майна підприємства і запорукою його фінансової незалежності. Від того, наскільки зрозумілою, прозорою та корисною буде інформація про розмір та структуру капіталу не лише для внутрішніх, а й для зовнішніх користувачів, залежатимуть обсяги залучення інвестиційних ресурсів. Однак в період трансформації бухгалтерського обліку підприємства зі старих методик до нових міжнародних стандартів виникає низка проблемних питань, що потребують вирішення й акцентування уваги науковців та практичних спеціалістів в даній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання теорії, методики та облікових аспектів відображення власного капіталу на підприємстві подані у працях Н. Бугай [3], Л. Данілової [4], М. Морозової [1] та інших авторів, які досліджували теоретичні основи та практичні розробки з даної проблеми. У роботах цих науковців вирішено багато питань щодо визначення та формування власного капіталу різних суб'єктів господарювання, а також ті проблемні питання, що стосуються дослідження структури і бухгалтерського обліку власного капіталу, у тому числі відображення в обліку кожного складника власного капіталу. Проте нині немає єдиного підходу до трактування сутності та складу власного капіталу, крім того, порядок відображення його складників в обліку постійно змінюється.

У ході систематизації проведених досліджень було виявлено, що низка питань щодо визначення та формування елементів власного капіталу недостатньо розкриті і потребують суттєвого вивчення. Це пов'язано з тим, що значна кількість вітчизняних учених досліджувала формування власного капіталу на прикладах інших держав, а також наукових результатів іноземних учених, враховуючи досвід країн із розвиненою ринковою економікою, яка тільки частково або взагалі не відповідає рівню розвитку економічних відносин в Україні. Крім цього, у вітчизняних науковців відсутня єдина думка

про порядок відображення розміру власного капіталу у бухгалтерській звітності.

Таким чином, необхідність удосконалення сутності та порядку формування власного капіталу на вітчизняному підприємстві зумовлюється відсутністю єдиного, як наукового, так і практичного, підходу до даного питання.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення діючої методики формування облікової інформації про власний капітал підприємств та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення методичних прийомів обліку деяких видів власного капіталу, відображення інформації про нього у фінансовій звітності тощо.

Результати досліджень. Власний капітал є базою для старту і здійснення господарської діяльності будь-якого підприємства. Його сутність виявляється у функціях, які йому доводиться виконувати (рис. 1).

За формою власний капітал поділяється на:

- інвестований (вкладений або сплачений) капітал;
- нерозподілений прибуток.

Інвестований капітал – це сума простих та привілейованих акцій за їх номінальною вартістю, а також додатково вкладений капітал.

Нерозподілений прибуток – це частина прибутку, отриманого внаслідок ефективної діяльності підприємства, що була не розподілена між акціонерами, а знову інвестована у підприємство.

За рівнем відповідальності власний капітал поділяється на:

- статутний капітал (zareєстрований) – сума якого визначається в установчих документах і підлягає обов'язковій реєстрації у Державному реєстрі господарюючих одиниць;
- додатковий капітал (нереєстрований) – це додатково вкладений капітал, дарчий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток.

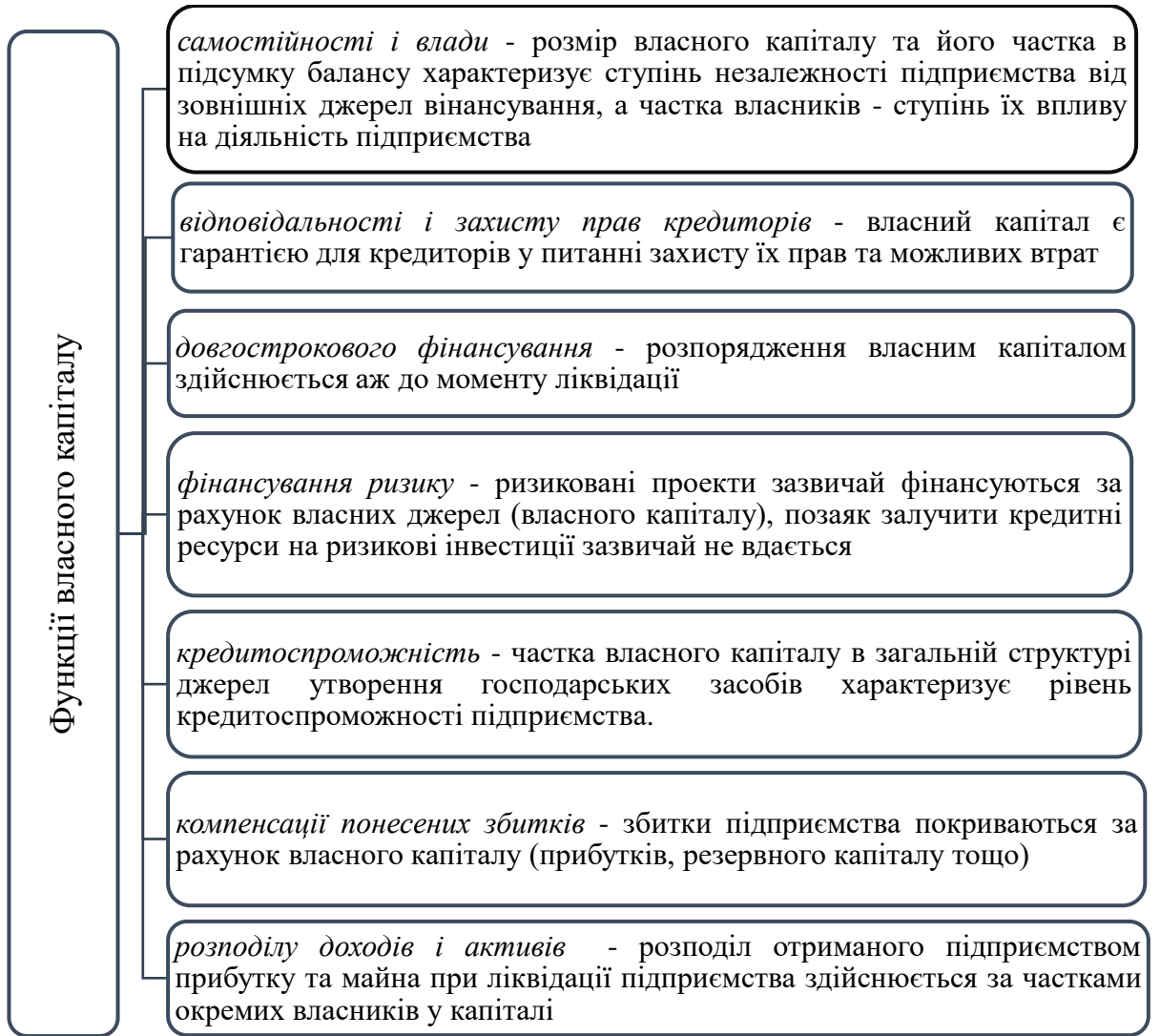

Рисунок 1 — Функції власного капіталу

Джерело: побудовано автором на основі [7,8]

Статутний (реєстрований) і додатковий (нереєстрований) капітал виконують різні функції. Так, статутний капітал – це первинне джерело інвестування і формування майна підприємства. На відміну від додаткового капіталу він забезпечує регулювання відносин власності й управління підприємством, його розмір не може бути меншим від встановленої законодавством суми.

Додатковий капітал можна використовувати за такими напрямками: на покриття балансових збитків (за умови, що для цього використані всі інші джерела); на збільшення статутного капіталу; на покриття різниці між

фактичною собівартістю вилученого капіталу, який анулюють, та його номіналом.

Резервний капітал призначений для покриття непередбачених витрат, збитків на сплату боргів підприємства у разі припинення його діяльності. Залишки невикористаних коштів резервного капіталу переносяться на наступний звітний період.

Нерозподілений прибуток – це залишок одержаного підприємством прибутку, не витраченого за відповідними напрямками на дату складання звіту. Нерозподілений прибуток включається до власного капіталу підприємства, тим самим збільшуючи його. Непокриті збитки зменшують власний капітал. Крім того, існує поняття «використання прибутку». Це частина нерозподіленого прибутку, спрямована на цілі, вказані документами підприємства (статутом, розпорядженнями, наказами, протоколами).

Неоплачений капітал – це сума заборгованості власників (акціонерів, учасників) господарських товариств будь-якого типу за внесками до статутного капіталу. Ця сума вираховується при визначенні підсумку власного капіталу; її динаміка характеризує покриття статутного капіталу підприємства реальними фінансовими ресурсами, які надійшли від власників.

Вилучений капітал – це елемент власного капіталу, який наявний у разі зменшення господарськими товариствами своїх статутних капіталів і є собівартістю акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу підлягає вирахуванню під час визначення підсумку власного капіталу.

Раціональне формування та використання власного капіталу підприємства вимагає постійного відстеження змін у його розмірі та структурі. Це здійснюється шляхом ретельного ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних зі змінами у розмірі та складі власного капіталу, і відображення відповідних даних у фінансовій звітності підприємства.

Незмінною метою діяльності кожного підприємства є збільшення його власного капіталу, склад та розмір якого можуть залежати від чотирьох основних типів операцій: збільшуватись за рахунок доходів і внесків та зменшуватись за рахунок витрат та вилучень.

Основою власного капіталу підприємств усіх форм власності є зареєстрований капітал, розмір якого вказується в установчих документах. В обліку цей вид капіталу відображається на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», який у своєму складі має 4 субрахунки:

- 401 «Статутний капітал»;
- 402 «Пайовий капітал»;
- 403 «Інший зареєстрований капітал»;
- 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» [5].

Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку встановлено порядок зміни в бік зростання чи зменшення статутного капіталу підприємства. Усі зміни стосовно внесків до статутного капіталу відображаються у засновницьких документах, які підлягають обов'язковій державній реєстрації. Зміни, що не зареєстровані у встановленому порядку (навіть передбачені установчими документами), є суттєвим порушенням і призводять до притягнення підприємства до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу за порушення обліку та звітності. Крім цього, може анулюватись державна реєстрація відповідного підприємства, і в результаті такий суб'єкт господарювання буде ліквідований.

У процесі здійснення обліку стану та змін статутного капіталу варто взяти до уваги особливості оцінки внесків та методи їх обліку. Як зазначає Л. Столяр, саме ці аспекти мають значний вплив на побудову обліку формування та руху статутного капіталу. Оцінка внесків до статутного капіталу здійснюється у грошових одиницях України за загальним рішенням учасників з дотриманням умов, передбачених установчими документами. Матеріальні цінності, внесені учасниками до статутного капіталу, оцінюються за

первинними документами, що підтверджують ціну їх придбання (рахунки, товарно-транспортні накладні тощо) [7].

У випадку, якщо до статутного капіталу вноситься майно, на яке відсутні документи, що підтверджують його вартість, то вона визначається засновниками (учасниками), про що складається протокол зборів засновників. При виникненні розбіжностей в оцінці майна засновниками її проводить аудиторська фірма. Оприбутковане майно (будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності), внесене учасниками в натуральній формі в рахунок внесків до статутного капіталу чи в оплату акцій, відображується в обліку і балансі сумою, включаючи їх вартість, визначену в установленому порядку, та всі витрати на доставку (обладнання, яке потребує монтажу, а також витрати на його монтаж і встановлення) і державну реєстрацію. Якщо майно надане підприємству лише для використання, його оприбутковують в оцінці, визначеній із орендної плати за користування цим майном, врахованим на весь вказаний строк діяльності підприємства чи інший, встановлений засновниками строк, якщо інше не передбачено установчими документами. Права на користування природними ресурсами, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (у тому числі на використання винаходів, ноу-хау), внесені учасниками в рахунок внесків до статутного капіталу підприємства, відображуються в обліку і балансі за первинною вартістю, визначеною у відповідному порядку [3].

Варто зазначити, що аналітичний облік за субрахунком 402 «Пайовий капітал» здійснюється за видами капіталу: пайовий і неподільний. Неподільний фонд складається з вступних грошових внесків та майна, що належить кооперативу (не включаючи пайові внески). Порядок утворення і розмір неподільного фонду зазначено у статуті кооперативу. За умови виходу із сільськогосподарського виробничого кооперативу, власники мають право вилучати свій капітал у вигляді паю (землі) або грошових коштів, цінних паперів, які на момент виходу відповідають його вартості [1].

Рахунок 41 «Капітал у дооцінках» призначено для обліку і узагальнення інформації про дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, які, відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у Звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід). Залишок на цьому рахунку зменшується у разі уцінки та вибуття зазначених активів, зменшення їх корисності тощо.

У складі додаткового капіталу підприємств виокремлюють додатковий вкладений та інший додатковий капітал. На підприємствах додатковий вкладений капітал здебільшого відсутній або його розмір незначний. Зростання додаткового капіталу акціонерних товариств відбувається завдяки підвищенню вартості реалізації емітованих акцій та перевищення її над номінальною вартістю. У підприємствах інших форм власності збільшення даного виду капіталу є наслідком понаднормового інвестування статутного капіталу засновниками. До зниження розміру додаткового капіталу призводить списання витрат на випуск чи закупівлю інструментів власного капіталу [4].

У результаті дооцінки основних засобів, незавершеного будівництва, нематеріальних активів, а також за рахунок безоплатного отримання необоротних активів збільшується розмір іншого додаткового капіталу. Зменшення іншого додаткового капіталу відбувається за рахунок уцінки зазначених необоротних активів, нарахування амортизації та їх вибуття, які відносяться до додаткового капіталу.

Облік даного виду капіталу ведеться на рахунку 42 «Додатковий капітал», що має у своєму складі п'ять субрахунків (в розрізі перерахованих видів додаткового капіталу):

- 421 «Емісійний дохід»;
- 422 «Інший вкладений капітал»;
- 423 «Накопичені курсові різниці»;
- 424 «Безоплатно одержані необоротні активи»;

- 425 «Інший додатковий капітал» [5].

За кредитом рахунку 42 «Додатковий капітал» відображається збільшення додаткового капіталу, за дебетом відповідно його зменшення.

Згідно з вимогами чинного законодавства та відповідно до установчих документів підприємства створюють резервний капітал. Формування його здійснюється за рахунок прибутку. Морозова М.С. дає наступне визначення даного виду капіталу: «Резервний капітал – це так зване запасне фінансове джерело, що створюється як гарантія безперебійної роботи підприємства і дотримання інтересів третіх осіб» [1]. Автор зазначає, що наявність такого фінансового джерела додає впевненість у погашенні підприємством своїх зобов'язань. Чим більший резервний капітал, тим більша сума збитків може бути компенсована, і тим більшу можливість маневру одержує керівництво підприємства при подоланні збитків [7]. Утворення резервного капіталу може носити обов'язковий і добровільний характер. У першому випадку він створюється відповідно до законодавства України, а в другому – відповідно до порядку, встановленому в установчих документах підприємства, чи з його обліковою політикою. На сьогодні створення резервного капіталу є обов'язковим тільки для акціонерних товариств і підприємств з іноземними інвестиціями. Чим більший резервний капітал, тим вища ймовірність компенсації збитків, понесених підприємством з тих чи інших причин у результаті господарської діяльності.

Забезпечуючи принцип компенсації понесених збитків, резервний капітал використовують для покриття балансового збитку. Крім того, ці джерела можуть бути використані для сплати боргів підприємства при його ліквідації, для погашення облігацій, для викупу акцій власної емісії. Усі зміни резервного капіталу, що відбуваються у процесі господарської діяльності, відображаються на рахунку 43 «Резервний капітал». Оскільки Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [5] не конкретизовано назви субрахунків до рахунку 43, вважаємо за доцільне в робочому плані рахунків

підприємств (особливо це стосується акціонерних товариств) передбачити субрахунки для синтетичного рахунку 43 «Резервний капітал» в розрізі цільового використання створених резервів, зокрема: 431 «Резервний капітал для покриття балансового збитку», 432 «Резервний капітал для сплати боргів підприємства при його ліквідації», 433 «Інший резервний капітал». При цьому в статутах акціонерних товариств, крім визначених загальних відсотків від прибутку для формування резервного капіталу, слід передбачити відрахування в розрізі запропонованих субрахунків [8].

У період заснування підприємств та після прийняття рішення про випуск акцій та оголошення передплати на них увесь зареєстрований капітал відображається в обліку, як неоплачений капітал. Результати роботи підприємства протягом звітного періоду висвітлюються у Звіті про власний капітал. Він складається на основі Балансу та Звіту про фінансові результати, враховуючи дані відповідних облікових регістрів. Якщо операції, які спричинили зміну складу власного капіталу, відображені правильно, то балансовий залишок на кінець року відповідатиме тому, який представлений у Звіті про власний капітал.

Впливати на розмір власного капіталу можуть також зміни в обліковій політиці підприємства та корегування помилок, що могли бути допущені при складанні фінансової звітності у минулому році, та які впливають на розмір нерозподіленого прибутку (непокритого збитку).

У листопаді 2017 р. були внесені суттєві зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», більшість з яких набрали чинності з 01.01.2018 р. [2]. Згідно з цими змінами всі середні і великі підприємства зобов'язані проводити зовнішній аудит річної фінансової звітності і оприлюднювати її разом з аудиторським висновком. Таке оприлюднення дозволяє покращити інформаційне забезпечення зовнішніх користувачів щодо об'єктивної інформації про діяльність суб'єктів господарювання, в тому числі, і з приводу власного капіталу.

Проте для залучення інвестицій та управління ними у «Звіті про власний капітал» інформації недостатньо. Зокрема вважаємо слушною пропозицію Т. Яковенко щодо деталізації статті 4240 «Внески до капіталу». Оскільки для підприємства особливо актуальним є залучення іноземних інвестицій, запропоновано виділити окремі статті для внесків до капіталу нерезидентами та внесків до капіталу резидентами [8]. Це дозволить наочніше ілюструвати частку вітчизняного та іноземного капіталу в складі підприємства та полегшить роботу аналітикам.

Висновки. Отже, власний капітал – це сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, відображена в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу. Власні фінансові ресурси для кожного підприємства є тією життєво потрібною частиною, без якої неможливі ані робота, ані подальше існування підприємства.

Процеси, що пов'язані з вдосконаленням системи управління капіталом підприємства, зокрема, його формування та використання, набувають особливого значення, оскільки створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Морозова М. С. Формування та використання резервного капіталу акціонерного товариства [Електронний ресурс] / М. С. Морозова // Ефективні інструменти сучасних наук. Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2018).
3. Бугай Н.О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: проблематика та шляхи їх вирішення / Н.О. Бугай // Агросвіт. 2016. № 21. С.19-25.
4. Данілова Л. Власний капітал підприємства і проблеми його формування [Електронний ресурс] / Л. Данілова, О. Мельник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2012. № 138. С. 26-27. Режим доступу: <http://papers.univ.kiev.ua>.
5. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: інструкція від 24.07.2015р. № z0893-99 // База даних “Законодавство України”/ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2018).
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. Столяр Л. Г. Особливості обліку власного капіталу підприємств (повні, командитні) / Л.Г.Столяр, М. П. Андрухів // Молодий вчений. 2017. №5(45). С. 738-742.

8. Яковенко Т. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. Яковенко, К. Свистільник // Вісник Дніпропетровського університету : зб. наук. праць. Сер.: Економіка. Режим доступу: <http://vestnikdnu.com.ua>. 2017. Том 22. С. 234-256.

O. Kharkova. EXTERNAL EXPENDITURE OF CASH FLOW STATEMENTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.

The article analyzes the economic essence of the enterprise's own capital, considers the components of equity capital, defines its functions. The peculiarities of accounting in creation and changes of the enterprise's equity are revealed. The causes of changes in the components of equity capital, as well as the principles of their reflection in accounting accounts, are investigated. The peculiarities of reflecting changes in equity capital as a result of operating activities of the enterprise in the annual financial statements, which are compiled at the end of the year, are determined. The main problems of formation of separate components of the enterprise's own capital are considered. Methodical methods of displaying equity capital in accounting and generalization of information about it in the reporting system are proposed in order to improve the information management of it.

Key words: *equity capital, registered capital, additional capital, reserve capital, accounting, reporting.*

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування **Потриваєва Н. В.**
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 657.1

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ

Н. Хоменко, Т. Шутило,

*здобуваї вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Досліджено методичні аспекти проведення інвентаризації на сільськогосподарських підприємствах. Виділено задачі, методи та методичні прийоми, які мають ключове значення для організації інвентаризаційного процесу.

Ключові слова: *метод, прийом, інвентаризація, контроль.*

Постановка проблеми. Ведення господарської діяльності передбачає достовірне фіксування облікових даних та поступове їх перенесення і відбиття у фінансовій звітності. Головним індикатором даного контролю виступає інвентаризація, що саме і забезпечує підбиття підсумків його роботи [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації та проведення процесу інвентаризації присвячені праці Ф.Ф. Бутинця, Л.П.

Гордієнко, Л.В. Гуцаленко та інших. Проте й досі ці питання залишається проблемним для бухгалтерів відповідно до специфіки діяльності їх підприємств. Віддаючи належне науковим розробкам провідних науковців, слід відзначити, що низка проблемних питань залишаються дискусійними та не вирішеними.

Постановка завдання. Метою написання статті стало дослідження методичних аспектів організації інвентаризаційного процесу на сільськогосподарських підприємствах.

Результати дослідження. Методика проведення інвентаризації багатогранна. Кожне підприємство має свої, суцільно індивідуальні, підходи до її проведення. Методика - конкретизація методу, доведення його до положення, алгоритму, чіткого опису способів проведення [2].

Загально наукові методи дослідження використовуються в теоретичних і емпіричних дослідженнях. До них належать аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, абстрагування і конкретизація, системний аналіз, функціонально-вартісний аналіз.

Спеціальні методи дослідження використовують в конкретних економіках (економіці торгівлі, економіці промисловості, економіці галузей та ін.) поділяють на окремі групи. Цей поділ здійснений у відповідності з етапами проведення економічного дослідження.

Виділяють наступні групи спеціальних методів: методи збору інформації; методи обробки інформації; методи проведення аналітичної роботи; методи планових розрахунків і обґрунтувань; методи прогнозування. Методи дослідження, запозичені з інших наук полягають у використанні методів, що використовуються з інших наук.

Розглядаючи методику організації і проведення інвентаризації слід зазначити, що це перш за все не перманентна перевірка (в її практичному застосуванні), а дискретний процес, який складається з сукупності подій, змін, що має певну цілісність і спрямованість.

Інвентарний процес слід розглядати через послідовність стадій його виконання, а саме: організаційної, підготовчої, технологічної та результативної. На кожній окремій стадії виконують інвентаризаційні процедури, які в свою чергу складаються з сукупності окремих інвентаризаційних прийомів. Інвентаризаційні процедури - система методичних дій, які застосовуються суб'єктом інвентаризації з метою дослідження її об'єкта.

Інвентаризаційні процедури конкретизують зміст інвентаризаційного процесу. Інвентаризаційні прийоми - сукупність однорідних дій, що проводяться при виконанні окремих процедур для визначення фактичної наявності, стану об'єктів інвентаризації, визначення їх якісної роботи. Всі операції, які пов'язані з рухом матеріальних цінностей, на час інвентаризації повинні бути припинені.

Найбільш поширеними у практиці методами проведення інвентаризації є наступні:

1) метод безперервної (перманентної) інвентаризації, базується на безперервному проведенні її протягом усього року. Для її проведення необхідно визначити номенклатуру активів та пасиву підприємства, з тим щоб протягом року всі цінності були проінвентаризовані. Це дає змогу не тільки здійснювати систематичний контроль за наявністю, зберіганням і використанням цінностей на складах, а й виявляти недоліки та помилки в їх аналітичному (кількісному) обліку;

2) книжний метод інвентаризації базується на проведенні інвентаризації цінностей на складах передбачає застосування спеціальних книг, побудованих за принципом оборотних відомостей, де друкарським способом зазначено орієнтовну (сталу) номенклатуру цінностей.

3) партійні та книжні картки, за якого члени комісії добирають цінності у порядку, зручному для перевірки, і водночас комісія заповнює на ці цінності інвентарні ярлики та документи [3].

Висновки. Питання проведення інвентаризацій на підприємствах залишаються актуальними, оскільки інформація, яку відображає дана процедура прямим чином впливає на достовірність даних у фінансовій звітності. Проте, ряд законодавчо-нормативних актів та документів щодо інвентаризації потребують подальшого удосконалення, оскільки не на всіх підприємствах інвентаризація проводиться згідно з нормами законодавства та має лише формальний характер.

Тому першочергово, проведення інвентаризації на сільськогосподарських підприємствах повинно бути спрямоване на:

1) встановлення фактичної наявності або підтвердження розмірів дебіторської заборгованості;

2) визначення майна, що втратило свої споживчі властивості, зіпсованого, невикористаного і непотрібного у господарстві, а також того, що знаходиться поза обліком;

3) здійснення контролю за наявністю і станом майна, його рухом, використанням матеріальних, фінансових, нематеріальних, природних та енергоресурсів відповідно до затверджених нормативів по підприємству;

4) виявлення понаднормово використаних та невикористаних матеріальних цінностей;

5) перевірку дотримання правил і умов збереження майна, діючих положень про матеріальну відповідальність;

6) контроль за станом обліку і звітності матеріально відповідальних осіб.

Список використаних джерел:

1. Сльозко Т.М. Організація обліку: навч. посіб. / Т.М. Сльозко. —К.: Центр учбової літератури, 2008. —224 с.

2. Музиченко А.О. Особливості проведення інвентаризації в сільськогосподарських підприємствах / А.О. Музиченко, І.О. Музиченко // Ефективна економіка. —2013.—№ 5. — С. 4-9.

3. Мисака Г.В., Шарманська В.М. Бухгалтерський облік: навч. посібн. / Г.В. Мисака, В.М. Шарманська. — К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2007. — 400 с.

N. Khomenko, T. Shutilo. THE METHODOICAL BASIS OF INVENTORY.

Methodical aspects of inverterization at agricultural enterprises are investigated. The tasks, methods and methodical techniques that are of key importance for the organization of the inventory process are highlighted.

Key words: *method, admission, inventory, control.*

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування Дубініна М.В.,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 657.37

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

О. Шульга, Д. Куницький,
*здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті досліджено сутність поняття фінансової безпеки суб'єктів агропромислового комплексу як економічної категорії. Проаналізовано системи оцінки фінансової стабільності розвинених країн. Здійснено оцінку рівня фінансової безпеки України та досліджено основні тенденції її зміни. Виокремлено комплекс індикаторів, що використовують для оцінки фінансової безпеки в Україні. Визначено основні фінансові інтереси суб'єкта підприємництва та фінансові завдання для їх досягнення. Розглянуто організацію формування фінансової безпеки та запропоновано заходи реалізації дієвої системи захисту суб'єктів господарювання агропромислового комплексу.

Ключові слова: фінансова безпека, державний борг, інфляція, дефіцит державного бюджету, фінансові результати.

Постановка проблеми. Ефективність використання фінансових ресурсів й пошук можливостей щодо їх нарощування представляє фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств, який є базисом і повинен бути зорієнтований на динамічний розвиток. Фінансовий потенціал аграрних підприємств є забезпеченням очікуваних економічних інтересів підприємцями, а гармонізація фінансової безпеки має прямий зв'язок із розвитком підприємств у довгостроковій перспективі.

Таким чином, фінансову безпеку сільськогосподарського підприємства забезпечує безпека економічних взаємовідносин, що характеризується результативністю й спроможністю підприємств нарощувати фінансові ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам щодо оцінки фінансової безпеки підприємства присвячено наукові

праці вітчизняних і зарубіжних вчених, з-поміж яких: О. Барановського, І. Бінька, О. Василика, Т. Варналія, Т. Вахненко, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Єрмошенка, В. Кравченка, Г. Логвиної, І. Лукінова, Ю. Любимцева, В. Мунтіяна, А. Наговіцина, Г. Пастернака-Таранушенка, І. Радіонової, М. Савлука, І. Сухорукова, А. Чухна, В. Шлемка, М. Карлберга, Р. Масгрейва, М. Мілера та ін.

Значний внесок у методологію фінансової безпеки було досліджено у наукових працях С.І. Абрамова, І.А. Бланка, В.А. Борисової, А.Ф. Гойко, О.Є. Гудзь, В.Н. Даниліна, М.Я. Дем'яненка, О.І. Дація, А. Зелль, П.А. Лайки, Н.А. Лісової, І.П. Мойсеєнка, В.М. Павлюченка, П.Т. Саблука, Р.П. Саблука, В.М. Серової, П.А. Стецюка, Н.М. Ушакової, В. Фльорко, В.Г. Федоренко, Н.М. Худолій, А.В. Чупіса, В.Д. Шапіро, В.В. Шеремета.

Метою статті є теоретичне обґрунтування оцінки фінансової безпеки підприємств, обґрунтування системи показників та дослідження основних тенденцій її зміни. Досліджено можливі рекомендації щодо удосконалення системи індикаторів та їх критичних значень відповідно до зовнішніх змін і тенденцій.

Результати дослідження. Нестійкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств є передумовою погіршення фінансових показників. А фінансове наповнення, як правило, здійснюють фінансові ресурси, потенціал яких забезпечує функціонування підприємств аграрного сектора. Процеси формування і використання фінансового потенціалу знаходяться у взаємозв'язку, тому своєчасна оцінка фінансової безпеки аграрних підприємств є передумовою запобігання фінансових загроз і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності, а також захисту фінансових втрат, а у подальшому й стабілізації діяльності і розвитку підприємств в умовах конкурентного середовища з урахуванням впливу глобалізаційних процесів, їх змін та тенденцій.

Досліджуючи саме поняття фінансової безпеки виявлено, що вона є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Це своєрідний

індикатор і критерій ефективної діяльності фінансової системи держави. Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою, але на сьогодні в країні не створено сприятливих умов з метою нормального функціонування системи фінансової безпеки [4].

Забезпечення фінансової безпеки повинно базуватися на виявленні можливостей загроз і шляхів їх запобігання. Загрози фінансової безпеки підприємства можна умовно розділити на зовнішні і внутрішні загрози. До зовнішніх загроз відносять: спекулятивні операції на ринку цінних паперів; недобросовісна конкуренція; недостатній контроль бізнесу з боку держави; лобіювання конкурентами недостатньо виважених рішень органів влади; незаконне заволодіння майном окремими особами. До внутрішніх загроз належать: неефективне фінансове планування та управління активами; малоефективна ринкова стратегія; помилкова цінова і кадрова політика; прорахунки менеджерів.

Для оцінки рівня фінансової безпеки підприємств використовують різні фінансові індикатори-показники. Індикатори фінансової безпеки представляють реальні статистичні показники розвитку економіки підприємств країни, у цілому які найбільш повно характеризують явища і тенденції у фінансовій сфері. О.І. Барановський зазначає, що «фінансові індикатори» характеризують тенденції розвитку фінансової та грошово-кредитної системи підприємств й держави, що склалася у відповідності вимогам економічної безпеки [1].

Кожен з індикаторів має своє найменше чи найбільше значення, а граничні значення індикаторів як зазначав А. Сухоруков є "пороговими" і вважається, що відхилення фактичного значення індикатора від порогового свідчить про необхідність профілактики або усунення причин, що зумовлюють ці відхилення[6, с. 73].

Великий масив індикаторів фінансової безпеки, що дає змогу характеризувати її стан у статистиці та динаміці, запропоновано М.М.

Єрмошенком. Він вважає, що сукупність індикаторів є найважливішою вхідною інформацією, на якій має базуватися весь процес стратегічного планування фінансової безпеки підприємств. Таким чином вибору індикаторів повинна бути приділена значна увага [3, с. 56].

Основні індикатори фінансової безпеки країни за складовими представлено на рисунку 1.

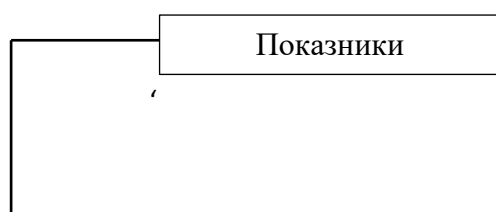

Рисунок 1 - Основні індикатори фінансової безпеки країни за складовими

Джерело: представлено з використанням [5]

О.І. Барановський у своєму дослідженні справедливо зазначає, що «відмінною особливістю індикаторів економічної й фінансової безпеки є їх порогове значення», а саме мінімальне, максимальне й гранично допустиме [1, с.90]

Порогові значення індикаторів визначають індивідуально для кожної країни й підприємства. Можна визначати кілька порогових значень, а саме оптимістичним, нейтральним і песимістичним сценарієм. Для оцінки фінансової безпеки використовують порогові значення індикаторів, що наведено у Методичних рекомендаціях щодо оцінки рівня фінансової безпеки, які затверджено Наказом Міністерства економіки України (рис. 2).

Дефіцит державного бюджету, % до ВВП	0%	5%	не більше 3%
Рівень перерозподілу ВВП через бюджет, %	5%	35%	не більше 20%
Державний борг (внутрішній і зовнішній), % до ВВП	5%	70%	не більше 55%
Внутрішній державний борг, % до ВВП	5%	40%	не більше 20%
Зовнішній державний борг, % до обсягу експорту	10%	90%	не більше 70%
Рівень монетизації економіки, %	10%	100%	не більше 70%
Інфляція в цілому, %	-5%	20%	не більше 7%
Темпи зміни індексу офіційного курсу національної валюти, %	-10%	15%	не більше 6%
Обсяг золотовалютних запасів, місяці імпорту	0,5	15	не менше 3
Дохідність державних цінних паперів, %	1%	15%	3–4%
Відношення обсягу капіталізації ринку акцій до ВВП, %	30%	95%	60–90%

Рисунок 2 — Порогові значення основних індикаторів безпеки фінансової сфери [5]

* За умовами, що діють у період із 2010 р., значення тимчасово змінені

Джерело: представлено з використанням [5]

Нестабільний економічний розвиток країни й рівень інфляційних процесів впливає на фінансову безпеку аграрних підприємств. Інфляційні процеси представляють собою не тільки економічне явище, а і соціально-політичне. Під інфляцією розуміють і відчутне зростання цін, що виникло внаслідок значної частини грошової маси, яка виявилася не забезпеченою економічними благами.

При зменшенні споживчого попиту на товари інфляція у розмірі до 4% може сприяти зростанню виробництва і стати стимулом до економічного

зростання. Коли темпи інфляції переходять межу 5%, темпи економічного зростання починають зменшуватися, а коли інфляція сягає 25 -45%, то економічне зростання припиняється і на зміну йому приходять стагнація і спад виробництва, який поступово поглиблюється. При стагнації понад 5 років держава втрачає фінансову незалежність [7].

Рівень боргової безпеки України визначається зіставленням, відповідно, внутрішнього або зовнішнього боргу з обсягами річного ВВП. Інформацію про обсяг боргів і витрат державного бюджету на їх погашення та обслуговування надає Міністерство фінансів України. Збільшення обсягів боргу спричинено переважно необхідністю покриття дефіциту державного бюджету, проте запозичені кошти часто використовували не за цільовим призначенням. В Україні також не існує чіткої державної стратегії управління державним боргом, що теж значно погіршує стан боргової безпеки держави [4].

Внутрішні й зовнішні борги стали невід'ємною складовою фінансової системи більшості країн світу. Вони зумовлені наявністю дефіциту бюджету, тобто держава не завжди має змогу провести скорочення витрат відповідно до наявних доходів. Тоді виникає потреба у додаткових фінансових ресурсах, які можна одержати або завдяки емісії грошей, або запозиченням як всередині держави, так і ззовні. [4].

Фінансова безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави загалом. Оцінюючи безпеку фондового ринку у цілому, треба вести мову про безпеку ринку державних цінних паперів і ринку корпоративних цінних паперів, а також решти його сегментів: ринків акцій, облігацій, векселів, казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів, біржового та позабіржового ринків [5].

Головне завдання функціонування системи фінансової безпеки підприємства полягає у гарантуванні стійкого фінансового стану підприємства як запоруки його стабільного розвитку, що пов'язано із науково-організованою взаємодією усіх елементів системи і є неможливим без організаційного забезпечення. Отже, необхідність удосконалення науково-методичних засад оцінки економічної й фінансової безпеки підприємств повинні базуватися на

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2004. – 784 с.
3. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека дер-жави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: Изд-во КНТЕУ, 2001. – 309 с.
4. Калантай А. М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів / А. М. Калантай // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. - No1. – С. 143 – 153.
5. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України // Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat.
6. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України: Монографія / Передмова акад. НАН С. І. Пирожкова. – К.: НІПНБ, 2005. – 140 с.
7. Україна в цифрах 2007–2011 – статистично-аналітичний випуск – www.minfin.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства економіки України.
8. «Ліга:Закон» - <http://www.ligazakon.ua/ua/>.

O. Shulga, D. Kunitsky. ANALYTICAL EVALUATION OF THE FINANCIAL RESULTS OF THE ENTERPRISES ACTIVITIES: THEORETICAL BASIS.

The article investigates the essence of the concept of financial security of the subjects of agro-industrial complex as an economic category. The systems of evaluation of financial stability of developed countries are analyzed. The level of financial security of Ukraine is assessed and the main tendencies of its change are investigated. A set of indicators used to assess financial security in Ukraine has been identified. The basic financial interests of the business entity and the financial tasks for their achievement are determined. The organization of formation of financial security is considered and measures of realization of the effective system of protection of subjects of management of agroindustrial complex are offered.

Key words: *financial security, public debt, inflation, state budget deficit, financial results.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і оподаткування **Бобровська Н.В.**, Миколаївський національний аграрний університет

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ**УДК 001.89(075.8)****СИСТЕМА МЕТОДІВ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

С. Березанський, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Наукове дослідження засноване на використанні не окремих методів, а їх системи, знання якої обов'язково для вченого. У статті надано відповіді на питання, що включає в себе система методів наукового дослідження, який зміст кожного з наукових методів, ніж емпіричні методи наукового дослідження відрізняються від теоретичних методів, як

конкретні методи використовуються в економічних дослідженнях. Визначено сутність поняття «система методів» та розглянута їх класифікація на рівні функціонування наукових досліджень.

Ключові слова: метод, система методів, економічні дослідження.

Постановка проблеми. Обумовлено, що більшість науковців у галузі наукових досліджень притаманне спрощене уявлення щодо місця та ролі системи методів у науковому дослідженні, наслідком чого є формальне ставлення до обґрунтування методу його проведення. Практично усе зводиться до вибору з арсеналу традиційних (або навіть просто популярних на відповідному історичному етапі еволюції науки методів проведення наукового дослідження та встановлення певної відповідності між задекларованими засобами й отриманими науковими результатами.

Метод наукового дослідження має складну структуру, а тому його слід розглядати як систему методологічного забезпечення проведення конкретного дослідження та перший етап зазначеного процесу, що передує створенню предметного знання. Натепер серед дослідників у системі методів немає однотайності у визначені як сутності та структури дослідження, так і змісту його складових. Зокрема, це стосується і такого елемента, як засоби проведення наукового дослідження, включаючи проблему їх класифікації. Таким чином, стосовно системи методів наукового дослідження існує дві теоретичні проблеми методологічного характеру:

- неправомірного ототожнення цих методів наукового дослідження;
- класифікації методів проведення наукового дослідження.

Невирішеність зазначених проблем негативно впливає на повноту й якість методологічного забезпечення конкретних наукових досліджень, а відповідно, й на ефективність організації їх проведення, а також якість отриманих наукових результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові публікації та навчальні посібники, що присвячені основам наукових досліджень, показують

різні позиції авторів щодо науково-дослідної термінології взагалі й зокрема щодо системи методів в наукових дослідженнях. Серед них праці В.Г. Андрійчука [1], Г.В. Ковальова [2], А.С. Гальчинського [3], В.І. Ганіна [4], Г.Б. Поліщука [5], А.М. Кандиби [7], М.О. Клименка [8], С.В. Моченого [10], Р.А.Іванухи [6], а також іноземних учених. Проте важливість і дискусійність теми потребує подальших досліджень.

Формування цілей дослідження. Мета дослідження полягає в поглибленні розуміння сутності поняття «система методів» та уточнити їхню класифікацію на рівні функціонування наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічний аналіз наукового процесу дозволяє виділити три типи методів дослідження. По-перше, існують методи, властиві людському пізнанню в цілому, на базі яких будується як наукове, так і повсякденне знання. Їх з деякою часткою умовності можна назвати логічні методи. По-друге, виділяють методи, характерні тільки для наукового пізнання і використовуються будь-якою наукою (загальнонаукові методи дослідження). По-третє, існують особливі методи, характерні тільки для наукового пізнання і використовуються конкретною наукою.

Метод – це засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності [2].

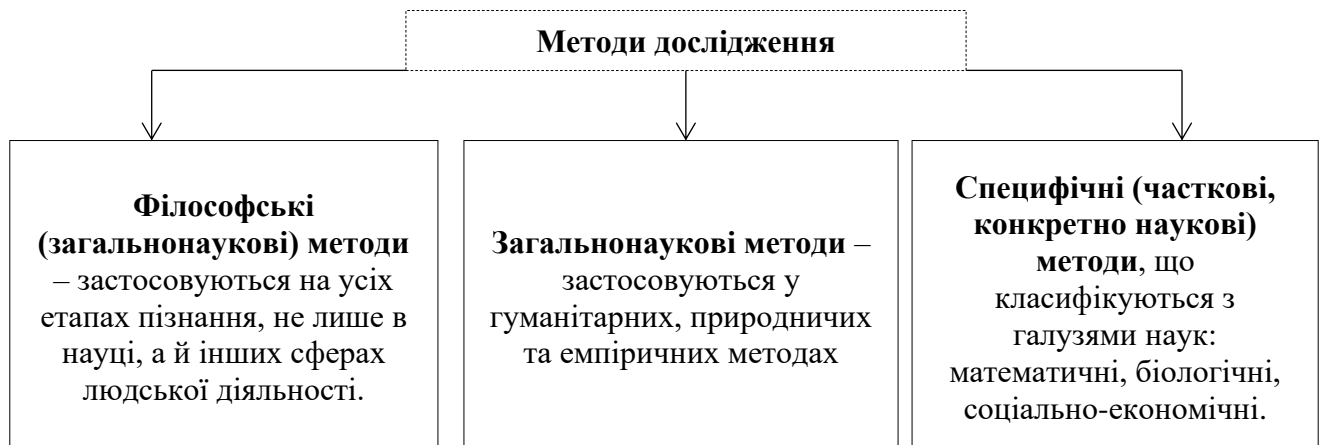

Рисунок 1 — Методи дослідження залежно від сфери застосування та рівня узагальнення

Джерело: розробка автора

Таким чином, методи дослідження виступають як багатofакторні поняття, які описують науку як сферу наукової діяльності, систему наукових знань і соціальний інститут. Сучасні вчені визначають методи дослідження як комплекс теоретичних, методологічних та практичних складових наукового дослідження, а також розглядають їх як систему наукового пізнання. Структуру логічних методів пізнання наведено в табл. 1.

Таблиця 1 Структура логічних методів пізнання

Методи	Характеристика
Аналіз	- уявне або реальне розчленування цілісного предмета або об'єкта на складові частини (сторони, ознаки, властивості або відносини) для їх всебічного вивчення. Аналітичні методи настільки поширені в науці, що терміном «аналіз» часто називають будь-які дослідження, що проводяться як в природних, так і в суспільних науках (кількісний і якісний аналіз в економіці, динамічний аналіз у фізиці і т.д.). Елементи аналізу є складовою частиною будь-якого наукового дослідження і постають у вигляді його першої стадії, коли вчений переходить від нерозчленованого опису досліджуваного об'єкта до виявлення його структури, властивостей і ознак. Разом з тим аналіз присутній і на інших етапах наукового дослідження, виступаючи в єдності з іншими процедурами дослідження [2].
Синтез	- уявне або реальне з'єднання раніше виділених частин (сторін, ознак, властивостей або відносин) предмета або об'єкта в єдине ціле. Синтез - процедура, зворотна аналізу. У сучасній науці термін «синтез» застосовується також в деяких спеціальних значеннях [2].
Абстрагування	- особливий прийом, який полягає у відверненні від ряду властивостей і відносин досліджуваного об'єкта або явища з одночасним виділенням цікавлять дослідника властивостей і відносин [2].
Узагальнення	- прийом мислення, в результаті якого встановлюються загальні властивості і ознаки об'єктів. Операція узагальнення здійснюється як перехід від приватного або менш загального поняття і судження до більш загального поняття або судження [2].
Індукція	- процес виведення загального положення з ряду приватних тверджень, з одиничних фактів. У Великій Радянській Енциклопедії індукція трактується як вид узагальнень, пов'язаних з передбаченням результатів спостережень і експериментів на основі даних минулого досвіду [12].
Дедукція	- процес міркування, протилежний індукції, що йде від загального до приватного або менш загального. У більш специфічному сенсі термін «дедукція» позначає процес логічного висновку, тобто. Переходу з тих чи інших правил логіки від деяких даних положень або посилок до їх наслідків (висновків) [2].
Аналогія	- такий метод пізнання, при якому на основі подібності об'єктів в одних ознаках робиться висновок і про їхню подібність в інших ознаках. Іншими словами, аналогія означає відповідність, подібність або рівність у відомих відносинах одного об'єкта з іншим об'єктом [2].
Моделювання	- вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення та дослідження його копії (моделі), замісної оригіналу з певних сторін, що цікавлять дослідника [2].

Джерело: розробка автора

Таким чином, логічні методи дослідження використовуються в рамках сходження від абстрактного до конкретного. Відображають історичний процес в абстрактній і теоретичній послідовній формі. Тобто логічне по своїй суті є звільнене від випадковостей, деталей, зигзагів. Логічні методи дослідження єдині, адже з їх допомогою вивчається один і той же об'єкт, генезис його виникнення і розвиток.

Створення єдиної класифікації видів моделювання є дуже складним завданням з огляду на багатозначності самого поняття «модель». Класифікацію можна здійснювати за такими ознаками, як характер моделей і об'єктів, що моделюються, сфера докладання моделювання, глибина моделювання і т.д.

Будь-яка класифікація видів моделювання приречена на неповноту, тим більше що термінологія в цій області, на думку ряду вчених, орієнтується не на суворі правила, а на мовні, наукові та практичні традиції, а ще частіше визначається в рамках конкретного контексту і поза ним ніякого стандартного значення не має.

Емпіричні методи пов'язані з тими прийомами, які є змістом практики або безпосереднім її результатом. А зміст теоретичних методів пов'язано з переважанням розумової діяльності, тобто. З осмисленням емпіричного матеріалу і його переробкою. Якщо на емпіричному рівні пізнання спостерігаються явища, збираються та узагальнюються факти, то на теоретичному рівні розкриваються внутрішня структура і закономірності розвитку цих явищ, їх взаємодія і обумовленість.

До загальнонаукових методів емпіричного дослідження відносяться спостереження, опис, вимірювання, експеримент.

Спостереження - цілеспрямоване вивчення предметів і явищ, в ході якого дослідник отримує знання про зовнішні сторони, властивості і відносини об'єкта [2]. До структурних компонентів спостереження відносяться сам

спостерігач, об'єкт дослідження, умови спостереження і засоби спостереження - установки, прилади, вимірювальні інструменти. Спостереження є активною (цілеспрямованою, виборчою, теоретично обумовленою) діяльністю.

Опис - метод, пов'язаний з закріпленням і передачею результатів спостереження за допомогою певних знакових засобів (природного і штучного мов) [2]. За допомогою опису вихідна інформація перекладається на мову знаків, схем, малюнків, графіків і цифр, беручи тим самим форму, зручну для подальшої обробки. Опис підрозділяється на якісне і кількісне. В останньому випадку опис здійснюється із застосуванням мови математики і передбачає проведення різних вимірювальних процедур.

Вимірювання відноситься до кількісних методів, в основі яких лежать кількісні відносини, що дозволяють встановити числові співвідношення між властивостями об'єктів. Вимірювання можна також визначити як діяльність, спрямовану на застосування вимірювальної техніки. При цьому сама техніка (вимірювальні прилади, установки і т. д.) створена на основі тих чи інших емпіричних і теоретичних концепцій, що дозволяє піти від суб'єктивізму, присутнього при повсякденному спостереженні, істотно підвищити точність результатів.

Експеримент - активний цілеспрямований метод вивчення явищ в точно фіксованих умовах їх протікання, які можуть відтворюватися і контролюватися самим дослідником [2]. Експеримент має перед наглядом ряд переваг:

- досліджуване явище може не тільки спостерігатися, але і відтворюватися за бажанням дослідника;
- можливе виявлення таких властивостей явищ, які не можна спостерігати в природних умовах;
- дозволяє ізолювати досліджуване явище від ускладнюють обставин шляхом варіювання умов і вивчати явище в чистому вигляді;
- різко зростає роль і розширюється арсенал використовуваних приладів, інструментів, установок.

До загальнонаукових методів теоретичного дослідження відносяться ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, метод сходження від абстрактного до конкретного, історичний і логічний методи дослідження.

Ідеалізація - уявне освіту абстрактних об'єктів в результаті відволікання від принципової неможливості здійснити їх практично. В ході ідеалізації об'єкту приписуються властивості, можливі лише в граничному, чистому випадку [2]. Результатами ідеалізації є такі абстрактні об'єкти, як матеріальна точка, пряма в геометрії, абсолютно чорне тіло або ідеальний газ у фізиці, ідеальну державу в соціальній науці і т. д., Які в дійсності не існують. Ці об'єкти називають ще ідеальними або ідеалізованими об'єктами, теоретичними конструкціями. Дані об'єкти не є чисті фікції, вони служать опосередкованим вираженням реальних процесів, засобом їх аналізу та побудови теорій про них.

Формалізація - узагальнення форм різних за змістом процесів, абстрагування цих форм від їх змісту [2]. За допомогою формалізації відбувається відображення результатів мислення в точних поняттях і твердженнях. При формалізації досліджуваних об'єктів, їх властивостей і відносин ставляться у відповідність деякі стійкі, добре доступні для огляду конструкції, що дають можливість виявити і зафіксувати істотні сторони об'єктів. На думку В. М. Шейко [16], формалізований опис якісно спрощує отримання необхідних висновків, робить їх надійніше і точніше, подешевляє сили талановитого дослідника.

Аксіоматичний метод - метод побудови теоретичного знання, пов'язаний з прийняттям вихідних положень, які не потребують доказів (аксіом або постулатів), і з виведенням на їх основі за правилами логіки наслідків [2]. Логічний висновок дозволяє переносити істинність аксіом на виведені з них слідства.

Гіпотетико-дедуктивний метод - специфічний метод побудови і розвитку теоретичного знання, пов'язаний з висуванням гіпотез, з яких дедуктивно виводяться слідства, що підлягають перевірці [2]. В ході перевірки

гіпотеза може уточнюватися, конкретизуватися, підтверджуватися або спростовувати.

Емпіричне обґрунтування гіпотези включає спостереження або вимірювання явищ, описуваних гіпотезою, а також експериментальне підтвердження наслідків, що випливають з неї. Ці дії можна назвати емпіричною верифікацією (перевіркою або підтвердженням), яка буває прямий і опосередкованої.

Метод сходження від абстрактного до конкретного - метод, який передбачає рух думки від абстрактних, бідних змістом понять, до багатого (системному) знання про об'єкт. Іншими словами, суть методу полягає в такому вивченні дійсності, при якому здійснюється послідовний перехід від абстрактних і однобічних уявлень про неї до все більш конкретного її відтворення [2].

Висновки. Виходячи з результатів проведеного дослідження, можна зробити висновок, що якщо наукова емпірія, її методи дають уявлення про світ через науковий факт, то теоретичні методи дослідження дозволяють вивчати так званий світ ідеальних об'єктів. Але наукове пізнання, що розвивається не може обмежитися рухом тільки в замкнутому просторі теоретичного світу. У літературі обговорюється проблематика застосування вироблених на теоретичному рівні коштів до освоєння інформації ззовні, проблема співвідношення емпіричного і теоретичного.

Описані методи в реальному науковому дослідженні (економічному, соціологічному, фізичному і т. д.) працюють у взаємодії. В процесі розвитку науки розвивається і система її методів, формуються нові прийоми і способи дослідницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч., 2-ге вид. К. : КНЕУ. 2012. 624 с.
2. Ковальова Г.В. Великий тлумачний словник української мови. Х. : Фоліо, 2015. 768 с.
3. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. К. :«АДЕФ- Україна», 2014. 572 с.

4. Ганін В.І. Методологія соціально-економічних досліджень: навч. посіб., К. :«Центр навчальної літератури», 2017. 224 с.
5. Ермаков О.Ю. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. - Тернопіль: «Підручники і посібники», 2015. 290 с.
6. Іванух Р.А. Аграрна економіка і ринок. Тернопіль: 2013. 306 с.
7. Кандиба А.М. Менеджмент наукового дослідження: навч. посіб. К. : Аграрна наука, 2017. 220 с.
8. Клименко М.О. Основи та методологія наукових досліджень: навч. посіб. К. : Аграрна освіта, 2014. 352 с.
9. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К. : Кондор, 2016. 206 с.
10. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.1. Львів: Світ, 2015. - 616 с.
11. Новий словник іншомовних слів. уклад. і передм. О.М. Сліпушко. 20000 слів. К. : Аконіт, 2017. 848 с.
12. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого підруч. для науковця. К. : навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2016. 302 с.
13. Суслов Н.П. Методология экономического исследования (общие вопросы). М. : Мысль, 1974. 334 с.
14. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. К. : Видавничий дім «Слово», 2013. 240 с.
15. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. К. : Знання, 2016. 310 с.

S. Berezhanskyu. SYSTEM OF METHODS IN SCIENTIFIC RESEARCH.

Scientific research is based on the use of not separate methods, and their systems, knowledge of which is mandatory for the scientist. The article gives answers to the questions, which includes a system of scientific research methods, the content of each of the scientific methods, than the empirical methods of scientific research differ from the theoretical methods, how specific methods are used in economic research. It is revealed that if a scientific empire, its methods give an idea of the world through scientific fact, and then theoretical methods of research allow to study the so-called world of ideal objects. But developing scientific knowledge cannot be restricted to movement only in the confined space of the theoretical world. The literature discusses the problem of the use of funds at the theoretical level for the development of information from the outside, the problem of the relationship of the empirical and theoretical. The described methods in real scientific research (economic, sociological, physical, etc.) work in collaboration. In the process of development of science and develops a system of its methods, new techniques and methods of research are formed.

Key words: *method, system of methods, economic research.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І. В.**, Миколаївський національний аграрний університет

УДК 336.531.2

**РОЛЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

О.Бойко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено основні риси глобалізації на світовому фінансовому ринку. Розглянуто позитивні та негативні наслідки прояву глобалізаційних процесів в економіці України. Проаналізовано сучасний стан банківського сектору України в умовах глобалізації та його перспективи. Розроблено основні напрямки задля підвищення ефективного розвитку банківської системи України під впливом глобалізаційних процесів.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, етапи фінансової глобалізації, ринок банківських послуг

Постановка проблеми. На сьогодні глобалізаційні процеси мають важливе значення у сучасній світовій системі. Вони визначають основні напрями розвитку глобалізації, які впливають на фінансову політику країн світу. Загалом глобалізація - процес, який здатен впливати на розвиток національних економік у всьому світі, в основі якого закладена взаємодія та взаємозалежність національних соціально-політичних систем, культур з метою їх об'єднання, поглиблення процесів інтеграції фінансових ринків у світі. Глобалізаційні процеси у фінансовій сфері є причиною міждержавного переміщення банківських капіталів у загальній банківській системі України і зростання іноземного капіталу у загальній структурі цієї ж системи. Чим вищий рівень фінансової глобалізації, тим частіше країна є учасником світових економічних процесів. Тому виникає необхідність в узагальненні переваг та недоліків даного процесу для всіх учасників світового фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виченням та обґрунтуванням сутності, ролі, переваг та недоліків глобалізаційних процесів в економіці займалися такі вітчизняні та іноземні науковці, як: Бойцун О.[1], Кулішова В.В. [2], Петкова Л.О.[3], Петрушевська В.В.[4], Ткаченко Н.В.[5], Робертсон Р.[6], Черемісова Т.А [7], ШолтеЯ. [8] та інші. Не зважаючи на велику кількість наукових досліджень в даному напрямку, багато питань щезалишаються невирішеними і потребують ґрунтовних досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі глобалізації у діяльності банківської системи України, а також вивчення сучасного стану ринку банківських послуг в Україні за умов глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розвитку світового господарства демонструє, що економіки деяких країн ще більше набувають глобалізованих ознак. Термін "глобалізація" походить від французького "global", тобто планетарний, всеосяжний та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей [9, С. 126]. За час свого існування в економічній літературі ця дефініція не набула єдиного тлумачення (табл. 1).

Таблиця 1- Визначення терміну «глобалізація»

№	Визначення поняття «глобалізація»	Автори
1	Це процес, який створює економічну, фінансову, торгову, інформаційну та інші системи. При цьому наднаціональні економіки, капітали, цінні папери та ін. розглядаються не як проста сума економік, валютних, інформаційних та інших систем окремих держав, а як цілісні гео економічні, геофінансові, геоінформаційні та інші поля, які у сукупності формують планетарні життєво активні поля	Ю.Макогон [10]
2	Це об'єктивний процес розмивання національних кордонів як наслідок пошуку прибуткових сфер відтворення капіталу у всіх його формах (виробничих, фінансових, трудових), що призводить до взаємодії, взаємозалежності, взаємопереплетіння національних	А. Старостін [11]

	економік та формування глобального ринку і світової економічної системи	
3	Це історичний процес лібералізації й інтеграції ринків товарів, капіталів і праці, які колись функціонували деякою мірою ізольовано, у єдиний світовий ринок	Г. Колодко [12]
4	Процес діалектичної взаємодії національних і глобальних суспільних процесів, коли відбувається поступове обмеження національних особливостей суспільних відносин (і відповідних якостей людини) та їх поступове підпорядкування системі глобальних відносин, а також законів і закономірностей такої взаємодії, цілісність якої забезпечується національними структурами	С. Мочерний, С. Ларіна, О. Устенко та С. Юрій[13]

Джерело: складено автором на основі [10, 11, 12, 13]

Глобалізаційний процес є багатограним, тому доречним буде розгляд даного поняття, виокремивши його основні характерні риси. Це дасть змогу розкрити його економічну суть. Основними ознаками глобалізації є:

- поглиблення міжнародного поділу праці з його переходом від спільного до специфічного і єдиного;
- перевищення темпів росту міжнародного товарообігу над темпами росту обсягів світового виробництва;
- зростаюча лібералізація міжнародної торгівлі, виражена у відкритті національних ринків товарів і послуг шляхом поступового зняття торговельних обмежень і бар'єрів;
- випереджаюче зростання руху капіталу по відношенню до руху товарів. Формування світового фінансового ринку, збільшення потоків портфельних і прямих іноземних інвестицій;
- інформаційно-технологічний переворот у засобах телекомунікацій на базі електроніки, кібернетики, супутникових систем зв'язку; посилення впливу транснаціональних корпорацій;
- концентрація і централізація капіталу на підставі процесів злиття і поглинання компаній і банків;
- розвиток інтеграційних тенденцій на регіональному, субрегіональному і міжрегіональному рівнях;
- зростання ролі наднаціональних органів у світовій політиці та економіці [1].

Позитивні зміни від процесів глобалізації залежать від місця розташування та ролі кожної країни у світовому економічному середовищі. Також позитивного результату глобалізаційні процеси гарантують у результаті економічного зростання країни, а саме через зростання рівня ВВП або внаслідок залучення іноземного капіталу. Варто відмітити, що і за рахунок впровадження новітніх технологій та підвищення продуктивності праці можна досягти позитивних змін від глобалізаційних процесів.

Глобалізація має складний та суперечливий характер впливу на національну економіку України, через що і відокремлюють як позитивні, так і негативні її сторони. До позитивних відносимо: можливість брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин; скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що сприятиме підвищенню цінової конкурентоспроможності українських виробників[15].

Так наша держава виконує одну з основних умов зміцнення відносин з Європейським союзом і матиме можливість захисту своїх інтересів та інтересів підприємств відповідно до міжнародних форм і правил.

Також глобалізація вплинула на той фактор, що для України з'явилася можливість входження до міжнародних проектів, а це забезпечить інвестиційну привабливість країни для іноземних інвесторів та надасть змогу розширити можливості вільного доступу до зарубіжних ринків і зменшити рівень тарифних і нетарифних перепон.

Негативні наслідки глобалізації – це: домінування економічно розвинених країн; пригнічення розвитку окремих галузей національної економіки, які через заміщення їх імпортом не готові до міжнародної конкуренції; соціальна нерівність у порівнянні з економічно успішними країнами; глобалізація вивільнює економічні сили, які поглиблюють нерівність у сфері зайнятості щодо питань продуктивності праці, матеріального добробуту та інші[15].

Сьогодні в Україні склалася сприятлива ситуація щодо вироблення нової стратегії національної банківської системи та відновлення довіри суспільства до неї. Проте, банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи. У звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності 2017-2018» Україна посідає останню позицію серед 138 держав за показником «Надійність банків», 116 місце – за показником «Доступність фінансових послуг» та 112 місце – за показником «Легкість доступу до кредитів» [16].

Підсумовуючи перший квартал 2019 р, маємо наступні результати: загальна сума активів і пасивів діючих банків на території України знизилася на 18 млрд 432 млнгрн, тобто це 1,36% [17]. Також у структурі активів скоротилася загальна сума виданих кредитів банківськими установами – на 19 млрд 265 млнгрн, у відсотковому співвідношенні це 1,72% [17]. Зменшилася і загальна сума зобов'язань банків в структурі пасивів - на 34 млрд 810 млнгрн, тобто на 2,89% [17]. Розмір капіталу [17] навпаки показує позитивні результати до збільшення, відбувся його приріст на 15 млрд 689 млнгрн, тобто - 10,08% (Табл.2).

Таблиця 2 Основні показники діяльності банків України

Назва показника	Станом на 01.01.2019	Станом на 01.04.2019	Відхилення	
			млнгрн	%
АКТИВИ				
Загальна сума активів, в тому числі:	1 359 703	1 341 271	-18 432	-1,36%
Кредити, видані клієнтам	1 118 860	1 099 595	-19 265	-1,72%
ПАСИВИ				
Загальна сума пасивів, в тому числі:	1 359 703	1 341 271	-18 432	-1,36%
Капітал	155 650	171 338	15 689	10,08%
Зобов'язання банків	1 204 743	1 169 933	-34 810	-2,89%

Джерело: складено автором на основі [17]

Загалом банківська система України за перший квартал 2019 р. отримала прибутку у розмірі 12 млрд 902 млнгрн, з них прибуток «ПриватБанку» склав 7 млрд 611 млнгрн, тобто це 59% від загального доходу [17].

Рейтинг «10 найприбутковіших банків України» займають: «Райффайзен Банк Аваль», «ОТП Банк», «ПУМБ», «УкрСиббанк», «Альфа-Банк», «КредіАгроколь Банк», «Сітібанк» і «Укрексімбанк», а також «Промінвестбанк», прибуток якого становить 633 млнгрн, незважаючи на збитки в розмірі 3 млрд 389 млнгрн за 2018 р. [17].

У першому кварталі 2019 р. 69 банків з 77 діючих на теренах України отримали прибуток, що сприяло збільшенню загального розміру капіталу на 15 млрд 689 млнгрн. [17]. «Приватбанк» збільшив розмір власного капіталу на 7 млрд 375 млнгрн, «Сбербанк» – на 2 млрд 282 млнгрн, «Райффайзен Банк Аваль» – на 1 млрд 98 млнгрн[17].

Також покращили своє становище за показником збільшення власного капіталу «ОТП Банк», «ПУМБ», «Промінвестбанк», «УкрСиббанк», «Альфа-Банк», «Сітібанк», «КредіАгроколь Банк» та інші.

Натомість, «Сбербанк», «Банк Кредит Дніпро», «Укрсоцбанк», «Правекс банк», «Місто банк», «Банк Український капітал» отримали збитки за звітний період у розмірі 1 млрд 720 млнгрн, у тому числі збиток банку «Сбербанк» склав 1 млрд 16 млнгрн, тобто 59% від загальної суми збитків)[17].

За останні п'ять років минулий (2018) рік видався для банківського сектора прибутковим, а результати першого кварталу 2019 року більш ніж успішні. Все це обіцяє в майбутньому високі річні показники за умови продовження поточної тенденції, скорочення збитків деяких банків і без виникнення форс-мажорних обставин.

Пріоритетними напрямками розвитку економіки України в умовах глобалізації можна вважати: активізацію руху капіталу; інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних тенденцій; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; сприяння руху факторів

виробництва; формування відкритої економіки; інтеграцію підприємств до світових комунікаційних мереж; активізацію участі в роботі міжнародних організацій та інтеграційних угруповань [15].

Висновок. Отже, глобалізація для банківського ринку України має низку позитивних і негативних наслідків. До перших варто віднести підвищення рівня якості та розширення асортименту банківських послуг, активне впровадження банківських інновацій та технологій. До другої групи наслідків належать загострення конкуренції на ринку банківських послуг, підвищення ризиків, гальмування розвитку інших промислових галузей економіки, а також опосередковано під впливом кризи згорання малого та середнього бізнесу. Під впливом глобалізаційних процесів Україна поступово займає своє місце в системі нових міжнародних економічних відносин. Потенціал України для участі у глобальних ринках досить високий, але Україна на сучасному етапі недостатньо повно використовує його через незавершені реформи.

Список використаних джерел:

1. Бойцун О.І. Міжнародний досвід формування фінансової відкритості в умовах глобальних змін. Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2013. № 5. С. 46-49.
2. Кулішов В.В. Сучасні проблеми глобальної економіки. Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2013. № 3. С. 8-11.
3. Петкова Л.О. Інтеграція України до світового фінансового простору в міжнародних співставленнях та макроекономічній динаміці. FinancialSpace. 2013. № 1 (9). С. 15-21.
4. Петрушевська В.В. Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності: закордонний досвід. Проблеми економіки. 2014. № 1. С. 31-36.
5. Ткаченко Н.В. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток фінансових посередників. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. 2014. № 26. С. 81-88.
6. Steger M. B. Globalization: a VeryShortIntroduction. — NewYork : OxfordUniversityPress, 2003.С.147.
7. Черемісова Т.А. Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок в умовах глобалізації. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. № 2 (49). С. 195-201.
8. Scholte J. A. Globalization. A criticalintroduction. AartScholte. London : Palgrave, 2000. P. 361.
9. Базилевич В. Д., БазилевичК. С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2008. С. 263.
10. Макогон Ю.В. Глобальна економічна криза 2008–2010 років: 28 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету світовий досвід та шляхи подолання в Україні : [монографія]. Донецьк : Юго-Восток, 2010. С. 414.
11. Старостіна А., Кравченко В. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять

«глобалізація» та «підприємницький ризик»). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 128. С. 5-10.

12. Колодко Г. Глобализация и экономический рост. Мир перемен. 2004 . № 1. С. 44-52.

13. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т.. С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. Львів : Світ, 2005. Т. 1. С. 616.

14. Біленька Н. О. Пріоритети і напрямки розвитку економіки України в умовах глобалізації. Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи : матеріали міжнародної наукової студентсько-аспірантської конференції (Львів, 15–16 травня 2009). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. С. 15–16.

15. Чепінога В. Г. Основи економічної теорії : навч. посіб. Міністерство освіти і науки України. К. : Юрінком Інтер, 2003. С. 456.

16. TheGlobalCompetitivenessReport 2016– 2017. URL: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (дата звернення: 01.12.19)

17. Сайт Національного Банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 01.12.19)

O. Boyko. THE ROLE OF GLOBALIZATION IN THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE.

The article explores the main features of globalization in the global financial market. The positive and negative consequences of the manifestation of globalization processes in the Ukrainian economy are considered. The current state of the Ukrainian banking sector in the context of globalization and its prospects are analyzed. The basic directions are developed to increase the effective development of the banking system of Ukraine under the influence of globalization processes.

Key words: globalization, globalization processes, stages of financial globalization, banking services market.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Бурковська А.В.**, Миколаївський національний аграрний університет,

УДК 336.41.014

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

О. Богатий, К. Бубліч,

*здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

В статті проаналізовано сутність фінансової безпеки у банківському секторі. Виділено головні внутрішні і зовнішні загрози фінансовій безпеці. Представлено основні показники безпеки банківської системи, які водночас використовуються і як індикатори її значущості для економіки країни. Виявлено основні елементи системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору національної економіки.

Ключові слова: фінансова безпека банківського сектору, внутрішні та зовнішні загрози, індикатори безпеки банківської системи.

Постановка проблеми. Серед проблем захисту банківської діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру все більш актуальною стає необхідність забезпечити охорону фінансових ресурсів, інформації, майна банків, створити дієві механізми фінансового захисту банківської системи. У Концепції безпеки комерційного банку під безпекою комерційного банку розуміється стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Як уважає М. Ілляш [7, с. 63], безпека банку – це система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Рівень захищеності характеризується здатністю банку протистояти спробам як прямого несанкціонованого проникнення до приміщень банку зі злочинною метою, так і спробам завдати шкоди банку з боку конкурентів і кримінальних структур шляхом утручання в банківську діяльність, набуття впливу на банк для здійснення фінансових афер і махінацій, відмивання «брудних грошей», незаконних переказів їх за кордон тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою економічної і фінансової безпеки банків і банківського сектору загалом займалися такі вітчизняні вчені, як Р.Вовченко, В. Джулай, м. Зубок, О. Хитрін проте так і залишились не досить добре дослідженими.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є аналіз дослідження забезпечення фінансової безпеки банків. Для досягнення даної мети поставлені цілі:

- охарактеризувати сутність фінансової безпеки банків;
- аналіз завдань фінансової безпеки банківської діяльності;
- узагальнення загроз фінансової безпеки банківської системи;
- розкрити основні показники безпеки банківської системи.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Забезпечення фінансової безпеки банків — це процес досягнення стану захищеності економічних інтересів банку, що виявляються у процесі реалізації його статутних цілей і завдань і полягає у створенні сприятливих умов для реалізації всіх передбачених статутом видів банківської діяльності. До ключових характеристик фінансової безпеки банків відносять:

- забезпечення стабільного фінансового стану банку;
- сприяння ефективній діяльності банку;
- визначення на ранніх стадіях проблем та їх усунення;
- нейтралізація кризових ситуацій та запобігання банкрутству [1].

Сутність фінансової безпеки банківської діяльності полягає в забезпеченні організаційно-управлінських, режимних, технічних та профілактичних заходів, що гарантують якісний захист прав і інтересів комерційного банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, забезпечення зворотності кредитів, схоронність фінансових і матеріальних цінностей.

Завдання безпеки банківської діяльності:

- захист законних інтересів банку і його працівників;
- профілактика й попередження правопорушень і злочинних посягань на власність та персонал банку;
- своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз банку, проведення заходів щодо їх нейтралізації;
- оперативне реагування елементів структури банку на загрози, що виникають, та негативні тенденції розвитку зовнішніх і внутрішніх обставин;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх причин і умов, які можуть сприяти заподіянню банку, його працівникам, клієнтам і акціонерам матеріальної та іншої шкоди, що заважає їхній нормальній діяльності;
- послаблення шкідливих наслідків від акцій конкурентів або злочинців, спрямованих на підірив безпеки банку [2].

Фінансово безпечний банківський сектор національної економіки є гарантом фінансової безпеки держави, оскільки залежно від свого якісного стану він може бути чинником як прискорення, так і гальмування економічного зростання, розглянемо основні елементи фінансової безпеки банківського сектору.

Загрози банківській безпеці можна класифікувати на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх належать загрози, які є результатом впливу зовнішнього середовища на діяльність банку. Внутрішні загрози характеризуються чинниками, які або безпосередньо генеруються банком, або є частиною його внутрішнього середовища (табл. 2)

Таблиця 1 Елементи фінансової безпеки банківського сектору

Забезпечення фінансової безпеки банківського сектору національної економіки			
Мета забезпечення	Об'єкти фінансової безпеки банківського сектору	Суб'єкти фінансової безпеки банківського сектору	Принципи організації
збільшення маси отриманого банками прибутку, прискорення оборотності їх капіталу, зростання курсової вартості їх цінних паперів; забезпечення високого рівня управління банківськими ризиками, оптимальних параметрів фінансового потенціалу, фінансової стійкості і фінансової стабільності банківського сектору, надійності.	економічні, соціальні і правові відносини, що зумовлюють фінансовий стан банківського сектору; фінансова діяльність комерційних банків та банківського сектору загалом; фінансові інтереси клієнтів, контрагентів, власників, менеджерів і персоналу банків, професійних учасників фінансових ринків, регулятора ринку банківських послуг та держави загалом; власні, залучені і запозичені комерційними банками кошти і майнові права; фінансовий менеджмент.	держава (в особі органів законодавчої, виконавчої і судової влади), регуляторів ринків фінансових послуг, самоврядні організації і банківське співтовариство, банківські установи	наукової обґрунтованості, економічної доцільності, адекватності, еволюційності, саморозвитку, керованості, ефективності

Джерело: [3]

Найчастіше спостерігається взаємний вплив цих загроз, наприклад невідповідність правової бази і реально існуючої ситуації може спричинити недотримання банком норм, установлених НБУ.

Основними показниками безпеки банківської системи, є:

- відношення активів банків до ВВП;
- частка активів недіючих банків у загальній сумі активів комерційних банків;
- розмір чистих внутрішніх активів НБУ (обсяг грошової маси і розмір емісій);
- обсяг чистих зовнішніх резервів НБУ (різниця між зовнішніми кредитами і розміщенням валютних активів НБУ за межами країни);
- частка іноземного капіталу у сукупному капіталі банківської системи;
- частка проблемних кредитів у обсязі чистих активів банків;
- співвідношення високоліквідних коштів і поточних пасивів банку;
- співвідношення власних і залучених коштів;
- частка високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку;
- рентабельність чистих активів банківської системи;
- стан сектору банківських депозитів;
- загальний обсяг фонду страхування ризиків;
- обсяги і динаміка отриманого банками прибутку;
- масштаби і якісні характеристики банківських злиттів і поглинань;
- діапазон процентних ставок;
- частка кредитної заборгованості населення у загальному обсязі кредитного портфеля;
- частка залучених коштів населення у загальному обсязі депозитів;
- відношення прибутку до середньорічного капіталу і активів [5].

Таблиця 2 Узагальнення загроз фінансової безпеки банківської системи

Загрози фінансовій безпеці банківської системи
--

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> - ринкові ризики і глобальні банківські кризи; - кризовий стан економіки; - політична нестабільність в державі; - відсутність або недосконалість основних законодавчих актів; - невідповідність між правовою базою і реально існуючою ситуацією; - інфляція; - значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют; - відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики; - низький рівень довіри до банків тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; - недотримання банком показників ліквідності, та встановлених НБУ нормативів; - зловживання і некомпетентність службовців банку; - слабкість маркетингової політики банку; - низький рівень залучення іноземної валюти і готівки в національній валюті, що є в населення тощо

Джерело: [4]

Серед показників безпеки банку найчастіше використовують такі: темпи зростання прибутковості, показники виконання економічних нормативів (табл. 3), встановлених центральним банком, та коефіцієнти ліквідності, обсяг боргових зобов'язань банку, зокрема частка зовнішніх зобов'язань, структура дебіторської заборгованості банку, обсяги ресурсної бази, валютна і термінова структура кредитного портфеля банку.

Таблиця 3 Показники виконання економічних нормативів банківського сектору

Нормативи	Граничне значення
Норматив адекватності регулятивного капіталу	не менше 10%
Норматив адекватності основного капіталу	не менше 4
Норматив миттєвої ліквідності	не менше 20%
Норматив поточної ліквідності	не менше 40%
Норматив короткострокової ліквідності	не менше 20%
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25%
Норматив великих кредитних ризиків	не більше восьмикратного розміру регулятивного капіталу
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	не більше 5%
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам	не більше 30%
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	не більше 15%
Норматив загальної суми інвестування	не більше 60%

Норматив загальної відкритої валютної позиції	не більше 30%
Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції	не більше 20%
Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції	не більше 10%

Джерело: [6]

Важливим узагальнюючим показником фінансової безпеки банківської системи і головним індикатором значущості останньої для економіки країни є відношення її активів до ВВП.

Основною причиною, яка зумовлює серйозні труднощі в проведенні досліджень, присвячених аналізу фінансової безпеки банківського сектору національної економіки, є відсутність її чіткого визначення, виокремлення різновидів та розробки основних критеріїв та показників. Наукове опрацювання цієї проблематики залишається недостатнім, відсутній методичний підхід до оцінки фінансової безпеки банківського сектору та банку в цілому, національної економіки, не визначені критерії оцінки, що стримує формування цілісної системи забезпечення фінансової безпеки.

Висновок. Питання підвищення фінансової безпеки банківського сектору в Україні є комплексним і досить проблемним, вирішення такої проблеми потребує системного підходу, організації належної координації зусиль усіх учасників вітчизняного ринку банківських послуг із дотримання і підвищення рівня безпеки банківського сектору країни. Від адекватної оцінки наявного рівня фінансової безпеки банківської діяльності багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із запобігання наявним і потенційним загрозам банківській системі, а разом з нею – всій вітчизняній економіці. Безпека банківського сектора залежать від швидкості розвитку реального сектора економіки, а його фінансові можливості – від банківського кредитування. Це вказує на необхідність використання комплексного підходу щодо вирішення взаємопов'язаних проблем реального та фінансового секторів вітчизняної економіки. Для підвищення та підтримки фінансової безпеки банківського ринку необхідно вжити заходів, що сприятимуть послабленню дії загроз, а саме: удосконалити законодавство та усунути факти його порушення в сфері державного

регулювання банківської діяльності; нарощувати капітал комерційних банків, що підвищить їх конкурентоспроможність та створить передумови для успішної інтеграції України до Європейського Союзу; уникати експансії іноземного капіталу в банківській системі, що сприятиме фінансовій незалежності країни; відновити довіру населення до банківського сектора, в тому числі розробити чітку стратегію захисту вкладників банків, що дасть змогу формувати внутрішні інвестиційні ресурси, які є необхідною умовою економічного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Джулай В.О. Забезпечення банківської стабільності в Україні: антикризовий аспект / Фінансовий простір. 2012. С. 46-54.
2. Банківська безпека. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0/
3. Вовченко Р.С. Напрями підвищення фінансової безпеки банківського сектору економіки України / Фінансовий простір. 2013. № 3. С.87-94. URL: <http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/wholetext.pdf>.
4. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності : навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. – 190 с.
5. Основні показники діяльності банків України: URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
6. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / Фінанси України. –2004. № 11. С.118-124.
7. Ілляш М. Енциклопедія банківської справи України. К.: Молодь, 2017. 680 с.
8. Букин С. Безопасность банка. Банковские технологии. 2013. № 9. URL: <http://www.bizcom.ru/%20security/2003-09/01.html>.
9. Полторак А. С. Ефективне управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки України / А. С. Полторак, Ю. С. Тимошенко // Агросвіт. — 2015. — № 1. — С. 34—39.

Bohatyi O. Bublich K. FINANCIAL SECURITY IN THE BANKING SECTOR.

The article analyzes the essence of financial security in the banking sector. The main internal and external threats to financial security are highlighted. The main indicators of the banking system security, which are used as indicators of its importance for the country's economy, are presented. The main elements of the system of financial security of the banking sector of the national economy are identified.

Key words: *financial security of the banking sector, internal and external threats, indicators of security of the banking system.*

Науковий керівник – кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Боднар О. А.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 336.7

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

К. Бублич, Н. Чужина,

*здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Досліджено трактування понять безпеки банківського сектору в цілому та фінансової безпеки банківської установи зокрема; розглянуто сутність і визначено поняття «фінансова безпека банківської установи»; виділено ключові характеристики фінансової безпеки банків; виявлено методи та інструменти, які використовуються для забезпечення фінансової безпеки банку. Запропоновано теоретичні положення забезпечення фінансової безпеки банківської установи, що були складені з обґрунтованої системи ключових характеристик та основних завдань.

***Ключові слова:** фінансова безпека банку, фінансова безпека банківської установи; фінансова безпека держави, банківська система.*

Постановка проблеми. На сьогодні надзвичайно важливим питанням є фінансова безпека банківського сектору. В умовах складної економічної ситуації останніх років, як продемонструвала практика, більшість банківських установ України не спроможні до якісної організації та управління фінансовою безпекою, підсумком чого стало банкрутство не одного банку. Відповідно до цього слід зазначити, що не зважаючи на велику кількість досліджень та всебічного дослідження з теоретичної точки зору питання фінансової безпеки, на практиці виявилось, що реалізація теперішніх теоретико-методичних засад є набагато складнішим питанням ніж «на папері».

До того ж, більшість спеціалістів не спроможні точно спрогнозувати вплив негативних факторів на зміни фінансово-економічного середовища, в якому діє та чи інша банківська установа, а отже й оперативно розробити заходи з протидії небажаним явищам. Проблема останнього полягає у відсутності достатньої кількості практичних рекомендацій методичного характеру з прогнозування та попередження негативних факторів впливу на фінансовий стан банківської установи через систему фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами дослідження фінансової безпеки банків приділяли увагу такі вчені: О. Барановський, Т. Болгар, Ю. Голобородько, А. Єпіфанов, Н. Євченко, Н. Зачосов, М. Зубок, А. Ткаченко, О. Хитрін та ін. Серед зарубіжних вчених доцільно відмітити В. Гамзу, В. Окейна, І. Ткачука, І. Шумпетера та ін.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні поняття фінансової безпеки банківської установи та дослідженні питань, а також привернення уваги науковців та практиків до необхідності поглиблення теоретичного обґрунтування і розробки практичних рекомендацій з цієї тематики.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека банківської установи – це такий стан банківської установи, який характеризується стійкістю до впливу загроз різної природи та збалансованістю, забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Так можна зазначити мету - це конкурентоспроможність, одного банку так і банківської системи на ринку банківських послуг і недопущення збитків та втрати частини доходу.

На сьогодні проблематика фінансової безпеки є мало розвиненою. Пояснюється це тим що немає єдиного загально прийнятого підходу до визначення. Також можна зазначити, що досить велика кількість авторів не розглядає питання фінансової безпеки, більшість розглядає економічну безпеку банку, або безпеку взагалі.

Великий економічний словник дає таке визначення. Безпекою банку є стан захищеності його життєво важливих інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань і окремих осіб, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування і розвитку відповідно до статутних цілей [5].

Схематично місце фінансової безпеки банків у фінансовій безпеці країни можна зобразити таким чином (рис. 1).

Рисунок 1 - Структура фінансової безпеки [3]

Отже, можна стверджувати, що безпека банківських установ є частиною фінансової безпеки країни. Також зазначимо той факт, що банківська система є головною ланкою фінансово-кредитної сфери держави, банківський сектор визначає рівень фінансово-кредитної безпеки, отже й у чомусь фінансової безпеки держави.

С.І. Адаменко відзначає, що “проблеми банківської сфери є одночасно і проблемами фінансової безпеки держави”. Він також підкреслює, що “саме стабільність і надійність банківської системи, удосконалення банківського менеджменту і зміцнення його стратегічної складової можуть забезпечити фінансову безпеку держави” [1].

Аналіз існуючих публікацій показує, що всі методи та інструменти, які використовуються для забезпечення фінансової безпеки банку, можуть бути

розділені на дві окремі великі групи: внутрішні та зовнішні. Такий розділ базується на двох передумовах. З одного боку, необхідно працювати над забезпеченням фінансової безпеки банківської системи в цілому, а з іншого, потрібно також досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремої банківської установи.

Щодо фінансової безпеки банківської системи, то її розглядають у двох аспектах:

1)з погляду фінансових наслідків їх діяльності для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів;

2)з погляду недопущення та запобігання явним і потенційним загрозам фінансовому стану всієї банківської системи країни, Національного банку України й окремих банківських установ [3].

М.І. Зубок і Л.В. Ніколаєв у спільній роботі “Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні” виділяють такі види банківської безпеки:

1.Особиста безпека – забезпечення ритмічної роботи, вільного переміщення та відпочинку кожного працівника банку.

2.Коллективна безпека – забезпечення планового й ефективного ритму роботи підрозділів банку.

3.Економічна безпека – забезпечення умов для ефективного проведення банком операцій і здійснення угод, зберігання та раціонального використання кредитних і фінансових ресурсів банку, надійного зберігання і транспортування готівки та цінностей.

4.Інформаційна безпека – формування інформаційних ресурсів банку й організація гарантованого їх захисту [8].

Питання фінансової безпеки М.І. Зубок і Л.В. Ніколаєв не розглядають.

П.А. Герасимов також робить акцент лише на економічній безпеці банку, не розглядаючи окремо фінансову безпеку банку. На його думку економічна безпека банку – “це не лише стан захищеності інтересів самого банку та його акціонерів, матеріальних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів від

існуючих і потенційних загроз, але й забезпечення поступального розвитку банку і абсолютного виконання контрагентами прийнятих ними перед банком зобов'язань” [6].

На думку О.І. Хитріна, фінансову безпеку банку можна визначити як динамічний стан, при якому він:

1) юридично і технічно здатний виконувати та реально виконує властиві йому функції;

2) забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;

3) володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу [9].

Також він вказує на те, що головною метою фінансової безпеки банку є усунення можливостей нанесення шкоди банку або упущенням вигоди, забезпечення його стійкого та максимально ефективного функціонування в даний момент часу та накопичення достатнього потенціалу розвитку і зростання в майбутньому, якісна реалізація операцій і угод [9].

У результаті, як ми підкреслювали раніше, дотепер не існує єдиного, загальноприйнятого визначення даного поняття.

На нашу думку визначення не можна вважати повним та точним.

По-перше, використання визначення динамічний стан.

По-друге, перший пункт визначення належить до організаційно-правових основ безпеки банків.

По-третє, другий пункт стосується більшою мірою банківської системи, а не окремо взятого банку.

Фінансову безпеку банку визначають і як динамічний стан, при якому банк:

- юридично і технічно здатний виконувати та реально виконує властиві йому функції;

- забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, суб'єктів господарювання, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;
- володіє потенціалом як для кількісного, зростання і має у своєму розпорядженні механізми реалізації потенціалу [4]

Інше трактування дає відомий дослідник проблем економічної безпеки О.І. Барановський. На його думку, фінансова безпека банку – це: сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для фінансового стану банківської установи дії або обставини ліквідовані або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдати збитку встановленому порядку функціонування банку, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, а також перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує [3].

Дане визначення, на нашу думку, краще відображає сутність фінансової безпеки банку. Водночас хотілося б відзначити ряд дискусійних моментів, наявних у цьому варіанті визначення .

По-перше, О.І. Барановський пише, що фінансова безпека – це умови, при яких потенційні загрози можуть бути ліквідовані. Більш правильно говорити про запобігання загрозам, а при якому він здатний протистояти загрозам, що виникли в банку [4].

По-друге, автор вказує, що фінансова безпека – це стан захищеності середовища, в якому функціонує банк. На наш погляд, необхідно було уточнити, про яке саме середовище йде мова (внутрішнє, зовнішнє) і від чого має бути захищений банк.

Проведений аналіз дозволяє нам зробити висновок, що фінансова безпека є важливою ланкою економічної безпеки банківської установи, оскільки працюючий банк приносить достатній обсяг коштів для того щоб бути застрахованим від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Таким чином, виходячи з різних трактувань сутності фінансової безпеки, проаналізованих нами вище, можемо виділити такі ключові характеристики фінансової безпеки банківської установи:

- 1)забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан банківської установи;
- 2)сприяє ефективній діяльності банківської установи;
- 3)дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банківської установи;
- 4)нейтралізує кризи і запобігає банкрутствам.

При цьому для забезпечення фінансової безпеки банківської установи необхідно вирішити такі завдання, як:

- забезпечення достатньої фінансової стійкості й незалежності банківської установи;
- підтримка технологічної незалежності та конкуренто спроможності, формування високого технічного та технологічного потенціалу;
- оптимізація організаційної структури, постійне удосконалення виконання функцій менеджменту;
- правовий захист всіх видів діяльності банку;
- створення захисту інформаційного середовища банку, його комерційної таємниці;
- формування умов для безпечної роботи співробітників банківської установи;
- збереження й ефективне використання фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів банківської установи [11].

Базуючись на дослідженнях М.М. Єрмошенка і О.І. Барановського, можна зробити висновок, що основна мета фінансової безпеки банківської установи полягає в безперервній і стійкій підтримці такого стану, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз [3;7].

Проведений аналіз наукових робіт [2,3,4,7,8,9,12] показав, що фінансова безпека банківської установи визначається:

1. стабільністю і стійкістю фінансового стану банківської установи;
2. ступенем ефективності його фінансово-економічної діяльності;
3. рівнем контролю за зовнішніми і внутрішніми ризиками;
4. рівнем достатності власного капіталу; ступенем захищеності інтересів акціонерів.

Перед фінансовою безпекою банків поставлені такі завдання:

- 1) ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних небезпек;
- 2) визначення індикаторів фінансової безпеки банківської установи;
- 3) впровадження системи діагностики та моніторингу стану фінансової безпеки;
- 4) розробка заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки банку як в короткостроковому, так і в довгостроковому періодах;
- 5) контроль за виконанням запланованих заходів;
- 6) аналіз виконання заходів, їх оцінка, коректування;
- 7) ідентифікація загроз банку і коректування індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань банку.

Основними державними інститутами, які визначають основні напрями та забезпечують ефективне проведення фінансової політики, виступають Національний банк України та Міністерство фінансів України, тому реформування вищезазначених структур є пріоритетним завданням Уряду щодо зміцнення основних індикаторів фінансової безпеки.

Політика Національного банківської установи України та Міністерства фінансів України повинна бути спрямована виважено грошово-кредитну політику в контексті зміцнення національної грошової одиниці, встановлення «плаваючого» валютного курсу, спрямування кредитних ресурсів МВФ не на «штучну» підтримку гривні, а на структурні інвестиційні зрушення та реформування економіки України в довгостроковій перспективі, суворий

контроль щодо доцільності використання залучених ресурсів як з боку представників МВФ, так Урядом України.

Висновки Отже, фінансова безпека банківської установи є важливою складовою фінансової, а отже, і національної безпеки, і є таким станом банківської установи, що характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Адаменко С. І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України [Текст]. Стратегічна панорама. 2004. № 4. С. 48–52.
2. Артеменк, Д. А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности [Текст] : дис. канд. экон. Наук. Ростов-на-Дону, 1999. – 172 с.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека [Текст]. Ін-т екон. прогнозування. К. : Фенікс, 1999. 338 с.
4. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру [Текст] / Економіка і прогнозування (укр.). 2006. № 1. С. 7–26.
5. Большой экономический словарь [Текст] / ред. А. Н. Азрилян. 4-е изд., доп. и перераб. М. : Ин-т новой экономики, 1999. – 1 248 с.
6. Герасимов П. А. Экономическая безопасность банка: концептуальный подход [Текст] / Банковские услуги (рус.). 2006. № 4. С. 20–30.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інте-реси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] Київ. нац. торговельно-економічний ун-т. К. 2001. 309 с.
8. Зубок, М. І., Ніколаєв Л. В. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закл. К. : Істина, 2000. 88 с.
9. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків [Текст] / Фінанси України (укр.). 2004. № 11. С. 118–124.
10. Сало І.В. Фінансовий менеджмент банківської установи : [навч. посіб.] Суми : Університетська книга, 2007. 314 с.
11. Фінансова безпека банківської діяльності : [навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Безпека банків»] / С.М. Побережний, О.Л. Пластун, Т.М. Болгар. Суми : УАБС НБУ, 2010. 112 с.
12. Полторак А. С. Тимошенко Ю. С. Ефективне управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки України. Агросвіт. 2015. № 1. С. 34—39.

K. Bublich. N. Chuzhinova. FINANCIAL SECURITY CONCEPTS OF THE BANKING INSTITUTION.

Interpretation of the concepts of security of the banking sector in general and financial security of the banking institution in particular; the essence and concept of "financial security of a banking institution" are considered; the key features of the financial security of banks are highlighted; methods and tools used to ensure the financial security of the bank are identified. Theoretical provisions for ensuring the financial security of a banking institution, which were composed of a sound system of key characteristics and main objectives, are proposed.

Key words: bank financial security, banking institution financial security; financial security of the state, banking system.

*Науковий керівник – кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Боднар О. А.**,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 378

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О. Васильєва, Д. Устїнович,
*здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Стаття присвячена проблемам розвитку вищих навчальних закладів. Доведено, що перетворення, які відбуваються в національній економіці, визначають обов'язковою умовою створення підходящих умов для інноваційного розвитку освітньої діяльності. В статті обґрунтовано розвиток діяльності вищих навчальних закладів. Доведено, що процес підготовки конкурентоспроможних фахівців на сьогоднішній день вимагає запровадження інноваційної моделі управління вищими навчальними закладами. В рамках розвитку ідей забезпечення спрямованості модернізації вищих навчальних закладів виступає державна інноваційна політика сфері вищої освіти.

Ключові слова: *інноваційний розвиток вищих навчальних закладів, наукова діяльність вищих навчальних закладів, якість освіти, вища освіта, стратегічні пріоритети, вищі навчальні заклади.*

Постановка проблеми. Сучасна інтеграція України в європейський простір вимагає безперервної модернізації освітньої діяльності. Якість освітніх послуг в теперішній ситуації повинна відповідати завищеним вимогам світового простору, на ринку, де пропозиція освітньої діяльності перевищує попит. Дані фактори свідчать про необхідність розробки нових підходів до вирішення проблем в освітній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем інноваційного розвитку вищих навчальних закладів здійснили наступні вчені: Г. Бенер, В.С. Лазарев, Н.Ф. Ільїн, Н.І. Лапін, І.О. Тарасенко, І.М. Вербицька, А.В. Хуторський та інші. Але, незважаючи на кількість публікацій, присвячених розвитку якості освіти, подальшого дослідження потребують проблеми розгляду найбільш перспективних за

сучасних економічних, соціальних та політичних умов напрямів розвитку вищих навчальних закладів в Україні. .

За думкою І.О. Тарасенка [2] інноваційний розвиток вищих навчальних закладів вважається об'єктивним, цілеспрямованим та незворотним процесом, який відбувається в часі; процес який переходить з одного якісного стану в інший і супроводжується внутрішніми творчими змінами.

А.В. Хуторський [3] вважає, що інноваційний розвиток складається із зміни психологічного клімату; впровадження в дію вже розроблених педагогічних систем; розробка нових технологій проектування; управління і навчання; залучення нових фінансових, інформаційних та культурних структур.

Постановка завдання. Метою роботи є розробка концепції інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України, дослідження інноваційного розвитку високого рівня освіти, зростання інтелектуального і духовного потенціалу суспільства, підготовки нової генерації людей, здатних створювати найновітнішу техніку й технології, активно втручатися і здійснювати реформування та піднесення економіки, розвиток духовності й культури населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. ВНЗ забезпечують розвиток інноваційного циклу від стадії фундаментальних досліджень до випуску й реалізації наукомісткої продукції й технологій, створюють й удосконалюють інноваційні інфраструктури у регіонах, здійснюють підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації фахівців, що працюють в інноваційній сфері.

Інновації за своєю сутністю розглядаються за двома аспектами:

- як явище (зміна технології управління із заміною її елементів, для ефективного виконання поставлених завдань);
- як процес (процес, який включає стадії розробки, впровадження, засвоєння та відображення ефекту) [7].

Принципами впровадження інновацій у вищу освіту є: застосування дворівневої системи підготовки кадрів; подання освітніх програм згідно вимог Міністерства освіти і науки України за модульним принципом; реалізація компетентнісного підходу в освіті.

Теоретико-методологічна основа інноваційного розвитку вищої освіти включає культуроцентриську парадигму, компетентністий підхід, психолого-педагогічну теорію контекстного навчання.

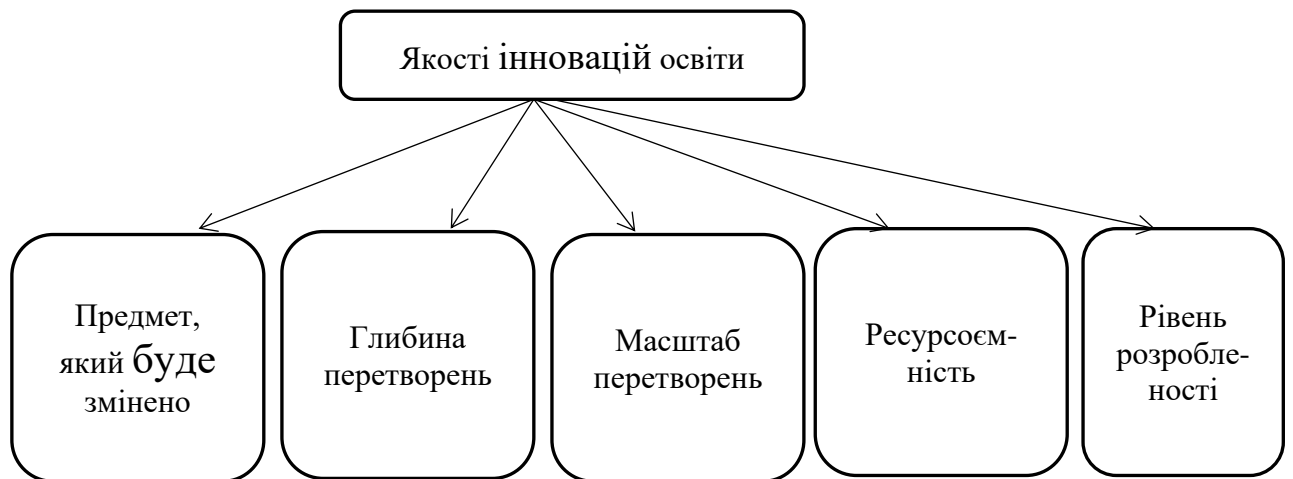

Рисунок 1 – Якості інноваційної освіти

Джерело: Розроблено автором з використанням [1]

Культуроцентриська парадигма передбачає одухотворення молоді, її гуманізації і гармонізації. Основна мета полягає у прийнятті особистістю відповідального морального вибору та мотивованого вчинку [2].

Компетентністий підхід розглядається як якісна підготовка бакалавра чи магістра із відповідним засвоєнням академічних знань та практичних навичок [2].

Теорія контекстного навчання ґрунтується на створенні психолого-педагогічних, дидактичних та методичних умов з метою оволодіння професійної діяльності [4].

За світовими даними інновації поділяються на вісім рангів:

- інновації нульового порядку (відтворення традиційної освітньої системи);

- інновації першого порядку (освітня система змінюється за кількісними показниками, а якісні залишаються незмінними);
- інновації другого порядку (перегрупування елементів освітньої системи та здійснення організаційних змін) [4];
- інновації третього порядку (адаптація освітніх систем до нових умов без виходу за межі старої моделі освітньої діяльності);
- інновації четвертого порядку (полягають у застосування абсолютно нових варіантів рішення);
- інновації п'ятого порядку (створення освітніх систем «нового покоління») [4];
- інновації шостого порядку (створення нових систем із якісними змінами із збереженням системоутворюючого функціонального принципу);
- інновації сьомого порядку (створення системи із зміною системоутворюючого функціонального принципу).

Серед основних умов забезпечення інноваційної спрямованості модернізації вищих навчальних закладів виступає державна інноваційна політика сфері вищої освіти.

Основною метою її є забезпечення порівняно високих світових стандартів підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів, які здатні генерувати та адаптуватися в інноваційних прогресивних технологічних змінах та застосовувати їх до потреб суспільства, розуміти в собі необхідність неперервної освіти протягом свого трудового життя, а також забезпечення ефективного примноження освітнього та наукового потенціалів вищої школи з метою його використання для розвитку національної економіки за інноваційним алгоритмом [5].

Отже, процес підготовки конкурентоспроможних фахівців на сьогоднішній день вимагає запровадження інноваційної моделі управління вищими навчальними закладами, яка дозволить інтенсивно впроваджувати зміни та оновлювати навчальний процес відповідно до соціально-економічних

та технологічних змін, а також відповідно до реальних і потенційних потреб роботодавців [6].

Інноваційний розвиток діяльності вищих навчальних закладів являє собою модернізацію, яка проходить наступні етапи:

1. Оцінка потреби в інноваціях.
2. Розробка ідей вирішення виявлених проблем.
3. Розробка способів вирішення проблем.
4. Апробація та експертиза впроваджених інновацій.
5. Засвоєння інновацій.
6. Інституалізація інновацій.

Для подолання застарілих методів ведення освітньої діяльності нами розроблено комплекс напрямів інноваційного розвитку (рис.2).

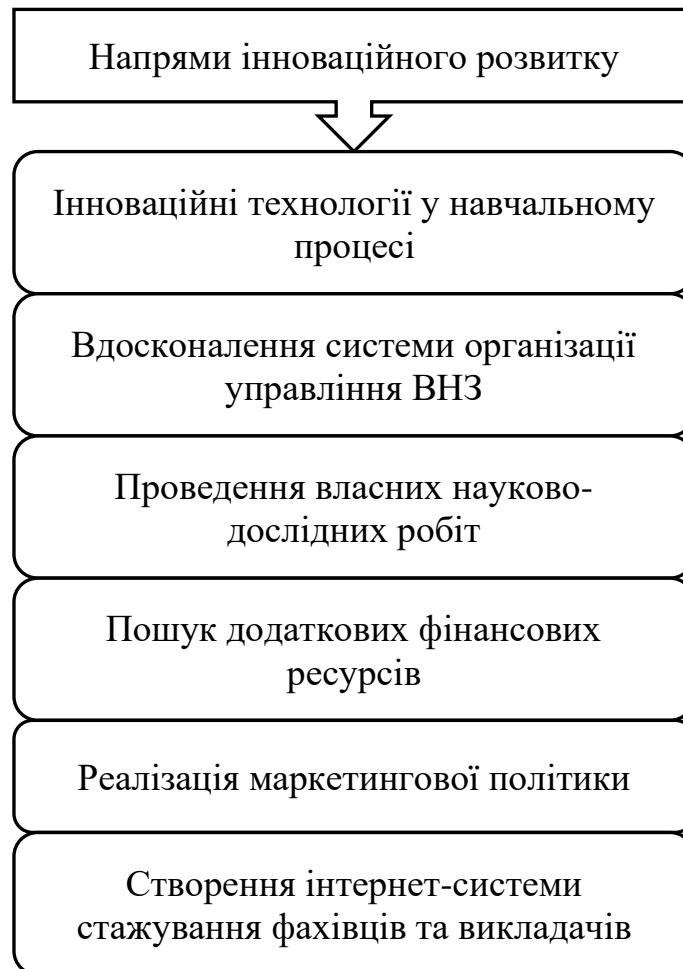

Рисунок 2 – Напрями інноваційної діяльності в сфері освіти
Джерело: Розроблено автором з використанням [4]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, можна говорити про те, що інновація є основною формою розвитку сфери освіти, тоді як управління процесом інновації, що включає створення умов для її відтворення, – основним механізмом, який визначає її якість та якість освіти в цілому. У зв'язку з цим, особливого значення набуває визначення суті процесу інновації в освіті.

Таким чином, наукова діяльність вищих навчальних закладів та розвиток вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей процес має базуватися на декількох засадах. По-перше, це національна ідея вищої освіти, тобто збереження і примноження національних освітніх традицій. По-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції. Водночас, необхідно враховувати при цьому не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально психологічних цінностей. По-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі з урахуванням інтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Брусенцова Н. Технологии будущего – сегодня / Н. брусенцова // Пед. вестн. – 2013. – № 8. – С. 3–5.
2. Тарасенко І.О. Інноваційна складова в системі забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ [Текст] / І.О. Тарасенко, Т.М. Нефедова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Тематичний випуск: Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України. – 2012. – №4(66). – С. 206-212.
3. Хуторской А.В. Педагогическая инновация : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по педагогической специальности / А.В. Хуторской. – Москва: Академия, 2012. – 256 с.
4. Основні показники діяльності ВНЗ України на початок 2011/12 навчального року // Вища школа. – 2012. - № 5. – С. 65-117.
5. Образование для всех к 2016 году. Добьемся ли мы успеха? : всемирный доклад по мониторингу образования для всех, 2013. – Париж : ЮНЕСКО, 2008. – 492 с.
6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков]; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. : МОНУ, Наук.-метод. центр вищої освіти, 2014. – 24 с.
7. Гребнев Е. Т. Управленческие нововведения [Текст] / Е. Т. Гребнев. – М. : Экономика, 2005. – 160 с.

O. Vasilieva, D. Ustinovich. SCIENTIFIC ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A FACTOR FOR INCREASING THE DEVELOPMENT OF UKRAINE.

The article is devoted to the problems of development of higher education institutions. It is proved that the transformations occurring in the national economy make it a prerequisite for the creation of suitable conditions for innovative development of educational activities. In the article the development of activity of higher educational establishments is substantiated. It is proved that the process of preparation of competitive specialists today requires the introduction of an innovative model of higher education management. Within the framework of the development of ideas for ensuring the orientation of the modernization of higher education institutions, the state innovation policy in the field of higher education is advocated.

Key words: *innovative development of higher education institutions, scientific activity of higher education institutions, quality of education, higher education, strategic priorities, higher education institutions.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І. В.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 657.1.336

**МЕТОДОЛОГІЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ
ЗАБОРГОВАНОСТІ З ЛІЗИНГУ**

Т. Гостєва, Н. Прокопчук, Н. Чужинова,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Методи аналізу фінансової оренди, представлені в різних джерелах, виявляють лише ефективність використання предмета оренди. При цьому наявні джерела не враховують аналіз боргу, який виникає також при укладанні лізингового договору. У зв'язку з цим у статті представлена методологічна основа для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з оренди, що включає: оцінку частки загальної заборгованості у балансі та оцінку динаміки її зміни; визначення прибутковості боргу і оборот. Показник рентабельності боргового фінансування формується методом пропорційного-розподіл витрат за ступенем участі ресурсів (капіталу) у отриманні прибутку, що дозволяє визначити прибутковість конкретних активів та їх джерел. Пропонується прийняти суму лізингових платежів, отриманих орендодавцем як оборот, при визначенні періоду обороту дебіторської заборгованості. Суму лізингових платежів, сплачених орендарем, пропонується прийняти як оборот, при визначенні періоду обороту кредиторської заборгованості.

Ключові слова: *фінансова оренда, ефективність лізингу, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, рентабельність, оборот.*

Вступ. Лізингові операції присутні на ринках капіталу більше 50 років, і сьогодні вони є найпопулярнішим видом операцій. Світовий ринок лізингових послуг приблизно оцінюється в 1180 мільярдів доларів [1]. Незважаючи на складне економічне середовище у 2014–2019 роках, лізинг все ще є дуже затребуваною операцією в Україні. Так, в Україні здійснює свою діяльність близько 50 лізингових компаній, 20 з яких знаходяться у м. Київ, 5 – у м. Дніпро, 6- у м. Львів, 3 – у м. Одеса, по 2- у м. Вінниця та Харків відповідно. Багато міст не мають лізингових компаній (в т.ч. і м. Миколаїв).

За даними експертів Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору» динаміка збільшення обсягів фінансування лізинговими компаніями в Україні майже вдвічі перевищує світову динаміку. За даними World Leasing Yearbook 2019, зростання обсягів лізингу в ТОП 50 країн склало +16%, а світовий обсяг лізингових угод склав 1,3 трильйони доларів США. [2, 3]. Тому лізингові операції сьогодні є актуальним питанням.

Метою даної роботи є розробка методичної бази для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з лізингу (оренди).

Для досягнення цієї мети автори використали вже існуючі підходи до аналізу лізингових операцій. Вони навели показники для оцінки стану та динаміки зміни суми боргу за лізинговими платежами, а також показники рентабельності та швидкості обороту дебіторської та кредиторської заборгованості.

1. Теоретичні рамки аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Перспективний та ретроспективний аналіз лізингових операцій раніше розглядалися авторами в різних джерелах [2, 16], але основна увага приділялася головним чином оцінці ефективності використання механізму лізингу при придбанні майна та аналізі предмета договору фінансової оренди: рентабельність активів, оборот та рентабельність майна лізингу. При цьому, крім оренди майна, при укладенні лізингового договору також існує борг: для орендодавця - дебіторська заборгованість; для орендаря - борг, що підлягає

сплаті. Тому необхідно розглянути аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з оренди, щоб розробити методологічну базу лізингових операцій.

Після ретельного дослідження методів аналізу лізингових операцій, які представлені у вітчизняних та міжнародних джерелах (підручники, монографії, періодичні видання та наукові публікації), автори отримали такі результати: ефективність операцій лізингу представлена як перспективний аналіз або аналіз орендованого майна. За наявними джерелами, аналіз боргу з лізингових платежів там взагалі не розкривається. Тому прийнято проводити аналіз звичайної дебіторської та кредиторської заборгованості.

У роботах [4-7] аналіз ефективності лізингових операцій - це порівняльний аналіз дисконтованих грошових потоків, що виникають у зв'язку зі здійсненням лізингової операції та при купівлі майна за кредитним договором. Тому цей аналіз проводиться з метою вибору оптимального джерела фінансування інвестиційного проекту та не дозволяє аналізувати борг за лізинговими виплатами.

Джерело [8] надає «систему економічних показників для аналізу лізингових операцій», яка включає:

- 1) ставка поновлення шляхом лізингу;
- 2) коефіцієнт оновлення основних засобів шляхом лізингу;
- 3) коефіцієнт розпорядження орендованим майном;
- 4) коефіцієнт зрушення та оренди майна.

Представлений аналіз лізингових операцій може бути здійснений (як зазначає сам автор [8]) у випадку, якщо орендоване майно перебуває на балансі орендаря. Недоліком представленої «системи» є те, що автор розглядав аналіз лише орендованого майна (структуру та динаміку орендованого майна, його частку в сумі основних засобів), а не лізингові операції, як зазначено у назві. Тому неможливо проаналізувати заборгованість, використовуючи представлені показники.

У роботі [9] автор розглядає нефакторний аналіз як пріоритетний напрям, а дослідження абсолютних показників, скоригованих на коефіцієнт часу. Це особливо актуально (як зазначає сам автор) під час переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності, згідно з якими дебіторська та кредиторська заборгованість повинна відображатися з урахуванням втрати вартості боргу в часі [9]. Однак порівняльний аналіз дисконтованої суми дебіторської та кредиторської заборгованості не застосовується до аналізу лізингових операцій, внаслідок того, що однакова сума буде дебіторською заборгованістю за лізингодавцем та кредиторською заборгованістю за лізингоодержувачем.

Джерела [10, 11] дають оцінку дебіторської та кредиторської заборгованості на основі горизонтального та вертикального аналізу, що дозволяє оцінити лише структуру та динаміку змін заборгованості. У роботах [12, 13] співвідношення оборотності дебіторської заборгованості (платежів) визначається відношенням виручки від реалізації до середньорічної вартості дебіторської (кредиторської) заборгованості. Запропонований метод ігнорує той факт, що дохід від продажу був отриманий з іншої частини капіталу [14]. Джерело [12] не вказує, яку суму боргу взяти за розрахунок: середню величину чи абсолютну заборгованість за певну дату. Це все обмежує застосування запропонованого методу на практиці і не дозволяє робити висновки про стан боргу.

2. Методичні основи аналізу кредиторської заборгованості та дебіторської заборгованості.

Аналіз заборгованості за лізинговим платежем слід розглядати з позиції суб'єкта лізингової операції, оскільки у лізингодавця є дебіторська заборгованість, а у лізингоодержувача - борг, що підлягає сплаті. Взнявши за основу структуру аналізу заборгованості у джерела [14], ми представимо методологічну основу для аналізу боргу за лізинговою платою, який проводиться в три етапи.

Метою аналізу боргових зобов'язань лізингодавця є оцінка стану дебіторської заборгованості, динаміки змін та строку погашення.

Етап I. Оцінка частки боргу в загальній сумі балансу та оцінка динаміки його зміни. Зазвичай договір лізингу укладається на тривалий період; тому дебіторська заборгованість є переважно довгостроковою. Однак випадки короткострокових операцій та переведення боргу з довгострокової на короткострокову не виключаються.

Для зручності підрахунку та оцінки структури та динаміки зміни дебіторської заборгованості ми використовуємо таблицю 1.

Таблиця 1 Структура та динаміка зміни абсолютної вартості дебіторської заборгованості з лізингу (оренди) ТОВ «Зеленоярське» Миколаївської області

показник	На початок року		На кінець року		Зміна		
	Тис грн	До підсумку балансу, %	Тис грн	До підсумку балансу, %	Тис грн	До підсумку балансу, %	Темп зростання
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Дебіторська заборгованість з оренди, в т.ч.	37 740	62,0	43 380	71,0	5 640	9,0	14,9
довгострокова	29 500	78,2	35 400	81,6	5 900	3,4	20,0
короткострокова	8 240	21,8	7 980	18,4	-260	-3,4	-3,2
II. Бухгалтерський баланс	60 800	100,0	61 080	100,0	280	0,0	0,5

Примітка: 1) таблиця обчислюється так: 3 = 2.I / 2.II * 100; 5 = 4.I / 4.II * 100; 6 = 4 - 2; 7 = 5 - 3; 8 = 6 / 2 * 100; 2) частка дебіторської заборгованості з лізингу обчислюється із загальної суми балансу. Частки довгострокової та короткострокової заборгованості обчислюються із суми дебіторської заборгованості з оренди.

Джерело: розраховано за даними ТОВ «Зеленоярське» Миколаївської області

Показники, розраховані в таблиці 1, дають огляд існування та зміни дебіторської заборгованості з оренди за період, що розглядається. Як видно з таблиці, більша частина коштів організації - 62% на початок року та 71% на кінець року - спрямовується на дебіторську заборгованість орендодавця.

За рік загальна сума дебіторської заборгованості з оренди була збільшена на 14,9%. Загалом заборгованість є довгостроковою - 78,2% на початку року та 81,6% на кінець року. За відповідний період частка довгострокової заборгованості значно зросла - на 20%. Значна частка

довгострокової заборгованості означає, що лізингові договори здебільшого укладаються на тривалий термін, а предмет лізингової угоди фіксується на балансі орендаря.

Короткострокова заборгованість з лізингових платежів становить відповідно 21,8% та 18,4%, за відповідний період частка короткострокової заборгованості зменшилась на 3,2%. Наявність короткострокової дебіторської заборгованості може свідчити про те, що орендодавець має короткострокову оренду та (або) станом на звітну дату, нараховані поточні лізингові платежі не погашаються.

Таким чином, розмір та структура дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання свідчить про специфіку лізингової діяльності та вважається прийнятною.

II етап. Визначення рентабельності дебіторської заборгованості.

Рентабельність означає «ефективність», «економічність», «життєздатність». Зазвичай цей показник визначається відношенням загальної суми прибутку до середньої суми за аналізований період, вартості лише вивченого ресурсу, ігноруючи той факт, що цей прибуток отримується за рахунок використання інших ресурсів [16]. «Здається співвіднести лише частину прибутку, отриманого за рахунок використання розглянутого ресурсу із витратами ресурсу, а не з усім прибутком. Тому прибуток (дохід) можна розділити між різними видами ресурсів відповідно до тієї частини, яку вони взяли в його придбанні, що виправдовується їх витратами в кошторисі витрат» [16]. Іншими словами, прибутковість певного активу або джерела його придбання показує величину доходу у відсотках, який цей ресурс приносить організації.

Рентабельність індивідуального активу дорівнює відношенню частки прибутку, що відповідає ступеню участі досліджуваного активу в його придбанні, до середньої вартості цього активу за досліджуваний період [14].

Відповідно, показник рентабельності дебіторської заборгованості з оренди, сформований методом пропорційного розподілу витрат на ступінь участі ресурсів у прибутку, визначається за формулою (1)

$$P_{r1} = (P * P_{1cur} / C_{tot}) / R_{1av} \quad (1)$$

де P_{r1} - прибутковість дебіторської заборгованості з оренди; P - сума прибутку від реалізації, отриманого підприємством за досліджуваний період; R_{1cur} - це сума поточної дебіторської заборгованості без ПДВ; C_{tot} - загальні ресурси, витрачені на отримання прибутку; R_{1av} - середня вартість дебіторської заборгованості без ПДВ.

III етап. Визначення періоду обороту дебіторської заборгованості з оренди. Дебіторська заборгованість здійснює оборот під час погашення, тому величина його повернення - це сума його погашення.

Період обороту дебіторської заборгованості з оренди (PT_{R1}) визначається за формулою (2)

$$PT_{R1} = AB_{R1} / PS_{R1}$$

(2)

де AB_{R1} - середній залишок дебіторської заборгованості з оренди;

PS_{R1} - сума дебіторської заборгованості за врегульовану оренду протягом року (сума нарахованих та сплачених орендних платежів).

Період обороту дебіторської заборгованості показує, скільки часу в роках буде погашено борг у розмірі середнього залишку.

Розглянемо приклад розрахунку рентабельності та оборотності дебіторської заборгованості з оренди. Наприклад, прибуток за звітний період становив 8 800 тис. грн, сума поточної дебіторської заборгованості з оренди без ПДВ склала 9850 тис. грн, сума погашених лізингових платежів за рік - 12200 тис. грн, загальна вартість ресурсів для отримання прибутку становив 39060 тис. грн, середня вартість без урахування дебіторської заборгованості без ПДВ - 40560 тис. грн.

Визначимо прибутковість дебіторської заборгованості за формулою 1:

$$P_{r1} = (P * P_{1cur} / C_{tot}) / R_{1av} = (8800 * 9850 / 89060) / 405660 = 5\%.$$

(1)

Визначимо період обороту дебіторської заборгованості за формулою 2:

$$PT_{R1} = AB_{R1} / PS_{R1} = 40560 / 12200 = 3,3 \text{ року.}$$

(2)

Таким чином, рентабельність дебіторської заборгованості за лізинговим фінансуванням становила 5%, а термін обороту - 3,3 років. Відповідно, дебіторська заборгованість у розмірі середнього залишку буде погашена через 3 роки та 4 місяці.

Метою аналізу боргу з орендної плати від орендаря є оцінка стану, динаміки змін та тривалості погашення кредиторської заборгованості. Аналіз проводиться в три етапи.

Етап I. Розрахунок та оцінка частки кредиторської заборгованості за результатами балансу, а також динаміка її зміни. За аналогією з дебіторською заборгованістю, розрахунок та оцінка структури та динаміки змін кредиторської заборгованості наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 Структура та динаміка зміни абсолютної вартості кредиторської заборгованості з оренди ТОВ «Зеленоярське» Миколаївської області

Показник	На початок року		На кінець року		Зміна		
	Тис грн	До підсумку балансу, %	Тис грн	До підсумку у балансу, %	Тис грн	До підсумку балансу, %	Темп зростання
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Кредиторська заборгованість з оренди, в т.ч.	5 000	15,2	4 000	11,6	-1 000	-3,6	-20,0
довгострокова	4 900	98,0	3 890	97,3	-1 010	-0,7	-20,6
короткострокова	100	2,0	110	2,7	10	0,7	10,0
II. Бухгалтерський баланс	33 000	100,0	34 500	100,0	1 500	0,0	4,6

Примітка: 1) таблиця обчислюється так: 3 = 2.I / 2.II * 100; 5 = 4.I / 4.II * 100; 6 = 4 - 2; 7 = 5 - 3; 8 = 6 / 2 * 100; 2) частка кредиторської заборгованості з лізингу обчислюється із загальної суми балансу: частки довгострокової та короткострокової заборгованості обчислюються із суми кредиторської заборгованості з оренди.

Джерело: розраховано за даними ТОВ «Зеленоярське» Миколаївської області

Розраховані показники забезпечують огляд зміни кредиторської заборгованості за досліджуваний період, а також її значення для організації.

Як видно з таблиці 2, частка кредиторської заборгованості за результатами балансу не є значною і становить 15,2% на початок року та 11,6% та кінець року.

За звітний період загальна частка боргу з лізингових платежів у результаті зменшилась на 3,6%. На початок та кінець року майже всі борги мають 98% та 97,3% відповідно. Це свідчить про те, що лізингові договори укладаються на тривалий час. Наявність короткострокової кредиторської заборгованості (2% та 2,7% на початок та кінець року відповідно) свідчить про те, що орендар нарахував, але не погасив поточні лізингові платежі на звітну дату. За рік сума боргу за лізинговими платежами зменшується на 20%.

II етап. Визначення рентабельності кредиторської заборгованості.

Поставивши завдання визначення рентабельності кредиторської заборгованості, необхідно відповісти на питання, чи існує плата за її використання? Відповідь на це питання вплине на порядок визначення рентабельності [14]. З одного боку, вся кредиторська заборгованість, якщо вона не санкціонована, не підлягає штрафу, вважається «безкоштовною». З іншого боку, враховуючи специфіку лізингових відносин, борг за лізинговими платежами можна віднести і до «сплаченого», оскільки договір лізингу, як і кредитний договір, є терміновим, поверненим та підлягає сплаті.

Однак є значна різниця в обчисленні відсотків за позикою та зборів за лізинг.

Проценти за позикою нараховуються за допомогою інших витрат, а в бухгалтерському обліку відображаються окремо від основної суми отриманих позик зобов'язань. Винагорода за договором лізингу вже включена у вартість договору та окремо не обліковується на рахунку лізингоодержувача. У той же час облік поводження з лізинговими платежами залежить від умов лізингової угоди:

а) якщо майно відображено в балансі підприємства, вся сума лізингових платежів буде відображена в балансі з поступовим зменшенням його суми, оскільки борг сплачується за лізинговою угодою;

б) якщо майно відображається на позабалансових рахунках, то баланс відображатиме лише поточну заборгованість за лізинговим платежем з моменту його нарахування до моменту його погашення.

Отже, якщо не було накладено жодних санкцій та штрафів до кредиторської заборгованості, що розглядається за лізинговим платежем протягом аналізованого періоду, то ця заборгованість вважається «вільною».

Показник рентабельності кредиторської заборгованості з оренди, сформований методом пропорційного розподілу витрат на ступінь участі ресурсів у прибутку, визначається формулою:

$$P_{C1} = (P * CI_1 / BC) / BC^2 = P * CI_1 / BC^2$$

(3)

де P_{C1} - рентабельність кредиторської заборгованості з оренди; P - сума прибутку від реалізації, отриманого підприємством за досліджуваний період; CI_1 - середня вартість кредиторської заборгованості з оренди; BC - середня сума залишку за розглянутий період.

III етап Визначення періоду обороту кредиторської заборгованості з оренди. Кредиторська заборгованість здійснює оборот у міру його погашення, тому величина його обороту - це сума його погашення.

Період обороту кредиторської заборгованості з оренди (PT_{CI1}) визначається за формулою

$$PT_{CI1} = AB_{CI1} / PS_{CI1}$$

(4)

де AB_{CI1} - середній залишок кредиторської заборгованості з оренди; PS_{CI1} - сума кредиторської заборгованості за врегульовану оренду протягом року (сума сплачених орендних платежів).

Період обороту кредиторської заборгованості показує, скільки часу в роках буде погашена ця заборгованість у розмірі середніх залишків.

Розглянемо приклад розрахунку рентабельності та оборотності кредиторської заборгованості з оренди. Припустимо, що прибуток від

реалізації за звітний період становив 3500 тис.грн, сума погашеної дебіторської заборгованості за рік становила 1000 тис. грн, решта даних представлена в таблиці 2.

Визначимо рентабельність кредиторської заборгованості за формулою 3:

$$P_{CI} = P * CI_{II} / BC^2 = (3500 * (5000 + 4000) / 2) / ((33000 + 34500) / 2)^2 = 1,4\%.$$

Визначимо період обороту кредиторської заборгованості за формулою 4:

$$PT_{CI} = AB_{CI} / PS_{CI} = (5000 + 4000) / 2 / 10000 = 4,5 \text{ років.}$$

Таким чином, рентабельність кредиторської заборгованості з оренди за досліджуваний період становила 1,4%, а оборотний період - 4,5 роки. Отже, кредиторська заборгованість у розмірі середнього залишку буде погашена через 4 роки та 6 місяців.

Висновок. Наразі доведена ефективність використання договору лізингу для придбання основних засобів. Це можна побачити при аналізі статистичних даних про ринок лізингових послуг. Однак економічна література не приділяє належної уваги аналізу лізингових операцій, які включають аналіз предмета лізингового договору та виниклих боргів.

Автори запропонували методичні основи для проекту аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з оренди. Представлений аналіз дозволяє оцінити стан і динаміку зміни заборгованості для обчислення її прибутковості та періоду обороту. Оцінити частку боргу в результаті залишку, а також динаміку його зміни; запропонована таблиця дозволяє зручно підраховувати необхідні показники та їх візуалізувати. Індикатор рентабельності дебіторської заборгованості з оренди та кредиторська заборгованість формується методом пропорційних витрат поділом ступеня участі активів та їх джерел отримання прибутку. При визначенні періоду обороту боргу, сума погашених орендних платежів приймаються як оборот.

Список використаних джерел:

1. Дослідження розвитку фінансового лізингу в Україні . Прогноз на 2018-2021 р. URL: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/CT_WM_Leasing_USAID-Conf_Sep2018-4-1.pdf (дата звернення 21.11.2019).

2. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання. URL: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Leasing_report_ukr_final_09202018.pdf (дата звернення 21.11.2019).
3. Стимули для лізингу: міжнародний досвід. URL: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/20180927-Leasing-incentives_final.pdf (дата звернення 21.11.2019).
4. Перетяцько Ю.М. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового лізингу: теорія та методика. Автореф.дис. канд.екон. наук. К. 2012. 22с.
5. Хомуляк Т.І. Лізингова діяльність: проблеми організації, обліку та правового регулювання // Вісник Житомир. інж.-технол. ін-ту. – 2002. – №21. – С. 191 – 194.
6. 20. Miroshnikova, T. Formation of an Effective Mechanism of Financial and Credit Support Reproduction Process / Mediterranean Journal of Social Sciences. 2015. № 5 (6). P. 84–92. DOI: 10.5901/mjss.2015.v6n5s3p84
7. 21. Zaridis, A.D. Comparative Analysis of Leasing's Evaluation as a Method of Financing Investments in Greek Agribusiness Sector Before and During Greek Economic Crisis / Journal of Business and Economic Development. 2017. № 2 (2). P. 79–86. DOI: 10.11648/j.jbed.20170202.12.
8. Лазебна Ю.М. Відображення довгострокової дебіторської заборгованості з фінансового лізингу в обліку та звітності // Вісник Чернігівського державного технологічного університету : збірник – Чернігів : ЧДТУ. 2009. № 35. С. 202–207.
9. Зарецька В.Г. Оцінка і аналіз дебіторської і кредиторської заборгованостей з урахуванням фактора часу / В.Г. Зарецька // Міжнародний бухгалтерський облік. 2014. № 29. С. 44–53.
10. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз [Текст] : підручник К.: Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
11. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: «Хай Тек Прес», 2008. 336 с.
12. Бердникова, Л.Ф Одарич В.В. До питання про аналіз ефективності використання дебіторської і кредиторської заборгованості // Карельський науковий журнал. 2016. № 4 (17). С. 56–59.
13. Кравченко Е.Н. Тажібов Т.Г. Аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості для цілей податкового консультування // Бізнес. Утворення. Право. 2013. № 4 (25). С. 244–248.
14. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.
15. О.В. Приказюк, Методи оцінки рентабельності підприємств аграрного сектору. Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/metodi-ocinki-rentabelnosti-pidpriemstv-agrarnogo-sektoru.html> (дата звернення 21.11.2019).
16. Сучасний фінансово-кредитний словник / під.ред. М.Г. Лапусти, П.С. Нікольського. - 2-е вид., Доп. - ИНФРА-М, 2002. - 567 с.
17. Тульчинська С.О., Нікітіна М.В. Проблеми оцінки фінансового стану підприємства і напрямки їх вирішення. // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. № 12 (2013). С. 295-300. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/47690> дата звернення 21.11.2019).

T. Hostieva, N. Prokopchuk, N. Chuzhinova. RESEARCH METHODOLOGY FOR LEASE FINANCING RECEIVABLES AN PAYABLES.

Financial lease analysis methods, presented in various sources, reveal only the efficiency of the use of the subject of lease. At the same time the available sources do not consider the analysis of debt, which also arises when concluding a leasing contract. In this regard, the article presents the methodological basis for the analysis of lease financing receivables and payables, which

include: estimation of the share of debt in balance sheet total and estimation of the dynamics of its change; determination of debt profitability and turnover. The indicator of lease financing debt profitability is formed by the method of proportional-cost division of the degree of resources (capital) participation in profit-making, which makes it possible to determine the profitability of specific assets and their sources. It is suggested to accept the amount of leasing payments received by the lessor as turnover, when determining the period of turnover of accounts receivable. The amount of leasing payments paid by the lessee is suggested to be accepted as a turnover, when determining the period of turnover of accounts payable.

Key words: *financial lease, leasing efficiency, accounts receivable, accounts payable, profitability, turnover.*

*Науковий керівник – кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Боднар О. А.**,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 336

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

***В. Джосан**, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розкрито дефініцію поняття «бюджетна політика держави» як суспільно-економічної категорії. Визначено специфічні особливості бюджетної стратегії і тактики. Проаналізовано концептуальні домінанти бюджетної політики та визначено її різновиди, принципи та методи в сучасних умовах інноваційної модернізації економіки. Сформовано порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду бюджетної політики.

Ключові слова: *бюджетна політика, бюджетний устрій, бюджетний механізм, бюджетна стратегія, бюджетна тактика.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в умовах сталого економічного зростання бюджетна політика держави є значним чинником управлінського впливу інститутів виконавчої влади на сферу державних фінансів та бюджетних відносин як при розробці, так і при здійсненні стратегії і тактики регулювання економічної та соціальної сфери й інших підсистем суспільного розвитку шляхом формування, розподілу і перерозподілу державних коштів. Бюджетна політика держави є значним елементом впливу на різні суспільні процеси та дієвим інструментом управління інноваційним розвитком країни. Отже, на сьогодні досить актуальним та важливим є

питання економічних досліджень, як науково обґрунтований аналіз сутності бюджетної політики і визначення її концептуальних засад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль питанням, пов'язаним із вивченням теоретико-методологічної основи бюджетної політики держави висвітлено у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: С. О. Булгакова, О. Д. Василик, В. Г. Дем'янишин, Н. Г. Іванова, Т. М. Ковальова, Д. Л. Комягін, Т. Ф. Куценко, Л. В. Лисяк, І. О. Луніна, С. В. Мочерний, Ц. Г. Огонь, В. М. Опарін, І. Я. Чугунов, С. І. Юрій, Ф. О. Ярошенко та ін. Але в сучасній економічній науці у визначенні поняття «бюджетна політика», класифікації елементного складу, теоретичному обґрунтуванні специфіки і напрямів її реалізації немає однозначності, тому багато питань є відкритими та дискусійними.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка існуючих наукових підходів вітчизняних і зарубіжних учених щодо сутності бюджетної політики, визначення концептуальних засад бюджетної стратегії і тактики в умовах сталого економічного розвитку сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із невід'ємних напрямів фінансової політики є бюджетна політика держави, у якій, реалізуються функції і завдання держави та відбиваються суспільні інтереси у сфері управління фінансами. Вітчизняні та зарубіжні науковці використовують різні дефініції поняття «бюджетна політика», найбільш розповсюдженим поняттям бюджетної політики є визначення Ц. Г. Огонь: «Бюджетна політика» – це цілеспрямована діяльність держави у фінансово-бюджетній сфері» [1, с. 126]. І. О. Плужніков трактує «бюджетну політику» як комплекс національних інтересів та пріоритетів, певних наукових підходів і цілеспрямованих заходів щодо діяльності держави з врегулювання бюджетного процесу та використання бюджетної системи для вирішення економічних і соціальних завдань країни [2, с. 177].

На думку В. Дем'янишина, бюджетна політика держави – це діяльність органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування

з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин та засобів бюджетної тактики для їх досягнення і застосування [6, с. 27]. Дане поняття визначає «бюджетну політику» як певний вихідний критерій і головний напрям фінансування пріоритетів та проектів інноваційного спрямування.

Узагальнений підхід дефініції «бюджетна політика» пропонують автори С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устинко, С. І. Юрій, які вважають, що бюджетна політика – це цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання для підтримання стабільного економічного зростання у країні та досягнення стратегічних цілей суспільства [7, с. 67–68]. Отже, думки авторів формують стратегічні напрями діяльності держави та загальні завдання у сфері управління державними фінансами.

Законодавством багатьох країн розрізняються такі поняття, як «бюджет» і «казна», так в зарубіжній науковій літературі часто бюджетну політику порівнюють з фіскальною політикою. Наприклад, на думку, таких економістів, як С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі «Фіскальна політика» є рішенням, яке ухвалюється певними державними структурами щодо доходів та витрат країни [4, с. 549]. А. Селіщев стверджує, що фіскальна політика – це маніпулювання державними витратами і податками для досягнення певних економічних результатів [5, с. 143]. Порівняння бюджетної політики з фіскальною політикою не конкретизує характерні ознаки й найважливіші параметри бюджетної політики як важливої складової економічної політики держави.

Отже, підсумовуючи все вищесказане наукова література наводить різноманітні тлумачення сутності бюджетної політики держави та інтерпретації дефініції «бюджетна політика» як податково-бюджетна, бюджетно-податкова, фінансово-бюджетна та фіскальна.

Як суспільно-економічна категорія «Бюджетна політика держави» висвітлює певні відносини між людьми у процесі розподілу і перерозподілу ВВП, вироблення та споживання суспільних благ і послуг, регулювання

суспільних та економічних процесів та сукупності заходів стратегічного та тактичного характеру, які здійснює держава через бюджетну систему [6]. «Бюджетна політика» як комплексна та самостійна суспільно-економічна категорія має певні елементи, такі як суб'єкт, об'єкт і розгалужені взаємозв'язки між ними. До об'єктів бюджетної політики відносяться бюджетні відносини, фінансові ресурси та економічні та соціальні процеси, що відбуваються в різних сферах економіки. Складові бюджетної політики це суб'єкти політики, об'єкти регуляторного впливу, інститути, інституційне середовище, структурно-функціональні елементи системи [6].

Залежно від періоду і характеру завдань, що вирішуються, бюджетна політика у фінансовій науці поділяється на:

- бюджетну стратегію;
- бюджетну тактику.

Бюджетна стратегія репрезентується інститутами законодавчої і виконавчої влади, реалізується шляхом бюджетного прогнозування та бюджетного програмування і визначається соціально-економічним устроєм. Бюджетна стратегія є важливим та дієвим заходом забезпечення в країні фінансової та соціальної стабільності та сталого економічного зростання в найближчій і віддаленій перспективі. До завдання бюджетної стратегії відносяться детерміновані особливості соціально-економічної системи, етапи розвитку країни, довгострокові цілі бюджетної політики пов'язані з бюджетною тактикою [8, с. 41].

Бюджетна тактика – це форма реалізації бюджетної стратегії, комплекс адаптивних заходів впливу держави на стан функціонування конкретних бюджетних відносин задля надання їм параметрів, визначених завданнями бюджетної стратегії [6, с. 27]. Бюджетна тактика спрямована на розвиток суспільства шляхом своєчасної зміни способів організації бюджетних взаємовідносин, переорієнтації бюджетного механізму, перерозподілу фінансових ресурсів. Бюджетна стратегія і бюджетна тактика сприяють піднесенню економіки.

Суспільно-економічне призначення бюджетної політики найбільш повно розкривається у її класифікація, так Ф. О. Ярошенко виділяє головні складові бюджетної політики: у сфері державних доходів; видатків; державного боргу; бюджетного регулювання; та міжбюджетних відносин [9, с. 105]. Подібну класифікацію бюджетної політики пропонує В. Дем'янишин [6, с. 29]. Л. В. Лисяк за таким критерієм, як організаційно-управлінський підхід, до видів бюджетної політики відносить: бюджетне планування, бюджетний процес, бюджетне регулювання, бюджетний контроль [10, с. 35].

С. Булгакова називає такі елементи бюджетної політики, як: податкова політика; політика регулювання бюджетного дефіциту; бюджетно-фінансова політика зовнішньоекономічної діяльності; інвестиційно-бюджетна політика; політика операційних видатків; політика фінансування невиробничої сфери; політика регулювання міжбюджетних відносин [11, с. 93].

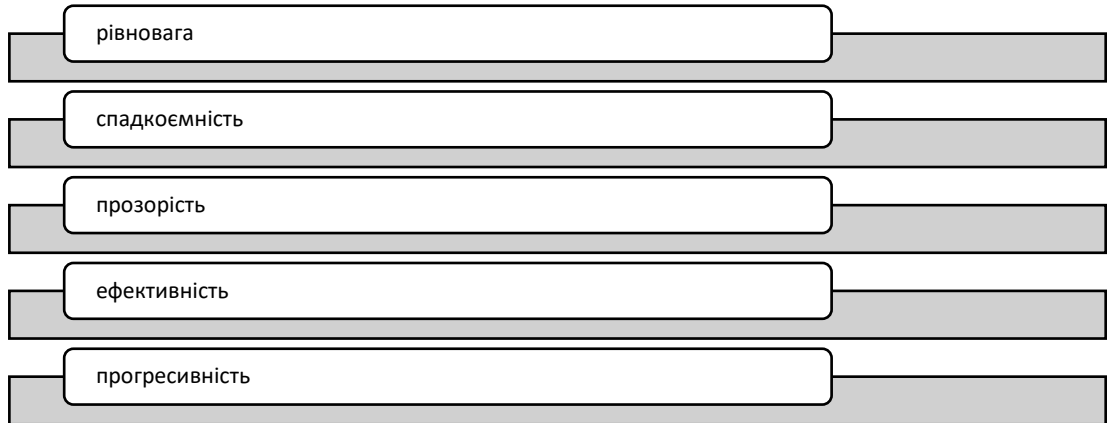
Таким чином, відсутній єдиний погляд щодо видів бюджетної політики. Розглядаючи аспекти теоретичної концептуалізації науково-методологічного наповнення аналізу бюджетної політики, вчені характеризують її як багатовекторну систему, що відбиває динамічну єдність усіх сфер суспільного життя в умовах модернізації економіки.

Відповідно до вітчизняних і зарубіжних учених висвітлюються завдання та стратегічні напрями бюджетної політики, так Л. В. Лисяк [8, с. 135] акцентує увагу на таких завданнях, як:

- визначення пріоритетів розвитку бюджетної сфери;
- розробка наукових підходів щодо вдосконалення сфери управління бюджетною системою;
- контролювання обсягів державних видатків, управління державним боргом; регулювання дефіциту (профіциту) бюджету і міжбюджетних відносин.

Головною основою бюджетної політики держави є певна система принципів. У сучасній науковій літературі відсутні єдині підходи щодо

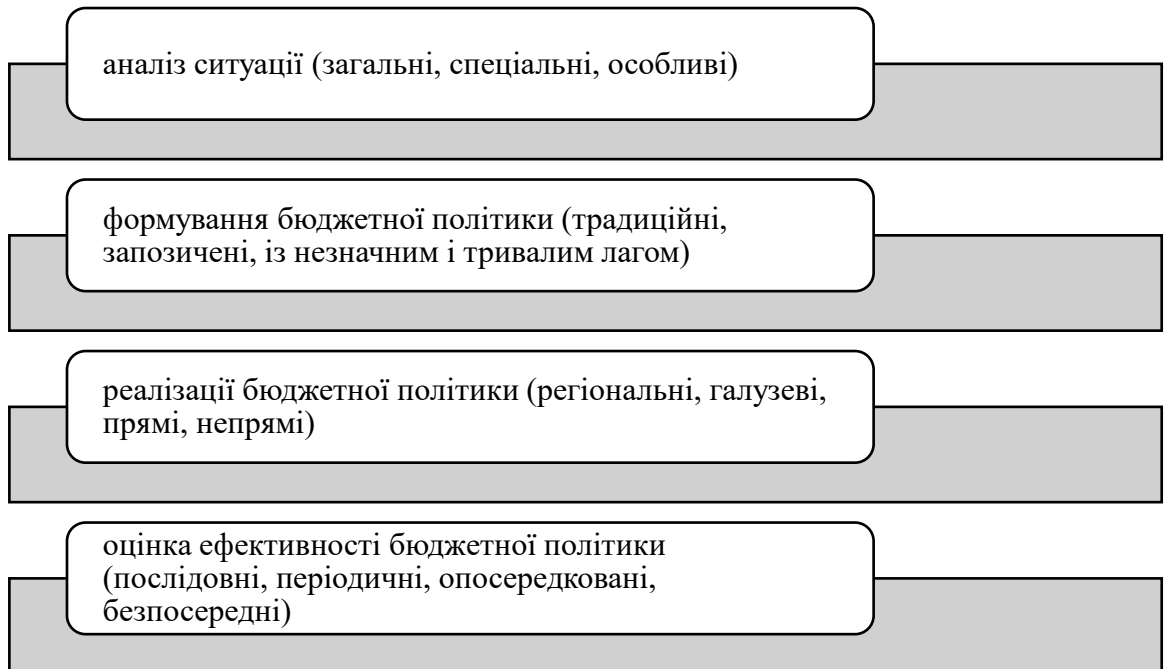
трактування їх сутності. Наприклад, Ц. Г. Огонь [1] визначає такі основні принципи, як:

Рисунок – 1 Основні принципи бюджетної політики держави

Джерело: сформовано авторами з використанням [1]

Для досягнення цілей бюджетної політики держава використовує різні методи [10, с. 93], наведені на рис. 2.

Рисунок – 1 Основні методи бюджетної політики держави

Сучасний етап розвитку суспільства в результаті розгортання процесів глобалізації і трансформації вимагає формування бюджетної політики нової якості та ефективного механізму реалізації її стратегічних і тактичних цілей. Тому бюджетна політика повинна формуватися та втілюватися у життя на

наукових засадах, відповідати соціально-економічній стратегії держави і національним інтересам суспільства.

Висновки. Отже, аналізуючи все вищесказане, на нашу думку доцільною буде дефініція поняття «бюджетна політика», як діяльність держави щодо використання бюджетних коштів для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства. Побудова ефективної моделі бюджетної політики свідчить про різноплановість її видів, принципів і методів реалізації. Основою бюджетної політики є бюджетні відносини, які визначають її зміст та завдання.

У зарубіжній і вітчизняній економічній літературі відсутні єдині підходи до класифікація складових бюджетної політики та обґрунтування змісту бюджетної політики. Дослідження сутності бюджетної політики різними науковцями свідчить про неоднорідність, складність, унікальність, особливість цієї політики. Практичне впровадження наукових концепцій бюджетної політики сприятиме якісній реалізації заходів стратегічного і тактичного характеру, піднесенню економіки, фінансовій стабільності країни в найближчій та віддаленій перспективі.

Отримані автором основні теоретичні положення й висновки є основою для подальших наукових досліджень методологічних засад формування стратегії і тактики, домінантів та пріоритетів бюджетної політики в умовах інноваційного розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Огонь Г. Доходи бюджету України: теорія та практика : монографія. К. : КНТЕУ, 2003. 580 с.
2. Єрмошенка М. М. Засади формування бюджетної політики держави : наук. монографія. К. : НАУ, 2003. 284 с.
3. Фишер С. Экономика. М. : Дело, 1997. 549 с.
4. Селищев А. С. Макроэкономика; под ред. А. С. Леусского. СПб. : Питер, 2001. 440 с.
5. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. Світ фінансів. 2007. Вип. 1(10). С. 19–34.
6. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник : у 3 томах. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
7. Рибак С. Бюджетна стратегія: українські реалії та зарубіжний досвід. Економіка України. 2011. № 8. С. 40–45.

8. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія. К. : ДНУ АФУ, 2009. 600 с.

9. С. О. Булгакова, О. Т. Колодій, Л. В. Єрмошенко. Формування і функціонування бюджетної системи України : монографія; за заг. ред. А. А. Мазаракі. К. : Книга, 2003. 344 с.

W. Jossan. APPLICANT FOR HIGHER EDUCATION OF ACCOUNTING AND FINANCE FACULTY MYKOLAYIV NATIONAL AGRARIAN UNIVERSITY.

The article describes the definition of the concept of "budgetary policy of the state" as a socio-economic category. The specific features of the budget strategy and tactics are identified. The conceptual dominants of budgetary policy are analyzed and its varieties, principles and methods are determined in the present conditions of innovative modernization of economy. The comparison of domestic and foreign experience of budgetary policy is formed.

Key words: budgetary policy, budgetary system, budgetary mechanism, budgetary strategy, budgetary tactics.

*Науковий керівник – кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи страхування Мельник О.І.,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 021.1-028.27:316.776

БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

*А. Ліннік, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізований стан та розвиток бібліотек в сучасному інформаційному просторі. Звертається увага на основні продукти виробництва інформаційного суспільства, а також акцентується увага на трансформації бібліотеки в інформаційному суспільстві. У статті розглянуто основні напрями розвитку бібліотечної справи в інформаційному суспільстві. Також розглянуті погляди на трансформаційні зміни у бібліотечній галузі для задоволення інформаційних потреб користувачів є на сьогоднішній день одним з найважливіших потреб кожної людини в цілому. Світ зазнає значних змін разом з цим парадигма обслуговування бібліотек повинна розширювати зручність свого використання та підлаштовуватися під вимоги сучасного світу а не створювати незручності і саме створити залучення до саморозвитку та пізнання літератури. Перекваліфікація та перепрофілювання бібліотек – це ключ успішної освіченості людей, яке призведе до повного знищення деградації суспільства та створення більш конкурентоспроможної країни.

Ключові слова: інноваційний простір, бібліотечне обслуговування, технології, соціальні мережі, інформаційний простір, інтернет ресурси.

Постанова проблеми. Недостатнє інформаційне забезпечення інформацією бібліотеками, економічні проблеми у сучасних бібліотеках,

залучення до бібліотечної роботи самих користувачів, сучасна парадигма бібліотечного обслуговування. Аналіз наукових поглядів щодо нинішнього стану інноваційних і трансформаційних змін у бібліотечній галузі, а також сучасних теоретичних досліджень стратегій розвитку бібліотек підтвердив необхідність та своєчасність дослідження щодо функціонування бібліотек відповідно до вимог часу й потреб інформаційного суспільства. Саме це й становить актуальність цієї наукової роботи – як синтетичної, узагальнюючої праці з дослідження інформаційних процесів як фактора впливу на розвиток новітніх форм роботи бібліотек. Саме інформаційна діяльність бібліотечних установ має найбільш дійсні й позитивні перспективи в реалізації та закріпленні людських ідеалів, цінностей і норм гармонійного розвитку в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових поглядів щодо нинішнього стану інноваційних і трансформаційних змін у бібліотечній галузі, а також сучасних теоретичних досліджень стратегій розвитку бібліотек підтвердив необхідність та своєчасність дослідження щодо функціонування бібліотек, відповідно до вимог часу й потреб інформаційного суспільства. Саме це й становить актуальність цієї наукової роботи – як синтетичної, узагальнюючої праці з дослідження інформаційних процесів, як фактора впливу на розвиток бібліотек. Інформаційне середовище досліджується як зарубіжними науковцями Д. Беллом, Е. Тоффлером, М. Кастельсом, М. Маклюеном, так і вітчизняними – М. Згуровським, О. Кучабським, С. Луценко, М. Карашуком, з різних позицій.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є удосконалення та покращення бібліотек в сучасному інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні інновації спричинили достатньо помітних змін у багатьох сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, й у бібліотечній галузі. Відомий німецький соціолог П. Карштедт у праці “Studien zur Soziologie der Bibliothek” зазначив, що будь-яка

публічна бібліотека втілює дух суспільства, чії ціннісно-нормативні зразки комплектовані в книжковому зібранні [1].

Розвиток бібліотек в сучасному інформаційному просторі має провідне місце в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку освіти, науки й культури. Сама ж інформація є невичерпним, глобальним, потенціалом людства, яке ввійшло в нову епоху розвитку цивілізації, а саме в епоху становлення інформаційного суспільства.

Інформаційне середовище досліджується як зарубіжними науковцями Д. Беллом, Е. Тоффлером, М. Кастельсом, М. Маклюеном, так і вітчизняними – М.Згуровським, О. Кучабським, С. Луценко, М. Каращуком, з різних позицій, як закономірний етап постіндустріального розвитку більшої кількості країн у XXI ст., нова суспільна складова, що потребує активної участі держави й кожної людини, ділових і наукових кіл, їх пристосування до обставин масового застосування інформаційних технологій у різних галузях існування суспільства. Інформаційне суспільство характеризується зростанням у ньому ролі інформації і знань, кількості людей, зайнятих виробництвом інформаційних продуктів і послуг, домінуванням інформаційних технологій у суспільних та господарських відносинах, створенням глобального інформаційного простору тощо [6].

Результатом людства є накопичений величезний обсяг інформації та усвідомлена її цінність, важливість у процесі забезпеченні життєдіяльності. У сучасному світі постає проблема, яка полягає у систематизації та тематизації інформації, вибір її актуальності та оптимізації. Відповідно до цього змінюються обсяги, форми й способи роботи з великими обсягами нових потоків. Тому може спостерігати зміни не тільки у галузях людської діяльності а й зокрема і в бібліотечній сфері.

Зрушення в сферах життя спонукає бібліотеки до змін та вибору найякіснішого матеріалу, змінювати та удосконалювати діяльність. Найважливішим завданням бібліотек є надання інформації різним верствам

населення, що й спонукає бібліотеки йти в ногу з науково-технічним прогресом.

Аналіз наукових поглядів щодо нинішнього стану інноваційних і трансформаційних змін у бібліотечній галузі, а також сучасних теоретичних досліджень стратегій розвитку бібліотек підтвердив необхідність та своєчасність дослідження щодо функціонування бібліотек відповідно до вимог часу й потреб інформаційного суспільства. Саме це й становить актуальність цієї наукової роботи – як синтетичної, узагальнюючої праці з дослідження інформаційних процесів як фактора впливу на розвиток новітніх форм роботи бібліотек. Саме інформаційна діяльність бібліотечних установ має найбільш дійсні й позитивні перспективи в реалізації та закріпленні людських ідеалів, цінностей і норм гармонійного розвитку в сучасному світі [3].

Бібліотека до сьогоднішнього дня визначалася фізичним простором в якому головне місце займають документні фонди. Вони призначені таким чином, щоб читач легко міг встановити місце розташування тієї чи іншої одиниці зберігання, хоча це породжувало певні незручності, пов'язані з тематичними чи іншими принципами організації сховищ.

Сучасна парадигма бібліотечного обслуговування ґрунтується не тільки на використанні фонду документів конкретної бібліотеки. Вона передбачає також використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу і місцезнаходження як документа, так і користувача.

Для задоволення інформаційних, освітніх, культурних потреб своїх користувачів бібліотека сьогодні робить доступними не тільки документовані знання, інформацію, що зберігаються в її фондах або на жорстких дисках її серверів.

Виходячи за свої фізичні кордони, переходить з реального простору у віртуальний. З одного боку, вона пропонує доступ до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору, у т. ч. представленим у мережі Інтернет. З другого - створює електронні інформаційні ресурси (бази

даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайти та веб-портали), що перебувають за її фізичними стінами. Нарешті, бібліотека надає віртуальні послуги з пошуку інформації та необхідних знань. Умовно кажучи, сучасна бібліотека стає вузловим центром, котрий концентрує та розподіляє інформаційні потоки.

В сучасному світі удосконалення інноваційного простору та формування науково-інформаційних ресурсів та обслуговування неможливе без досліджень походження, характеру, динаміки інформаційних потреб користувачів.

Основний критерій оцінювання досконалості бібліотечних технологій є ступінь задоволення інформаційних потреб користувачів та ефективність використання різних засобів доступу до інформації, як прямого відображення відповідності ресурсної бази бібліотечно-інформаційної установи потребам усіх верств суспільства та сприяння розвитку його інтелектуального і духовного потенціалу [9].

Практика показує, що формування інформаційної культури та уміння користуватися джерелами а також компетентність бібліотечного персоналу залишаються актуальною для дослідження як з наукової, так і практичних точок зору.

Сучасним інтернет середовищем є Веб 2.0 а концепцію осучасненої бібліотеки фахівці за аналогією називають «бібліотека 2.0».

Поява і широке вживання терміну Веб 2.0 пов'язане з ім'ям Тіма О'Рейлі, як безпосереднє запозичення технологій бізнес 2.0 і веб 2.0, який у своїй статті «Що таке Веб 2.0», охарактеризував основні відмінності інтернету нового покоління. Сам термін не має однозначного визначення.

Веб 2.0 – це зведена назва для сукупності нових технологій, методів та підходів до побудови інформаційних відносин в Інтернеті чи поняття, яким користуються для позначення ряду технологій та послуг Інтернету. Основне правило Веб 2.0: Мережа (веб) як платформа.

Як і у веб 2.0, повнофункціональний електронний каталог бібліотеки 2.0 наповнюється і змінюється у кращий бік з дедалі більшим залученням користувача в процес взаємодії з каталогом та спільного використання контенту. Бібліотекарі працюють над модернізацією бібліотечних каталогів, щоб зробити їх більш корисними при пошуку, організації та взаємодії з інформацією, максимально підлаштовуючись під користувача. Нові типи каталогів представляють собою вже не «ізольовані інформаційні сховища», а «пов'язані між собою комп'ютерні платформи» [2].

Основні принципи технологій Веб 2.0: принцип колективізму; принцип кооперації; принцип відкритості; принцип доступності; принцип інтерактивності.

Не менш важливе місце посідають соціальні мережі вони стають дедалі важливішим сховищем інформації.

Популярною «соціальною мережею читачів книг» є LiveLib завдяки користувачам цієї мережі створюється потужний анотований книжковий каталог та доповнюють його рецензіями.

Варто також, що перевагою є систематизацію за рубриками, яка здійснюється користувачьким колективом сайта, а також опцію оцінки книги - узагальнений показник суб'єктивних оцінок читачів стає аналітичними даними для складання своєрідного рейтингу видань (найвище оцінені книги займають кращі, «помітніші» місця у своїх рубриках). Крім того, на LiveLib будь-хто може звернутися до відвідувачів сайта за порадою «Що почитати?», а на основі читацьких смаків користувачів автоматично генеруються рекомендації тематично, естетично й стилістично подібних творів. За схожими принципами діють й інші соціальні мережі книжково-бібліографічної тематики: Goodreads, Revish, Library Thing, IMHOnet тощо.

Важливим фактором є взаємодія соціальних мереж із традиційним бібліотечним середовищем, а не витіснення його.

Адже попри відмінності у характері функціонування книжкові соціальні мережі поєднані з книгозбірнею спільною місією є збереження та поширення знань [4].

Практично співпраця бібліотеки та книжкових соціальних мереж могла би реалізовуватися, зокрема, через надання сайтам фахової бібліографічної підтримки та залучення бібліографами кращих користувацьких рецензій на одному шаблі з професійними анотаціями під час опису ресурсів.

Значний вклад в діяльність бібліотеки може й внести блогосфера.

При правильному позиціонуванню представництв бібліотеки в інтернет-середовищі надавалася б ціла низка питань для вирішення, зокрема: реалізація експертної ролі бібліотекаря/бібліографа через надання фахових рекомендацій та розв'язання дискусійних проблем; тестування нових ідей, пов'язаних з оптимізацією та раціоналізацією роботи бібліотечного працівника; блог міг би стати випробувальним майданчиком для перевірки на концептуальність нових продуктів і послуг у референтному середовищі; персоналізація фахового спілкування шляхом використання блогів, як платформ для зворотного зв'язку із читацьким загалом, як адресатом надання бібліотечних послуг і співробітниками інших бібліотек та установ спорідненого спрямування (книгарень, архівів тощо) - так званий корпоративний блоггінг.

Питання зворотного зв'язку бібліотеки з читачами із запровадженням технології веб 2.0 набуває нових рис. Завдяки появі принципово нових мережеских платформ (соціальних мереж, агрегаторів, лінків, блогів, мікроблогів тощо) та аналітичного апарату нового покоління (зокрема, Google Analytics) бібліотекар озброєний значно більшими відомостями про поведінку та запити читачів [3].

Сукупність зазначених вище інтернет-ресурсів дає змогу: отримувати та персоналізувати інформацію щодо уподобань читачів, їхніх скарг та пропозицій, а відтак, аналітичним шляхом коригувати характер і якість надання бібліотечних послуг та створення інтелектуального продукту (бази даних, покажчики тощо), проводити селективну роботу щодо реструктуризації

бібліотечного фонду (штучно збільшувати питому вагу найбільш популярних серед читачів ресурсів залежно від кон'юнктури запитів); відстежувати шлях користувача бібліотечними ресурсами та оптимізувати діяльність «традиційних» відділів та інтерфейс репрезентації електронних ресурсів; уможливити залучення сторонніх користувачів до бібліотечно-бібліографічного продукту (зокрема, надання опції внесення змін до каталогу, додавання рецензій-анотацій).

Ця система вже функціонує на Заході, де читачі мають змогу працювати за принципами бібліотеки 2.0. Зрозуміло, первинно діяльність користувачів в електронному бібліотечному середовищі має відбуватися у режимі з можливістю внесення змін адміністраторами ресурсу і переходом на вищий (немодерований) контент із набуттям користувачем певного рівня репутації.

Шляхом подолання економічних проблем у сучасних бібліотеках є якнайширше залучення до бібліотечної роботи самих користувачів. Саме вони організовують циркуляцію ресурсів вільного доступу на засадах самообслуговування [6].

Проте, не варто робити з бібліотечного документообігу електронних ресурсів панацею. Так, очевидно що позірна легкість у користуванні ними приховує низку іманентних технологічних та світоглядних аспектів і саме вони призводять до перцептивних парадоксів.

Автори колективної монографії «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища» виокремлюють, зокрема, дві фундаментальні суперечності, які вони називають «комунікаційними кризами»:

- 1) суперечність між постійно зростаючим обсягом інформаційних фондів та можливістю індивідуальної пам'яті усвідомити цю інформацію;
- 2) суперечність між легко доступністю та швидкістю інформування і відсутністю редакційної та експертної оцінки інформації, що призводить до її хибності, неякісності та недостовірності.

Вченні вважають, що в бібліотеці недостатньо інформаційних баз користувач. Користувач бажає отримати не лише інформацію, а достовірні знання.

Сучасні бібліотеки повинні забезпечувати доступом до знань, а саме використовувати найкращі здобутки аналітичних та семантичних бібліотечних технологій та опрацювання інформаційні потоки [5].

На думку авторів, за умов подальшої інформатизації галузі, розвиток і пріоритет отримують ті її елементи, які здатні виробляти і обробляти інформацію, стимулювати і управляти процесами знання.

Завдяки цьому особливою рисою інформаційного суспільства є те, що зростає роль консультантів, експертів, а інтелектуальні інститути (такі як бібліотеки) перетворюються на провідні соціальні інститути.

Цікава думка зазначена у книзі «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства», автори якої, моделюючи трансформації бібліотечної діяльності «у період прогнозованого майбутнього», припускають, що «залишаючись основними центрами зберігання інформаційних ре-сурсів, бібліотечні установи - що дедалі більшою мірою демонструє вже практика сьогодення - будуть розвиватися також як активні оператори інформаційними масивами в інтересах суспільних інститутів, в інтересах суспільства. Вони, очевидно, мають ставати своєрідними методичними центрами з керування інформаційними потоками й ефективного використання інформаційних ресурсів» .

Схожих позицій дотримується К. В. Лобузін у статті «Бібліотека 3.0: знання, сховища даних та експерти» [3].

Вона зазначає: «головна роль, на яку можуть претендувати бібліотечні спеціалісти найближчим часом, - це бути посередниками між інформацією та споживачами: створювати метадані електронних і цифрових об'єктів різної природи, надавати довідково-інформаційні послуги, проводити експертизу інформаційних ресурсів, опрацьовувати інформаційно-аналітичні продукти,

що сприятиме формуванню необхідної інформаційної інфраструктури, призначеної для прийняття кваліфікованих рішень та вирішення суспільно значущих завдань науки, освіти і виробництва».

На слушності доповнення традиційного бібліотечного обслуговування онлайн-консультаванням наголошує і О. Ю. Мар'їна: «Нині складається ситуація, при якій споживач уже не спроможний обробити всю доступну йому інформацію. В межах моделі вільного пошуку він самостійно формує власну «систему інформаційних пріоритетів» на основі пошукових запитів у широких базах даних цифрового контенту. Водночас джерелами масової інформації в абсолютній більшості випадків залишаються професійні структури, в тому числі й бібліотеки. У такому разі ключовим механізмом успішної участі бібліотек у процесах формування та використання цифрового контенту є управління інформаційними пріоритетами користувачів» [1].

Тож, як бачимо, тенденція до перепрофілювання традиційного бібліотечного середовища в експертну спільноту з науково-консультативними функціями більшістю дослідників вважається чільною.

Суспільство потребує орієнтирів на інформаційному просторі.

Справді, накопичення та поширення інформації сягнуло небачених меж, але сам по собі незорний масив інформації не становить інтелектуальної цінності і не може бути конвенційним продуктом на ринку.

Отже, саме фаховий добір, систематизація та репрезентація інформаційного контенту з розпорошених джерел є наразі ключовим завданням міжнародної наукової спільноти.

Водночас подібна діяльність не може зводитися до абстрактної кластеризації ресурсів за низкою родових ознак, а має бути максимально кастомізована, припасована до конкретних потреб користувачів, конкретних пошукових запитів.

Така діяльність, за всієї неминучості автоматизації процесу, не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки, надає значно ширших повноважень працівникам наукової електронної бібліотеки [7].

Адже часто для отримання по-справжньому релевантних і верифікованих результатів пошук має бути максимально гнучким, персоналізованим. Звісно, наявний пошуковий інструментарій надає для цього широкі можливості.

Висновки. Бібліотека інноваційної моделі організовує процес соціальної комунікації як у реальному, так і віртуальному просторі, насамперед у мережевому інформаційному середовищі. При цьому вона сприяє освоєнню цього простору, оцінці і включенню його об'єктів у культурну практику, забезпечує їхнє збереження. Бібліотека інноваційної моделі, долаючи за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій власні фізичні кордони, сприяє прискоренню процесу просторової дифузії документованого знання, розширенню числа суб'єктів його освоєння. Бібліотека інноваційної моделі - активний учасник культурних подій міжнародного, національного, регіонального та місцевого масштабу, провідник культурної політики окремих держав і регіональних об'єднань. У рамках громадських акцій вона сприяє закріпленню в суспільній практиці кращих зразків культурної спадщини, перетворенню породжених культурних форм у норми, стандарти, правила, котрі забезпечують сталий розвиток суспільства, подолання наслідків глобалізації суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Гарагуля С. С. Бібліотека та веб 2.0: зміна фахової пара-дигми / С. С. Гарагуля // Наукові праці Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського. - К., 2012. - Вип. 34. - С. 91-95.
2. Головаха С. Наукова бібліотека у соціальних мережах / С. Головаха // Бібл. вісн. - 2013. - № 1. — С. 29-32.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : [монографія] / [О. С. Онищенко та ін.] ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., 2011. — 247 с.
4. Лобузін К. В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних та експерти / К. В. Лобузін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2012. - № 1. - С. 26-35.
5. Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту / О. Ю. Мар'їна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2012. — № 2. - С. 41—46.
6. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища: [монографія] / [О. С. Онищенко та ін.; бібліогр. ред. І. П. Антоненко] ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. - К., 2012. - 245 с.
7. Уэбстер Ф. Теории информационного общества: пер. с англ. / Ф. Уэбстер. - М. : Аспект Пресс, 2004. - 398 с.

8. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва ; Харківська державна академія культури. - Х. : ХДАК, 2008. - 289 с.

9. Шрайберг Я. Роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації та знань в інформаційному віці / Я. Шрайберг // Вища шк. – 2007. – № 4. – С. 60–74.

10. Щербан Р. М. Сільська бібліотека в період змін / Р. М. Щербан // Сільська бібліотека на етапі розвитку суспільства знань : зб. ст. та повідомлень / відп. ред. Р. М. Щербан, уклад. та ред. Л. Г. Сахнюк ; Рівнен. держ. обл. б-ка. – Рівне : ФОП Брегін Андрій Романович, 2008. – 112 с.

A. Linnik. LIBRARY IN THE MODERN INFORMATION SPACE.

The article analyzes the status and development of libraries in the modern information space. Attention is drawn to the main products of the information society production, as well as the transformation of the library in the information society. The article deals with the main directions of development of library business in the information society. Also considered views on transformational changes in the library industry to meet the information needs of users is by far one of the most important needs of everyone as a whole. At the same time, the world is undergoing a major change in the library service paradigm, which should extend the convenience of its use and adapt to the requirements of the modern world, and not create inconvenience and create attraction for self-development and knowledge of literature. Retraining and re-profiling libraries is the key to successful human education, which will lead to the complete destruction of degradation of society and the creation of a more competitive country.

Key words: innovative space, library service, technology, social networks, information space, internet resources.

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І. В.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 336.74

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВАЛЮТНОГО КУРСУ З РОЗВИТКОМ
ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ**

*А. Нашиванко, здобувач вищої освіти факультету менеджменту,
Миколаївський національний аграрний університет*

Дана стаття розглядає взаємозв'язок між валютним курсом долара США та розвитком національної економіки України. Досліджена динаміка ВВП України у доларах США та у гривні, рівень інфляції та виконання державного бюджету.

Ключові слова: ВВП, курс валюти, економіка, інфляція, бюджет.

Постановка проблеми. Українська економіка стикнулася з проблемою знецінення власної грошової одиниці та стрімким подорожчанням іноземної валюти, особливо долара США, що сильно негативно вплинуло на національну економіку.

Аналіз досліджень та публікацій. У дослідження зв'язку валютного курсу з розвитком національної економіки, зробили вагомий внесок вітчизняні та зарубіжні вчені, серед них: Б. Баласса, Н. Жмурко, А. В. Полбин, Д. Рікардо, П. Самуельсон. Публікацій на тему взаємозв'язку валютного курсу з розвитком економіки держави доволі мало.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку валютного курсу з розвитком економіки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська держава намагається стабілізувати курс долара США на українському ринку шляхом валютних інтервенцій, тобто прямого впливу ЦБ на валютний курс завдяки продажу або закупівлі валюти на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Пряме втручання держави у банківський сектор у 2014-2015 роках як ліміт на зняття заощаджень призвело до виведення заощаджень з банківської системи України. Також часті коливання обмінного курсу відлякували потенційних інвесторів, що негативно вплинуло на економічний розвиток держави. Тобто валютний курс є індикатором для економіки.

У розвинених країнах світу з високим ВВП та добрим рівнем зростання валового продукту купівельна спроможність національної валюти вища, ніж у валюти іншої держави з низьким рівнем економічного розвитку. В економічній теорії існує так звана концепція чистої конкуренції, відповідно до якої ВВП у країні за рік на 1% зумовлює зміцнення національної грошової одиниці і також на 1% (за інших рівних умов) [1].

Більш широко це явище пояснює правило Баласса-Самуельсона [2], яке демонструє залежність валютного курсу від рівня ВВП і розвитку економіки; реальний обмінний курс валюти залежить від співвідношення продуктивності торговельного та неторговельного секторів економіки порівнюваних країн.

Також не слід забувати про такий макроекономічний показник як інфляція, що напряму впливає на економіку та валютний курс. Згідно теорії автоматичного саморегулювання платіжного балансу [8] країни з позитивним платіжним балансом (співвідношення грошових надходжень з закордону та сумою платежів закордон) мають сильну національну валюту, а країни з від'ємним платіжним балансом мають слабку валюту, схильну до девальвації.

На жаль, Україна відноситься до країн з від'ємним платіжним балансом. У серпні 2019 дефіцит платіжного балансу становив 512 млн дол. США це 3,4% від ВВП [9].

Ще одним з факторів, який впливає на курс валюти у державі є дефіцит бюджету. При збільшенні дефіциту валюта знецінюється, при зменшенні дефіциту відбувається зворотна реакція.

В Україні (табл 1) спостерігається хронічний дефіцит бюджету. Найбільш від'ємне сальдо спостерігається у 2014 році (-4,98%), що дорівнює -78052,8 млн грн.

Інфляція - тривале зростання загального рівня цін, що відображує зниження купівельної спроможності грошової одиниці [3]. Окрім самої інфляції слід ознайомитись з таким показником як Індекс інфляції (індекс споживчих цін) - це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання [7].

Таблиця 1 Виконання державного бюджету України з 2016 по 2018 рр.

Роки	Доходи	% ВВП	Видатки	% ВВП	Кредитування	% ВВП	Сальдо	% ВВП
2013	339180,3	23,31	403403,2	27,73	484,7	0,03	-64707,6	-4,45
2014	357084,2	22,79	430217,8	27,46	4919,3	0,31	-78052,8	-4,98

2015	534694,8	27,01	576911,4	29,14	2950,9	0,15	-45167,5	-2,28
2016	616274,8	25,86	684743,4	28,73	1661,6	0,07	-70130,2	-2,94
2017	793265,0	26,59	839243,7	28,13	1870,9	0,06	-47849,6	-1,60
2018	928108,3	26,08	985842,0	27,70	1514,3	0,04	-59247,9	-1,66

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Утворення інфляції зумовлено зовнішніми та внутрішніми чинниками. Темп приросту грошей за інфляції перевищує реальний рівень національного виробництва. Інфляція викликає підвищення рівня цін та знецінення грошей на руках у населення, зниження рівня життя, зниження попиту на товари та послуги, падіння зайнятості населення, знецінення банківських депозитів, подорожчання кредитів. Однак інфляція може простимулювати споживачів швидше витратити гроші на придбання товарів чи послуг, це може простимулювати економіку. Також від інфляції виграють експортери сировини, тобто по причині знецінення національної валюти іноземний клієнт зможе закупити більше продукції у місцевого виробника.

Розглянемо рівень інфляції в Україні за 2013-2019 рр. (Рисунок 1.).

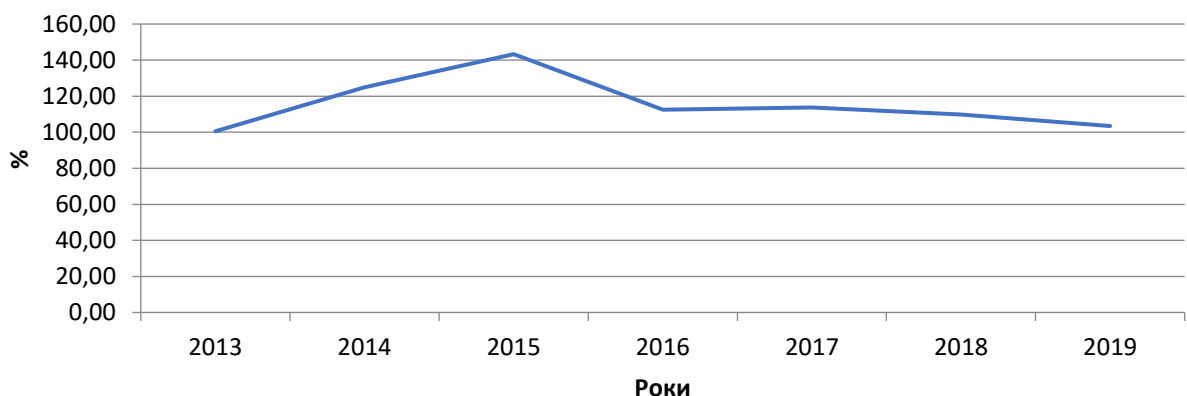

Рисунок 1 — Інфляція в Україні 2013-2019 роки, %.

Джерело: побудовано автором за даними [4]

На рисунку 1 пік інфляції спостерігався у 2015 році, коли зростання становило 43%, в той же рік починається зниження рівня інфляції. У 2016 р.

інфляція сягнула 12,4%, у 2017 р. інфляція становила 13,7%, у наступних роках показник інфляції йде на спад (9,8% та 3,4% відповідно).

Розглянемо зміни курсу долара США до гривні за 2017-2019 за даними НБУ (Рисунок 2).

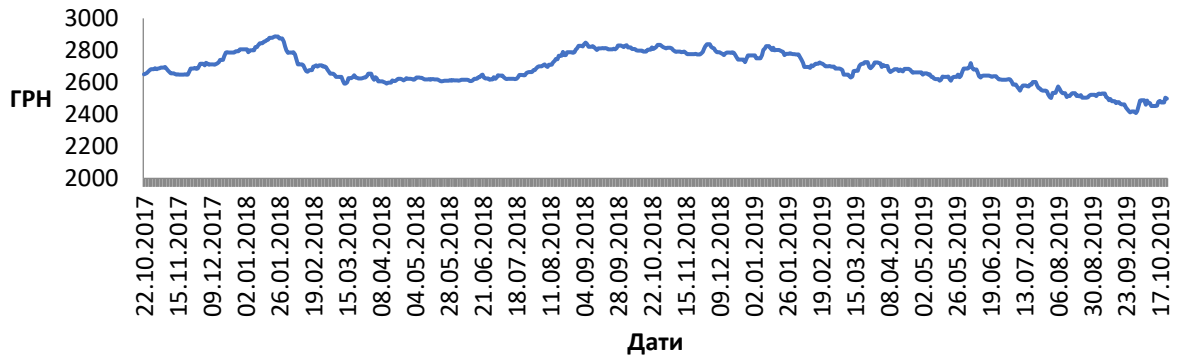

Рисунок 2 — Значення курсу 100 доларів США до гривні за 2017-2019 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Найбільш кризовими для гривні періодом був початок 2018, року це було зумовлено сезонними факторами. Далі розглянемо динаміку ВВП за 2013-2018 рр. України у гривневому еквіваленті, млрд грн (Рисунок 3).

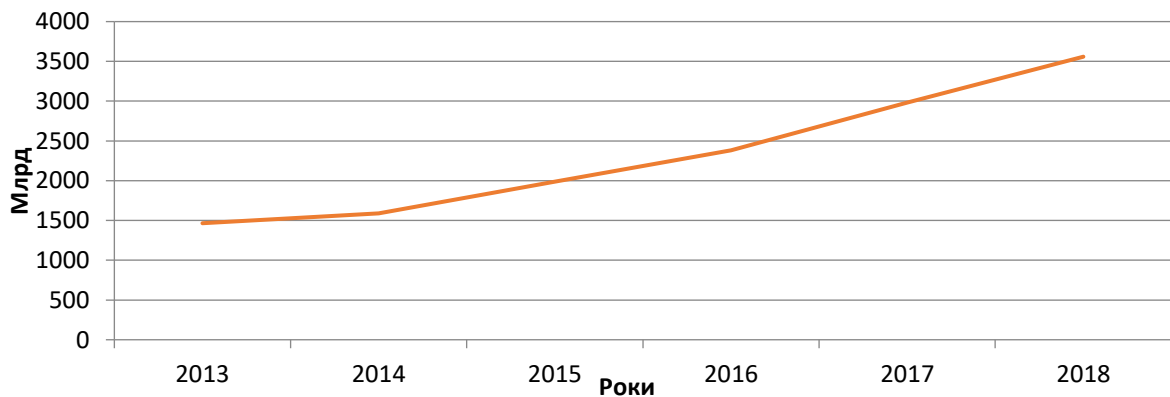

Рисунок 3 — ВВП України, у 2013-2018 рр. млрд грн.

Джерело: побудовано автором за даними [6]

З 2013 року ВВП України у гривневому еквіваленті зріс приблизно у 2,5 рази, він був зумовлений знеціненням національної валюти та збільшенням її маси в обороті, тобто збільшення ВВП в гривнях було кількісним, а не якісним. Це не принесло вигоди для української економіки.

Доцільно розглянути динаміку ВВП України у доларовому еквіваленті (Рисунок 4).

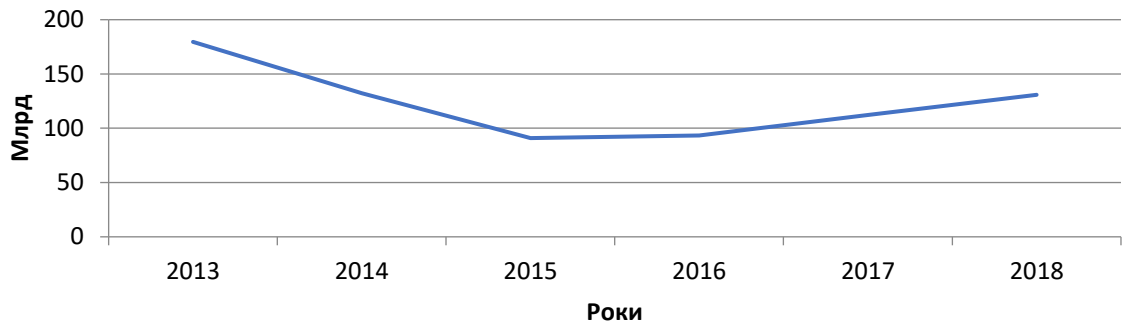

Рисунок 4 — ВВП України 2013-2018 рр. млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [6]

На відміну від гривневого еквіваленту ВВП України у доларах США у 2014-2015 роках демонструвало спад з 183 млрд доларів США до 90 млрд. доларів США, це було зумовлено економічною кризою та початком воєнних дій на сході України. З 2016 року ВВП України у доларах США поступово зростає. У 2018 цей показник сягнув 130 млрд доларів США, незважаючи на позитивну динаміку в останні роки, рівень 2013 року ще не досягнутий.

Доцільно продемонструвати зміну ВВП України у відсотках з 2013 по 2018 рр. (Рисунок. 5).

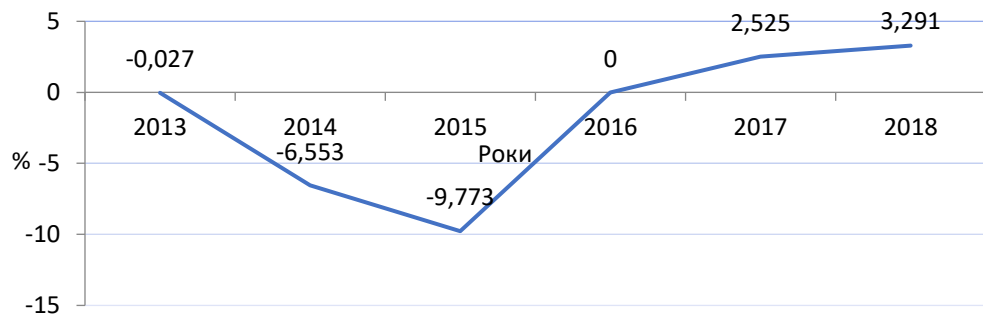

Рисунок 5 — Рівень ВВП України по відношенню до минулого року з 2013 по 2018 рр. %

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Найбільш кризовим моментом був період 2014-2015 коли максимальний рівень падіння ВВП становив 9,7%. Як це було зазначено вище, падіння було зумовлено економічною кризою та військовими діями. Отже, валютний курс прямо залежний від розвитку національної економіки, та стану зовнішніх та внутрішніх ринків. Формування курсу валюти складний і багатофакторний та часто непередбачуваний процес. Курс валюти відображає рівень розвитку економіки та її реальний стан. Дуже часто в цей процес втручаються політика

та популізм. Тому необхідно створити чітку та водночас гнучку політику у відношенні до курсу валюти, яка дозволить ефективно відповідати на виклики для української економіки, при цьому потрібно проводити пояснювальну роботу серед населення з метою уникнення популістичних маніпуляцій.

Список використаних джерел:

1. Жмурко Н. Чинники валютного курсоутворення в Україні. / Н. Жмурко / Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2012. Випуск 47. С.170/181. 2012. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/viewFile/6828/6836>.
2. Полбин А. В. Моделирование реального курса рубля в условиях изменения режима денежно-кредитной политики / А. Полбин / Вопросы экономики. 2017. <https://popecon.ru/390-effekt-balassy-samuelsona-teoreticheskoe-obosnovanie.html>
3. Остапчук Ю. М. Индекс споживчих цін: сприйняття та реальність: Посібник для користувачів / Ю. М. Остапчук / Державний комітет статистики України. – 2006. – https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123344.
4. Индекс инфляции 2019 в Украине / Минфин. 2019. <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>.
5. НБУ. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют / НБУ / Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. – 2019. <https://bank.gov.ua/markets/exchangerates?date=24.10.2019&period=daily>.
6. Динамика ВВП Украины с 1990 по 2019 годы / Блог SeoСайт. – 2018. <https://seosait.com/dinamika-vvp-ukrainy-s-2002-po-2016-gody/>
7. Про індексацію грошових доходів населення / (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 42, ст.551). – 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12>.
8. Теорії платіжного балансу / Електронна бібліотека –<http://www.info-library.com.ua/books-text-4403.html>.
9. Платіжний баланс у серпні 2019 року / НБУ. 2019. <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033404>
10. Державний бюджет України / Мінфін <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.

A. Nashivanko. INTERACTION OF THE FOREIGN EXCHANGE RATE TO THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF THE STATE.

This article examines the interconnection between the US dollar exchange rate and the development of Ukraine's national economy. The dynamics of Ukraine's GDP in US dollars and in UAH, the level of inflation and the execution of the state budget have been investigated.

Key words: *GDP, exchange rate, economy, inflation, budget.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Бурковська А. В.**,
Миколаївський націо-нальний аграрний університет

УДК: 336.531.2

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*К. Олейніченко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті наведено основні переваги фінансової глобалізації, які розширюють можливості країни щодо використання різноманітних ресурсів, їхньої більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці. Досліджено глобальні процеси, виявлено, що вони загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами й становить реальну загрозу для країн з низьким та середнім рівнем розвитку. Приділена увага дослідженню особливостей глобалізації світової економіки та її впливу на національну економіку.

Ключові слова: *глобалізаційний процес, фінансова глобалізація, фінансовий ринок, інтеграція, фінансовий капітал, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Значним фактором, що відображає стан міжнародних фінансових відносин та розвиток світової спільноти є глобалізаційні процеси, в яких приймає участь велика кількість країн, що різняться своїм економічним та політичним розвитком. Характерною особливістю глобалізації фінансових ринків є те, що вони забезпечують можливість вільного руху фінансового капіталу. Оскільки капітал є одним з необхідних інструментів виробництва, кожна країна повинна бути конкурентоспроможною в його залученні.

На нашу думку, ефективний розвиток фінансового ринку кожної країни повинен залежати і від швидкості та ефективності проведених змін на користь, в першу чергу, не держави, а кожного конкретного суб'єкта господарювання. В сучасному світі все більш актуальну роль починає набувати фінансова глобалізація, яка розповсюдилась на всіх рівнях національної та міжнародної фінансової системи. Чим вищий рівень фінансової глобалізації, тим частіше країна є учасником світових економічних процесів. Тому виникає необхідність в узагальненні переваг та недоліків даного процесу для всіх учасників світового фінансового ринку.

Мета статті – дослідити вплив фінансової глобалізації на економіку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційні процеси - це важливий фактор, який відображає стан міжнародних фінансових відносин та розвиток світової спільноти. У зазначених процесах приймає участь велика кількість країн, які відрізняються своїм економічним та політичним розвитком. Особливістю глобалізації фінансових ринків є те, що вони забезпечують можливість вільного руху фінансового капіталу. Так, як капітал є одним з необхідних інструментів виробництва, кожна країна має бути конкурентоспроможною в його залученні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх наукових праць, в яких досліджувалася сутність, роль, переваги та недоліки глобалізаційних процесів в економіці, слід звернути увагу на роботи видатних науковців, таких як М. Алле, О. Бойцун, Д. Гелд, П. Герста, В. Кулішова, А. Линенко, Е. Мак-Грю, Л. Петкова, В. Петрушевської, Л. Примостки, Дж. Сороса, Н. Ткаченко, Г. Томпсона, Т. Черемісової та інших. Проте, не зважаючи на значні здобутки вчених у науці, актуальними залишаються питання щодо дослідження ролі глобалізаційних процесів у світовому середовищі та проявів основних проблем, які вони спричиняють [7].

Варто відмітити, що на думку І. Бочана та І. Михасюка, «глобалізація – це і стан, і процес, і перспектива розвитку людського суспільства». Зазначені дослідники розкривають зміст глобалізації наступним чином: глобалізація – тенденція до відходу від окремих національних економічних одиниць у напрямі створення єдиного великого глобального ринку; історичний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, політичних та соціально-культурних систем, а також взаємодія суб'єктів світосистемних відносин різних рівнів щодо регулювання їх діяльності в різних сферах на єдиному світовому просторі [3].

Дослідники П. Єщенко та Ю. Палкін визначають глобалізацію як «...складний багатогранний процес, який поширюється на всі сфери суспільного життя: економічну, соціальну, політичну, духовну і налічує три

етапи, останній з яких розпочався у 70–х рр. ХХ ст. на основі революційних змін у науково–технологічній, транспортно–комунікаційній та інформаційній сферах [5].

Нобелівський лауреат з економіки М. Алле вважає, що фінансова глобалізація руйнує умови зайнятості (через інтенсивну міграцію населення) й економічного зростання, що може призвести до виникнення фінансової кризи, яка викликає відплив інвестицій з країн, що розвиваються, і скорочення припливу нових, оскільки, по суті, основними «жертвами» наростаючої в ході фінансової глобалізації нестійкості всієї світової фінансової архітектури є саме ці країни [1].

У сучасному світі актуальну роль починає набувати фінансова глобалізація, до неї долучилися майже всі країни світу, у тому числі й Україна. Перші ознаки участі України у процесах фінансової глобалізації почали з'являтися з надходження прямих іноземних інвестицій у кінці 1990-х – на початку 2000-х рр. На сьогодні до основних напрямів фінансової глобалізації належить: розвиток банківської сфери; розвиток фондового ринку; розвиток ринку фінансових послуг. Чим вищий рівень фінансової глобалізації, тим частіше країна є учасником світових економічних процесів. Тому виникає необхідність в узагальненні переваг та недоліків даного процесу, адже присутні свої позитивні та негативні аспекти. Отже, розглянемо позитивні та негативні наслідки фінансової глобалізації, які мають місце для України (табл.1).

Таблиця 1 Основні позитивні та негативні наслідки впливу фінансової глобалізації для України

Позитивні	Негативні
1. Підвищення ефективності національних фінансових ринків за рахунок інтеграції у світовий фінансовий ринок	1. Загроза виникнення та швидкого поширення фінансових криз із однієї економіки в іншу
2. Зниження інфляційного тиску, здешевлення ресурсів під впливом міжнародної конкуренції	2. Зростання нестабільності національних фінансових ринків

3. Дисциплінація впливу руху іноземного капіталу на грошову владу	3. Вплив зовнішніх факторів на здійснення національної грошово-кредитної політики
4. Висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність	4. Значні збитки від міграції фінансових ресурсів
5. Багатофункціональність фінансових ринків	5. Обмежений доступ країн, що розвиваються, до ресурсів на світовому фінансовому ринку, відповідно збільшення кількості міжнародних позик
6. Зростання якості банківських послуг, технологій та рівня кваліфікації персоналу	6. Висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [4]

На сьогодні повноцінний розвиток фінансового ринку будь-якої держави неможливий без інтеграційних процесів. Без даного процесу недосяжною є еволюція суспільного виробництва країни, а також задоволення потреб фізичних та юридичних осіб. В основі глобалізації лежать процеси у сфері економіки та фінансів, що є фундаментом глобальних процесів в інших сферах.

Економічна глобалізація означає процес дедалі більшої всесвітньої економічної інтеграції, головними рушійними силами якого є:

- лібералізація міжнародної торгівлі та руху капіталів;
- зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства;
- дерегулювання тощо.

Варто зазначити, що процес інтеграції у міжнародну економіку відбувається в одних країнах швидше, ніж в інших. Внаслідок повільного економічного реформування Україна переживає не найкращі часи: швидкими темпами зростають зовнішній та внутрішній державні борги з сумнівними перспективами погашення та обслуговування (станом на 30.09.2019р. зовнішній державний борг України становить 46,6%, а внутрішній – 41,4%); небаченого рівня сягнула «тінізація» економіки (близько 30%); погіршився стан банківської системи; відбулося падіння матеріального добробуту населення, що спричинило дохідно-майнове розшарування українського суспільства (табл.2).

Таблиця 2 Стан державного і гарантованого державного боргу в 2013-2019 роках

Показники	31.12.2013р	31.12.2014р	31.12.2016р	31.12.2017р	31.12.2018р	31.03.2019р
Загальна сума державного та гарантованого державного боргу, млрд.грн	584,8	1100,8	1929,8	2141,7	2168,6	2146,6
Загальна сума державного та гарантованого державного боргу, млрддол.США	73,16	69,81	70,97	76,31	78,32	78,78
Державний борг, млрдгрн	480,2	947,03	1650,8	1833,7	1860,5	1859,2
Внутрішній борг, млрдгрн	257,0	461,0	670,7	753,4	761,1	764,3

Джерело: сформовано автором на основі даних [2]

Отже, державний борг України в 2019 р. становить 1859,2 млрд грн, а внутрішній - 764,3 млрд грн. Для порівняння - державний борг в 2018 р. становив 1860,5 млрд грн, а внутрішній - 761,1 млрд грн. Тобто, можна відмітити позитивні зміни, адже в порівнянні з 2018 р. він зменшився на 1,3 млрд грн.

Проблема зовнішньої заборгованості є однією з найбільш гострих і актуальних проблем сучасного світового господарства. В умовах фінансової глобалізації розвиток міжнародної фінансової системи характеризується значним зростанням обсягів зовнішньої заборгованості більшості країн світу. Цей ріст обумовлено гострою нестачею власних фінансових ресурсів для здійснення внутрішніх інвестицій, необхідністю покриття дефіциту державного бюджету, не завжди ефективним використанням позик і кредитів, порушенням термінів виконання боргових зобов'язань, а також дисбалансом поточних платіжних балансів [5]. Основними складовими накопичення державного боргу в січні-березні 2019 року були:

- позики іноземних комерційних банків (+0,65 млрд дол. США);

- облігації зовнішньої державної позики України (+0,34 млрд дол. США);
- облігації внутрішньої державної позики України (+3,21 млрд грн) [5].

Важливим напрямом фінансового ринку є банківська конкуренція, яка являє собою постійне суперництво банків за зміцнення свого ринкового становища. Суб'єкти банківської конкуренції дуже різноманітні, так як багато банківських послуг легко замінювані, і тому в суперництві на фінансовому ринку беруть участь не тільки банки, а й інші фінансово-кредитні організації.

Банки можуть конкурувати не тільки один з одним, гострота конкурентної боротьби на ринку змушує їх об'єднувати свої сили, брати участь у спільних проєктах. Тому залежно від ступеня концентрації конкуренцію можна розділити на індивідуальну та групову. В індивідуальній конкуренції банки змагаються один на один. У груповій конкуренції змагаються об'єднання - банківські групи, холдинги, фінансово-промислові групи, кредитні синдикати, консорціуми, а також інші об'єднання за участю банків. Групова конкуренція являє собою більш розвинену форму конкурентної боротьби, вона з'являється в міру того, як вичерпуються можливості індивідуальної конкуренції. У той же час розвиток групової конкуренції не означає припинення індивідуальної, особливо якщо учасники об'єднання зберігають хоча б частину своєї незалежності.

Конкуренція на сучасному банківському ринку виступає основним стимулом, що сприяє постійному прогресу в банківській справі, трансформації відносин банку з клієнтами і максимальному наближенню його роботи до вимог ринку [6].

Висновки. Фінансова глобалізація на сьогодні стає більш всеохоплюючим явищем і носить характер взаємозлиття економік, а оскільки Україна з кожним роком прагне все більшої інтеграції з європейськими країнами, то потрібно враховувати характер впливу виникнення процесів взаємозалежності економік на економічний стан всередині країни. Отже, для подальшого ефективного функціонування економічної системи в Україні необхідне удосконалення банківської системи таким чином, щоб вона

відповідала стандартам країн, з якими планується інтеграція, а також обмежити залучення нових позикових коштів до країни, з метою зниження зовнішнього боргу держави, а також забезпечувати якісний та надійний контроль на ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Алле М. Глобалізація руйнування умов зайнятості та економічного зростання. Емпірична очевидність. [навч. посіб.] 314 с.
2. Аналіз управління державним боргом України в I кварталі 2019 року. URL: <http://optimacenter.org>
3. Бочан І. О. І. Р. Михасюк. Глобальна економіка – К. : Знання, 403 с.
4. Вплив фінансової глобалізації на розвиток і формування фінансового ринку України. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/ecfor_2015_3_29.pdf
5. Єщенко П. С. Ю.І.Палкін .Сучасна економіка: [навч. посіб.] / К. : Вища шк., 325 с.
6. Конкуренція на ринку банківських послуг. URL: https://stud.com.ua/37852/bankivska_sprava/konkurenciya_rinku_bankivskih_poslug
7. Cheremisova, T.A. (2013), Mizhnarodni finansovi vidnosyny ta valiutnyj rynek v umovakh hlobalizatsii, Journal of Social and Economic Research, vol. 2 (49), pp. 195-201.

K. Oleynichenko. THE IMPACT OF FINANCIAL GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE.

The article presents the main benefits of financial globalization, which extend the country's ability to use a variety of resources, their deeper and more comprehensive participation in the international division of labor. We investigate global processes that significantly exacerbate competition, cause the manipulation of huge financial and investment resources, which poses a real threat to low- and middle-income countries. Attention is paid to the study of the features of globalization of the world economy and its impact on the national economy.

Key words: globalization process, financial globalization, financial market, integration, financial capital, competitiveness.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Лункіна Т. І., Миколаївський національний аграрний університет

УДК: 336.77.631.14

КРЕДИТУВАННЯ АГРОТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ

В. Пурдик, М. Василенко,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Стаття направлена на дослідження проблем сучасного агрокредитування в Україні. Проведено аналіз ситуації на ринку банківського кредитування аграрного сектора. Виявлено основні фактори попиту на кредитні ресурси, виокремлено стимулюючі ознаки зовнішнього фінансування, наведено основні тенденції його розвитку. Крім того, у даній роботі розглянуто практику найбільш ефективного використання фінансових інструментів і програм підтримки сільськогосподарських підприємств банківськими установами України.

Ключові слова: аграрії, агробізнес, агрофінансування, банківське кредитування, кредитний потенціал.

Постановка проблеми. Агробізнес є одним з пріоритетних в Україні, оскільки на сьогодні агротоваровиробники генерують більш ніж 12% вітчизняного ВВП, створюють понад 10% робочих місць, забезпечують нарощення експорту аграрної продукції більш як на 40 % від усього експорту країни [1]. Україна займає першість у світі з експорту продуктів переробки соняшнику – олії та шроту, посідає третє місце з експорту ріпаку, четверте – з експорту ячменю, п'яте – з експорту пшениці і входить в десятку лідерів з експорту сої та м'яса птиці [2]. Аграрний сектор є тим великим міжгалузевим утворенням, органічною частиною економіки країни, до складу якої входить сукупність галузей, пов'язаних між собою процесом відтворення, основним завданням якого є забезпечення продовольчої безпеки країни і створення експортного потенціалу сировини та продовольства [5].

У зв'язку з цим вітчизняний агробізнес займає провідні позиції за високопродуктивним конгломератом. Вітчизняні агротоваровиробники мають конкретний базис, який потрібно розвивати. Зростання рівня продуктивності виробництва і праці, створення продукції високої доданої вартості, розширення фокусу пріоритетних галузей агропромислового комплексу – це є основою зростання маржинальності українського агробізнесу.

Однак, за результатами дослідження фінансового забезпечення агротоваровиробників було виявлено пріоритет у використанні власних ресурсів, які за питомою вагою є значними, проте недостатніми для самофінансування. Так, на сільське господарство припадає 7% кредитного портфелю банківської системи, з яких 5-6% капітальних інвестицій у агропромисловий комплекс сформовано за рахунок банківських кредитів і подібних їм позикових коштів [1]. Основою інвестицій в роботу є власні кошти підприємств – 74%.

Сільське господарство, в силу специфічних особливостей є кредитомісткою галуззю і її нормальне функціонування без кредитних ресурсів практично неможливе. Це зумовлено сезонністю виробництва і

значною тривалістю виробничого циклу; нестачею вільних фінансових коштів; залежністю від природно-кліматичних умов; високою капіталомісткістю і порівняно низькою фондівдачею. Залучення кредитів для сільськогосподарських товаровиробників є не вимушеним заходом, а об'єктивною необхідністю ефективної господарської діяльності. У зв'язку з цим дослідження проблем у формуванні оптимального агрокредитування в Україні потребує повноцінного розкриття і оперативного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем кредитування у сфері сільського господарства займалися такі вітчизняні вчені і практики як: Андрос С. В. [5], Артем'єва О. О. [2], Батракова Т. І. [3], Бурковська А. В. [4], Лункіна Т. І. [4], Лупенко Ю. О. [5], Назаренко Ю. В. [7], Романюта К. А. [3], Сідельнікова С. О. [3] та ін. Однак, незважаючи на високий рівень важливості отриманих багатьма науковцями результатів, комплексного дослідження, що висвітлює актуальні проблеми фінансування саме підприємств аграрного сектору економіки, доступності позик для фермерів, малих і середніх сільгоспвиробників, покращення кредитної активності банківських установ і програм підтримки агросектору проводилося недостатньо.

Метою статті є виявлення проблем банківського агрокредитування в Україні та визначення підходів щодо їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження банківського кредитування аграрного сектору дає змогу говорити про те, що його частка не перевищує 7 %, а основу фінансових ресурсів агротоваровиробників становлять особисті оборотні засоби, що в середньому складають 75% [9]. Для порівняння частка загальної кредитної заборгованості в аграрному капіталі таких країн як Англія і Німеччина, Франція, Італія і Бельгія ще з середини минулого століття складала більш як 50, 40 і 30% відповідно [1].

Не беручи до уваги низький рівень вітчизняного банківського кредитування, аграрний сектор нарощує загальні суми боргового фінансування, зокрема, якщо за 2012 рік на одну гривню власного капіталу

припадало 0,91 грн. боргів, то вже у 2017 році на 1 грн. припадає 1,09 грн. боргів. За рахунок статистичних даних було виявлено, що боргові зобов'язання росли не за рахунок кредитів і кредиторської заборгованості, а за рахунок зростання інших поточних зобов'язань, обсяг яких на кінець 2017 р. становив 179,05 млрд грн, або 37,7 % від загального обсягу позикового капіталу підприємств аграрного сектору [9]. Отже, вітчизняні агропідприємства уникають співпраці з банківськими установами, при цьому займаються пошуком альтернативних нетрадиційних джерел фінансування, які представлені категорією «інші поточні зобов'язання» (рис.1).

Сьогодні особливий інтерес у банківських установ викликає аграрний ринок. Проте сільгоспвиробники нарікають на дорогі банківські кредити, процентні ставки за якими іноді сягають межі 20% річних (рис.2).

Одним з дієвих механізмів зниження відсоткової ставки за користування зовнішніми кредитними ресурсами є використання однієї з численних партнерських програм банківських установ і виробників продукції для аграріїв. Таким чином можна придбати техніку, насіння, агрохімікати і багато чого іншого за кредитними ставками, зазвичай, від 10% річних у грн. [6]. Так, Ощадбанк, наприклад, за партнерськими програмами знижує ставку на 5,0 в.п., адже такі кредити надаються за ставками від 12 % (звичайні – 16,9%) [9]. ПУМБ, зі своєї страни, теж пропонує аграрним підприємствам скористатися пільговим кредитуванням при купівлі білоруської техніки під 10-11% річних [1].

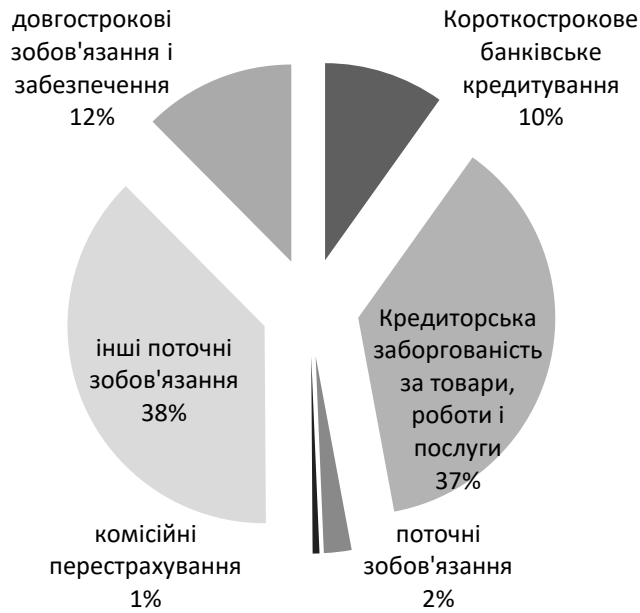

Рисунок 1 – Структура позичкового капіталу агротоваровиробників України за 2017 р., %

Джерело: розраховано за офіційними даними ДССУ [8]

Завеликі облікові ставки кредитування для агротоваровиробників величиною ризиків банківських установ. Такі ризики пов'язані з: особливостями господарювання (можливість неврожаю); наявністю проблемних позик минулих років; відсутністю якісного фінансового планування, в тому числі достатньо високого рівня достовірної статистики землекористування і ліквідності застави; можливістю втрати вітчизняними аграріями продовольчого ринку країни [4].

За такого рівня відсоткових ставок дотримуватись умов ефективності функціонування під час жорсткої конкуренції з потужними закордонними компаніями на внутрішньому ринку, не беручи до уваги зовнішній ринок, практично неможливо. Теоретично банківські установи спрямували фінансування в аграрний сектор, проте у практичній діяльності агрокредитування фермерів потребує прискорення, оскільки потреби агробізнесу у фінансових ресурсах частково задоволені. Що стосується малих і середніх сільгоспвиробників, вони значно обмежені кредитним фінансуванням. Найбільша перешкода стосується заставного забезпечення, а саме його відсутність чи низька вартість. Ще однією проблемою є

закредитованість у галузі. Більшість агроваровиробників у країні мають досягнуті ліміти з кредитування, у них відсутнє вільне від застави майно, яке могло б виступити забезпеченням для нового кредиту. Ще однією перешкодою для кредитування сільгоспвиробників стає відсутність взаємодовіри між банківськими установами і аграріями. Зрозуміло, що фермер негативно ставиться до банківської установи, який пропонує йому позику під високий процент. Аналогічно банківська установа з настороженістю ставиться до фермера, який, ймовірно, не поверне не лише проценти, а і кредит загалом [5]. Крім того, додатковою перешкодою агрофінансування фермерів є проблеми в отриманні відшкодування частини процентної ставки за позикую зі сторони держави.

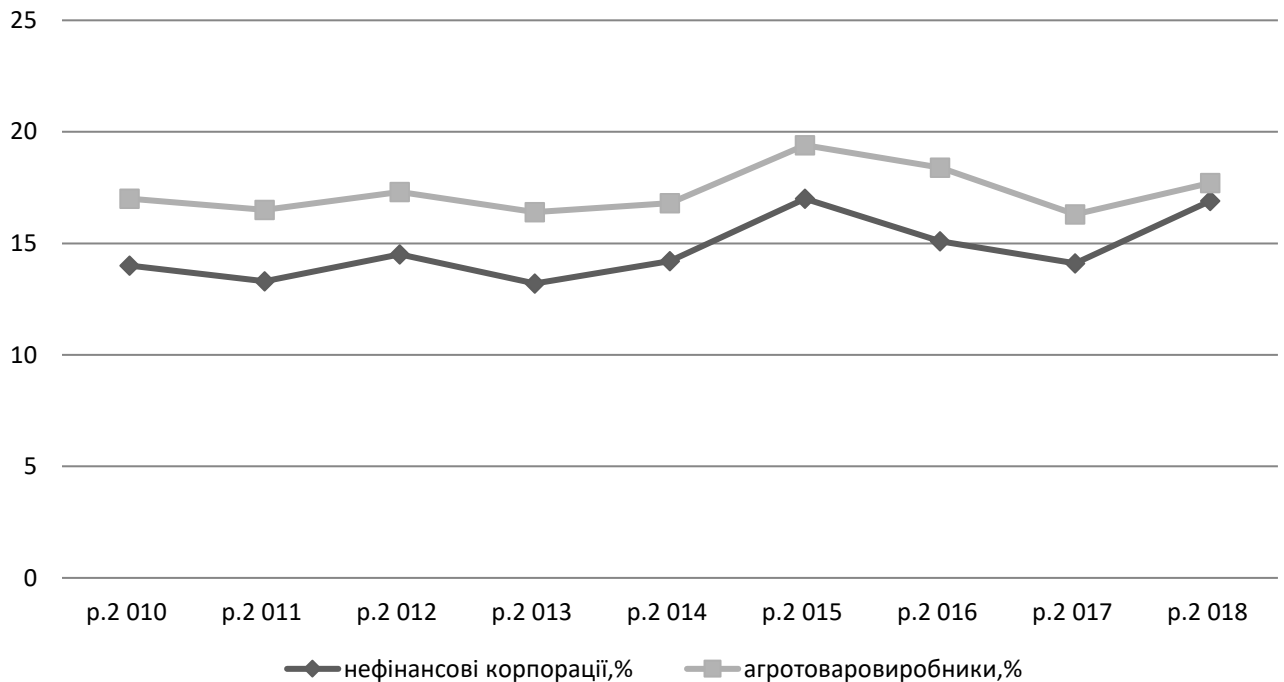

Рисунок 2 – Динаміка середньозважених ставок кредитів у річному обчисленні, %

Джерело: розраховано за офіційними даними НБУ [9]

Оптимальні умови кредитування для аграріїв банківська установа може запропонувати у випадку, якщо максимально точно оцінює всі ризики, пов'язані з цим процесом. Так за 2018 р. ризик ліквідності становив 38,3%, валютний – 31,8%, кредитний – 30,2% та процентний – 28,9% [9]. Звертаючи увагу на зазначене, вважаємо, що фермер має обґрунтовано довести банкові

переваги кредитування його бізнесу, а також надати повноціну інформацію для більш точної оцінки кредитного ризику. Тільки за означених умов банківська установа буде пропонувати сільгоспвиробникам оптимальні умови для співпраці.

Враховуючи потреби агротоваровиробника у короткостроковому банківському кредитуванні, необхідно звернути увагу на розроблений вітчизняними банківськими установами пакети пропозицій – овердрафт. Його використання дозволяє позичальникові здійснювати своєчасні і безперебійні розрахунки з партнерами, забезпечувати фінансування строкових (термінових) комерційних угод, раціонально використовувати кредитні кошти (табл. 1).

Таблиця 1 Оптимальні умови овердрафту банківських установ України станом на 01.01.2019 р.

Банк	АТ КБ «Приватбанк»	АТ «Ощадбанк»	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»
Параметр			
Строк	від 1 місяця до 1 року з обов'язковим щомісячним повним погашенням заборгованості	до 2 років з обов'язковим щомісячним повним погашенням заборгованості	можливість 90 днів користуватися кредитом без погашення суми кредитної заборгованості; строк дії кредитного договору – 36 місяців
Ліміт	28-73% (максимальний ліміт до 500 тис грн)	до 50 % від середньомісячних надходжень на поточні рахунки	максимальний ліміт – 3 млн грн
Процентна ставка, % річних	від 25,0%	1–7 днів – від 17,5 8–14 днів – від 19,5 15–30 днів – від 21,5 більше 30 днів – від 23,5	без застави – 19–21 із заставою – 19
Комісія, %	1,0 від суми (ліміту) кредиту, мінімальна сума – 1500,00 грн	1,0–1,5 від суми ліміту овердрафту при укладанні договору	1
Забезпечення	застава, бланковий	нерухоме та рухоме майно, оборотні кошти, бланковий	застава, бланковий

Джерело: сформовано та доповнено авторами на основі матеріалів [1,9]

Інший банківський продукт – кредитна лінія, це форма кредитування, у якій в межах встановленого ліміту здійснюється видача і погашення кредиту декількома частинами (траншами), в найбільш зручному режимі для ведення бізнесу позичальника [4] (табл. 2).

Таблиця 2 Оптимальні умови короткострокового кредитування за кредитними лініями банківських установ України, станом на 01.01.2019 р.

Банк	АТ КБ «ПриватБанк»	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	ПАТ «ПУМБ»
Параметр	АТ «Ощадбанк»	ПАТ «ОТП Банк»	
Строк	до 3 років обов'язкове щорічне повне погашення всього кредиту або кожного окремого траншу не рідше ніж раз на 12 місяців	до 18 місяців, до 12 місяців в межах семирічного рамкового договору	до 36 місяців (з щорічним погашенням і поновленням ліміту)
Ліміт	до 60,0% витрат на проведення кампанії з посіву, догляду та збирання врожаю	максимальний – 500 тис. євро	-
Процентна ставка, % річних	28,0-34,0 (КБ «ПриватБанк») 21,25–24,0 річних у гривні; від 12,0 річних у доларах США; від 12,0 річних у євро	19,0-21,0	від 23,5
Комісія, %	від 0,2 щомісячно	одноразово 0,99–1,0 від суми встановленого ліміту	0,68 – за встановлення ліміту на перший рік фінансування; 0,50 – за встановлення ліміту на кожний наступний рік
Забезпечення	нерухоме та рухоме майно, майнові права, порука	сільськогосподарська техніка та обладнання, легковий та вантажний автотранспорт; нерухомість; в якості додаткової застави - велика рогата худоба, зерно, врожай	майнові права на депозит фізичної або юридичної особи, нерухомість, автотранспорт, обладнання

Джерело: сформовано та доповнено авторами на основі матеріалів [1,9]

Наразі, крім загальноприйнятих видів майна та майнових прав, в якості кредитної застави при кредитуванні сільськогосподарських підприємств можуть використовуватися подвійні складські свідоцтва та майбутній урожай.

Крім зазначеного, ПАТ «Креді Агріколь Банк» та найбільший вітчизняний виробник та експортер сільськогосподарської продукції у Миколаївській області – ТОВ СП «НІБУЛОН» мають спільну партнерську програму з кредитування клієнтів-агровиробників під заставу зерна, що зберігається на сертифікованому складі. Олійне насіння, що приймається в якості забезпечення (пшениця 2, 3, 6 класу, соняшник (насіння), рапс, ячмінь, кукурудза, соя) зберігаються на сертифікованому зерновому складі ТОВ СП «НІБУЛОН», що підтверджуються подвійними складськими свідоцтвами, оформленими відповідно до вимог чинного законодавства. Таким чином, з однієї сторони, існує можливість максимально оперативно отримати кошти на поповнення обігового капіталу, а з іншої – забезпечити якісне зберігання своєї продукції на сучасних елеваторах [8].

ПАТ «Агропросперіс Банк», враховуючи специфіку агробізнесу і маючи розвинені аграрні експертизи, пропонує кредитування під заставу виключно майбутнього врожаю. Кредитування під заставу майбутнього врожаю є можливим завдяки наявності форвардного контракту та введенню в дію інноваційного інструменту – аграрних розписок, який забезпечує рівні взаємовигідні умови для обох сторін угоди [1]. ПАТ «Агропросперіс Банк» став першим в Україні банком, який надає фінансування виробникам зерна під аграрні розписки.

Отже, нарощувати обсяги короткострокового банківського агрокредитування можливо шляхом взаємодії з провідними банківськими установами на основі овердрафту, кредитної лінії, також можна використати умови програми взаємодії банківських установ з сільгоспвиробниками.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, основним донором ресурсів для сільськогосподарських підприємств в Україні виступають банківські установи. Однак, для багатьох підприємств

кредитування залишається непосильно дорогим інструментом залучення зовнішніх коштів. Висока вартість кредитних ресурсів, відсутність відповідного забезпечення і недостатня кредитоспроможність більшості господарств перешкоджають розвитку ефективних відносин між банківськими установами та сільськогосподарськими товаровиробниками. Досить вагомим стримуючим чинником при кредитуванні виробничих підприємств також є недостатній рівень капіталізації банківських установ, який не дозволяє здійснювати значні кредитні вкладення в інвестиційну діяльність підприємств.

Список використаних джерел:

1. Аграрна гра: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році? URL: <https://agroday.com.ua> (дата звернення: 07.12.2019).
2. Артем'єва О. О. Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник УНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21.Ч.1. С. 13-18.
3. Батракова Т. І., Романюта К. А., Сідельнікова С. О. Роль контролінгу в системі управління високотехнологічним підприємством. *Економіка і суспільство*. 2016. №7. С. 711–715.
4. Бурковська А. В., Лункіна Т. І. Особливості кредитування підприємств аграрної сфери економіки України. URL : <https://finance.mnau.edu.ua> (дата звернення: 07.12.2019).
5. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Роль контролінгу в системі управління високотехнологічним підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. №1. С. 196–207.
6. Маренич Т. Г., Малій О. Г. Банківський кредит у фінансовому забезпеченні сільськогосподарських підприємств. URL: irbis-nbuv.gov.ua (дата звернення: 07.12.2019).
7. Назаренко Ю. В. Фінансування АПК в Україні: тренд підвищуючий URL: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1095268>. (дата звернення: 07.12.2019).
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 07.12.2019).
9. Статистична інформація офіційного сайту Національного банку України URL :: <https://bank.gov.ua> . (дата звернення: 07.12.2019).

V.Purdy, M. Vasilenko. LENDING AGRO PRODUCERS IN UKRAINE.

The article is aimed at research of problems of modern agro-crediting in Ukraine. The analysis of the situation on the market of bank lending to the agricultural sector. The main factors of demand for credit resources are identified, stimulating signs of external financing are highlighted, the main tendencies of its development are given. In addition, this paper examines the practice of the most effective use of financial instruments and programs to support agricultural enterprises by Ukrainian banking institutions.

Key words: *agrarians, agribusiness, agro-finance, bank lending, credit potential.*

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Бурковська А.В.**
Миколаївський національний аграрний університет

СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ: СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ

*О. Смутило, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті з'ясовано сутність поняття «світові фінансові кризи», проаналізовано причини її виникнення та наслідки фінансових криз на фінансових ринках світу.

Ключові слова: фінансова криза, фінансовий ринок, наслідки, кризові явища, фінансова система, антикризова політика.

Постановка проблеми. Світ вже давно зіткнувся з таким соціально-економічним явищем, як фінансові кризи, які погіршують добробут громадян та завдають великої шкоди економіці країн. Світова фінансова криза не лише вибору перед вченими та змушує їх шукати природу, причини та механізм розвитку, щоб надалі розробляти та втілювати в життя антикризову політику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Неабияка кількість досліджень та публікацій вказує на те, що останніми роками найбільша увага серед економічних дисциплін приділялась саме таким напрямам, як політичним, економічним та соціальним чинникам розвитку й механізму перебігу сучасної світової фінансової кризи. Проблема суті та причин виникнення цих криз породжує вагомий інтерес у вчених і до цього питання відноситься доволі широкий ряд науково-практичних публікацій, як іноземних, так і вітчизняних науковців.

Дослідженням сутності фінансових криз присвячені праці іноземних економістів: Д. Даймонда [1], Р. Дорнбуша [2], Ф. Мишкіна [3] та ін. Американський економіст Рудігер Дорнбуш влучно сказав «The crisis takes a much longer time coming than you think, and then it happens much faster than you would have thought», що перекладається, як «Криза забирає набагато більше часу, ніж ви думаєте, і це відбувається набагато швидше, ніж ви можете подумати». Проблеми становлення і розвитку банківського сектора економіки України, в тому числі й антикризового управління, висвітлені в роботах відомих українських науковців: О. Дзюблюка, І. Д'яконової, В. Міщенко та ін.

В умовах сьогодення між науковцями тривають дискусії щодо сутності та причин виникнення фінансових криз, механізмів циклічного руху ринкової економіки, заходів щодо пом'якшення кризових процесів, які стали ще більш актуальними в умовах світової фінансової кризи, що розпочалась наприкінці 2008 р.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів сутності фінансових криз та обґрунтування основних причин їх виникнення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток світових валютно-кредитних відносин супроводжується вибухами фінансових криз. До утворення світового господарства фінансові потрясіння охоплювали національні системи різних країн. У ХХ ст. в 30-90-і рр. кризи почали набувати яскраво виражений світовий характер, що є відображенням структурних змін у світовій господарській системі.

Фінансові кризи є невід'ємною сучасною складовою економічного розвитку людства та світу в цілому. З кожним роком вони еволюціонують, збільшують свої масштаби разом з розвитком світової економіки. Економіки різних країн та світове господарство стають вразливішими до коливань на фінансових ринках. Національні економіки певних країн та міжнародні фінансово-економічні інституції показують нездатність запобігання та ефективного протистояння фінансовим загрозам. Тому важливим є аналіз сутності, причин виникнення та наслідків світових фінансових криз, а також пошук шляхів виходу з них.

Фінансова криза – глибокий розлад фінансової системи держави, зумовлений економічними й політичними чинниками [5]. До числа економічних чинників належать становище та рівень матеріального виробництва в державі. Висока вартість виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, яка зумовлена великою матеріало- і енергомісткістю виробництва, високими трудовими затратами, зменшує обсяги нагромаджень в економіці у формі прибутку, що призводить до скорочення фінансових

можливостей самих підприємницьких структур, доходів держави й відповідно купівельної спроможності населення [4] (рис. 1).

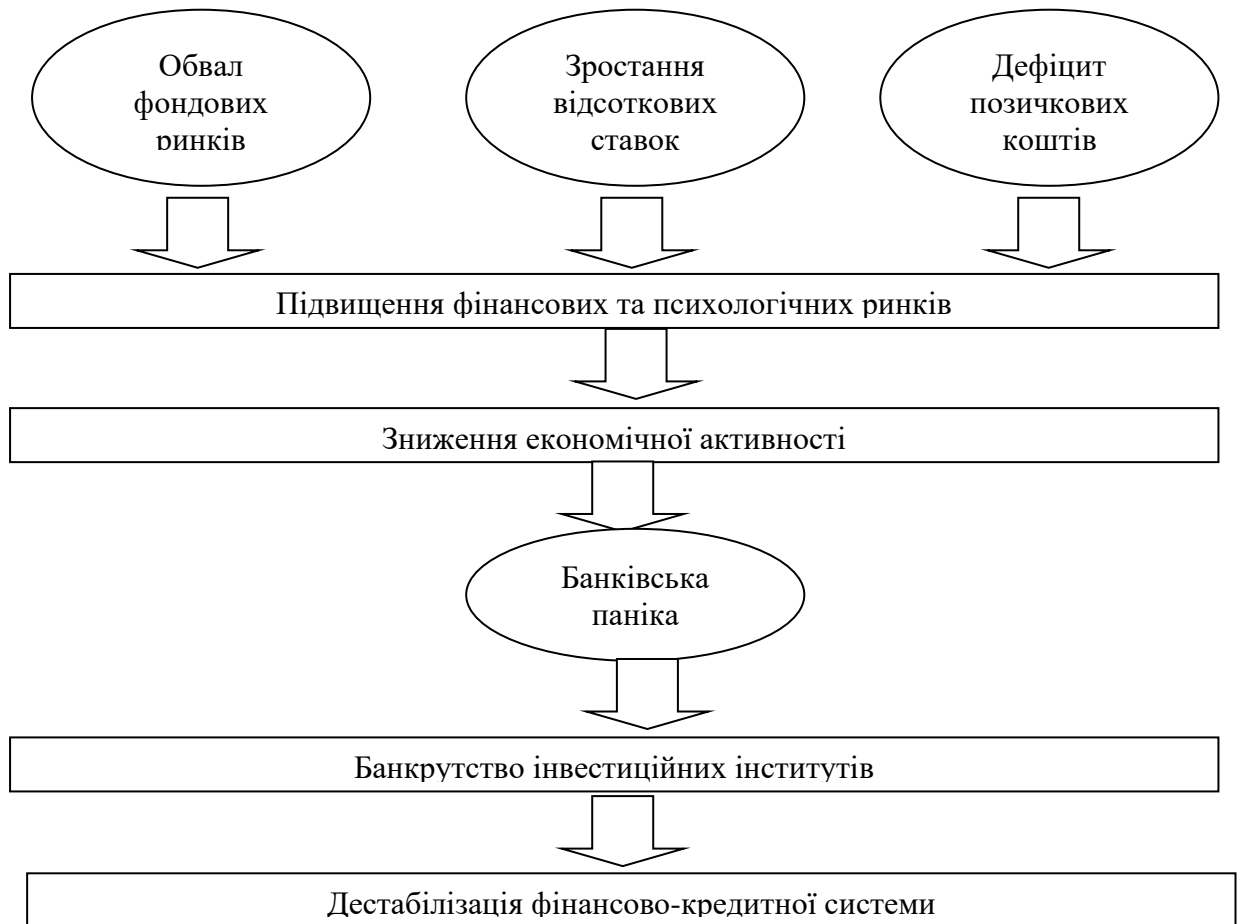

Рисунок 1 — Типова фінансова криза

Джерело: сформовано авторами з використанням даних[5]

Фінансову кризу спричиняє нераціональна структура виробництва, яка насамперед характеризується великою питомою вагою оборонно-промислового комплексу, залежність держави від поставок за коопераційними зв'язками енергоносіїв, сировини, матеріалів, палива. Кризові явища у сфері фінансів можуть бути викликані змінними процесами в економіці, тобто зміною моделі економічного розвитку, втратою конкурентоспроможності економіки.

Всі вищевказані явища, врешті-решт, негативно відзначаються на обсягах виробництва валового внутрішнього продукту в державі й відповідно призводять до зниження фінансових ресурсів підприємств, які обслуговують весь процес відтворення. Ці явища вимагають проведення суворої політики в

цілях обмеження споживання й витрат як на державному, так і на рівні підприємницьких структур і населення.

Світова фінансова криза 2007-2009 рр. виявилася найбільш руйнівним явищем, яке негативно вплинуло на розвиток міжнародної фінансової системи в період глобалізації. Ця криза набула статусу глобальної, оскільки вона розпочалася в одній країні (США), поступово поширюючись на інші країни, регіони, континенти, врешті та на весь світовий простір. За даними інформаційного агентства Bloomberg, фінансова криза впродовж 2007-2008 рр. завдала збитків акціонерам банківських установ на суму понад 690 млрд дол. США. Для порівняння загальний обсяг втрат у банківському секторі в усьому світі під час кризи на початку 1990-х років становив 200 млрд дол. США. Нинішня криза характеризується також падінням загальної вартості світового національного багатства з 107 трлн до 50 трлн дол. США [6].

Теперішня криза має серйозні відмінності й особливості порівняно з попередніми. Її обумовленість пов'язана з парадигмальними змінами суспільно-економічного розвитку, насамперед зі змінами функціонування механізмів дії грошово-кредитної політики та фінансового капіталу в цілому. Не випадково спочатку нинішню кризу називали фінансовою. Наприклад, А. Гриценко пропонує називати сучасну економічну кризу «фінансово-економічною», а основною причиною її виникнення вважати суперечність між виробництвом реальної вартості та рухом її грошових і фінансових форм [7]. Ю. М. Осипов також наголошує, що нинішня криза – це загальна криза сучасної економічної цивілізації, у центрі якої знаходиться фінансово-банківська система. Криза розпочалася у 2007 р. в США як іпотечна. У 2008 р. вона охопила всю банківську систему і перетворилася на світову фінансову кризу, яка загострила глобальні економічні проблеми не тільки у всіх постіндустріальних країнах, але й у країнах, економіка й торговельні відносини яких щільно пов'язані з економікою США та країн Західної Європи [8].

Світова економічна криза безпосередньо впливає і на погіршення стану економіки України. Відтік капіталу з України значною мірою обумовлений несприятливим для вітчизняних інвесторів інвестиційним кліматом. Створення віртуальних грошей і кредитних зобов'язань, перенагроюдження фіктивного капіталу у вигляді цінних паперів, що не мають матеріального забезпечення, штучне збільшення фінансових потоків унаслідок розвитку системи електронних трансакцій посилюють економічну залежність України від доларового чинника, розвиток якого у повній мірі скерований грошово-фінансовою політикою уряду США. Перебуваючи у таких несприятливих умовах, Україна ризикує втратити стабільність національної грошової одиниці – гривні, яка тісно прив'язана до долара США. Майбутні потрясіння долара США, надмірна швидкість його знецінення неминуче негативно відіб'ються на стані гривні та на економіці України в цілому. Щоб цього не сталося, Україні потрібно негайно змінити грошово-кредитну та фінансову політику у частині послаблення впливу долара США на гривню.

Одним з ефективних методів антикризового управління, що одержав свій розвиток в Україні відносно недавно, є процес реструктуризації. Реструктуризація – це комплексна оптимізація системи функціонування підприємства відповідно до вимог зовнішнього оточення і розробка стратегії його розвитку, що сприяє принциповому поліпшенню управління, підвищенню ефективності і конкурентоздатності підприємства і продукції, що випускається, на базі сучасних підходів до управління.

Основні організаційно-економічні заходи виходу підприємства з кризи містять стратегічне планування розвитку підприємства, програми фінансової стабілізації підприємств, інвестиційну політику в антикризовому управлінні підприємством, застосування лізингу в інвестиційній політиці підприємства, методи кредитної політики підприємства й управління дебіторською заборгованістю

Висновки. Фінансові кризи як невіднятні складові економічного розвитку цілого людства стрімко еволюціонують та збільшують свої масштаби

разом з розвитком міжнародної економіки. Уникнення масштабних фінансових змін та ефективно подолання згубного впливу світових фінансових криз у разі їх появи набуває особливого значення для сучасної світової економіки.

Найбільша фінансова криза, яка розпочалася у США, стала запалом світової кризи. Американські інвестиції, зіткнувшись з проблемами на внутрішньому ринку, почали вилучати свої закордонні активи, що викликало відтік грошових засобів з ринків країн Західної Європи, а також з ринків країн, що розвиваються. Гарантією успіху у здоланні шкідливих наслідків світових криз є взаємно узгоджені скоординовані дії національних економік та міжнародних фінансово-економічних організацій. Лідери країн та фінансових інституцій домовились про взаємну підтримку системних фінансових регуляторів з метою недопущення їх поразки. Крім спільно скоординованих дій, уряди країн вдавалися до власних антикризових заходів, які діяли всередині ринку: надавали «податкові канікули»; збільшували розміри державних гарантій щодо банківських депозитних вкладів, знижували норми мінімальних резервних вимог для інвестиційних банків, надавали урядові гарантії під міжбанківські кредити й позички для малого та середнього бізнесу, створювали спеціальні фонди підтримки проблемних фінансових установ, а також проводили повну або часткову їх націоналізацію.

Список використаних джерел:

1. Даймонд Д. В., Дібвіг П. Банківські операції, страхування вкладів та ліквідність / Д. В. Даймонд, П. Дібвіг // *Журнал політичної економії*. Вип. 91 (3), 1983. С. 401-419.
2. Дорнбуш Р. Очікування та динаміка обмінного курсу / Р. Дорнбуш // *Журнал політичної економії*. 1976. Вип. 84. С. 1161-1176.
3. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківська справа, фінансовий ринок / Ф. С. Мишкін. К. : *Основи*. 1998. С. 963.
4. Фінансові кризи, їх наслідки та заходи попередження. URL: https://knowledge.allbest.ru/international/3c0a65625a2bd68b4d53b89421216d37_0.html.
5. Гриценко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку. *Вісник НБУ*. 2011. №2. С. 21.
6. Світова фінансова криза: сутність та причини виникнення URL: <http://www.finalearn.com/lifers-92-2.html>.
7. Гриценко А. Глобальна криза як форма сучасної фінансово-економічної динаміки. *Економіка України*. 2010. №4. С. 40.

8. Осипов Ю. М. Світова криза в полі зору філософії господарства. *Фінансове Господарство*. 2008. №6. С. 12.

O. Smytulo. WORLD FINANCIAL CRISIS: THE ESSENCE AND THE IMPACT.

The article describes the essence of the concept of "global financial crises", analyzes the causes of its occurrence and the consequences of financial crises in the financial markets of the world.

Key words: *financial crisis, financial market, consequences, crisis phenomena, financial system, anti-crisis policy.*

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Мікуляк К. А.**, Миколаївський національний аграрний університет

УДК 631.162:657.471.1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

А. Смирнова, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні основи формування державного бюджету України, як головну складову державних фінансів. Проаналізували структуру, динаміку доходів та видатків бюджету України та фінансування дефіциту державного бюджету України за останні роки. Розглянули головні проблеми формування бюджету України. Ознайомилися з останніми дослідженнями і публікаціями за даною темою. Встановили основні шляхи підвищення ефективності управління державними фінансами.

Ключові слова: *бюджет, видатки, доходи, бюджетна система, бюджетна політика, державні фінанси.*

Постановка проблеми. Дослідження проблем формування Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Питання наповнення державного бюджету завжди було й буде актуальним для України. Тому на нинішньому етапі розвитку Державного бюджету України актуальним є виявлення проблем формування доходів

бюджету, вдосконалення регулювання, виявлення шляхів збільшення й раціонального використання дохідної частини бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу основ формування державного бюджету України присвячені праці таких видатних вчених як: С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, Зимовець В.В, А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко.

Постановка завдання. На меті маємо проаналізувати діючу систему формування доходів Державного бюджету України та виявити шляхи її подальшого вдосконалення задля забезпечення ефективного механізму мобілізації державних фінансових ресурсів в умовах розширеного відтворення

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний бюджет займає одне з найголовніших місць в бюджетній системі України. У загальному розумінні бюджет являє собою план із видатків та доходів, який кожен рік приймається Верховною Радою України[2]

Розглянувши нормативно-правовий акт №2456-VI, який регулює відносини у процесі складання, розгляду та затвердження бюджету, в ньому ми ознайомилися з поняттям бюджет. Це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади протягом бюджетного періоду. [1]

Державний бюджет – це найбільш централізований грошовий фонд, що знаходиться в розпорядженні уряду[2]. Бюджет являється одним з найголовніших важелів державного регулювання економіки країни. Завдяки державному бюджету держава має можливість зосередити фінансові ресурси головних ділянок економічного розвитку країни.

Державні доходи являють собою фінансову базу її функціонування і класифікують за джерелами надходження коштів у бюджет.

Для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій необхідні державні доходи, які формуються завдяки податковим та іншим надходженням, що визначені законодавством України на безповоротній основі. Під доходами Державного бюджету ми визначили сукупність

2016	595,1	616,3	21,2	667,8	684,7	16,9	1,7	-70,1
2017	731,0	793,3	62,3	800,0	839,2	39,2	1,9	-47,8
2018	917,8	912,3	5,5	991,7	985,8	9,92	1,5	-21,5

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних Міністерства фінансів України

Ознайомимося з доходами державного бюджету України 2016 – 2018 роки за статтями у вигляді даних таблиці 2.

Таблиця 2 Доходи державного бюджету України 2016 – 2018 роки за статтями, млрд. грн

Статті	2016 р	2017 р	2018 р
Податкові надходження	503,88	627,15	753,8
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	114,15	141,95	188,5
Податок та збір на доходи фізичних осіб	59,81	75,03	91,7
Податок на прибуток підприємств	54,34	66,91	96,9
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	44,09	48,66	45,2
Внутрішні податки на товари та послуги	325,63	422,27	493,4
ПДВ з вироблених в Україні товарів	139,49	180,17	79,1
ПДВ з ввезених на територію України товарів	181,45	250,53	295,4
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	55,12	66,3	71,1
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	35,01	41,99	47,7
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	20,37	24,54	27,1
Збори на паливно-енергетичні ресурси	0,28	-0,01	-0,06
Інші податки та збори	-0,65	-10,95	-5,05
Неподаткові надходження	103,64	128,4	164,7
Доходи від власності та підприємницької діяльності	51,59	71,55	87,1
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	8,03	10,44	18,4
Інші неподаткові надходження	9,94	10,88	12,4
Власні надходження бюджетних установ	34,08	35,53	46,7
Доходи від операцій з капіталом	0,19	0,29	0,65
Надходження від продажу основного капіталу	0,04	0,04	0,03
Надходження від реалізації державних запасів товарів	0,12	0,18	0,57

Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	0,04	0,07	0,05
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	4,11	1,61	1,46
Цільові фонди	0,29	28,85	0,19
Офіційні трансферти	4,17	5,97	7,3
Всього	595,1	731,0	917,8

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних Міністерства фінансів України

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що найбільше доходів державного бюджету України спостерігається в 2018 році і становить 917,8 млрд. грн.. Найбільшу частину доходів державного бюджету України складають податкові надходження і становлять 753,8 млрд. грн..

Розглянемо видатки державного бюджету України за 2016 – 2018 роки у вигляді даних таблиці 3.

Таблиця 3 Видатки державного бюджету України 2016 – 2018 роки, млрд. грн

Статті	2016 р	2017 р	2018 р
Поточні видатки	658,1	798,6	916,0
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	105,4	134,8	171,3
Використання товарів та послуг	95,8	122,1	157,5
Обслуговування боргових зобов'язань	97,4	111,5	116,3
Поточні трансферти	199,5	274,7	297,7
Соціальне забезпечення	153,3	149,0	166,6
Інші поточні видатки	6,8	6,5	6,6
Капітальні видатки	26,6	40,7	69,8
Придбання основного капіталу	15,0	18,5	32,7
Капітальні трансферти	11,6	22,2	37,1
Всього	684,7	839,2	985,8

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних Міністерства фінансів України

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що найбільше видатків державного бюджету України спостерігається в 2018 році і становить 985,8 млрд. грн. Найбільшу частину видатків державного бюджету України складають поточні видатки і становлять 916,0 млрд. грн..

Не дивлячись на заплановані плани уряду стосовно переходу на внутрішнє фінансування дефіциту державного бюджету, на сьогоднішній день

головними джерелами його фінансування залишаються приватизаційні надходження.

Далі нам необхідно розглянути фінансування дефіциту державного бюджету України за даними таблиці 4.

Таблиця 4 **Фінансування дефіциту державного бюджету України**

Вид фінансування	2017 р, млрд. грн	2018 р, млрд. грн	% ВВП
Фінансування за борговими операціями	61,3	56,2	1,7
Сальдо зовнішнього боргу	56,1	46,5	1,4
Зовнішні запозичення	87,0	108,2	3,2
Зовнішні погашення	-30,9	-61,70	-1,9
Сальдо внутрішнього боргу	5,3	9,7	0,3
Внутрішні запозичення	103,9	123,8	3,7
Внутрішні погашення	-98,6	-114,0	-3,4
Приватизація державного майна	17,1	22,5	0,7
Фінансування за активними операціями	-0,8	3,1	0,1
в т.ч. придбання цінних паперів	-0,8	-0,8	X
Разом дефіцит (+) профіцит (-)	77,7	81,8	2,5

Джерело: розраховано автором на основі звітних даних Міністерства фінансів України

Аналізуючи дані таблиці ми можемо зробити висновок, що у 2018 році за допомогою приватизації отримано 22,5 млн. грн., а це означає створення фінансових резервів для забезпечення фінансування дефіциту державного бюджету. У державному бюджеті на 2018 рік обсяг зовнішніх запозичень становить 108,2 млн. грн., що вдвічі перевищує обсяг запозичень у 2017 році. Кошти, які можна отримати від міжнародних фінансових організацій для фінансування проектів розвитку складають 16 млн. грн., а чисті внутрішні запозичення становлять 9,7 млн. грн [2].

Не можна забувати про те, що зовнішні запозичення потрібно повертати. Головні виплати за зовнішніми запозиченнями України припадають на 2020 рік, а це означає, що вже сьогодні потрібно шукати джерела рефінансування.

Бюджет України в 2018 році формувався відповідно до вимог МВФ щодо зменшення дефіциту державного бюджету до рівня 2,5% ВВП. В нашій країні позитивний первинний баланс бюджету на 2018 рік був запланований на рівні 1,5% У зв'язку з цим гарною ідеєю є використання усіх понадпланових

доходів, які не залежать від інфляційних процесів, на зменшення рівня дефіциту державного бюджету та основної суми боргу, а не розподілу їх на інші видатки.

Якщо порівнювати видатки державного бюджету України з видатками країн ЄС, то необхідно зазначити, що в середньому видатки країн, які нещодавно приєдналися до Європейського союзу становлять 42,1% ВВП. Україна повинна прагнути досягти такого рівня, адже потім можна розраховувати на те, що бюджет буде без дефіциту. [5]

Необхідно зменшити частку видатків на загальнодержавні функції. Проаналізувавши склад даного функціонального напрямку, то найбільшу частку мають видатки на:

- вищі органи державного управління;
- органи місцевої влади та місцевого самоврядування.

У нашій країні майже вдвічі більше чиновників ніж у будь-якій країні ЄС. Зменшення видаткової частини на утримання державного апарату, шляхом скорочення значного штатного розкладу та запровадженням електронного уряд, дозволить пришвидшити процедуру прийняття рішень та подолати бюрократичні процеси, які породжують корупцію, а й достатньо заощадити бюджетні кошти.

Висновки з проведеного дослідження. Після проведеного аналізу стало зрозуміло, що залучення та розподіл бюджетних коштів в Україні здійснюється неефективно та має низку проблем.

Для подолання проблем, які перешкоджають підвищенню ефективності управління державним бюджетом України, необхідно розробити комплекс пріоритетних напрямів діяльності.

Найбільшу увагу необхідно приділити посиленню контролю за рухом коштів та відповідальності за неефективне використання бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України №293 – IX від 14.11.2019 року.
2. Бюджетна система: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013 – 624 с.

3. Державна казначейська служба України. Звітність про виконання бюджетів [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
4. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В.В. Зимовець; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010 – 356 с.
5. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: курс лекцій / І.Ф. Комарницький. – Чернівці: Рута, 2006 – 334 с.
6. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Т.С. Набока. – Київ, 2015 – 349 с.
7. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко та ін.; За ред. А.А. Чухна. – К.: Вища шк., 2001 – 606 с.

A. Smirnova. THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE.

The article discusses the theoretical foundations of the formation of the state budget of Ukraine, as the main component of public finances. We analyzed the structure, dynamics of revenues and expenditures of the budget of Ukraine and financing the deficit of the state budget of Ukraine in recent years. We examined the main problems of budget formation in Ukraine. We got acquainted with the latest research and publications on this topic. They identified the main ways to improve the efficiency of public finance management.

Key words: *budget, expenditures, revenues, budget system, budget policy, public finances.*

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І.В.**,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 338.2:336.02

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ**

О. Ген, М. Товстенко,
здобувачі вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто та узагальнено сутність фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств в умовах сучасних змін економічної ситуації в країні. Досліджено, що перехід підприємств аграрного сектору до сталого розвитку, що

підтримується системою її фінансово-економічної безпеки, дозволяє диференціювати цілі такої системи як в короткому, так і в довгостроковому періодах.

Ключові слова: *сільське господарство, аграрний сектор, фінансово-економічна безпека сільськогосподарських підприємств, дебіторська заборгованість та кредиторська заборгованість, прибутковість продажів, фінансові операції.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах діяльність підприємств усіх галузей економіки України перебуває під впливом чинників політичного, економічного, фінансового, правового характеру, які загострюють кризові явища й небезпеки на усіх рівнях управління, призводять до погіршення фінансового стану багатьох суб'єктів господарювання та їх ліквідації. Загрози, які існують, можуть впливати на ефективність виробництва, раціональне використання ресурсів, платоспроможність та фінансову стійкість підприємств.

За цих умов своєчасною є необхідність у впровадженні системи фінансово-економічної безпеки підприємств, яка зможе забезпечити стабільність виробництва, мінімізувати чисельну кількість ризиків, загроз та небезпек, оскільки постійне підвищення ризику господарської діяльності може призвести до значного зниження рівня фінансового стану підприємства, а в майбутньому привести до його банкрутства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цю тему досліджували такі вчені як: Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б.[1], Бланк І.А.[2], Кириченко О. А., Кім Ю. Г. [3], Мазур І. І.[4], Скрипник Ю. В.[5], Полторак А.С. [7].

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретико-методологічна основа визначення поняття «фінансово-економічна безпека сільськогосподарських підприємств», розкриття основних істотних ознак фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств в умовах сучасних змін економічної ситуації в країні, беручи до уваги макро- та мікроекономічні аспекти цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід фінансів до ринкової економіки призвело до посилення їх ролі та визначило їх нове місце в економічній системі. Більшість інструментів ринку стосуються елементів

фінансового механізму, тобто вони є частиною фінансової системи. Тому під фінансовою безпекою на державному рівні слід розуміти стан фінансової, грошової, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, що характеризується збалансованістю та стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних наслідків, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічного зростання. Поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» узагальнює та інтегрує в собі істотні характеристики категорій «економічна безпека підприємства» та «фінанси підприємства».

В останні роки основні несприятливі фактори, що спричинили кризу у фінансово-економічній системі України, були наступними [3, с. 14]:

- зменшення зовнішнього попиту,
- погіршення фінансових показників діяльності підприємств;
- зменшення споживчого та інвестиційного попиту;
- збиток бізнесу;
- зниження купівельної спроможності населення;
- високий рівень інфляції [3, с. 14].

Через негативний вплив світової фінансової кризи, не зважаючи на зростання сільськогосподарського виробництва, покращення фінансових показників цієї сфери та рівня життя сільського населення не спостерігається. Крім того, має місце дисбаланс попиту та пропозиції сільськогосподарського виробництва та низька купівельна спроможність населення, що суттєво обмежує потужність внутрішнього ринку, призводить до погіршення цінової ситуації на деяких продовольчих ринках [4, с. 8-10].

Зараз сільськогосподарські виробники втрачають основні джерела отримання оборотних активів, зокрема, від продажу власної продукції та зменшення державної підтримки, що вимагає термінової допомоги щодо вирішення питань їх кредитування, насамперед, для підготовки до весняно-польових робіт.

Більшість банків зупинили або значно зменшили обсяг кредитування, навіть в діючих кредитних умовах збільшуються овердрафт та ставки кредиту, платежі проводяться із запізненням. Пролонгація кредитів, залучених у попередні періоди сільськогосподарськими товаровиробниками, здійснюється повільно.

Темпи зростання заробітної плати в сільському господарстві не в змозі забезпечити його мотиваційну функцію та забезпечити безпеку кваліфікованого персоналу в сільській місцевості у повному обсязі.

Оцінка тенденцій заборгованості сільськогосподарських підприємств може базуватися на таких показниках:

1. Рівень боргових навантажень на активи (відношення загальних зобов'язань до загальних активів).
2. Рівень чистих боргових навантажень на активи (відношення загальних зобов'язань за мінусом вартості дебіторської заборгованості до загальних активів).
3. Оборотність дебіторської заборгованості (відношення суми виручки від продажу до суми дебіторської заборгованості).
4. Оборотність кредиторської заборгованості (відношення суми виручки від продажу до суми кредиторської заборгованості).
5. Участь кредиторської заборгованості у фінансуванні собівартості продукції (співвідношення суми кредиторської заборгованості до собівартості продажів).

Наведемо коефіцієнти оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств аграрного сектору Миколаївської області (рис. 1).

Оборотність дебіторської заборгованості - це кількість днів, необхідних для покриття цієї заборгованості, протягом яких суб'єкт господарювання отримує готівку від клієнтів або інших контрагентів. Під оборотом кредиторської заборгованості розуміють період (виражений також у днях), протягом якого організація повинна покрити свій кредитний борг.

Використання цих показників дає можливість оцінити тенденції боргу в аграрній сфері Миколаївської області протягом тривалого періоду. Перш за все, доцільно простежити співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості.

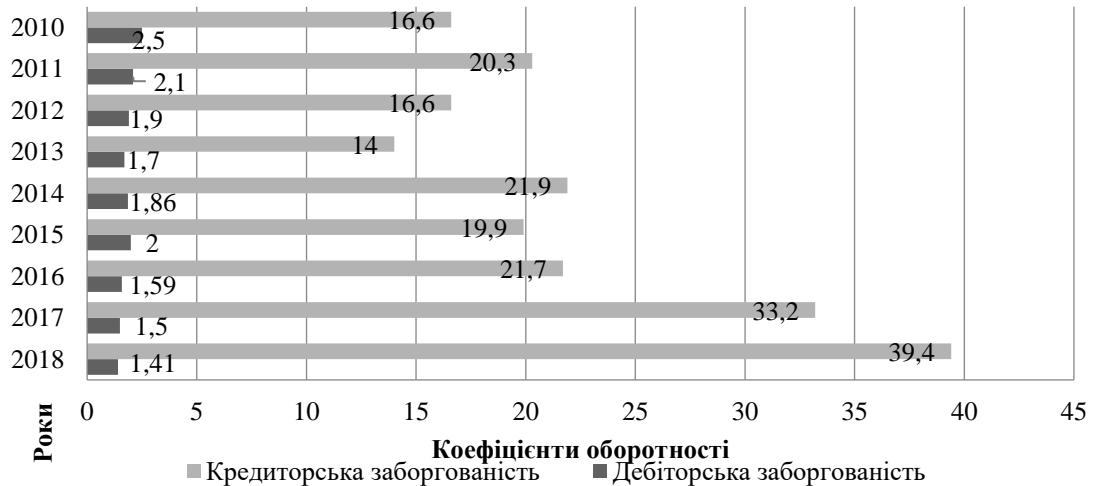

Рисунок 1 — Коефіцієнти оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств аграрного сектору Миколаївської області

Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>

Типовою в цьому плані є тенденція співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості в загальному балансі сільськогосподарських підприємств.

Рисунок 2 — Динаміка коефіцієнтів заборгованості сільськогосподарських підприємств Миколаївської області в загальній сумі їхніх активів (пасивів)

Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>

Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств є ключовим елементом їх економічної безпеки. Змістовний характер фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств безпосередньо пов'язаний з економічною сферою його прояву. Він інтегрований із категорією економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, що є одним із найважливіших його елементів.

Практично всі цілі економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, збільшення обсягу та відновлення його активів потребують збільшення обсягу фінансових ресурсів. Вибір джерел формування цих ресурсів, а також мінімізація витрат на їх залучення значною мірою визначає рівень економічної незалежності сільськогосподарських підприємств та ефективності їх діяльності [6, с. 58]. Таким чином, стратегія забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є невід'ємною частиною загальної стратегії їх економічного розвитку.

Операції, пов'язані з фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств, мають стійкий характер, тобто вони здійснюються постійно. Це пов'язано з тим, що кожне сільськогосподарське підприємство у процесі свого розвитку потребує зовнішнього фінансування різних напрямків фінансової діяльності, а тому забезпечує постійне обслуговування фінансових ресурсів, залучених із зовнішніх джерел. Фінансові операції здійснюються навіть при тимчасовому повному припиненні діяльності сільськогосподарських підприємств через поганий стан товарного ринку або з інших причин. У цих випадках заходи щодо забезпечення фінансової безпеки мають першочергове значення в системі загальної економічної безпеки сільськогосподарських підприємств [1, с. 101].

Фінансова діяльність відіграє пріоритетну роль у забезпеченні економічної стабільності сільськогосподарських підприємств загалом. Інструментами такої стабілізації є різні страхові та інші цільові фонди, що утворюються у процесі фінансової діяльності, проти можливості випадкових коливань не лише фінансового, але й товарного ринків, зменшення операційного бізнесу та операційного прибутку відповідно. Чим вища частка цих страхових та інших цільових фондів у загальному капіталі, який використовує суб'єкт господарювання, тим вищий рівень його економічної безпеки та реалізації цілей його економічного розвитку.

Ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств (фінансовий ризик) з їх несприятливими наслідками, є найбільш небезпечними. Реалізація багатьох фінансових ризиків створює пряму загрозу втрати значної частини власного капіталу, банкрутству та ліквідації сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, будучи носієм фінансових заходів для забезпечення ефективного економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, фінансова безпека є об'єктом її господарського управління, покладеного на відповідні фінансові послуги.

Фінансова безпека - це система кількісних та якісних параметрів фінансового стану сільськогосподарських підприємств, які разом відображають рівень її фінансової безпеки. У цій суттєвій характеристиці концепції фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств слід виділити наступні складові:

- 1) фінансова безпека сільськогосподарських підприємств являє собою визначальний аспект його фінансового стану, який відображає той чи інший рівень фінансової безпеки. Хоча в роботах деяких дослідників є такі особливості безпеки сільськогосподарських підприємств, як форма поведінки суб'єкта господарювання, ступінь узгодженості найважливіших напрямів його діяльності, форма суверенітету та інші.

Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, що характеризує його фінансову безпеку, відображається набором визначених параметрів. Сформована система цих параметрів є найважливішою відмінною ознакою поняття фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств від інших форм забезпечення. Цей набір параметрів формується на принципах системного підходу, що дозволяє охарактеризувати фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств як самостійну систему, що відрізняється від інших систем функціонування сільськогосподарських підприємств.

2) параметри системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств потребують чіткого кількісного та якісного визначення. Таке визначення значень окремих параметрів дає змогу оцінити рівень фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, сформувані його бажану динаміку з урахуванням тенденцій та особливостей її фінансової діяльності. Таким чином, слід враховувати, що кількісна чи якісна зміна кожного з параметрів економічної безпеки сільськогосподарських підприємств відображається на загальному рівні. Кількісне та якісне визначення параметрів фінансової безпеки створює свою унікальну систему для кожного певного суб'єкта.

Об'єктом забезпечення фінансової безпеки є існуюча система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів сільськогосподарських підприємств, які потребують захисту в процесі своєї фінансової діяльності. Ця характеристика поняття економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є однією з найважливіших, оскільки фінансові інтереси визначають не тільки основу побудови її системи, але формують напрями розвитку всієї фінансової діяльності, її мотиви. Чітко визначені фінансові інтереси породжують найсильніші стимули до активізації та поліпшення фінансових показників сільськогосподарських підприємств, і навпаки, ця діяльність позбавлена необхідної мети без достатньої ідентифікації фінансових інтересів. Розглядаючи суттєві характеристики поняття фінансової

безпеки сільськогосподарських підприємств, слід звернути увагу на такі основні моменти:

- у системі фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств слід враховувати лише пріоритетні фінансові інтереси, які відіграють найважливішу роль у її розвитку. Огляд усіх фінансових інтересів, викликаних різними видами фінансових відносин сільськогосподарських підприємств на всіх рівнях його фінансової діяльності, суттєво ускладнить систему її фінансової безпеки та зменшити можливість здійснення комплексних пріоритетних захисних заходів;

- система пріоритетних фінансових інтересів повинна охоплювати не лише поточні, але й їх довгострокові типи. Це обумовлює стратегічну спрямованість фінансових інтересів сільськогосподарських підприємств, що розглядаються в системі її фінансової безпеки;

- пріоритетні фінансові інтереси сільськогосподарських підприємств у системі їх фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами інших суб'єктів її фінансових відносин. Цей баланс або гармонізація фінансових інтересів є важливою умовою підвищення ефективності сформованої системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. В першу чергу такий баланс фінансових інтересів сільськогосподарських підприємств повинен здійснюватися з фінансовими інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, в яких він працює. У цьому випадку фінансова безпека сільськогосподарських підприємств буде ґрунтуватися не лише на їх власних фінансових можливостях, а й на фінансовому потенціалі його партнерів у бізнесі.

Основою фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є визначена система реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру її фінансовим інтересам. Орієнтація фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств на попередження загрози її фінансовим інтересам є головною сутнісною характеристикою концепції її фінансової безпеки. Фактори (умови, дії), що перешкоджають повній реалізації фінансових інтересів у процесі розвитку сільськогосподарських

підприємств, слід вважати загрозою цим інтересам сільськогосподарських підприємств.

Розглядаючи фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств як стабільну систему, слід звернути увагу на наступні ключові моменти:

5. стабільність системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств розглядається як її динамічні характеристики. Це означає, що поряд з параметрами його статичного стану (відповідні прийняті цільові або нормативні значення цих параметрів у перспективному періоді у незмінному вигляді), його можна охарактеризувати також стабільними тенденціями їх змін у процесі розвитку (наприклад, стійкими темпами зростання власних фінансових ресурсів, що формуються за рахунок внутрішніх джерел);

6. стабільність системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств не носить абсолютного характеру. У розвитку фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств окремі його ціннісні параметри можуть носити циклічний характер (сезонні цикли, цикли господарської діяльності тощо) або опортуністичний характер. Але під час зміни певних параметрів, система фінансової безпеки підприємств підтримує прогнозований рівень безпеки фінансових інтересів.

7. на певних етапах свого розвитку система фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств може різко змінюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності. До цих періодів можна віднести перехід сільськогосподарських підприємств на новий етап ділового циклу, пережиту фінансову кризу та її реорганізацію тощо.

Найважливішою цільовою орієнтацією системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є створення необхідних фінансових передумов для сталого зростання сільськогосподарських підприємств у поточному та перспективному періоді. Як і всі функціональні системи управління фінансами, система фінансової безпеки підпорядковується основній меті - забезпечити зростання ринкової вартості сільськогосподарських підприємств. Ця загальна мета функціонування

сільськогосподарських підприємств підтримується системою власної фінансової безпеки через її первинну задану цільову установку - забезпечення фінансових передумов для сталого зростання сільськогосподарських підприємств у поточному та довгостроковому періодах.

Ця цільово орієнтована система фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств впливає з того, що можливості її стійкого зростання забезпечуються насамперед найважливішими параметрами його фінансового стану. Здатність підтримувати та збільшувати свою фінансову спроможність, забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, підтримувати необхідний рівень фінансової незалежності та стабільності, формуючи базове поняття фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, є водночас найважливішими фінансовими умовами для забезпечення її сталого зростання.

Процес переходу сільськогосподарських підприємств до сталого зростання, що підтримується його фінансовою безпекою, передбачає диференціацію цільової орієнтації формування цієї системи на короткий і довгостроковий період.

У короткостроковий період цілі та завдання формування фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств для забезпечення його переходу до сталого зростання повинні бути зосереджені на стабілізації його фінансового становища, в якому закладено початковий фундамент майбутнього сталого розвитку.

У довгостроковому (стратегічному) періоді мета та завдання системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств повинні бути зосереджені на збереженні найважливіших фінансових коефіцієнтів, які забезпечать його стабільний ріст та постійне зростання ринкової вартості.

Можна констатувати, що ефективне функціонування економічного та соціального механізму сільськогосподарського підприємства, безпека робочих місць його персоналу, а також рівень та умови їх життя залежатимуть від рівня фінансової безпеки.

Отже, особливості сільського господарства як галузі потребують індивідуального підходу. Що стосується нашого об'єкта дослідження, ми пропонуємо таке тлумачення: "Фінансова-економічна безпека сільського господарства - це складна концепція, яка забезпечує запобігання негативному впливу факторів внутрішніх та зовнішніх ризиків, ефективне використання фінансових ресурсів, наявність перспектив економічного розвитку та позитивна інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств".

У детальній формі фінансова безпека сільськогосподарських підприємств може бути представлена у вигляді:

- стан ефективного використання фінансових ресурсів, що призводить до позитивних значень прибутковості, якості управління, обороту капіталу та активів, фінансових інтересів;
- оптимальна структура капіталу;
- підтримання ринкової вартості цінних паперів;
- збільшення виплат дивідендів;
- перспективи економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. Актуальні проблеми економіки, №1. 2015. С. 98-103.
2. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. К.: Ельга, Ніка-Центр. Київ. 2014. 784 с.
3. Кириченко О. А., Кім Ю. Г. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. Економіка та держава. 2009. № 1. С. 13-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2009_1_6 (дата звернення 20.01.2020).
4. Мазур І. І. Інституціоналізація тіньової економіки //Вісник КНУ ім. Т. Шевченка, серія "Економіка". 2006. Вип. 86. С. 14-18.
5. Скрипник Ю. В. Debts and the results of management in the agrarian sector. Вісник Сумського національного аграрного університету. №2. 2017. Суми. С. 48-53.
6. Wasilewski M., Felczak T.: Strategia płynności finansowej przedsiębiorstw rolniczych w zależności od rentowności aktywów. Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej, Warszawa: SGGW, Nr 91, 2011, pp. 49-59.
7. Полторак А. С. Тимошенко Ю. С. Ефективне управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки України. Агросвіт. 2015. № 1. С. 34—39.

O. Ten, M. Tovstenko. FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.

The article is reviewed and summarized the essence of financial and economic security of agricultural enterprises in the context of current changes in the economic situation in the country. Investigated, that the transition of agriculture to sustainable development, which is supported by

the system of its financial and economic security, allows for differentiation in the targets of such system both in short and long terms.

Key words: *Agriculture, agrarian sector, financial and economic security of agricultural enterprises, accounts receivable and accounts payable, profitability of sales, financial transaction.*

*Науковий керівник – канд. екон. наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Боднар О. А.**,
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК: 336.77.631.14

КРЕДИТУВАННЯ АГРОТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ

К. Терещенко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану кредитування агротоваровиробників України як з боку банківських установ, так і аграрного сегмента. Виявлено основні стимулюючі ознаки зовнішнього фінансування, виокремлено основні тенденції його розвитку. Наведено інформацію щодо загальної ситуації на ринку аграрного кредитування. Розроблено рекомендації щодо розвитку банківського кредитування вітчизняного аграрного сектора.

Ключові слова: *агропромисловий комплекс, агрофінансування, банківське кредитування, кредитний потенціал.*

Постановка проблеми. Звертаючи увагу на кризові тенденції вітчизняної економіки, протягом останніх років виключно агробізнес демонструє позитивні зміни. Зокрема, можна спостерігати нарощення експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції до рекордних розмірів – 18,8 млрд дол. США, що забезпечує збереження лідерства агротоваровиробників у загальній товарній структурі протягом тривалого періоду. Дослідження рівня фінансового забезпечення суб'єктів аграрного сектора свідчить про перевагу використання власних ресурсів, які за питомою вагою є значними, проте недостатніми для повноцінного функціонування. Через це, все частіше виникає необхідність у формуванні додаткових фінансових ресурсів шляхом банківського кредитування, розвиток якого є нагальною потребою сьогодення, оскільки обсяги кредитів, що надаються вітчизняним агротоваровиробникам є значно меншими за їх внесок у

формування валової доданої вартості в країні. Розмір банківського портфеля агрокредитів станом на 01.09.2019 р. становив 8,4 % загального портфелю кредитів [7], тоді як частка сільського господарства у ВВП у 2018 р. складала 10,1 % [6]. У огляду на це, обмеженість власних коштів змушує аграрні підприємства розвивати відносини з вітчизняною банківською системою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кредитування агротоваровиробників з метою розкриття їх прихованого економічного потенціалу постійно перебувають у центрі наукових дискусій. Дану проблематику у своїх наукових роботах висвітлюють такі вітчизняні науковці як: О. О. Артем'єва [2], А. В. Бурковська [3], Т. І. Лункіна [3], Т. Г. Маренич [4], О. Г. Малій [4], Ю. В. Назаренко [5] та ін. Проте, віддаючи належне результатам досліджень вищезазначених вчених, зауважимо, що деякі питання кредитування вітчизняних агротоваровиробників з впливом часу і зміною особливостей умов господарювання потребують подальшого вивчення і удосконалення.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є проведення оцінки умов визнання банківського кредитування як основи фінансового забезпечення агротоваровиробників в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом агровиробництво набуло статусу пріоритетної доходуотворюючої галузі національного господарства, яка всупереч фінансовим кризам демонструє тенденцію зростання фінансових результатів своєї діяльності [4]. У 2018 р. підприємствами галузі одержано більше 67,42 млрд грн чистого прибутку, що є одним з найвищих показників серед усіх видів економічної діяльності. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств сільського, лісового і рибного господарства у 2018 р. склав 17,9 %, що на 9,8 в. п. більше, ніж в цілому по економіці України. Щодо рівня рентабельності діяльності підприємств сільське господарство становить 13,0 % проти 4,5 % загального показника по країні [6].

Агробізнес вважається одним з пріоритетних видів діяльності у вітчизняній практиці з точки зору майбутніх грошових потоків. Однак, перспективні напрями його розвитку, серед яких, на сьогодні, це – зернова логістика, іригаційні системи, органічне виробництво, точне землеробство, будівництво елеваторів, овоче- і фруктосховищ, враховуючи специфіку функціонування сільського господарства, не мають стабільного фінансового забезпечення. Через це, враховуючи міжнародну практику, найоптимальнішим варіантом вирішення даного питання є організація партнерства банківського сектора і агробізнесу у напрямку залучення останніми кредитних ресурсів, які б дозволили у короткі терміни здійснювати комплекс заходів з:

- нівелювання негативного впливу нерівномірного руху оборотних коштів;
- забезпечення позичальників необхідною кількістю додаткових виробничих активів;
- формування вільних обігових коштів для формування раціональної ресурсної бази;
- фінансування оптимальної сукупності технологічних робіт;
- організації постекспортного фінансування [5].

Вітчизняні агропідприємства уникають співпраці з банківськими установами, при цьому займаються пошуком альтернативних нетрадиційних джерел фінансування, які представлені категорією «інші поточні зобов'язання» (рис. 1).

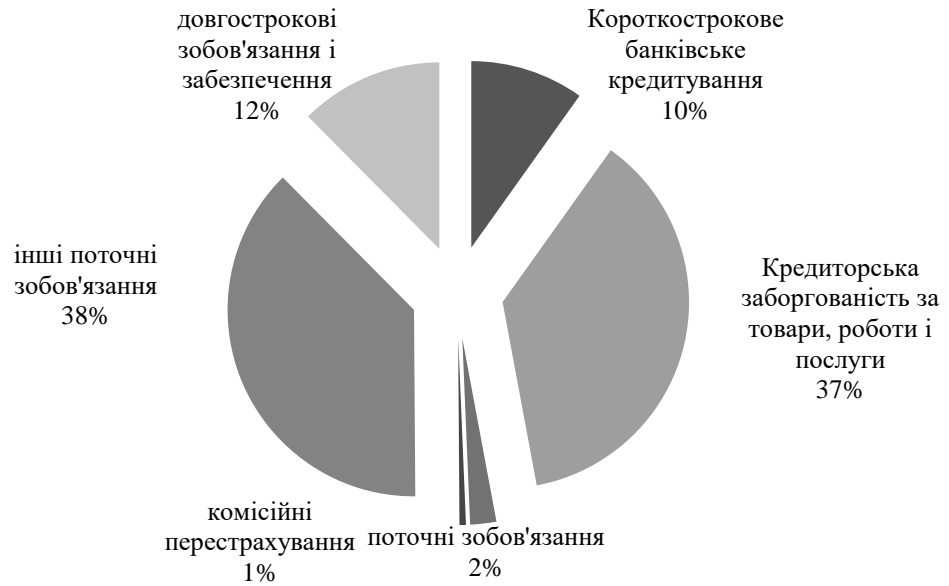

Рисунок 1 — Структура позичкового капіталу агротоваровиробників України за 2017 р., %

Джерело: розраховано за офіційними даними ДССУ [6]

Основними негативними ознаками співпраці агротоваровиробників з банківськими установами з боку комерційних банків є те, що перші здебільшого мають ризик виробничої діяльності, що може призвести до різкого зниження рівня прибутковості, відсутність достатньої застави, стабільних зв'язків з покупцями, відсутність доступу до ланцюгів доданої вартості тощо. Натомість, з боку малих і середніх сільгоспвиробників були зазначені такі причини порушення налагодженої роботи у напрямку організації банківського кредитування: відсутність продуктів адаптованих під особливості функціонування сільського господарства, бюрократичні перепони, значні вимоги до застави, високі ставки по кредиту і комісії, відсутність фінансових порад або орієнтирів.

У процесі дослідження було з'ясовано, що більш, ніж половина всіх кредитів, виданих в аграрну сферу, зорієнтовані на фінансування оборотних коштів. Так, за II квартал 2019 р. (табл. 2) частка кредитів наданих агротоваровиробникам терміном до 1 року склала 45,2 %, від 1 року до 5 років – 49,7 %, від 5 років – 5,1 %. Кредити на поповнення обігових коштів залучаються на термін від 1 року до 5 років і спрямовуються на фінансування польових робіт, збір врожаю, закупівлю посадкового матеріалу, засобів

Загальна величина по економіці України	786,81	392,40	254,93	139,48	49,9	32,4	17,7
Агро-фінансування	66,00	29,81	32,82	3,37	45,2	49,7	5,1
Питома вага агро-фінансування у загальній величині, %	8,4	7,6	12,9	2,4	x	x	x

Джерело: розраховано за офіційними даними НБУ [7]

Пряма державна фінансова підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу України повинна здійснюватися через механізм здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів з урахуванням ринкового характеру.

При цьому зі сторони агротоваровиробників необхідним є представлення повноцінної застави, оскільки комерційні банки на сьогодні не можуть запропонувати оплату нижче від вартості залучених ресурсів, як і не можуть одночасно взяти забезпечення з найменш вартісного активу, тому для підприємств процедура з надання кредиту під заставу викликає проблеми пов'язані з оцінкою і страхівкою, тобто господарствами повинна надаватися додаткова гарантія щодо повернення кредитів, враховуючи високий рівень зношення основних засобів, використання їх у вигляді застави не є раціональним [5].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, можна говорити про те, що вітчизняний агробізнес активно розвивається. Однак, фінансування суб'єктів аграрного сектора відбувається за рахунок власних коштів, що демонструє обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування. Основним донором фінансових ресурсів для агротоваровиробників є комерційні банки, однак, для багатьох підприємств кредитування залишається дорогим інструментом залучення зовнішніх коштів. Основними напрямками стабілізації механізму кредитування сільськогосподарських підприємств є розробка комплексу заходів з боку держави і банківської системи, спрямованих на розвиток системи взаємодії з аграрним сектором: збільшення

бюджетних асигнувань, раціональне використання бюджетних коштів, зниження процентних ставок для сільськогосподарської галузі.

Список використаних джерел:

1. Аграрна гра: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році. URL : <https://agroday.com.ua> (дата звернення: 27.09.2019).
2. Артем'єва О. О. Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник УНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21.Ч.1. С. 13-18.
3. Бурковська А. В., Лункіна Т. І. Особливості кредитування підприємств аграрної сфери економіки України. URL : <https://finance.mnau.edu.ua> (дата звернення: 27.09.2019).
4. Маренич Т. Г., Малій О. Г. Банківський кредит у забезпеченні сільськогосподарських підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. Вип. 10. С. 30-43.
5. Назаренко Ю. В. Фінансування АПК в Україні: тренд підвищуючий. URL: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1095268>. (дата звернення: 27.09.2019).
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 27.09.2019).
7. Статистична інформація офіційного сайту Національного банку України URL : <https://bank.gov.ua> . (дата звернення: 27.09.2019).

K. Tereshchenko. LENDING AGRICULTURAL PRODUCERS IN UKRAINE.

The article is devoted to the research of the current state of crediting of agricultural producers of Ukraine from both the banking institutions and the agrarian segment. The main stimulating signs of external financing were identified, the main tendencies of its development were singled out. In addition, this paper provides information on the general situation in the agricultural lending market. On the basis of the general experience, recommendations for the development of bank lending to the domestic agrarian sector have been developed.

Key words: *agro-industrial complex, agro-financing, bank lending, credit potential*

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Мікуляк К. А., Миколаївський національний аграрний університет

УДК 338.24:338.43

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

К. Церуш, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто нинішній стан та перспективи розвитку аграрного сектору України, розглянуто провідні результати діяльності, проаналізовано ряд негативних тенденцій, які суперечать ефективній діяльності аграрних підприємств. Обґрунтовано позиції щодо перспективних напрямів розвитку аграрного сектору.

***Ключові слова:** аграрний сектор, розвиток аграрного сектору, аналіз фінансових результатів, основні ринки збуту, експортно-імпортний потенціал, сировинна база, середня орендна плата.*

Постановка проблеми. Соціально-економічна значимість розвитку аграрного сектора, його кожної галузі, що спроможні забезпечити виробництво якісної продукції широкого асортименту, турбує все населення країни та держави в цілому.

Актуалізація та пріоритетність інституційного розвитку аграрного сектору економіки в сучасних умовах визначається розвитком попередньої економічної формації. Звідси суб'єкти економічної діяльності, що утворилися внаслідок існування інституційної матриці минулого періоду, воліють зберегти сформовану існуючу інституціональну структуру, створюючи серйозні перешкоди інституціональному розвитку [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо визначення найбільш економічно прибуткових напрямів сільськогосподарського виробництва присвячені праці багатьох учених, таких як: Н. П. Дуброва [2], В. І. Кравець [3], О. В. Собкевич [4], В. М. Русан [5], А. Д. Юрченко [6], О. В. Ковальова [7], Ю. О. Ярмоленко [8], Н. М. Коробова [9] та ін. Незважаючи на чималу кількість наукових робіт, присвячених визначенню ефективності використання аграрного потенціалу держави, та їх вагому практичну цінність, обрана сфера дослідження залишається актуальною, оскільки статистичні показники щорічно оновлюються, відповідно, питання потрібно досліджувати в динаміці.

Метою статті є знаходження пріоритетного напрямку розвитку сільського господарства за допомогою аналізу експортно-імпортних оцінок, продуктивності праці та випуску валової продукції за досліджуваний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор економіки країни – це цілісний комплекс, який тісно пов'язаний з природними умовами, ресурсами, технічними можливостями та кваліфікованими спеціалістами.

Актуальність питання забезпеченості підприємства, його стабільності та фінансової стійкості є очевидним для будь-якої соціально-економічної системи. Розвинуті чи трансформаційні національні господарства завжди вирішують дилему ефективного використання ресурсів, адже забезпеченість виконує роль дієвого стимулятора економічного розвитку [10]. У національній економіці сільське господарство продовжує займати винятково важливе місце, тому визначає соціально-економічну ситуацію та продовольчу забезпеченість держави. Аграрний сектор економіки України із великим потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, може сприяти розвитку національної економіки та її ефективній інтеграції у світовий економічний простір, а отже, зростанню доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, кількість якого становить понад третину всього населення країни, а також забезпечити мультиплікативний ефект розвитку інших галузей національної економіки [11]. Варто відзначити, що аграрний сектор має певні особливості, які залежать передусім від попиту та пропозиції на продукти харчування і рівня оборотного капіталу. Саме через це сільське господарство знаходиться в нерівних умовах господарювання відносно інших галузей господарювання. Така ситуація призводить до більшої збитковості аграрних підприємств як наслідок постійного підвищення цін на продукцію сільського господарства [12].

«Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року» визначає мету, стратегічні цілі, принципи розвитку аграрного сектору, орієнтири й пріоритетні напрями та розроблена у відповідності з Конституцією України та з урахуванням положень законів України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року» [13], «Про захист конституційних прав громадян на землю», «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Прийняття Земельного кодексу України в 2001 р. стало однією з найбільш значущих подій з точки зору інституціональних перетворень. Були

визначені основні інституційно-економічні рамки у відносинах власності й аграрного підприємництва, формуються інститути землекористування на засадах оренди і суборенди. Створюються передумови для формування ринку землі та ринку землекористування (хоч на певний період купівля-продаж землі обмежена). Змінюються інститути рентних відносин. Становлення різних форм і субформ власності є основою для формування різних типів аграрного підприємництва та створення конкурентного середовища в аграрній галузі. Специфіка аграрних перетворень в нашій країні полягає і в тому, що в перехідний період на основі приватної власності на земельні та майнові паї можна формувати й нові господарські структури, створювати нові виробничі відносини на основі колективних форм організації виробництва. Законодавча база для цього є. Законом України «Про підприємства в Україні» передбачено створення індивідуальних, сімейних, приватних, колективних, державних, спільних і орендних підприємств [14].

Україна володіє третиною найбагатших у світі чорноземів, з яких 54% площ земель мають збагачений шар гумусу, що дозволяє зайняти провідне місце серед країн сусідів щодо частки високоякісних родючих ґрунтів. Станом на кінець 2015 р. земельний фонд України складав 60,4 млн га, основу якого становили земельні ресурси сільськогосподарських угідь, питома вага яких становить 68,8%. До сільськогосподарських угідь належить рілля (53,9%), сіножаті (4,0%), пасовища (9,0%), багаторічні насадження (1,5%), перелоги (0,4%) (табл. 1) [15].

Таблиця 1 Земельний фонд України у 2015-2016 рр.

Види основних земельних угідь та економічної діяльності	Станом на 01.01.2016 р.		Станом на 01.01.2015 р.		Динаміка (тис. га)
	Всього тис. га	% до загальної площі України (території)	Всього тис. га	% до загальної площі України (території)	
Сільськогосподарські землі	42726,4	70,8	42731,5	70,8	-5,1
У тому числі:	41507,9	68,8	41511,7	68,8	-3,8

Сільськогосподарські угіддя					
З них: рілля	32541,3	53,9	32531,1	53,9	10,2
Перелоги	233,7	0,4	239,4	0,4	-5,7
Багаторічні насадження	892,4	1,5	892,9	1,5	-0,5
Сіножаті	2406,4	4,0	2407,3	4,0	-0,9
Пасовища	5434,1	9,0	5441	9,0	-6,9
Інші сільськогосподарські землі	1218,5	2,0	1219,8	2,0	-1,3

Джерело: побудовано з використанням даних Державної служби статистики України

Аналізуючи офіційні дані, перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства Максим Мартинюк, вважає, що в частині приватних земель зростання вартості оренди гальмують наявність локальних монополій орендарів, відсутність вільного ринку землі та дієвих об'єднань їх власників, більшість з яких є громадянами похилого віку.

Якісно новий період інтеграції інституціонального середовища в аграрному секторі економіки в міжнародний простір є надзвичайно важливим для розвитку інституціонального середовища. 1 січня 2016 р. Європейський Союз і Україна розпочали застосування положень поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі. Це є значним кроком для розвитку аграрної сфери, таким чином, почали відкриватися перспективи подальшого освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, поліпшення рівня якості, характеристик екологічності та безпечності української продукції аграрної галузі, вдосконалення стану продовольчої безпеки держави.

Конкурентоспроможність української продукції у січні – серпні 2018 р., забезпечила прискорене зростання експорту та, як результат, покращення сальдо торгівлі, основою якої є олія соняшникова та кукурудза, які разом забезпечили профіцит 4868,0 млн дол. США. Негативне сальдо сформували в основному насіння соняшнику, риба морожена та тютюнова сировина (разом – мінус 557,2 млн дол. США) (рис. 1) [16].

Рисунок 1 — Товарна структура сальдо зовнішньої торгівлі АПК у січні – серпні 2018 року, млн дол. США

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики України

У січні – серпні 2018 р., експорт продукції аграрного сектору становить 11,5 млрд дол. США, що на 0,6% більше ніж у 2017 р., а імпорт – 3,47 млрд дол. США, що на 23,3% більше. У січні – серпні 2018 р. сальдо торгівлі позитивне та становить 8,07 млрд дол. США, що на 6,8% менше, ніж у 2017 р. (рис. 2) [16].

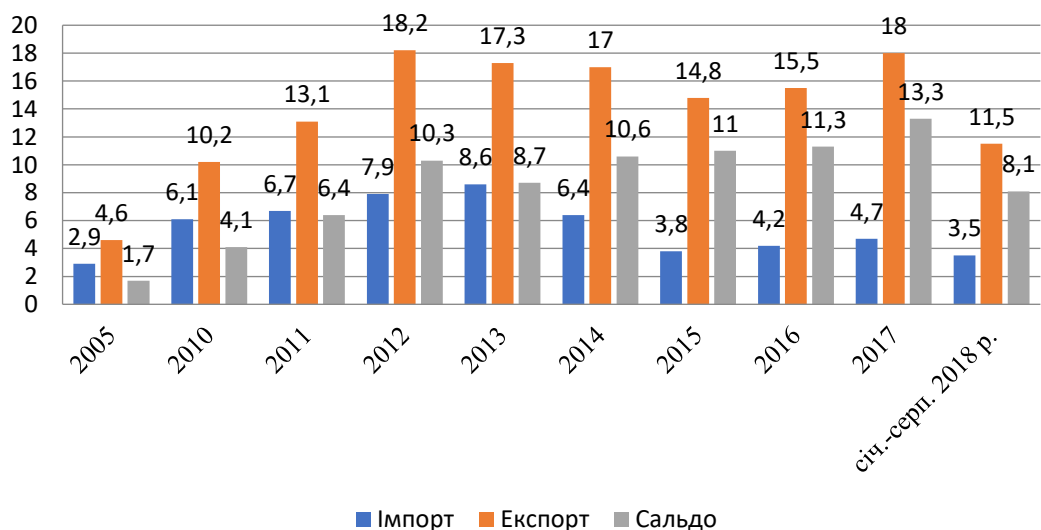

Рисунок 2 — Зовнішня торгівля агропродовольчою продукцією України, млрд дол. США

Джерело: побудовано з використанням даних Державної служби статистики України

У січні – серпні 2018 р. частка товарів АПК в українському експорті усіх товарів становила 37,3% (у січні – серпні 2017 р. даний показник становив 41,7%) [16].

За Індексом глобальної конкурентоспроможності Україна займає 81 місце із 137 країн у 2017-2018 рр. У звітному році погіршилась здатність до впровадження інноваційних технологій, якість науково-дослідних інститутів, збільшилися витрати компаній на дослідження і розробки та погіршився стан матеріально-технічного забезпечення галузі (табл. 3) [17].

Таблиця 3 Позиція України за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (позиції України за основними складовими)	2014-2015 (144 країни)	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)
	76	79	85	81
Основні вимоги	87	101	102	96
Інновації	81	54	52	61
Здатність до інновації	82	52	49	51
Якість науково-дослідних інститутів	67	43	50	60
Витрати компаній на дослідження та розробки	66	54	68	76
Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57	73
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	123	98	82	96
Наявність вчених та інженерів	48	29	29	25

Джерело: побудовано з використанням даних Всесвітнього економічного форуму

За даними аналітичного дослідження експертів Центру підтримки експорту при УСПП, експорт готових харчових продуктів українських виробників за 10 місяців 2017 р. зріс на 22% відносно показника аналогічного періоду минулого року і склав майже 2,3 млрд дол. США [18].

Ми погоджуємось з думкою голови Ради Національного банку Богданом Данилишином, що аграрний сектор та розвиток транспортно-логістичної інфраструктури можуть стати додатковими драйверами економічного зростання нашої країни. Йдеться, по-перше, про нарощування потужностей переробної промисловості, що забезпечить збільшення експорту продукції з

S= Strengths (сильні сторони):				W=Weaknesses (слабкі сторони):			
Експортно-імпорتنний потенціал	0,4	4	1,6	Впровадження інформаційно-технічних досягнень	0,3	4	1,2
Природно-кліматичні умови	0,3	5	1,5	Високий рівень недовіри суб'єктів до органів державної влади	0,4	5	2,0
Збільшення обсягів виробництва аграрної продукції	0,3	4	1,2	Недостатнє фінансове забезпечення розвитку аграрного сектора	0,3	3	0,9
Усього			4,3	Усього			4,1
Елементи SWOT-аналізу				Елементи SWOT-аналізу			
O=Opportunities (можливості):	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Результат	T=Threats (загрози):	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Результат
Впровадження інноваційних технологій та забезпечення умов розширеного відтворення шляхом використання матеріально-технічного забезпечення	0,5	5	2,5	Політична нестабільність	0,45	5	2,25
Функціонування окремих державних програм для підтримки сільськогосподарських підприємств	0,25	4	1	Корумповані зв'язки в економічній діяльності	0,3	4	1,2
Збільшення об'ємів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок ефекту масштабу	0,25	4	1	Низький рівень якості продукції	0,25	3	0,75
Усього			4,5	Усього			4,2

Джерело: авторська розробка на основі оцінки експертів експортно-імпорتنних відносин

Для підвищення обсягів та ефективності фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства необхідно:

- сформуванню систему фінансово-кредитного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, розширити її інфраструктурні складові;
- відновити дію державних програм підтримки кредитування сільськогосподарських виробників;
- удосконалити систему мікrokредитування, передусім – для малого бізнесу;
- розширити систему страхового захисту кредитного забезпечення.

В умовах складної економічної та воєнно-політичної ситуації вірогідним є подальше скорочення бюджетного фінансування розвитку агропромислового виробництва, що не матиме катастрофічних наслідків, зважаючи на вибірковість такої форми підтримки та низькі її обсяги у попередні роки. Найбільше вплинуть на розвиток агропромислового виробництва заходи цінового регулювання та кредитної підтримки (у межах форвардних закупівель і надання кредитної субсидії).

Одним із напрямів покращення умов функціонування вітчизняного аграрного бізнесу є забезпечення прозорості та сприятливості регуляторної політики держави. Зокрема, це стосується: скорочення кількості дозвільних процедур, кількості та видів ліцензованої діяльності, технічного регулювання, формування ринку корпоративних прав в аграрному секторі економіки, заборони непередбачених законами адміністративних втручань у ведення підприємницької діяльності, розвитку механізмів її саморегулювання, спрощення процедур державного контролю, законодавчого врегулювання діяльності сімейних ферм тощо.

Експертами передбачено, що майбутньому в розрізі галузей економіки України найбільший внесок у загальне зростання економіки як у 2020 р. – 19%, так і 2030 р. – 24% буде здійснювати аграрний сектор. На другому місці військово-промисловий комплекс – 5% у 2020 р. та 17% – 2030 р. Найменший вклад у загальне зростання економіки від біомедичної інженерії, клітинної медицини – 2% у 2020 р. та 7% - 2030 р., туризму – 2% у 2020 р. та 5% - 2030 р. (рис. 2). Через можливість інституційних перетворень неможливо дати чітку картину майбутнього. Але, на нашу думку, за песимістичним фіналом прогнозу обсяги виробництва зростуть на 2,4%, а за оптимістичним складуть 262 млн грн та зростуть на 5,6% порівняно з 2017 р. Проте темпи зростання надалі залишаться повільними.

Крім цього, прогнозується загострення конкуренції на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції. В найближчі 5–10 років світовий обсяг виробництва аграрної продукції прогнозовано збільшиться, зокрема, що експортується з України, переважно зерна на 355–365 млн т та олійних культур — на 100–105 млн т [19]. Тому вітчизняним експортерам буде складніше утримувати свої позиції на світових ринках.

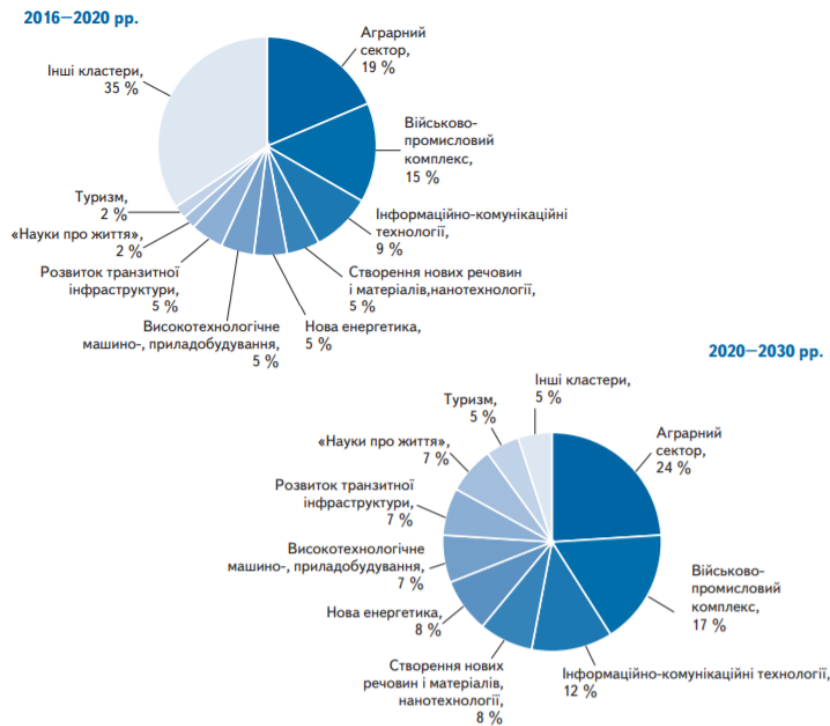

Рисунок 2 — Дельфі-аналіз соціально-економічної системи України 2016-2030 рр.

Джерело: побудовано автором з використанням даних та перспективи подальших досліджень

Висновки. Нинішній етап розвитку сільського господарства України супроводжується загостренням низки соціально-економічних проблем. Проте навіть за несприятливих умов аграрний сектор продовжує демонструвати прийнятні темпи розвитку, що є, в першу чергу, результатом проведених земельної та аграрної реформ. Поряд з цим, нові виклики вимагають своєчасної реакції держави, аграрної науки і практики. Від того, наскільки оперативно й ефективно вітчизняний аграрний сектор адаптується до нових умов господарювання, залежать його подальші перспективи зайняти гідне місце серед провідних виробників агро-продовольчої продукції в світі. Ми погоджується із думками експертів та вважаємо, що аграрний сектор цілком має перспективу бути драйвером економіки, забезпечувати високий рівень припливу валюти в країну, однак недостатнє фінансове забезпечення розвитку аграрного сектора, невисокий рівень застосування інноваційних технологій та матеріально-технічного забезпечення галузі стримують виробництво та реалізацію готової продукції, що в свою чергу дало б змогу розширити масштаби географії експорту.

Список використаних джерел:

1. «Результати і проблеми реформування сільського господарства України» / Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 26-38.
2. Дуброва Н. П. «Зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом підвищення прибутковості». *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 2 (2).
3. Кравець В. І. «Фінансова політика як складова державного регулювання економіки». *Бізнес Інформ*, 2017. № 12.
4. Собкевич О. В «Загрози інноваційній безпеці у промисловості та механізми їх подолання». *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3.
5. Русан В. М. «Стан та напрями підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні». *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1.
6. Юрченко А. Д. «Державне регулювання аграрної сфери США». *Економіка АПК*. 2016. № 1.
7. Ковальова О. В. «Роль і значення структурної політики у функціонуванні системи регулювання економіки». *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 1.
8. «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики»: Матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 вересня 2017 р. *Одеса, Атлант*. 2017.
9. Коробова Н. М. «Перспективи розвитку державної підтримки сільського господарства України». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. Вип. 222.
10. Андрійчук В. Г. «Економіка аграрного підприємства» : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.]. *КНЕУ*. 2000. 356 с.
11. «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року». URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/7644>.
12. Горьовий В. П. «Розвиток і сучасний стан функціонування фермерських господарств регіону». *Економіка України*. 2007. № 12.
13. ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.
14. ЗУ «Про підприємства в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/887-12/ed19930115>.
15. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/>.
16. Зовнішньоторговельний обіг продукції АПК / І. М. Демчак, О. О. Митченко, Г. В. Трофімова та ін. *НДІ «Укragропромпродуктивність»*. 2019. 50 с.
17. Центр підтримки експорту. УСПП. URL: <https://uspp.ua/>.
18. Пугачов М. І. Аграрний сектор економіки України в умовах інституційних змін. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 12-18.
19. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
20. Месель-Веселяк В. Я. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37-49.
21. Бурковська А. В. Інвестування аграрного сектору економіки України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 4 (81). С. 41-46.

K. Cerusz. PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN ECONOMY SECTOR IN THE MARKET ENVIRONMENT.

The modern state and prospects of development agrarian to the sector of Ukraine are considered in the article, the basic results of activity are considered, the row of negative tendencies that prevent to effective activity of agrarian .Positions are reasonable in relation to perspective directions of development of market agroindustrialness, namely.

Key words: agrarian sector, development agrarian to the sector, analysis of financial results, basic markets of sale, export-import potential, raw material base, average rents.

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Мікуляк К. А., Миколаївський національний аграрний університет

УДК 331.57

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*К. Церуш, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто основні показники, які розкривають стан розвитку домогосподарств Миколаївської області. Розглянуто тенденції, динаміку та проблеми діяльності домогосподарств. Обґрунтовано позиції щодо перспективних напрямів удосконалення та прийняття організаторських рішень відносно підтримки домогосподарств області.

***Ключові слова:** домогосподарство, сукупні ресурси, соціально-економічний розвиток, соціальна інфраструктура, державне регулювання, доходи, витрати, інвестиції, економіка, бюджет, споживання.*

Постановка проблеми. Домогосподарство – це окрема економічна одиниця на розвиток якої впливають безліч факторів, а саме економічних, соціальних, демографічних та ін. Стан домогосподарств та їх роль у соціально-економічних відносинах постійно змінюється і як результат відбувається зміна продуктивних сил. Варто зазначити, що їх взаємодія між собою сприяє зростанню загального рівня економіки країни. Проте, слід врахувати, що тривалий період функціонування командно-адміністративної системи за якої спостерігалось масове витіснення домогосподарств наявними

підприємствами, а також, у свою чергу, політична нестабільність на територіях України значно вплинула на нинішній стан динаміки домогосподарств. Статистичний аналіз у розрізі Миколаївської області дає змогу детальніше проаналізувати й вивчити зміни, які відбулись за період дослідження, знайти науково обґрунтовані рішення щодо забезпечення сталого розвитку домогосподарств в цілому. Аналізуючи вищезазначені положення вважаємо, що дане питання є актуальним у наш час.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження стану та функціонування домашніх господарств зробили відомі вітчизняні вчені, серед яких Александрова Л. С. [1], Гай О. М. [3], Глухів В. В. [4], Ковальов В. В. [12], Мосесян М. А. [8]. Проте, аналіз новітніх економічних джерел свідчить про те, що в областях України стан розвитку домогосподарств є мінливим та малодослідженим, тому потребує детальнішого вивчення.

Метою статті є проведення аналізу стану та динаміки розвитку домогосподарств Миколаївської області, виявлення негативних тенденцій та пошук оптимальних розв'язань проблем на обласному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «домогосподарство» є відносно новим так, як за командно-адміністративної економіки домашні господарства були витіснені іншими більш актуальними суб'єктами ринкової економіки. Згідно з Законодавством України домогосподарство — сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи [7].

Завдяки функціонуванню домогосподарств на фінансовому ринку та в інших сферах економіки, визначають темпи економічного зростання в країні. У сучасних умовах для стабільного соціально-економічного розвитку

домогосподарств необхідне державне регулювання, яке буде контролювати легальність здійснення діяльності та отримання доходів. Зокрема, контроль з боку міських органів Миколаївської області, які достатньо проінформовані про стан функціонування домогосподарств на даній території, дасть змогу вирішити проблеми, що існують значно швидше та якісніше.

Відповідно до досліджень кількість домогосподарств України у 2018 р. складає 14935 тис. У міських поселеннях проживає 67% домогосподарств, з них у великих містах (з чисельністю населення 100 тис. осіб і більше) – 39%, у малих – 28%, у сільській місцевості – третина [9]. Серед них середній розмір домогосподарства Миколаївської області становить 2,55 особи. Більш чисельні домогосподарства, як і раніше, характерні для сільської місцевості (2,58 особи проти 2,53 у міській місцевості). У складі домогосподарств частка підлітків 14-17 років становить 3,2%, дітей у віці 7-13 років — 7,6%, дошкільного віку — 7,7%, жінок у віці 18-58 років та чоловіків у віці 18-59 років — 29% та 28,5% відповідно, осіб пенсійного віку: жінок — 15,7%, чоловіків — 8,3% [5]. За даними показниками спостерігається переважання жінок та чоловіків у віці 18-29 років, трохи менша частка у загальній структурі належить жінкам у віці 59 і старші, що в свою чергу свідчить про зворотній процес застосування застарілих заходів і методів на сучасних домогосподарствах.

Більше половини домогосподарств, як у містах, так і в сільській місцевості, складаються з двох або трьох осіб (рис. 1). Багаточисельні домогосподарства (з п'яти і більше осіб) залишаються більш характерними для сільської місцевості: 7% проти 5,6% – у міських поселеннях. Аналізуючи загальну структуру розподілу домогосподарств залежно від кількості осіб у їх складі бачимо, що переважна частка домогосподарств зосереджена у міській місцевості. Це спричинено тим, що у Миколаєві та інших менших містах існує відкритий доступ до динамічно зростаючого українського ринку та ринку країн СНД, наявна кваліфікована робоча сила, що легко адаптується до вимог ринку, розвинута комунікаційна інфраструктура та добре транспортне

сполучення, наявність під'їзних залізничних шляхів до підприємств, діючий міжнародний аеропорт з великими потенційними можливостями та ін.

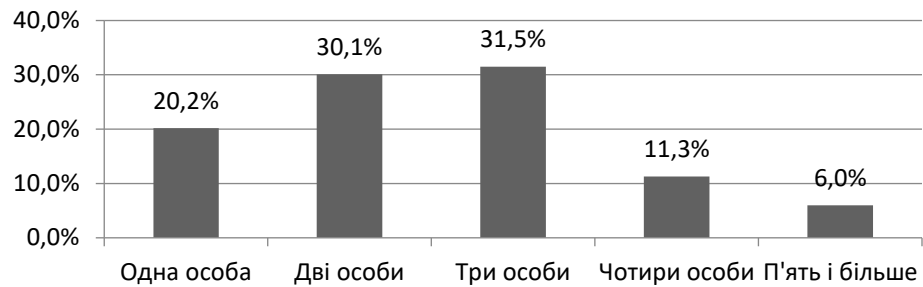

Рисунок 1 – Розподіл домогосподарств залежно від кількості осіб, 2018 р., %

Джерело: сформовано на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

Показники вибіркового обстеження умов життя домогосподарств протягом 2015-2018 рр. свідчать про позитивну тенденцію щодо збільшення сукупних ресурсів домогосподарств з кожним роком. Порівнюючи із звітним роком частка сукупних ресурсів зросла на 1732,2 грн (табл. 1).

Таблиця 1 Структура грошових доходів і сукупних ресурсів домогосподарств України, 2015-2018 рр.

Показники	Роки			
	2015	2016	2017	2018
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	4722,8	5917,3	7217,3	8949,5
Структура сукупних ресурсів домогосподарств, %				
Грошові доходи:	92,0	88,8	91,3	93,0
-оплата праці	45,4	44,7	50,8	50,3
-доходи від підприємницької діяльності	9,4	6,7	4,9	5,9
-доходи від продажу с/г продукції	4,3	5,4	4,8	3,0
-пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	24,6	23,3	22,4	26,2
-грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	8,3	8,7	8,4	7,6
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого господарства та від самозаготівель	5,3	4,3	3,1	2,3
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	3,4	2,6	1,6
Пільги безготівкові на оплату санаторно-курортних путівок, на купівлю ліків, лікування, зубопротезування тощо, на оплату послуг зв'язку, транспорту	0,2	0,3	0,4	0,5
Інші надходження	1,9	3,2	2,6	2,6

Джерело: наведено на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

У 2018 р. порівняно з 2015 р. середньомісячні сукупні ресурси домогосподарства збільшилися на 4226,7 грн і становили 8949,5 грн. У структурі сукупних ресурсів домогосподарств найбільшу частку займає оплата праці – 50,3%, що на 4,9% більше, ніж у 2015 році. На другому місці є пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою – 26,2%, що порівняно з 2015 р. збільшилися на 1,6%. Найменша частка у загальній структурі припадає на пільги безготівкові, на оплату санаторно-курортних путівок, на купівлю ліків, лікування, зубопротезування тощо, на оплату послуг зв'язку, транспорту – 0,5% (збільшилось на 0,3% порівняно з 2015 роком). Зростання частки сукупних ресурсів домогосподарств значно вплинуло на зростання сукупних витрат (табл. 2).

Таблиця 2 Структура сукупних витрат домогосподарств України, 2015-2018 рр.

Показники	Роки			
	2015	2016	2017	2018
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4562,3	5633,3	6665,4	8385,1
Структура сукупних витрат домогосподарств, %				
Споживчі сукупні витрати:	93,4	91,5	91,1	91,1
-продукти харчування та безалкогольні напої	52,8	48,2	46,3	45,8
-алкогольні напої, тютюнові вироби	3,6	3,6	3,9	4,0
-непродовольчі товари та послуги	37,0	39,7	40,9	41,3
в тому числі:				
-одяг і взуття	6,3	6,6	5,8	5,8
-житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	11,7	13,6	15,9	13,3
-предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,2	2,0	2,3	3,1
-охорона здоров'я	3,1	4,1	4,1	3,6
-транспорт	3,3	3,8	2,7	3,5
-зв'язок	2,5	2,4	2,5	2,5
відпочинок і культура	1,4	1,4	1,7	2,3
освіта	0,9	0,9	1,0	0,8
-ресторани і готелі	2,0	1,7	2,0	2,9
-різні товари і послуги	3,6	3,2	2,9	3,5
Неспоживчі сукупні витрати	6,6	8,5	8,9	8,9
Оплата житла, комунальних продуктів та послуг	9,9	12,2	13,6	11,7

Джерело: наведено на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2018 р. становили 8385,1 грн, що на 3822,8 грн або в 1,8 раз більше, ніж у 2015 році. У загальній структурі найбільша частка припадає на продукти харчування та безалкогольні напої – 45,8%, що на 7% менше, ніж у 2015 р. та непродовольчі товари та послуги – 41,3%, що порівняно з 2015 р. збільшилися на 4,3%. Витрати на одяг і взуття, освіту, різні товари і послуги знизилися.

Важливим індикатором, який відображає рівень розвитку домогосподарств України, є саме освітній рівень осіб, які входять до складу домогосподарств. Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України за досліджуваний період простежуються позитивна тенденція щодо освітнього рівня громадян (рис. 2).

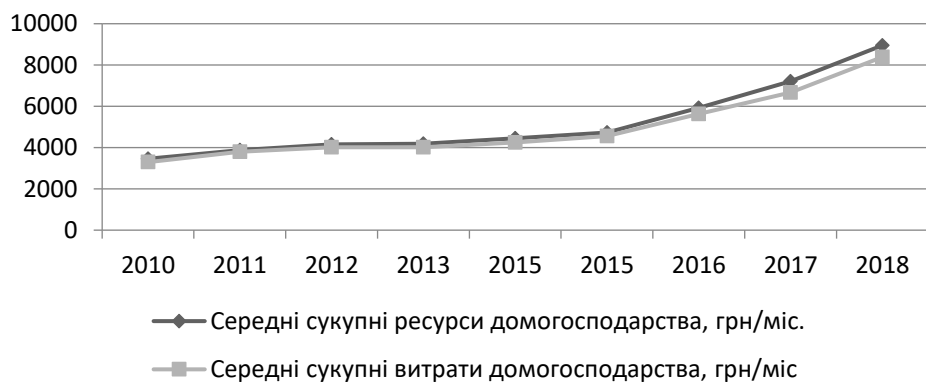

Рисунок 2 – Динаміка сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств у 2010–2018 рр., грн/міс

Джерело: наведено на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

У загальній структурі питому вагу займає професійно-технічна освіта (23,9%) та неповна вища освіта (19,9%) [10]. Так, як у Миколаївській області зосереджена велика частка полів, то сучасна молодь прагне працювати (самостійно або частіше всього у господарствах батьків), ніж здобувати освіту. Проте сучасні вимоги до працівників будь-яких сфер – це підвищення рівня кваліфікації та здобуття вищої освіти. Проблема освіти більше стосується сільських місцевостей, де більшість працездатного населення після закінчення школи йде працювати.

Відповідно до даних рис. 2 сукупні ресурси значною мірою перевищують витрати, що є позитивною тенденцією відносно змін у структурі зростання сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств за останні 9 років у Миколаївській області.

Щодо споживання домогосподарств, то спостерігається скорочення основних видів (табл. 3).

Таблиця 3 Споживання домогосподарствами продуктів харчування, 2015-2018 рр.

Споживання домогосподарствами продуктів харчування	Роки			
	2015	2016	2017	2018
м'ясо і м'ясопродукти, кг	4,2	4,5	4,4	5,2
молоко і молочні продукти, кг	17,6	18,1	17,1	17,7
яйця, шт.	18	18	19	21
риба і рибопродукти, кг	1,3	1,3	1,4	1,6
цукор, кг	2,9	2,6	2,5	2,9
олія та інші рослинні жири, кг	1,4	1,4	1,4	1,4
картопля, кг	6,3	6,4	5,9	6,5
овочі та баштанні, кг	10,2	10,0	9,1	10,0
фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,2	3,3	3,3	4,0
хліб і хлібні продукти, кг	9,2	9,1	8,5	9,0

Джерело: наведено на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

Найбільша питома вага споживання припадає на яйця – 21 шт. та молоко і молочні продукти – 17,7 кг, що на 3 шт. і 0,1 кг більше, ніж у 2015 р. відповідно. Особливо вагомо зменшилося споживання овочів та баштанних, а також хлібу і хлібних продуктів. Одними із основних причин зниження вищезгаданих показників споживання є природно-кліматичні умови, застаріле устаткування та умови у домогосподарствах, що не відповідають загальнодержавним стандартам. Лише 2,1% домогосподарств на території Миколаєва та області є державними, а 95,8 % приватною власністю, проте враховуючи сучасний стан економіки, наявність криз та нестабільності як національної так і іноземної валюти, більшість господарств не здатна належним чином функціонувати на ринку.

Аналізуючи динаміку розподілу домогосподарств за наявністю окремих товарів тривалого користування у 2012-2018 роках (табл. 4) бачимо, що у 2018 р. найбільша питома вага припадає на холодильники (99%), телевізори (96,9%), а також пральні машини (92,8%).

Найменшу частку займають мотоцикли, сноумобілі (4,1%) та моторолери, мопеди, скутери. Хоча, станом на листопад 2019 р., популярність мопедів та скутерів у загальному вжитку домогосподарств набуло неабиякої популярності. Порівняно з 2012 р. загальна частка наявності окремих товарів скоротилась відносно відеоплеєрів, відеомагнітофонів, DVD-програвачів, цифрових фотоапаратів (більше ніж у половину), фотоапаратів, швейних машин, супутникових антен. Інноваційний прогрес, сприяє появі нових мобільних телефонів, ноутбуків та інших гаджетів, які замінюють старі речі на нові із удосконаленими можливостями та дозволяють економити власний час і місце у приміщенні.

Таблиця 4 Розподіл домогосподарств за наявністю окремих товарів тривалого користування, 2012-2018 рр.

Показники	Роки			
	2012	2014	2016	2018
Кількість домогосподарств, тис.	448,2	447,3	446,8	441,5
з них мають (%):				
- телевізори кольорові	98,5	95,2	95,2	96,9
- відеоплеєри, відеомагнітофони, DVD-програвачі, цифрові фотоапарати	42,7	40,3	29,5	20,3
- фотоапарати	12,5	19,9	16,8	10,5
- персональні комп'ютери	38,2	42,5	41,3	39,3
- холодильники	99,1	98,2	95,7	99,0
- морозильники	10,0	17,0	10,2	16,5
- мікрохвильові печі	41,9	49,2	53,3	50,5
- кухонні комбайни	12,1	15,0	14,6	13,4
- пральні машини	91,4	90,2	90,1	92,8
- електропилососи	76,7	79,0	71,6	76,6
- швейні машини	23,7	26,0	22,3	22,1
- кондиціонери	16,3	15,2	11,8	15,3
- супутникові антени	14,4	22,7	22,6	25,1
- мотоцикли, сноумобілі	2,7	2,4	4,4	4,1
- велосипеди	34,9	39,9	28,8	37,3
- моторолери, мопеди, скутери	4,5	4,7	5,2	4,4
- автомобілі	25,7	27,1	26,7	23,5
- мобільні телефони	92,0	94,3	96,7	97,9

- ноутбуки	...	...	26,0	34,4
- планшети	...	...	6,8	19,1

Джерело: наведено на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [5]

Відповідно до динаміки обладнання житла домогосподарств Миколаївської області у 2018 р. (рис. 3), житло 34,2% домогосподарств обладнане центральним опаленням, що на 1,2% менше, ніж у 2017 р., а 49% домогосподарств мають індивідуальну систему (більше на 5,5% порівняно з 2017 роком).

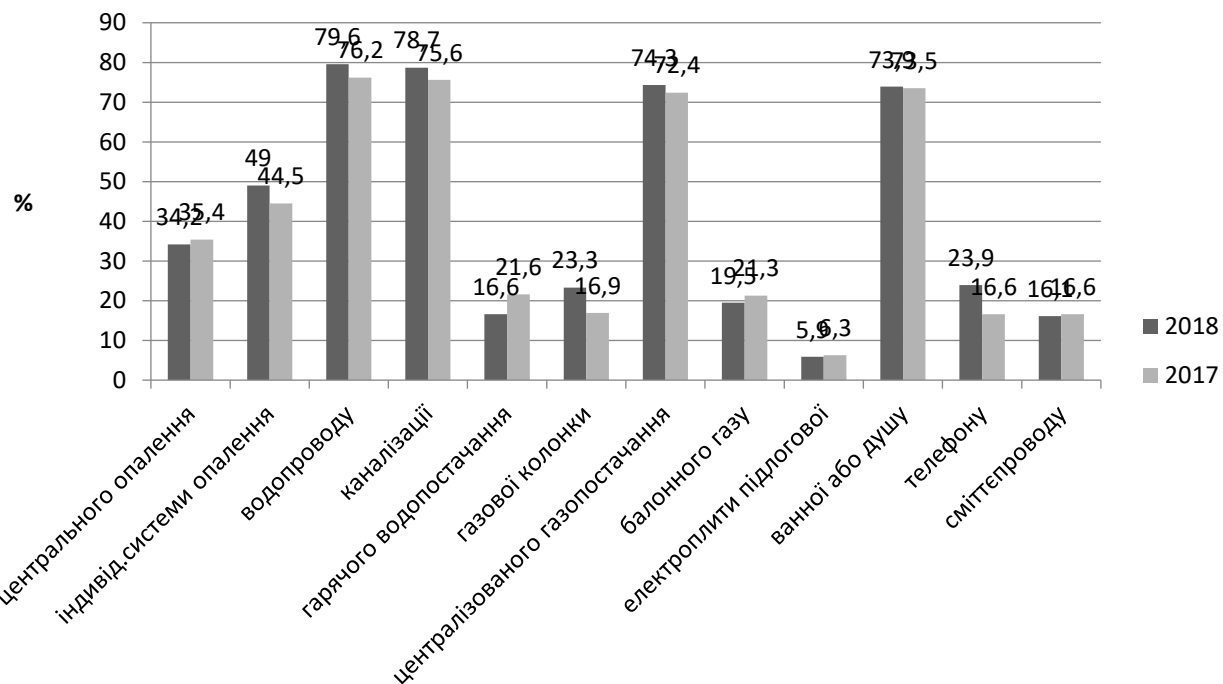

Рисунок 3 – Обладнання житла домогосподарств Миколаївської області у 2018 році, %

Джерело: наведено на основі даних Державної служби статистики України [10]

Централізованим газопостачанням користуються 74,3% домогосподарств, балонним газом – 19,5%, що менше, ніж у 2017 р. на 1,0% та 2,1% відповідно. Газову колонку у своєму житлі мають 23,3%, гаряче водопостачання – 16,6% домогосподарств. Водопроводом і каналізацією обладнано житло відповідно 79,6% та 78,7% домогосподарств, ванну або душ мають 73,9% домогосподарств. Рівень благоустрою житла міських домогосподарств вище, ніж сільських тому, що багатофункціональна система побутового обслуговування полегшує громадянам вирішення багатьох проблем повсякденного життя та сприяють вивільненню у городян

визначеного резерву вільного часу, яке можна використовувати для підвищення свого професійного рівня. Дані фактори неминуче приводять до нарощування інтенсивності процесу урбанізації не тільки у Миколаївській області, а й на глобальному рівні.

Незважаючи на те, що станом на 2018 р. частка домогосподарств, житло яких обладнано ванною (душем), водопроводом, каналізацією, централізованим газопостачанням, індивідуальною системою опалення, телефоном, гарячим водопостачанням, значно збільшується, проблема комфортності умов проживання залишається дуже гострою, зокрема, у сільській місцевості.

За підсумками опитування за ступенем задоволення своїми житловими умовами, 49,4% домогосподарств задоволені своїми житловими умовами, 29,7% не дуже задоволені, 13,4% незадоволені, 5,7% дуже незадоволені та 1,8% дуже задоволені (рис. 4).

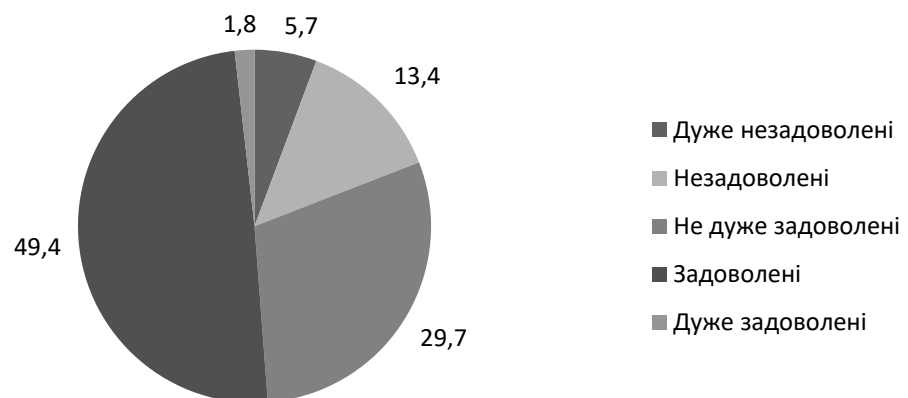

Рисунок 4 – Розподіл домогосподарств за ступенем задоволення своїми житловими умовами у Миколаївській області у 2018 році, %

Джерело: наведено на основі даних Державної служби статистики України [10]

Характерним явищем є наявність у домогосподарств значної кількості зношеного житла. Житло 138,2 тис (31,1%) домогосподарств збудоване у 1970 роках, і лише 0,8 тис (0,2%) – у 2001 році та пізніше. Житловий фонд 52,7% домогосподарств був створений у 70-х–80-х роках. Незважаючи на позитивні зрушення у забезпеченні домашніх господарств житлом і земельними ділянками, товарами довготривалого користування та деяким зростанням

доходів у міських місцевостях, рівень прибутково-майнового потенціалу домогосподарств для забезпечення їх сталого розвитку є недостатнім, що більше всього стосується сільської місцевості.

Протягом 2018 р. для вирощування сільськогосподарської продукції лише для власних потреб домогосподарствами використовувалось 4,9% земель, для вирощування сільськогосподарської продукції, як для власних потреб, так і на продаж – 13,1%. Домогосподарствами, які мають земельні ділянки, здається в оренду 82% земельної площі (рис. 5).

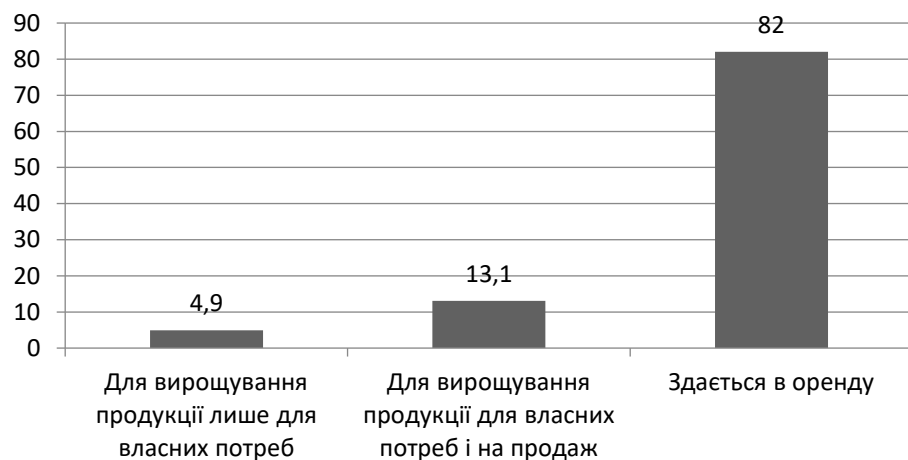

Рисунок 5 – Розподіл земельної площі, яка знаходиться у користуванні домогосподарств, за видом її використання у Миколаївській області у 2018 р., %

Джерело: наведено на основі даних Державної служби статистики України [10]

Висновки. На основі проведених досліджень, з'ясовано, що 95,8% домогосподарств є приватними. У міських поселеннях проживає 67% господарств, а у сільській місцевості – третина, чому сприяє існування відкритого доступу до розвинутої комунікаційної інфраструктури, транспортного сполучення та іншого. Загалом, сукупні ресурси протягом досліджуваного періоду, з кожним роком зростають, а найбільшу частку у структурі займає оплата праці – 50,3%. Зростання обсягів сукупних ресурсів призвело до зростання обсягів сукупних витрат, зокрема найбільша частка припадає на продукти харчування та безалкогольні напої – 45,8%. Щодо споживання домогосподарствами продуктів, то найбільша питома вага припадає на яйця – 21 шт. та молоко і молочні продукти – 17,7 кг. Суттєве

скорочення спостерігається споживання овочів та баштанних, а також хлібу і хлібних виробів.

У 90% домогосподарств наявні такі види товарів тривалого користування, як: холодильники, телевізори та пральні машини. Найменша частка товарів припадає на мотоцикли, сноумобілі, мопеди, скутери. Більша частина домогосподарств на території Миколаївської області обладнана центральним опаленням, централізованим газопостачанням, водопроводом і каналізацією. 49,4% опитаних домогосподарств задоволені своїми житловими умовами і лише 5,7% дуже незадоволені. 82% земель на сьогоднішній день здається в оренду. Існують певні проблеми, які свідчать про дисбаланс економіки в цілому, що, обмежує здатність домогосподарств розробляти довгострокову економічну поведінку, породжує стрибки їх споживчих переваг і очікувань. Вирішення вищезгаданих проблем вимагає прийняття негайних ефективних управлінських рішень, зокрема, у таких сферах: оплати праці, субсидювання, оподаткування, кредитування, освіти, охорони здоров'я тощо. Актуальним залишається удосконалення механізму формування та нагромадження фінансової бази домогосподарств, її державне регулювання та удосконалення, шляхом розвитку та державної підтримки підприємницької діяльності та самозайнятості населення, особливо на селі, що дозволить зміцнити фінансову спроможність домогосподарств; перетворити заощаджень населення в інвестиційний капітал.

Отже, ефективне економічне зростання є обов'язковою передумовою для підвищення добробуту всіх груп населення. На наш погляд, за сучасних умов пріоритетом соціальної політики держави мають стати заходи для прискорення економічних та політичних реформ, метою яких є комплексне оздоровлення соціально-економічної ситуації, забезпечення всім верствам населення доступу до базових соціальних послуг, економічних ресурсів. Тому важливого значення набуває комплексне дослідження домогосподарств в Миколаївській області, детальне відстеження динамічних зрушень у

функціонуванні окремих процесів та визначенні перспектив подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Абрамова М. А., Александрова Л. С. Фінанси і кредит : навч. посіб. : Москва : ВД «Юриспруденція», 2003. 448 с.
2. Василюга Н. А. Оцінка ситуації у сфері розвитку домогосподарств в Україні. Інвестиції: практика та досвід: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 12. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2017/25.pdf (дата звернення 04.12.2019)
3. Вітлінський В. В., Гай О. М. Управління депозитним портфелем домогосподарства : Фінанси України, 2004. № 10. С. 131-140.
4. Глухів В. В. Заощадження та інвестиції домашніх господарств : Фінанси і кредит, 2008. № 19. С. 59-63.
5. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL: http://www.mk.ukrstat.gov.ua/stat_inf/oblast/dohod/dohod.htm (дата звернення 03.12.2019)
6. Гончаренко О., Сіренко К. Фінансове забезпечення домогосподарств як підґрунтя сталого розвитку національної економіки. Вісник АПСВТ: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 4. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_4_2018-67-74.pdf (дата звернення 04.12.2019)
7. Законодавство України: Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/7623> (дата звернення 04.12.2019)
8. Мосесян М. А. Функції фінансів домашніх господарств в реалізації ощадної функції населення: Вектор науки ТГУ, 2011. № 2 (16). С. 305-308.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/virdg.htm (дата звернення 03.12.2019)
10. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_sdhd2018pdf.pdf (дата звернення 04.12.2019)
11. Фінанси в питаннях і відповідях : підручник / за ред. Іванова В. В., Ковальова В. В. Москва : Проспект, 2003. С. 272.

K. Cerusz. ANALYSIS OF THE STATE AND DYNAMICS OF HOUSEHOLD DEVELOPMENT IN THE MYKOLAIV REGION.

The basic indicators which reveal a state of development of households of the Nikolaev area are considered in the article. Trends, dynamics and problems of household activity are considered. Positions about perspective directions of improvement and making of organizational decisions concerning support of households of the region are substantiated.

Key words: *household, aggregate resources, socio-economic development, social infrastructure, state regulation, income, expenditures, investments, economy, budget, consumption.*

Науковий керівник — доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Лункіна Т.І., Миколаївський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

С. Юношев, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

Наукове дослідження лише тоді матиме повне наукове і практичне значення, коли воно ґрунтуватиметься на досконалій методології. У статті розкрито сутність науки та представлено визначення наукового дослідження. Розглянуто структуру організації наукових досліджень, що представлена у вигляді чотирьох компонентів. Представлено основні критерії якості наукового дослідження. В статті визначено законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні, що складається, як із законодавчих, так і підзаконних актів.

Ключові слова: наука, наукова діяльність, наукове дослідження.

Постановка проблеми. Перед спеціалістами різних напрямів підготовки все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів, математичних методів моделювання та оптимізації процесів дослідження. Отже, сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, вміння збирати і опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність аналізу проблеми наукового дослідження привернула увагу ряду вчених, серед яких слід виділити Є. М. Причепій [3], О. В. Кустовська [4], В. Г. Городяненко [5] та ін.. Але дане питання потребує більш широкого вивчення та дослідження.

Формування цілей дослідження. Метою статті є розкриття сутності організації наукового дослідження та його аналіз.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Наука є особливою формою людської діяльності, яка складається історично і має своїм результатом цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони й методи дослідження. Слід мати на увазі, що наукове мислення є по суті запереченням

того, що на перший погляд здається очевидним. Науковими слід вважати будь-які дослідження, теорії, гіпотези, які припускають перевірку [1].

Наукова діяльність є інтелектуальною творчою діяльністю. Тому основним суб'єктом наукової діяльності є вчений – фізична особа, яка проводить фундаментальні або прикладні наукові дослідження і отримує наукові або науково-технічні результати. Науковий працівник – це вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Науковий працівник здійснює наукову діяльність у наукових установах, вищих навчальних закладах, наукових підрозділах установ, організацій, підприємств [2].

Наука підтримується і розвивається в результаті дослідницької діяльності суспільства. Наукове дослідження – це форма існування і розвитку науки. Структуру організації наукових досліджень доцільно представити у вигляді чотирьох компонентів (рис. 1).

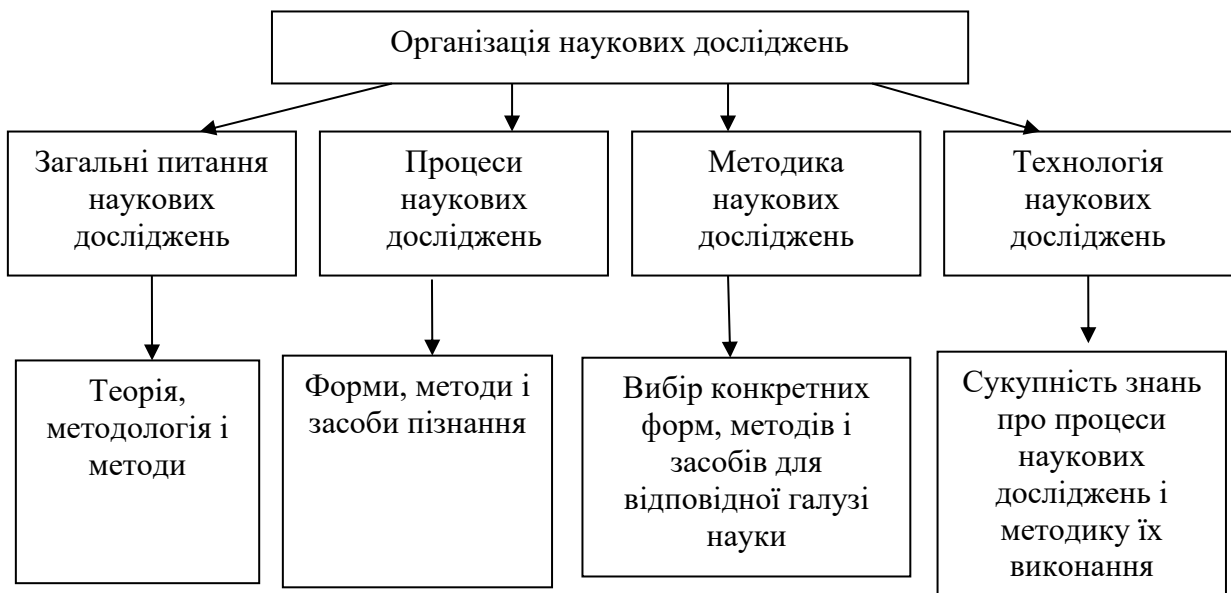

Рисунок 1 – Структура організації наукових досліджень.

Джерело: узагальнено автором з використанням [3]

Кожен із вище представлених компонентів має особливе значення в організації наукового дослідження, яке не може існувати без наявності хоча б одного із них.

1. Загальні питання наукових досліджень (теорія, методологія і методи) це вища форма організації теоретичного знання, що представляє собою сукупність об'єднаних в єдину систему основних елементів теорії (підтверджених гіпотез, понять, суджень) у відповідній галузі. Критерієм істинності теорії є її практичне підтвердження.

2. Процеси наукових досліджень (форми, методи і засоби пізнання) це система правил і приписів, що направляють людську діяльність (виробничу, політичну, культурну, наукову, освітню та т.д.) до досягнення поставленої мети. Якщо методологія - це стратегія наукових досліджень, що забезпечують досягнення мети, сформульованої в гіпотезі передбачуваних наукових результатів (генеральний шлях пізнання), то метод - це тактика, що показує як найкраще йти цим шляхом. Метод - спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя; шлях дослідження, спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретних задач. Це сукупність підходів, прийомів, операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності [3].

3. Методика наукових досліджень (вибір конкретних форм, методів і засобів для відповідної галузі науки). Вибір напрямку, проблеми, теми наукового дослідження і постановка наукових питань є надзвичайно відповідальним завданням. При виборі проблеми і теми наукового дослідження спочатку на основі аналізу протиріч досліджуваного напрямку формулюється сама проблема і визначаються в загальних рисах очікувані результати, потім розробляється структура проблеми, виділяються теми, питання, виконавці, встановлюється їх актуальність. Вибору теми має передувати ретельне ознайомлення з вітчизняними і зарубіжними літературними джерелами даної та суміжної спеціальностей. Наукові дослідження починаються з постановки проблеми на основі виявлення наявних протиріч між потребою наукових знань про об'єкт і фактичними

знаннями про об'єкт (процес, явище) якими володіє наука на даний період її розвитку. Постановка проблеми визначає вибір теми дослідження, уточнює її назву і забезпечує обґрунтування актуальності розробки. Для уточнення завдань дослідження здійснюється інформаційний пошук і також проводиться науковий пошук, що забезпечує отримання наукових результатів. Методика наукових досліджень вибирається для вирішення наукового завдання відповідно до сформульованої мети вивчення конкретного об'єкта досліджень (структури, характеристики, інформаційні зв'язки і інші властивості об'єкта) за допомогою наукових принципів і методів пізнання для отримання запланованих результатів, що визначають доцільну діяльність для досягнення певного ефекту при подальшому використанні наукових результатів в теорії і практиці (впровадження у виробництво, науку, освіту і т.п.) [2].

4. Технологія наукових досліджень (сукупність знань про процеси наукових досліджень і методику їх виконання). Раніше в статті зазначили, що наукове дослідження лише тоді матиме повне наукове і практичне значення, коли воно ґрунтуватиметься на досконалій методології. Тому науковець повинен проводити дослідження з чітким планом роботи, щоб дійти до заключного висновку по своєму дослідженню. Наукові дослідження базуються на інтелектуальній діяльності (мисленні) людини - дослідника. Найважливішим елементом дослідження є розумова праця.

Відзначимо деякі принципи наукової праці, в якому теоретичні дослідження складають базисний компонент наукового результату:

1. Постійно думати про предмет дослідження. Так І.Ньютон на питання про те, як він зумів відкрити закони небесної механіки, відповів: «Дуже просто, я весь час думав про них».

2. Не працювати без плану. При науковому дослідженні спочатку пишеться план, а потім в процесі теоретичних досліджень його деталізують і коректують.

3. Контролювати хід роботи в процесі теоретичних досліджень. За результатами постійного контролю ходу досліджень здійснюється коригування робіт і виконується аналіз наукових результатів.

Програма дослідження, як правило, має два розділи: методологічний і процесуальний. Методологічний включає обґрунтування актуальності теми, формування проблем, визначення об'єкту і предмета, цілей і завдань дослідження, формулювання основних понять, попередній системний аналіз об'єкту дослідження і висунення робочої гіпотези. У процесуальному розділі розкривається стратегічний план дослідження, а також план і основні процедури збору, і аналізу первинних даних, які повинні біти якісними в подані інформації (рис. 2) [4].

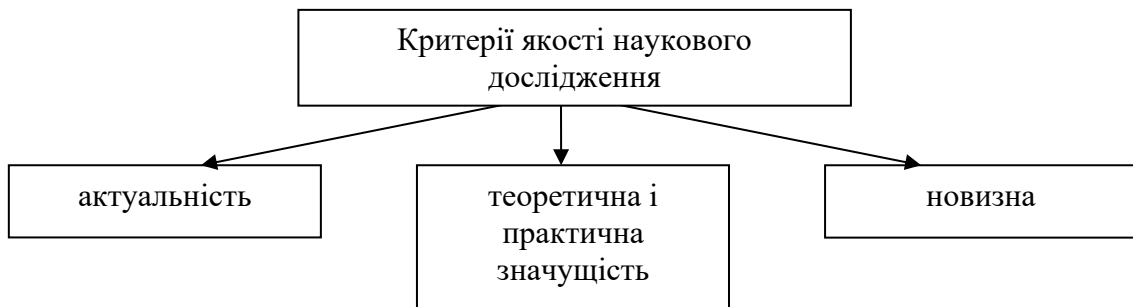

Рисунок 2 — Основні критерії якості наукового дослідження

Джерело: узагальнено автором, з використанням [4]

Законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні складається як із законодавчих, так і підзаконних актів, а також включає внутрішні нормативні документи суб'єктів наукової діяльності:

1. Конституція України (в ній зазначено, що кожен має право на освіту, громадянам гарантується свобода наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, а також держава сприяє розвитку науки та встановленню наукових зв'язків України за світовим співтовариством.)

2. Закони України:

- Про вищу освіту (в Законі розкриваються засади підготовки наукових та науково-педагогічних працівників);
- Про наукову і науково-технічну діяльність (Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку);
- Про наукову і науково-технічну експертизу;
- Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки;
- Про наукові парки;
- Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій;
- Про інноваційну діяльність
- Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності [5].

В науці також діють моральні цінності: «не красти», «не обманювати», «не злословити» тощо. Для вченого, як і для будь-якої людини, аморально і злочинно красти, а тим більше, привласнювати собі плоди чужої праці. Ці норми настільки універсальні, що легко вписуються у контекст наукової діяльності. Подібною крадіжкою у науці є плагіат (списування, переписування слово до слова) тощо. Аморальним для науки є оббріхування вченого, його позиції та навішування своєрідних ярликів або «фабрикування», фальсифікація даних науки і таке інше. Разом з тим морально-етичні норми – це не тільки заборони, а й дозволи, що утверджують певні позитиви у суспільстві, науці зокрема. Відомо, що вчений, науковець – це людина творча, котра понад усе прагне пізнати предмет, яви ще чи процес і отримати адекватні знання про них. Діяльність вченого безкомпромісна у пошуку істини. Цілковита і повна відповідальність за дотримання морально-етичних вимог лежить на вченому. Він, у кінцевому рахунку, приймає рішення щодо дотримання чи ігнорування етико-моральних норм, що діють у суспільстві [6]

Висновки. Наукові дослідження є формою існування і розвитку науки. Процес наукового пізнання відрізняється особливою систематичністю і послідовністю. Науковий пошук завжди має організований і цілеспрямований характер специфічного дослідження. Наукове дослідження може бути повним та корисним по відношенню до поданої інформації, якщо науковець дотримується правильної методології та розуміє аспекти якості організації наукової роботи.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про наукову та науково-технічну діяльність" № 1977-ХІІ від 13 грудня 1991 року із змінами та доповненнями.
2. Закон України "Про вищу освіту" №2984-ІІІ від 17 січня 2002 року із змінами та доповненнями.
3. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник. - Київ: Академвидав, 2017.
4. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 124 с.
5. Городяненко В. Г. Соціологія : підручник / В. Г. Городяненко. — 3-тє вид., доп. — К. : ВЦ «Академія», 2018. — 544 с.
6. Основи наукових досліджень : Навчальний посібник / Цехмістрова Г.С. - Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013.- 240 с.

S. Yunoshev. LEGAL ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF THE SCIENTIFIC RESEARCH. KINDS OF INNOVATIVE THINKING.

Scientific research will only then be of complete scientific and practical importance when it is based on a perfect methodology. The article reveals the essence of science and presents definitions of scientific research. The structure of the organization of scientific researches is presented, which is presented in the form of four components. Basic criteria of quality of scientific research are presented. The article defines the legislative and regulatory regulation of science in Ukraine, which consists of both legislative and secondary legislation.

Key words: *science, scientific activity, scientific research.*

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І.В.**, Миколаївський національний аграрний університет

УДК 336.714

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

А. Ярошенко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті досліджено сутність фінансових технологій, їх значення у розвитку банківського та фінансового сектору України. Наведено цілі розвитку фінансових технологій та проведено вивчення їх останніх тенденцій. Висвітлено переваги та недоліки застосування банківських інновацій. Проаналізовано напрями діяльності Фінтех-компаній. Розглянуто окремі світові фінансові технології й досліджено проблеми їх введення в Україні. Аргументовано ефективність застосування цих інновацій для забезпечення економічного зростання України.

Ключові слова: інноваційні технології, фінансові технології, цілі розвитку, банківські інновації, блокчейн, FinTech-компанії.

Постановка проблеми. Реформування в суспільстві та стрімкий розвиток фінансових технологій, посилені зростанням обсягів банківських рахунків, загальним обсягом укладених фінансових угод і складністю системи задіяних інститутів та інструментарію, визначаються вагомими зрушеннями як зі сторони пропозиції фінансових послуг, так і зі сторони попиту на них. Вони обумовлюють появу нових ринків і бізнес-можливостей для інноваційних підприємств, посилюючи конкурентне середовище і наповнюючи його невизначеністю щодо конкурентоспроможності підприємств.

Як результат, виникає потреба у більш гнучкому й адаптивному реагуванні на мінливості глобального фінансового середовища інноваційних процесів та постійному вдосконаленні інструментів фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу розгляду питань проблематики фінансових технологій та їхньої ролі у забезпеченні соціально-економічного зростання приділили у своїх наукових працях О. Барановський, Г. Белінська, О. Боднар, Л. Глущенко, Р. Лавров, І. Мельник, Н. Пантелеєва, С. Паперник тощо.

Постановка завдання. Основна мета статті полягає у дослідженні ролі та застосуванні сучасних фінансових технологій в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові технології, або ФінТех (англ. “FinTech”) – галузь, яка складається з компаній, що використовують технології та інновації для конкурування з традиційними

фінансовими організаціями в особі банківських установ і посередників на ринку фінансових послуг [1].

Ми погоджуємось з точкою зору Л. Лаврова [2, с. 96], який наводить стратегічні і тактичні цілі розвитку фінансових інноваційних технологій:

1) стратегічні завдання: використання технічних засобів автоматизації фінансових процесів; перехід на нові технології дистанційного обслуговування та самообслуговування клієнтів; запровадження віртуальних банківських і фінансових технологій; удосконалення форм і методів управління, включаючи введення інновацій;

2) тактичні завдання: врахування специфіки ринкової ситуації у фінансовій сфері; реорганізація структури фінансового менеджменту; структурно-функціональні зміни в обслуговуванні наявної й потенційної клієнтури при поєднанні традиційних і нових фінансових технологій та інструментів.

В Україні ФінТех перебуває на етапі зародження та налічує більше ніж 80 компаній з різним ступенем зрілості [3].

Вже зараз можна виокремити певні тенденції розвитку галузі. Серед них :

- 1) розширене використання смартфонів;
- 2) посилення ролі соціальних мереж;
- 3) децентралізація даних і однорангові мережі;
- 4) штучний інтелект (ШІ);
- 5) відкриття API та інтернет речей.

На сьогодні у сфері грошових переказів та платежів в Українському ФінТех працює вже більше як 30% усіх стартапів.

Серед них можна виділити такі [3]:

1) EasyPay. Компанія позиціонує свою модель як багатосторонню платформу, що надає універсальний платіжний інструмент, забезпечений offline- (мережа платіжних терміналів під брендом EasyPay) та online-

інфраструктурою (easypay.ua, інструменти електронної комерції та мобільні додатки) [3];

2) Forpost. Основні види фінансових послуг, що надає Forpost — грошові готівкові та безготівкові перекази та оплату послуг поштових переказів логістичного оператора «Нова Пошта» в електронних грошах [3];

3) Portmone – online-сервіс прийому платежів, який дозволяє сплачувати за комунальні послуги, поповнювати мобільні рахунки, здійснювати грошові перекази з картки на картку та оплату за реквізитами [3];

4) GlobalMoney – платіжна система, що надає послуги з клірингу, процесінгу, а також здійснення операційних та інших технологічних функцій, що забезпечують використання електронних грошей [3].

Таке явище, як «ФінТех» виник порівняно нещодавно, а точніше у 2008 р., як реакція на необхідність банківських установ у адаптації до нових умов ведення бізнесу, посилення вимог до банківського капіталу та нових стандартів керування ризиками.

ФінТех-компанії здійснюють свою діяльність за такими напрямками [5]:

1) управління особистими фінансами, тобто впровадження мобільних і десктопних програм, що дають змогу стежити за рухами особистих коштів [5];

2) платежі [5];

3) кредитування P2P – стартапи у сфері кредитування без участі банківської установи на основі розподілених технологій. P2P-кредитування передбачає отримання/надання кредитів від людини до людини без участі фінансових установ [5];

4) інвестиційні платформи – напрям фінансових технологій, що пропонує автоматизацію інвестування із застосуванням предиктивного аналізу на основі великих даних [5];

5) безпека – надання сервісу для банківських установ на основі спрощення та автоматизації питання аутентифікації клієнтів та розроблення заходів щодо боротьби з шахрайством [5];

6) B2B-фінтех – окремий напрям ФінТеху, що вирішує проблеми розрахунків та обміну даними в бізнесі [5];

7) грошові перекази [5];

8) аналіз Big Data. Big Data дає можливість проаналізувати кредитоспроможність позичальника, зменшити час розгляду кредитних заявок. За допомогою Big Data можна проаналізувати операції конкретного клієнта і запропонувати відповідні саме йому банківські послуги [5];

9) InsureTech – стартап у сфері страхових технологій, що пропонує ринку повністю автоматизовані страхові продукти, зокрема мобільні додатки. [5];

10) необанки (банки-челенджери) – це повністю online-банки (без філіальної мережі), побудовані на нових технологічних платформах [5];

11) криптовалюта – вид цифрових грошей [5];

12) блокчейн – це розподілена база даних, у якій зберігається інформація про кожну транзакцію в системі [5].

Водночас розвиток фінансових технологій в Україні супроводжується низкою проблем:

1) фінансова галузь ще досі залишається доволі консервативною, перш за все, через чималу ризикованість усіх внутрішніх операцій;

2) фінансова сфера продовжує залишатись в нормативно-правовому плані однією з найрегульованіших. Нерідко ініціативи у сфері фінансових технологій зіштовхуються з потребою одержання необхідних дозволів та ліцензій, оскільки досить часто інноваційні підходи порушують інструкції за тими чи іншими транзакціями, правила верифікації та ідентифікації.

Доцільно розглянути переваги, недоліки, можливості та загрози застосування інновацій ФінТеху в банківській системі (рис. 1).

Після проведення SWOT-аналізу застосування ФінТех у банківській системі можна зробити висновок, що великим недоліком для банківської системи є залежність від постійного оновлення технологій і необхідності їх реновації, можливим наслідком чого є більш високі витрати та зниження

прибутку. Але слід не забувати і про переваги, а саме такі, як скорочення витрат на оренду і оплату персоналу для банків, більш низька вартість здійснення банківських операцій, підвищення зручностей користування банківськими послугами для клієнтів банківської системи. За результатами SWOT-аналізу переважають можливості (4,35), тобто застосування ФінТех у банківській системі має чималі шанси для подальшого розвитку. Проте, через наявність ряду недоліків необхідно боротись з такими можливими загрозами, як збільшення ризиків зберігання грошових коштів, підвищення витрат банківської системи на дослідження потреб і реалізацію технологій, скорочення робочих місць.

Елементи SWOT-Аналізу	Ваговий коефіцієнт Кваг	Бальна оцінка Оц. б.	Добуток Кваг.хОц. б.	Елементи SWOT-Аналізу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Добуток
S= Strengths (сильні сторони):	1	2	1x2	W=Weaknesses (слабкі сторони):			
1. Низька вартість здійснення банківських операцій порівняно з традиційними банківськими операціями	0,3	5	1,5	1. Недостатня фінансова грамотність населення	0,25	4	1
2. Скорочення часу на здійснення операцій	0,2	3	0,6	2. Необхідність постійного інвестування в нові технології	0,25	4	1
3. Скорочення витрат на оренду	0,3	4	1,2	3. Залежність від постійного оновлення технологій і необхідності їх реновації	0,3	5	1,5
4. Реалізація нових цікавих ідей, здатних підвищити ефективність діяльності	0,2	4	0,8	4. Невизначеність наслідків впровадження технологій щодо прогнозування їх окупності	0,2	2	0,4
УСЬОГО:	1	16	4,1	УСЬОГО:	1	15	3,9
O=Opportunities (можливості):				T=Threats (загрози):			
1. Підвищення зручностей користування банківськими послугами для клієнтів банківської системи	0,35	5	1,75	1. Збільшення ризиків зберігання грошових коштів	0,3	5	1,5
2. Підвищення конкурентоспроможності банківської системи і збільшення клієнтської бази	0,25	4	1	2. Посилення контролю за проведенням операцій	0,1	3	0,3
3. Розширення лінійки банківських продуктів і послуг, підвищення ефективності їх надання	0,2	4	0,8	3. Підвищення витрат банківської системи на дослідження потреб і реалізацію технологій	0,3	3	0,9

4. Удосконалення функціонала банківських додатків і розвиток віддаленого сервісу	0,2	4	0,8	4. Скорочення робочих місць і як наслідок, можливе зростання безробіття	0,3	5	1,5
УСЬОГО:	1	17	4,35	УСЬОГО:	1	16	4,2

Рисунок 1 – SWOT-аналіз застосування ФінТеху у банківській системі

Джерело: побудовано автором за матеріалом [7]

Беручи до уваги саме можливості застосування інновацій в банківській системі, то деякі з них, наприклад, підвищення зручностей користування банківськими послугами для клієнтів банківської системи, розширення лінійки банківських продуктів і послуг можуть стати причиною розширення клієнтської бази. Тому запровадження фінансових інновацій наразі є доцільним.

Для регулювання та контролю фінансової діяльності державою досить важливо передбачати й оцінювати стрімкість та напрями розвитку фінансових технологій, реагуючи на їх появу адекватною зміною нормативно-правової бази. Останнім часом регулятори фінансового ринку України багаторазово давали знати про своє лояльне ставлення до ФінТеху. Втім, сфера фінансів спроможна самостійно запроваджувати технологію блокчейн без будь-якої підтримки зі сторони держави.

Висновок. Отже, фінансові технології у світі наразі зазнають бурхливого розвитку. ФінТех розвивається і в Україні. Потужна інфраструктура у вигляді високого проникнення мобільного зв'язку та смартфонів у поєднанні з добре освіченим та технологічно грамотним населенням сприятиме прискоренню розвитку ФінТех.

Поява інноваційних фінансових технологій обумовила важливість їх використання з метою інтенсивного розвитку банківського сектору України. Проте було виявлено ряд недоліків та можливих негативних наслідків застосування інновацій в банківській системі, які можливо усунути шляхом

посилення регулювання та контролю тенденцій розвитку Фінтеху державою. Оскільки існує проблема фінансування нових технологій, ФенТех-компанії шукають зовнішніх інвесторів. Створення нових інтенсивних програм розвитку стартапів у країні дозволить дещо знизити витрати ФінТех-стартапів та стимулювати їх початкове фінансування.

Таким чином, досягнення в Україні економічного розвитку і зростання можливе за рахунок виконання цілого комплексу важливих заходів і завдань, пріоритетне місце серед яких належить апробуванню новітніх фінансових технологій і платформ фінансовими установами і структурами.

Список використаних джерел:

1. FinTech в Україні: чому потрібно розвивати ринок фінансових технологій? URL: <http://evris.law/uk/stattja-fintech-vukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij> (дата звернення 11.10.2019)
2. Лавров Р. В. Стратегія розвитку фінансових інноваційних технологій .Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 3. С. 96.
3. Fintech – актуальні тенденції на найближчі 3 роки. 2018. URL: <https://evris.law/uk/stattja-fintech/>.
4. Проект USAID “Трансформація фінансового сектору”. ФінТех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог / Проект USAID “Трансформація фінансового сектору”, UNIT.City. 2017. С. 13.
5. Паперник С.М. Що таке фінтех. URL: <http://www.management.com.ua/notes/what-is-fintech.htm> (дата звернення 16.10.2019)
6. Melanie Swan. Blockchain: Blueprint for a New Economy / O'Reilly . 2015. P. 77
7. Мельник І. О. Запровадження фінансових інновацій у вітчизняній банківській практиці/ І. О. Мельник, О. А. Боднар. 2018.
8. Про Національний банк України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 29, ст.238. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення 11.10.2019)
9. Про господарські товариства: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 49, ст.682. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення 12.10.2019)
10. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: затверджено Постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 №637.

A. Yaroshenko. THE ROLE OF FINANCIAL TECHNOLOGIES AND THEIR APPLICATIONS IN UKRAINE.

This article explores the essence of financial technologies and their importance in the development of the banking and financial sector of Ukraine. The goals of the development of financial technologies are presented and their recent trends are studied. The advantages and disadvantages of using banking innovations are highlighted. The directions of activity of Fintech companies are analyzed. Some world financial technologies are considered and problems of their introduction in Ukraine are investigated. The efficiency of the application of these innovations for ensuring the economic growth of Ukraine is argued.

Key words: innovative technologies, financial technologies, development goals, banking innovations, blockchain, FinTech companies.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Бурковська А. В., Миколаївський національний аграрний університет

338.43:631.1

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗРІЗІ ТИПІВ
РОЗВИТКУ**

*Ю. Каблуча, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету
А. Ярошенко, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет*

Статтю присвячено актуальним питанням стратегічного планування з поетапним вибором оптимальної стратегії розвитку підприємства. Обґрунтована необхідність врахування системного менеджменту типу розвитку, за яким підприємство розвивається на даний момент, та його врахування в перспективному плануванні діяльності.

Ключові слова. стратегічні управління, стратегія, проєкт розвитку, інноваційний тип розвитку.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є однією з найважливіших ланок економічних систем більшості країн світу з ринковою економікою. Глобальна конкуренція докорінно змінила вимоги не тільки щодо якісних та цінових параметрів продукції, а й щодо принципів організації бізнесу, управлінських бізнес-процесів, організаційної культури сільськогосподарських підприємств. Під тиском посилення турбулентних змін у зовнішньому середовищі на підприємствах з'явилися нові стандарти процесів управління, а бюрократичний стиль управління став суттєво обмежувати можливості підприємства своєчасно реагувати на виклики бізнесового простору та ефективно управління змінами на підприємстві. Оскільки стан безперервних змін є характерною ознакою нової економіки, підприємства потребують докорінних змін у принципах і методах управління розвитком.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день в економічній літературі досить глибоко досліджено управління проєктами розвитку сільськогосподарських підприємств. Зокрема, цим питанням присвячено роботи таких вітчизняних науковців, як Білоцерківець В. В., Бородіна О., Декань В. Л., Жихарева В. В., Ковтун О., Лаврук В. В., Наливайко А., Сіренко Н. М., Судомир С. М., Шевченко А. Д., проте залишаються

невирішеними питання щодо результативності управління проєктами розвитку сільськогосподарських підприємств залежно від типу їх розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка та аналіз практичних та теоретичних засад управління проєктами розвитку сільськогосподарських підприємств за типами їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підтримання функціонування та подальшого розвитку в структурі сучасних економічних моделей, які характеризуються нестабільністю та динамічністю внутрішньосистемних процесів, підприємства змушені адаптуватися до постійних змін як в зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. У свою чергу, вибір стратегічного напрямку в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання забезпечує досягнення ними поставленої мети та адаптування до нових умов [1].

Найбільш важливим з точки зору впливу на розвиток аграрного підприємства через фактори виробництва є визначення його економічного типу як відображення певного динамічного співвідношення між зміною в часі величини авансованого капіталу й обсягу виробництва валової продукції. Залежно від рівня впливу кожного з виробничих факторів на приріст валової продукції розрізняють інтенсивний, екстенсивний та інноваційний типи розвитку аграрного підприємства.

Під інноваційним слід вважати такий тип розвитку, який ґрунтується безпосередньо на отриманні нових наукових результатів та їх технологічного впровадження у виробництво, забезпечуючи при цьому приріст валового внутрішнього продукту (валової продукції – на підприємстві) в основному за рахунок реалізації наукоємної продукції, товарів і послуг [1].

Зв'язок проєкту розвитку зі стратегією розуміється наступним чином. Стратегія - трансформація наявних активів і ресурсів в ті активи і ресурси, які ми бажаємо отримати, таким чином, проєкт розвитку - це стратегічний хід. У цьому контексті можна виділити включені в стратегічний план проєкти і програми розвитку, що доповнюють стратегію і ті, які в цій стратегії не

знайшли місця. Це можливо, якщо у компанії є місія і бачення бізнесу, які задокументовані і структуровані в стратегії підприємства на конкретний термін. Близький варіант простої класифікації проєктів розвитку, пов'язаної зі стратегією розвитку, включає класифікацію на стратегічні, оперативні і допоміжні проєкти, причому перші отримують пріоритет при відборі і виділення ресурсів. Програми підприємства можуть носити інвестиційний характер, тобто включати проєкти основної виробничої діяльності і мати відношення до розвитку, об'єднуючи проєкти розвитку [2].

На сучасному етапі функціонування аграрних підприємств, для забезпечення стійкого економічного зростання в довгостроковій перспективі, дедалі необхіднішим стає стратегічне бачення шляхів розвитку. На перший план виходять саме стратегічні аспекти діяльності.

Кожне підприємство, що діє в умовах ринкової економіки, є унікальним за своїми характеристиками. Отже, і зміст стратегічного бізнес-планування є процесом унікальним, а його форми і методи не можуть братися як еталон для інших підприємств. Вибір стратегії залежить від багатьох факторів, у тому числі від стратегічної позиції підприємства, динаміки її зміни, виробничого і технічного потенціалу, наданих послуг, стану економіки, політичного середовища та ін. Таким чином, кожне підприємство, що використовує стратегічне управління та стратегічне планування, має свої підходи до вибору стратегії [3].

У методичному відношенні розроблення і вибір стратегії підприємства – складне завдання, яке вирішують поетапно. Відповідно до методології стратегічного планування, у ній можна виділити такі етапи [4, с. 204]:

1. Оцінка поточної стратегії. Вона повинна дати уявлення, в якому стані знаходиться підприємство, які стратегії вона реалізує і наскільки вони ефективні.

2. Аналіз портфеля продукції, послуг. Дає наочне уявлення, як окремі частини бізнесу пов'язані між собою; доповнює і деталізує відомості, отримані при оцінці поточної стратегії.

3. Вибір стратегії. Здійснюється на основі трьох складників: ключових факторів успіху, що характеризують стратегію; результатів аналізу портфеля продукції; альтернативних варіантів стратегій.

4. Оцінка обраної стратегії. Здійснюється у вигляді аналізу того, як ураховані вирішальні чинники під час її формування. Аналіз дає змогу визначити, чи приведе вибрана стратегія до досягнення підприємством своїх цілей.

5. Розроблення стратегічного плану. Прийнята стратегія є основою для складання стратегічного плану підприємства. До вибору його розділів і показників кожне підприємство підходить із власних позицій, ураховуючи свої ресурси.

6. Розроблення системи бізнес-планів. За допомогою бізнес-планів має бути обґрунтовано кожен проект, що вимагає інвестиційних ресурсів для своєї реалізації.

Для сільськогосподарських підприємств, які знаходять на етапі функціонування, найбільш адекватною є стратегія скорочення або стабілізації. Перша використовується за несприятливих для підприємства умов з метою утримання його позицій на ринку і запобігання банкрутству. Вона використовується підприємством у разі неспроможності задовільнити цілі різних груп інтересів і тому спрямована на підтримку внутрішньої вартості підприємства або мінімізації її зниження. Якщо підприємство знаходиться на етапі функціонування, це свідчить, що результативність управління його конкурентоспроможністю є незадовільною: цілі, установлені на тактичному й оперативному рівнях, не були підпорядковані головній меті – збільшенню внутрішньої вартості підприємства; або організацію роботи підрозділів, що відповідають за досягнення цілей різних рівнів управління, здійснено неефективно. У такому випадку приріст внутрішньої вартості підприємства не відбувається і цілі груп інтересів залишаються незадоволеними.

Таким чином, розробка проєкту розвитку сільськогосподарського підприємства певного типу повинна здійснюватися поетапно від вищого до

нижчого рівня, враховуючи особливості внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єкта господарювання, його ресурсні, фінансові та інтелектуальні можливості, розвиток потенціалу менеджменту, особливо щодо готовності до ризику, перспективності мислення та ставлення колективу до змін.

Висновок. В умовах сучасного нестабільного ринку дуже важливо адаптувати структуру і діяльність підприємства до впливу зовнішнього середовища. Максимальна адаптація до зовнішнього середовища забезпечується в рамках стратегічного планування та управління як організаційної системи підготовки та прийняття стратегічних рішень з основних напрямів функціонування та розвитку підприємства. Таким чином, кожне підприємство, що використовує стратегічне управління та стратегічне планування, має свої підходи до вибору стратегії. Бізнес-план – складова частина планування, за допомогою якого має бути обґрунтовано кожен проект, що вимагає інвестиційних ресурсів. Отже, розвиток аграрного підприємства як об'єктивна необхідність знаходиться під безпосереднім впливом зовнішніх динамічних процесів, але при цьому його тип залежить від певного співвідношення виробничих ресурсів і результатів діяльності, а швидкість протікання – від відповідності системи управління цілям розвитку та зовнішній умовам. Головною ж передумовою інноваційного розвитку суб'єктів господарювання є первісне перманентне оновлення менеджменту на інноваційній основі.

Список літературних джерел

1. Сіренко Н. М., Барішевська І. В. Стратегічне управління розвитком аграрних підприємств регіону: монографія. Н. М. Сіренко. Миколаїв, 2015. 241 с.
2. Судомир С. М. Стратегія розвитку підприємств та її цільова спрямованість. С. М. Судомир. Інноваційна економіка: науковий журнал. 2011. № 21. С. 67- 69.
3. Жихарєва В. В. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності. В. В. Жихарєва, Т. М. Савельєва. Економіка і суспільство. 2017. №9. С. 424-425.
4. Дикань В.Л. Стратегічне управління : [навч. посіб.]. В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, О.В. Маковоз [та ін.]. Київ : ЦУЛ, 2013. 272 с.

5. Лаврук В. В. Теоретичні основи управління інноваційним розвитком аграрної галузі / В. В. Лаврук // Економічний простір. 2008. № 17. С. 64-70.
6. Ковтун О. Стратегічні альтернативи для бізнесу та конкуренція в сучасній економіці. О. Ковтун. Економіка України. 2012. № 6. С. 54-65.
7. Наливайко А. Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та перспективи розвитку: моногр. А. Наливайко. К. : КНЕУ, 2001. 227 с.

Y. Kablucha, A. Yaroshenko. AGRICULTURAL ENTERPRISE DEVELOPMENT PROJECTS BY TYPE OF DEVELOPMENT

The article is devoted to topical issues of strategic planning with a step-by-step selection of the optimal enterprise development strategy. The necessity to take into account the system management of the type of development that the company is developing at the moment, and its consideration in the prospective planning of activities.

Keywords. *strategic management, strategy, development project, innovative type of development.*

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування **Баришевська І.В.**
Миколаївський національний аграрний університет

ЗМІСТ

КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

<i>О. Борщевська, В. Шовкова.</i> ГЛОБАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ.....	3
<i>К. Гавенко.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	7
<i>І. Іванова.</i> ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК.....	13
<i>О. Капацин, А. Пухалевич.</i> ЗБУТОВА ДІЯЛЬНІСТЬ – ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ.....	18
<i>А. Кулаковська, Т. Ткаченко.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ТЕНДЕРНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	22
<i>К. Моспаненко.</i> ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ.....	31
<i>В. Михайлюк.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, НАПРЯМИ ГАРАНТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ.....	40
<i>Н. Охота, В. Синельников.</i> ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	47
<i>Ю. Строганова, І. Лазарева.</i> ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА: НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ.....	57
<i>О. Харькова.</i> ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	61
<i>Н. Хоменко, Т. Шутило.</i> МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ.....	72
<i>О. Шульга, Д. Куницький.</i> АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ.....	76

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

<i>С. Бережанський.</i> СИСТЕМА МЕТОДІВ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	84
<i>О. Бойко.</i> РОЛЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	92
<i>О. Богатий, К. Бублич.</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ.....	100
<i>К. Бублич, Н. Чужилова.</i> ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ.....	108

<i>О. Васильєва, Д. Устїнович.</i> НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	117
<i>Т. Гостєва, Н. Прокопчук, Н. Чужинова.</i> МЕТОДОЛОГІЯ ДЕБИТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ З ЛІЗИНГУ.....	123
<i>В. Джосан.</i> БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	135
<i>А. Лїннїк.</i> БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	142
<i>А. Нашиванко.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВАЛЮТНОГО КУРСУ З РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ.....	154
<i>К. Олейніченко.</i> ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	160
<i>В. Пурдик, М. Василенко.</i> КРЕДИТУВАННЯ АГРОТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ.....	167
<i>О. Смутило.</i> СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ: СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ.....	176
<i>А. Смирнова.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	182
<i>О. Ген, М. Товстенко.</i> ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	190
<i>К. Терещенко.</i> КРЕДИТУВАННЯ АГРОТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ.....	201
<i>К. Церуш.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	208
<i>К. Церуш.</i> АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	220
<i>С. Юношев.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА	232
<i>А. Ярошенко.</i> РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	239
<i>Ю. Каблуча, А. Ярошенко.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗРІЗІ ТИПІВ РОЗВИТКУ.....	246

Наукове електронне видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Випуск 2 (19) – 2019. Частина 2.

Економічні науки

Технічний редактор: *Н.В. Бобровська*
Комп'ютерна верстка: *Н.В. Бобровська*